REVISTA INSTITUTULUI DIPLOMATIC ROMÂN

Conferințele Institutului Diplomatic Român

Istorie diplomatică

Miscellanea

Recenzii, dezbateri, comentarii & note de lectură

SEMESTRUL II, 2009

ISSN 2066 - 7531

Ministerul Afacerilor Externe
Institutul Diplomatic Român

Revista Institutului Diplomatic Român

Anul IV, nr. II (VIII), Semestrul II, 2009

Copyright © 2010, Institutul Diplomatic Român & autorii materialelor publicate
Toate drepturile legate de republicarea şi citarea articolelor sunt rezervate Institutului Diplomatic Român şi autorilor

Colegiul de redacţie: **Ovidiu BOZGAN** (*editor şef* pentru secţiunea de Istorie Diplomatică), **Florin DIACONU** (*editor şef* pentru secţiunile de Politică Internaţională şi Abordări Teoretice în Domeniul Relaţiilor Internaţionale), **RADU CARP** (directorul general al Institutului Diplomatic Român)

Secretariat de redacţie & corectură: Adrian STĂNESCU.

Interpretările, accentele şi argumentele conţinute de această revistă **nu** constituie puncte de vedere **oficiale** ale Ministerului Afacerilor Externe sau ale Institutului Diplomatic Român şi, ca urmare, **nu** angajează în nici un fel statul român ; ele reprezintă doar opiniile **profesionale** ale autorilor, cărora le revine **întreaga** responsabilitate pentru forma şi conţinutul studiilor şi articolelor.

Revista IDR este o publicaţie ştiinţifică şi operează în mod curent cu ceea ce se numeşte *peer review system*. Toate studiile, articolele şi recenziile primite de la autori din cadrul sau din afara IDR sunt acceptate pentru publicare numai după ce au fost evaluate, fiecare, de cel puţin doi specialişti cu experienţă în domeniu (dintre care unul este, în general, membru al Colegiului de redacţie).

Notă: Procesul de strângere a materialelor apărute în paginile acestui număr al *Revistei Institutului Diplomatic Român* s-a încheiat, cu excepţia unui număr mic de texte, la **15 decembrie 2009**; ca urmare, **orice** referire la evenimente petrecute **după** această dată ar putea fi făcută abia în numerele următoare ale publicaţiei.

Aşteptăm comentariile dumneavoastră (legate de întregul conţinut, dar şi de forma diverselor articole şi studii), ca şi orice texte propuse spre evaluare şi publicare, la adresele de e-mail **secretariat@idr.ro** sau **florin.diaconu@fspub.ro** sau **florin.fdiaconu@gmail.com**, ca şi la numerele de telefon **021 233.99.55** sau **021 233.99.66**, precum şi la numărul de fax **021 233.99.77**. Adresa poştală a redacţiei este **Institutul Diplomatic Român, Bulevardul Primăverii nr. 17, sector 1, Bucureşti, România**

Acest număr al *Revistei IDR* a apărut, *exclusiv* în format electronic, în **decembrie 2010.**

Cuprins:

I. CONFERINȚELE INSTITUTULUI DIPLOMATIC ROMÂN

● **Armando Marques GUEDES**: Efficiency and tendencies
in multilateral diplomacy……. p. 5

II. ISTORIE DIPLOMATICĂ

● **Petre OPRIŞ**: Reacțiile lui Nicolae Ceauşescu
față de criza poloneză (1980-1989) …… p. 28

III. MISCELLANEA

● **Anca - Laura HOSSU**: Descentralizarea asimetrică:
o soluție pentru Kosovo? …… p. 48

● **Florin DIACONU**: Evenimente şi trend-uri semnificative
pe scena internațională contemporană …… p.73

● **Alina BURLACU**: Relațiile bilaterale americano-israeliene
după Războiul Rece …… p.127

● **Eliza Rodica GHEORGHE**: How to Apply Technology to
Counterterrorism Intelligence: The Need for
a "System of Systems Approach" …… p.156

● **Dana DOLGHIN**: Post-communism - in Postcolonial Terms …… p.178

IV. RECENZII, DEZBATERI, COMENTARII & NOTE DE LECTURĂ

● **Ovidiu BOZGAN:** JACQUES PORTES, *Lyndon Johnson. Le paradoxe américain*,
Payot et Rivages, Paris, 2007, 330 pp. …… p. 185

● **Florin DIACONU:** „Dacă America şi Europa nu se consultă şi nu acționează împreună într-un mod mai sistematic, în curând nu va mai exista Occident" (Discuție pe marginea lucrării Zbigniew BRZEZINSKI, Brent SCOWCROFT, moderator David IGNATIUS, *America şi lumea. Conversații despre viitorul politicii externe americane*, traducere de Andreea Năstase, Editura Antet, Bucureşti, 2009, 231 pagini) .....…… p. 189

Lista autorilor …… p. 196

I. CONFERINȚELE INSTITUTULUI DIPLOMATIC ROMÂN

Efficiency and tendencies in multilateral diplomacy

Armando Marques GUEDES

Poiana Braşov, 31st October 2008

The theme I was allotted by the Romanian Diplomatic Institute [the IDR][1], is a difficult one, but it is also certainly both rich and timely. It is timely since it shows that diplomats and politicians concerned with foreign affairs have moved into a pro-active search for a better adaptation – and thus a greater effectiveness – of their external engagements, looking for policy design in manners which are strategic rather than merely tactical and reactive. While it is not clear that they will manage to find such blueprints, it is surely interesting to note the quest is ongoing.

To my mind, my allotted theme is also rich, and I believe this reflects a growing awareness – arising in Romania, in the rest of the European Union, and very much everywhere else as well – that the international environment is changing in fundamental ways. It also manifests a deep understanding by the IDR of what is

[1] This paper is the text of a presentation I made in Poiana Braşov, in Transylvania, Romania, on the 31st October 2008. The venue was the XVIIIth edition of the *The International Course for Young Diplomats 'Nicolae Titulescu'*. The general theme of the 2008 Course, which I was asked to 'wrap up', was "*Multilateralism between legitimacy and efficiency at the start of the 21st century*". Given the dryness of the topic, I deliberately retain, in this published version, the oral characteristics of my original manuscript.

nowadays called for in terms of research and understanding, and given the internal dynamics of a contemporary international system which is quite different from what was the case only a few years ago[2].

So what may I say here that could be of any interest to a diplomatic audience? Let me start by trying to put things into perspective. Multilateralism does, of course, have a long history. But this has also been a history of changes in its modalities, following pressures for adaptation which are, again, making themselves felt. Inside and outside Europe a new kind of multilateralism has been brewing which (although it has of late scored some successes) has yet to find its way and still has to prove its real worth. For lack of a better term, and as a means of pinpointing its biting edge, it has been called *effective* multilateralism – the expression underlines one of the most problematic domains of the urgently needed reconfiguration of an old international procedural mechanism used for ensuring an acceptable Westphalian form of political participation of different actors, namely multi-laterality.

At one level, the eventual success aimed at by the contemporary policy quest – the hopes of those blessed by an often deeply held conviction that multilateralism is a key for the solution of some of the apparently irreducible conflicts of interest we face – is of little relevance: the attempt itself is interesting and well worth trying to understand.

For believers, it is an essential exercise, to be sure. In the ever more unstable and less predictable international scenarios in which we find ourselves (after 1989 in Berlin, 1991 in Moscow, 1991 and 1992 in Baghdad and Mogadishiu, 1995 and 1996 in Bosnia-Hercegovina, 1999 in the Kosovo, 2001 in New York, Washington, and then

[2] This pairing of awarenesses is significant. When we speak of diplomacy, or of international politics, we must be sensitive to the evidence that it is really not possible to dissociate these two dynamics – a first one, which is related to the fluidity of contemporary international environments, and another, a second one, linked to our new political modalities of response to it. This muddle is indeed what makes my theme a difficult one – on top of the fact that, of course, guessing at the future is always a hazardous enterprise, particularly when we are challenged to do so in rapidly shifting regional and global contexts, as is nowadays patently the case.

Afghanistan, 2003 in Iraq, 2004 and 2005 in Madrid and London, and August 2008 in Georgia), it is surely absolutely crucial that we rapidly manage to re-design multilateral procedures so as to bring them up to speed – at least for those who trust their eventual efficacy as a panacea. And it is deemed urgent that we do so, maybe not simply out of a messianic set of beliefs, but also out of realist prudence.

The effort is not merely worthwhile for those who actually place trust on the efficacy of multilateral procedures. For the more cynical, or at least the more uncertain ones, the very effort itself of trying to establish 'effective' forms of multilateralism deserves careful and detailed critical analysis – if only to spot its insufficiencies and thus prepare the ground for less unrealistic alternatives.

This means both identifying obstacles in the current formats of multi-laterality and then surmounting them by the stipulation of new rules of the game – and perhaps, even, by devising a new game-plan which may, or may not, include it. Without excessive ambitions, in the present communication I shall try to sketch a few ideas on how the choices may be carried out – while noting some of the difficulties with which we still have to cope in deciding if multilateralism may really be adequately reformed.

In what follows, I shall start with a few ideas on the concept of multilateralism, mostly on the notion of what many recent European authors have come to call *effective* multilateralism. From there I will go on to a brief circumscription (identification would be too strong a word for my efforts, I think) of some of the most important lacunae, or gaps, remaining in our European approach to the new emergent type of multilateralism and our generation of it – and I will advance some suggestions on how we should try to deal with the various outstanding issues this brings forth. I will then move on to argue that a more *active* European participation (in the sense of a more *efficacious* one) of the international arenas today requires from us a careful reflection on the specific 'rules of engagement' that we actually use to interact with contemporary international scenarios – namely on the possible modes of multilateralism with which to pattern that very engagement. Finally, I shall use the opportunity to make a few more general comments

on some of the details of the progression of multilateralism towards the present state of affairs Europe sees itself in – and in doing that, I will want to raise some questions which hopefully may be of use to trigger what I hope will be a fruitful subsequent discussion.

A word of caution, or rather a safeguard: throughout, my posture will be pragmatic, rather than theoretical, although I do not hesitate, here and there, to venture into a few 'theoretical turns'.

On our European revision of the role of small and medium-sized States and other actors in the world

Some background is appropriate here. Recent years have witnessed an increased attentiveness to the importance and role of small and medium-sized States (be they European or not) as well as to those of other, non-State, actors, as global players. Namely, that has allowed us – indeed it has forced us – to leave behind earlier notions of non-State actors, and of small and medium-sized States, as rather light-weight powers, or even as 'civilian' ones. This, in turn, brought us a deeper understanding of these entities (Europe provides us with clear examples of what I am trying to convey) as promoters of what I shall call *global public goods*[3], a contentious concept, to be

[3] Following a classical economic definition, global public goods can be thought of as global goods which are, simultaneously, non-rivaled and non-excludable goods: that is, goods such that consumption of those goods by one individual does not reduce their availability for others, and that no one can be effectively excluded from using them. Air, heat, or, less trivially, knowledge (according to Joseph E. Stiglitz and many others), downloadable shareware are obvious examples of this category. At a less tangible level, and for the purposes of the present communication, so are things like security, international rules of conduct, and international organizations. The class has been extensively used in academic publications in the last decade or so. For seminal UN-produced batches of empirical studies on the relatively recent concept of 'global public goods', see the two collections (eds.) Inge Kaul, Isabelle Grunberg and Marc Stern (1999), *Global Public Goods*, Oxford University Press, and (eds.) Inge Kaul, Pedro Conceição, Katell Le Goulven and Ronald U. Mendoza (2003), *Providing Global Public Goods. Managing Globalization*, also at the Oxford University Press. For a criticism of the notion that security (not quite defined in the same way) could be a public good, see Hans-Hermann Hoppe (1989), "Fallacies of the Public Goods Theory and the Production of Security", *The Journal of Libertarian Studies* IX, 1: 27-46. For a more 'constructivist' reading which allows for a building of security as a bundle of global public goods, see Ian Loader and Neil Walker (2007), *Civilizing Security*, Cambridge University Press.

sure, but surely an emergent reality. Ponder on the following for a second. The list of such budding public goods includes, perhaps most importantly, security; and no State can, today, achieve that alone, either for itself, in terms of security and defense, say, or for others, in terms of international policing, for example.

Without more than merely skimming the surface of the matter, let me focus for a moment on the implications of abandoning our earlier notions. Note that as we construct a new 'identity' for small and medium-sized States and non-State entities in the contemporary post-bipolar and post 9/11 world (Europe remains a choice example), one of the foundations – and even touchstones – of the very act of building has been the re-designing of *an effective multilateralism*. What is the reach of this assertion, in the context of security as a regional, or even a global, public good?

At one level, of course, such a claim simply reflects a consciousness that we must work on the assumption that, in a globalizing international environment and in the presence of very powerful entities, small and mid-sized States and NGOs cannot achieve important objectives *alone* – and with this I want to stress the evidence this assertion actually reflects a firm confidence that it is important to build *a rule-based alternative* to both the superpower negotiations of old (or the Great Power ones of even older times) or instead of relying, simply, on the venerable bilateral strategic relations we got used to for so many generations before that. I also want to stress what appears to be an obvious corollary of such a move: that we, in Europe, tend to believe we must do so for the purpose of erecting *robust forms of global governance*, something we think globalization is sorely lacking – and see so we for example tend to envisage the current financial (and soon also economic) crisis as an unfortunate event which has made evident to everyone. In Europe, in other words, we live in the conviction that *global institutions* and *multilateral approaches to international problem-solving*, are appropriate responses to our current needs, and the desire they should be made *more effective* – even if, after repeatedly trying and failing to build security via such means, we end up concluding that they are in practice insufficient ones.

With this in mind, let me now focus on efficiency and multilateralism, my chosen theme. Efficacy in multilateralism is not an easy objective to achieve, unless strong convergences are found or generated – something I shall want to come back to time and again here. And even when sufficient levels of 'internal' efficacy are reached, external ones – the co-optation, or at least the consent, of big powers – loom heavily on the horizon as a further barrier which must be overtaken if we are going to get anywhere with our hard-fought consensus. This, of course brings up a further problem, one which comes together with every major change, and that is: how do we make our new strategies *legitimate*, that is recognized, both internally and externally, as adequate, proportional, fitting – and thus followed by all. That is an issue I shall touch upon as I move along, without ever digging too deeply into it.

Again, allow to go back to my choice European paradigm and note that, perhaps indeed largely as a result of these kinds of considerations, the EU claims to promote a certain model of international relations, a peaceful and voluntaristic style, which presumes a willingness, on both the side of Europeans and on that of its interlocutors, to play the game that way. The claim is backed by real action: as we construct this identity of Europe in the world – or those of small or medium-powers, be they States or NGOs is – one of the major cornerstones of the building we are carrying out really have been attempts at an *effective multilateralism*: *plural dialogue*, if you will. This is, of course, something that tends to go down well in terms of 'legitimacy'. It goes without saying, of course, that it also means that in an international context where multilateralism is *not* the rule, the EU finds itself in an ever more difficult position as it tries to exert its influence. But that, when it does, it is again seen as doing something 'noble' – and thus somehow more *legitimate*. This is at the root, I would claim, of what we diffusely, and often somewhat disconcertingly, call 'European soft-power'. In a famous 2007 'policy brief', Ivan Krastev and Mark Leonard have talked about, in precisely this context, of the rise of 'herbivorous powers'[4].

[4] In their Ivan Krastev e Mark Leonard (2007) "New World Order: The Balance of Soft Power and the Rise of Herbivorous Powers", *Policy Brief*, European Council on Foreign Relations, London.

Why does Europe do that, why does Europe insist on threading that path? What is behind this European attitude, apart from the obvious fact that in the absence of *hegemony*, or of *a decisive military potency*, it is actually *the only way* for Europe to carry on – a sort of *European default setting*? Going back to what I stated earlier, this probably simply means Europe works on the basis of its awareness that it *cannot* achieve important objectives *alone*, and that it believes that it is important to build a *rule-based alternative* to bilateral relations, for the purpose of strategic macro-regional and global governance.

Looking back at the EU posture in the last few years brings that to the fore very clearly, or so I believe. We Europeans underpin our approach with the claim of a recognition that global institutions and multilateral approaches to international problem-solving are indeed appropriate responses to our current needs, but they should be made more efficient. This is by no means a politically neutral claim: as a result, the EU ostensively promotes *a certain model* of international relations, one which, note, to a large extent, reproduces Europe's own fascinating experience of integration. So, no matter what cynics might want to throw at Europe, there is quite a substantial amount of good faith in our approach – even if, as many believe, it is a rather naïve one.

Note that this notion of a more influential role of traditionally 'obscure' small or mid-sized powers (be they State or non-State ones), or of Europe[5], in global affairs, is, of course, closely linked to the concept of effective multilateralism that buttresses many of the changes we today witness in diplomacy and in even in foreign policy. How is this so?

On the idea, or notion, of effective multilateralism

Again, allow me to briefly return to Europe. The concept I am talking about, that of an institutionalized rule-based international future, stands out in the European

[5] I use the term 'Europe' here, as a short-cut expression, in the sense of the European Union, of course.

Security Strategy as 'the development of a stronger international society, well functioning international institutions and a rule-based international order'[6]. Although it might sound like wishful thinking, in fact this assertion is not very new, and not even very challenging – and it is noteworthy only for a lingering neo-realist inner fear that rule-based orders are ineffective things: the true political challenge we face, therefore, is to prove that such an order may produce desirable results. But is this really so? Do rule-based orders really work?

For a programmatic expression of this, allow me to quote here a politician and friend, the Portuguese Secretary of State for Foreign Affairs, Professor João Cravinho, on a very similar point: "the challenge [facing this strengthening of international society and its rules and institutions] is in fact a considerable one, namely because it requires strong internal coordination and a common external position in a wide range of policy areas, and following from this there must be strong positions which must be backed up by appropriate resources, be they diplomatic, financial or even occasionally military"[7]. Is this list of problems we must face – coordination and convergence, and also means – a sufficient one? And, if so, how does that translate into foreign policy?

A quick balance of what I have said so far. Independently of my hesitations as to the effectiveness of this ostensive European strategy, in short, I have claimed (or, at least, I have tried to insist) that, if we are to take the concept of a new institution and rule-based international order seriously, we *must* assume that effective multilateralism

---

[6] Much of what follows in this and the next subsection critically addresses rather directly the rather 'politically cautious' position of many EU 'solidarists', namely João Gomes Cravinho (2008), in "Putting Effective Multilateralism to the Test. The Case of EU Engagement in the Mediterranean, Middle East and Sub-Saharan Africa", *Negócios Estrangeiros* 12. The quotation refers to the text of a presentation by the Portuguese Secretary of State for Foreign Affairs and Cooperation, who presented his communication in Brussels, 11-12 October 2007, in the European Counsel, in the presence of the European High Representative, Javier Solana, at a Policy Planning Directors informal meeting which I co-Chaired during the third Portuguese Presidency of the European Union. Albeit my framework is different from his, in the present communication, delivered in Romania, I do not veer too far from João Cravinho's position, at least as concerns the difficulties faced to render contemporary multilateralism effective. Quite deliberately, in fact, I follow the template set by his paper. I do not, however, share the solidarist belief set which tends to see dialogue as sufficient, particularly in an international order in which irreducible conflicts of interest prevail – I deem this wishful thinking.

[7] *Ibid.*, João G. Cravinho, *op. cit.:* 12. Cravinho's approach, in this particular paper is,of course, much more political and normative than my own.

is much more than a general and abstract guiding principle; to be serious, we must actually believe effective multilateralism constitutes, rather, *a very specific framework*, albeit one that has clearly *not yet* been sufficiently adapted to changed international circumstances, much less *operationalised*. We may want to refine this further: effective multilateralism, if we want to trust there is to be any hope at all it will work according to plan, should *not* be conceived merely as *the sum total* of our own individual engagements with the engagements of others. It must be both more and less than that and partly external to it; to work, it must be institutionalized – this is the minimum we must believe if we want to claim we actually take the concept of a new institution and rule-based international order seriously.

The assertion may sound banal, but it is not. Achieving that institutionalization is not always as easy as it sounds. For instance note, too, that a really effective multilateralism has to be developed within the context of an international system which includes institutions and mechanisms that do not always function at all well – the still un-reformed UN is a sad example, here, as are the Bretton Woods institutions, another, still, is the rather inglorious Central Asian Shanghai Cooperation Organization[8], to stick to a handful of cases only. Effective multilateral efforts are also embedded in the context of international norms that are sometimes ambiguous or even contradictory – such as the text of the UN Charter and that of the Universal Declaration of Human Rights, or the relation between the rather new 'responsibility, or duty, to protect' and the rule of non-interference in the internal affairs of sovereign States or, again, the tension, patent for instance in justifications offered for the recent invasion of Georgia

[8] A side-comment on a theme which does not relate directly to the resent paper, but that bears on it and, particularly, on the challenges facing effective multilateralism in the Caucasus and Central Asia. For an interesting prospective six-year old study on the role of the Shanghai Five in the region, see Sean L. Yom (2002). "Power Politics in Central Asia. The Future of the Shanghai Cooperation Organization", *Harvard Asia Quarterly* 6 (4): 48-54. On the general geopolitics of Central Asia, as concerns US-Russia relations, see Dmitri Trenin (2003), "A farewell to the 'Great Game'? Prospects for Russian-American security cooperation in Central Asia", *European Security*, vol. 12, no. 3-4: 21-35. Given its different angle of approach, it os worth reading Sergej Mahnovski, Kamiljon T. Akramov e Theodore W. Karasik (2006), "Economic Dimensions of Security in Central Asia", RAND Corporation. A more recent study, post-Georgia invasion and the 5 Day War, is Sergey Markedonov (2008), "Caucasus Conflict Breaks Old Rules of the Game" *Russian Analytical Digest*, 45: 2-6, Zurich, www.res.ethz.ch, available on the 29 October 2008.

by Russia between the Westphalian principle of the 'sacredness' of borders and the Wilsonian one of 'self-determination'.

Another barrier is more straightforward: many States are simply not really interested at all in multilateralism. In actual fact, many oppose the very idea of having to negotiate with others in what concerns their protection of their own interests. Big powers take that sort of stance as a rule, but they are by no means the only ones, as a handful of contemporary small- or medium-sized ambitious States and non-State entities like the profusion of recent radical Islamist groupings shows us clearly. All of this militates harshly against its operationalization, most surely. So this means that, while effective multilateralism represents a commonly accepted end-result, the necessary mechanisms, or ways, to move it forward in practical terms are, therefore, not always evident. For those who believe in them, those mechanisms must be found, nevertheless, if we want to have any well-founded hope of influencing the future. This is why I believe that it is vital that Europeans should spend time sharing ideas on the meaning of the concept, and try to find ways of streamlining it and of making it operational.

Although this is most certainly not going to be an easy task, I believe it is not an impossible one. If we want to make multilateralism work, we must face up to the issues which hinder its effective operation and we must then try to resolve them one by one.

Lacunae remaining in our procedural approach to the emergent multilateralism

Leaving aside, for a moment, all the 'externalities' which militate against effective multilateralism, what, then, are the intrinsic lacunae that have to be filled-in if multilateral action is to be usefully streamlined or, in other words, should we want to amplify its actual efficacy? What are the challenges we face at this 'internal' level in the pursuit of that aim?

One particular challenge I have already touched upon is the sustained and coherent management of the complex maze of relations in which we currently operate. Latching onto the European example again, I want to be fairly clear at the outset: surely if we want our multilateralism to be minimally effective, a careful management of it is vital. And this is not really there at all, yet, although, in practice, we seem to have reached some level of agreement on a joint *vision* of how this could be achieved: Europe, at least, seems to thrive for a institution- and rule-based international order.

Perhaps a good strategy for surmounting the lack of mechanisms necessary for multilateral efficacy will be to identify obstacles, or challenges, and then to address them one at the time – cleaning the slate as it were, so as to render a re-design of multilateralism viable. So what is our initial challenge? That is, which lacuna should be addressed first?

Following the order of the issues raised earlier, let me begin from a general plane: there are, in the international conjunctures of today, a multiplicity of international *institutional* actors, each with his own agendas, and in our daily chores we must as a rule engage with them in a multiplicity of dialogues – on a bilateral, a regional, and a global level. So here is the challenge: it is essential that we know how to tightly articulate among them our global, regional and bilateral approaches – and that identify the extant positive feedbacks among them – rather than permitting them to erode and undermine each other. This is particularly pertinent when we think of the challenges of adapting multilateralism to the emerging multi-polarity of the international order. In Europe, we have been investing strongly in bilateral strategic dialogues with other regions and with individual countries, with a view to ensuring what has been called 'the multi-lateralization of multi-polarity' and, at that level, we need to ensure that there is a broad coherence of approach among our efforts and those of our partner entities, whoever these may be. The challenge, at this level, is one of *congruence of strategic modes of approach.*

A second challenge we run into when trying to set up the necessary mechanisms that will help us along in building an effective multilateralism concerns our efforts to articulate the different dimensions which have to be taken into account when addressing a collective international problem and how we want to combine responses into what I would call effective *multi-dimensionality*[9]. An example of this is the need for articulation and coherence of our security and development agendas in terms of other engaging international (as well as national) actors at a multilateral level, to go for an obvious case. What do we understand by 'strategic goals'? And how do we relate our vision of country, and that of our regional integration entity (say, Europe) as a provider of global public goods for the fulfillment of those strategic goals? These are questions which, in each and every case, must be addressed carefully and as fully as possible. Here, instead, the additional challenge, notice, is one of *integration of planes of action*.

A third challenge we face – in actual fact one which is a trigger of efficacy in ever greater complexity in what concerns multilateralism – is the integration of the idea of ownership and partnership into the multilateral equation, one that does not do so as a mere formality, but as an actual component, or a parcel, of the account. Or, to reframe it in slightly different terms, one that actually leads to the effective achievement of tangible results. As I have read somewhere (I think the *Herald Tribune*, sometime last year, as I was traveling to Romania for a Conference) "there is no known case in History in which anyone washed a rental car". At a more theoretical level (perhaps *general plane* would be a more accurate expression), if you will, this concerns the issue of the material concrete links established between what is now fashionable to call *stakeholders*, of course. At this third level of complexity in what concerns an effective

[99] Even if they appear to be similar mechanisms, multi-laterality and multi-polarity are very different things. A simple thought-experiment shows that clearly *ad absurdum.* Although it may be tempting to think of a matrix here, which would combine linearly multi-polarity and multi-laterality, this is not really so – it would not do, for example, to talk about the 'multi-polarization of multilateralism' as a symmetrical arrangement to the 'multi-lateralization of multi-polarity' since, of course, that would require (or imply) the 'coagulation' of political blocks, be they regional or political-ideological ones. From a more inclusive perspective, we can say that it is precisely because 'laterality' and 'polarity' operate on different planes and exhibit different degrees of inclusiveness that multidimensionality is an attribute (or a property) of globalization.

multilateralism, the heart of the matter is then, in other words, in the answer given to an implicit question: how do we integrate the perspective of our partners into our policies? Here, the challenge is clearly one of *reciprocity* and *collective political participation*.

Finally, how do we *really* – that is, how do we *in practice* – *assess* the effectiveness of multilateral engagements? Do we do it, this assessment, by the careful implementation of well-tested multilateral mechanisms, or instead by the achievement of results in the concrete cases? This sounds like an almost *technical* question but in effect it is actually a highly *political* one. The definition of results is in itself a political issue and that is often where things go wrong: when, for instance, we claim certain objectives as the ones we want to chase after, but we then, in reality, set up mechanisms that actually, knowingly or unknowingly, pursue, or result in, different consequences. Approaches carried out, in the EU context, to matters pertaining to the often over-rated European Neighbourhood Policy, or the establishment of Special Association Agreements, are a good case in point. As are sanctions policies, or international fiscal, or on the contrary, liberalizing, measures – they often have wholly unexpected results. This fourth and last challenge addresses, in turn, matters of *functional and structural adequacy*.

Will facing up to these concrete gaps and filling them in one by one be enough for multilateralism to be rendered efficacious?

A few cases of EU engagement in various matters and in three regions, Africa, the Middle East, and the Mediterranean

A handful of European examples may be brought up, if only to simply illustrate more concretely what I have been trying to point out. Europe has been so keen, lately, in engaging in multilateralism as its choice strategy, that it is not difficult to pick and choose cases. Engaging Russia, for instance, would be an obvious topic, particularly since the latest August 2008 invasion of Georgia and its subsequent recognition of the

independence of 'South Ossetia' and 'Abkhasia'. It would be easy too, for example, to look at Europe's special mode of establishing foreign policy and diplomatic ties with China, or India. For reasons of economy, and again following a well-worn template, I prefer to stick to three paradigmatic cases, that of the EU's involvement with Africa, the Middle East, and the Southern Mediterranean.

I shall do this only superficially; my aim is merely to characterize a modality of engagement, rather than attempting any in-depth analysis. Concerning involvement with these three very different regions, it is clear that we cannot yet develop anything like a blueprint, or even a handbook, of effective multilateralism. But keeping in mind what I have pointed out before, we can surely have an educated idea of what mechanisms and what type of internal and external thinking and coordination Europe actually needs if it is to put into motion the instruments necessary if we are to even hope to achieve our avowed objectives in these different contexts in which Europe is engaged. That is, we can easily identify gaps and lacunae in our endeavours there.

Sub-Saharan Africa

In Africa the European Union now has a good window of opportunity in which to enhance effective multilateralism, and this is what underlines its commitment to the few decisions arrived at in the 2007 EU-Africa summit, and above all to the joint strategy and the other relevant documents. The existence of a timid but important regional integration process across the continent (the African Union, the AU), creating a counterpart with which to establish a strategic dialogue was an important step. This provides not only more ownership in the relationship but also a ground for rooting a European dialogue with the different interlocutors distributed on the continent, as well as with other non-African bilateral or multilateral actors. We should not focus so much on the engagement of Europe *in* Africa, but more on the engagement of Europe *with* Africa. This is an example of the issue of ownership through partnership[10].

[10] Something which has been a long time coming. It is not only that Africa was for a very long time now treated as an almost entirely passive recipient of aid in those areas Western donours found to be important.

The Joint Strategy that EU and African leaders approved in Lisboa in December 2007, at the tail-end of the third Portuguese Presidency, thin as it was, amounted to a direct answer to this concern. It implies a big shift in the paradigm of our relations with Africa. Not all went well. More than simply the Robert Mugabe issue, which divided the EU in what concerns the Summit (or, at least, led to an expectations demarcation of the UK and the Netherlands from the other member-States) and somewhat limited the scope of its ambitions, there was a largely unexpected anti-colonial rhetoric and posture for some African leaders which had a negative impact on the hopes raised for a full-fledged partnership effort.

Although much was left to be desired, this was not a wholly unsuccessful story. Even though things did certainly not go as smoothly as hoped for[11], the different partnerships that will almost surely be launched as a result indicate that there are a number of issues/challenges that the two continents agree to tackle jointly – a logic of ownership through partnership. The multilateral approach of the new EU-Africa strategy is also evident in the efforts being made to reinforce institutional links between the two sides, placing the EU and the AU institutions at the core of the process, and cooperate in labouring to strengthen integration efforts in Africa.

How the EU shall manage to combine this multilateral approach with the important bilateral relations it and many of its member-States already have with some key African countries is one of the major challenges that the Union will face in the coming years. We can only hope the appropriate lessons have been learned.

Even within Europe, to stay with this one example, for the tensions between the Commission and member-States as far as "aid" is concerned, see Maurizio Carbone (2007), *The European Union and International Development. The Politics of Foreign Aid*, Routledge.

[11] A recognition of this, at least at the public level, was sadly lacking. Both national and international accountability are still, unfortunately, not what they should be. The few critical voices which were raised concerning the lack of progress in the Summit were quickly accused of sabotaging an ongoing process: it seems that for many politicians, even those with anti neorealist proclivities, 'international anarchy' provides an excellent excuse for subjection to basic democratic principles.

Middle East

In terms of results: looking back at EU engagement in the region for the last few years, it is clear that a multidimensional approach has been lacking. The EU is the most important donor to the Middle East, but it is not sufficiently involved in other dimensions of engagement with the region, namely security and the regional and often difficult to tackle political matters. The EU's effort has mainly been geared to maintaining the multilateral framework (the so-called *Quartet*) – and results in this case mean mainly not being made subaltern and staying in the game. The EU-Middle East pattern of engagement is also an example of how concrete results are dependent of other dynamics in which Europe, unfortunately, as a 'herbivorous power', has not been capable of being more than a minor player[12]. Annapolis was a patent demonstration of this.

So the EU engagement on the Middle East has regrettably been more of a counter-example than an instance of effective multilateralism at work. But we would be bad students indeed if we do not put to good use the lessons learned there.

Mediterranean

The formal EU pro-active relationships with the Southern Mediterranean is indeed an interesting example of the Union's multilateral approach to foreign policy. The EuroMed Process is policy that has no equivalent in the relations that other international players (the United States, for example) have with the various States in the Maghreb region. It is also multidimensional – the three baskets which compose the Barcelona Process since its inception[13] do cover a wide range of areas; and their in-

[12] In spite of the hasty nomination of Tony Blair for a frontline role. It would be absurd to offer a bibliography for a theme and an area which have been the object of reams of published and unpublished materials. For a well balanced overview, it is sufficient to read the small but exquisite,Pierre Levy (2006), *Le Moyen Orient*, Les Carnets du CAP (Centre d'Analyse et Prévision, Ministére des Affaires Étrangéres), Paris.

[13] In the interests of the economy of the text, I do not want to go into too many details, but some comments and data are surely apposite here. In the Barcelona Declaration of 1995, celebrated in the Barcelona Euro-

built feedback loops are such, that achievements in one area are bound to produce a spill-over effect for other areas. Perhaps because of the absence of any accession expectations, the EuroMed Process as a framework is, in a sense, a choice example of the EU's multilateralism at work more than the European Neighbourhood Policy.

Although, in good truth, not a very successful one, as there is a serious issue of ownership: almost thirteen years after Barcelona, we are still struggling to find a framework for relations which our many Southern Mediterranean partners consider as in any strong sense their own, and there are enormous shortcomings in terms of South-South integration – so the attempts to export our model have not been at all successful. What is lacking, in this case? Does the fact that Southern partners, unlike EU neighbours to the East, have no membership prospects explain the failure? Are these the limits of the Union's soft power strategy? Will Nicolas Sarkozy's *Union pour la Mediterrannée*, now that Germany no more opposes it and as we are about to actually establish it as a functioning institutional setting, work according to plan?[14]

Mediterranean Conference during a Spanish Presidency of the EU Council of Ministers (the Conference was organized so as to strengthen EU billateral and multilateral relations with the countries in the Mashriq and the Maghreb regions), the Euro-Mediterranean partners established three main objectives for the Euro-Mediterranean Partnership, which correspond to just as many 'baskets': 1. The definition of a common area of peace and stability through the reinforcement of political and security dialogue (this was called the Political and Security Basket); 2. The construction of a zone of shared prosperity through an economic and financial partnership and the gradual establishment of a free-trade area (entitled the Economic and Financial Basket); and 3. The rapprochement between peoples through a social, cultural and human partnership aimed at encouraging understanding between cultures and exchanges between civil societies (the Social, Cultural and Human Basket). In a truly idealist Kantian Democratic Peace theory spirit, Javier Solana, then Spain's Foreign Minister, called for the creation of a 'ring of Friends'.

[14] Of all the possible bibliography, a few articles will suffice which toch on most of the points made: Sinem Akgül Açikmeşe (2005), "Management of Security in EU's Neighborhood: Union's Tactics Revisited", *Perceptions*: 1-25; Andreas Marchetti (2006), "Widening without Enlarging. The European Neighbourhood Policy and the South Caucasus". The unpublished pape ris available (29th October 2008)at the site of the *European Stability Initiative* at, http://www.esiweb.org/index.php?lang=yu&id=198; Ingo Peters and Jan Bittner (2006), "EU–US Risk Policy in the European Neighborhood: the cases of Moldova and Georgia", in (ed.) Kari Möttöla, Transatlantic Relations and Global Governance, Brookings Institution; and Michelle Comelli (2007), "Building Security in its Neghbourhood through the European Neighbourhood Policy?", in *European Union Studies Association (EUSA*), unpublished paper presented at the 10th Biennial Conference, May 17-19, Montreal, Canada. The full text is available (29th October 2008) at http://aei.pitt.edu/7787/01/comelli-m-02b.pdf, and

An overview and some conclusions

Trying to stick close to what I have been going on about, let me try to bring all this together in a more or less coherent whole and at a higher level of inclusiveness – or at least in *a grander scheme*. Given the crispness of my theme, I shall forego the temptation to summarize what I have said so far, namely the serious hesitations I have and the quasi-recipes I suggested. In what follows, I will simply attempt placing my considerations in wider historical and analytical frameworks. I shall restrain myself to trends as concerns efficacy and legitimacy, which I envisage as a background to what I have discussed so far.

It is certainly no news to stress the evidence that we have been, for quite a while now, witnessing a marked propensity for increased multilateralism. Allow me, nevertheless to give this largely cumulative process a sort of brief genealogical rundown, highlighting some of its markers, as it were. This is an easy endeavour, as a matter of fact.

For our purposes here, a cursory glimpse will be sufficient. After slow motion stutters in the Vienna Congress in 1815 and the installation (allow me to call it that) of 'conference diplomacy' from then on – in what was called the Concert of Europe – we have, indeed, seen it coming of age all throughout the 'short 20th Century' (the period that begun in 1914 in Sarajevo, or even 1918-1919 in Versailles, and that ended, at best in 1989, with the fall of the Berlin Wall, the 'Wall of Shame', and, at worst, in 1991, with the implosion of the Soviet Union. After a brief 'unilateral moment', to coin a variation on the famed 'unipolar moment' idea, the 21st Century saw a rather acute speeding up of this process of multi-lateralization. Perhaps one of the reasons for this was an unforeseen consequence of the new 'uni-multipolarity' which arose. As things went, the dismantlement of the USSR and the end of the bipolar world order led to the then curiously unexpected fact that both a 'multidimensionality of planes' and *a multicultural layer* were increasingly added on to this multilateralization. Because of

this, the stakes have been raised for both legitimacy and efficacy, of course – they are now much tougher to achieve.

As I have already looked at multidimensionality, it is proper to now focus a little of the associated multiculturality, something I have not really looked at yet. I say *curiously unexpected* because, of course, with hindsight, it appears to have been inevitable – I do not mean to sound like a Huntingtonian here, advocating the inexorableness of the emergence of 'civilizational blocs', much less like a Spenglerian defender of a world checkered by 'great civilizations'; but it is surely interesting to note in passing that feelings of inevitability tend to be prospective, not *retrospective*, and so this mid-90s feeling constitutes a fascination, as a reversal of that common pattern. At any rate, there you are, the 90s spelled multilateralism enhanced *plus* multiculturalism emergent.

Much indicates these systemic pressures will continue unabated in the 21st Century – and at the risk of making a banal assertion, let me stress that they embody what we may perhaps safely look at as largely irreversible trends for *global integration* on the one hand, and on the other for some *multi-polarity*. Given the rise of regional integration processes as both a stepping stone toward global integration and a mechanism of resistance to it, we should also expect this progression to be a multi-level affair. So it is to be expected that the resulting tendencies shall continue to be felt and shall push us for an ever more multilateral and multicultural diplomacy, even as the realities of power continue to eat away at its fringes.

This predictably laborious and non-linear progression will not, I believe, really amount to a trivial affair, since when quantitative change reaches a critical mass it normally turns *qualitative*. In other words, albeit eroded and slowed down by State resistances, multilateralism will continue to enhance its centrality and possibly come to take center-stage in world politics. But it will not be the old multilateralism.

Should that be the case, we must be ready for a *novel type of diplomacy* to come about. As has often been stressed, that future landscape will bring to the fore new questions of both efficacy and legitimacy, given that the changes which are inevitably going to occur as concerns the very bases for relationships among States and between States and other emergent international actors. Moreover, the seemingly inexorable rise of what Robert Keohane and Joseph Nye famously called, back in 1977, *complex interdependence* between international actors[15] will undoubtedly change things even further – so it is not unlikely, I believe, that we shall be faced with major changes on the definition itself of what will be an efficient multilateralism. Rather on the contrary, I would venture to say such changes are very likely indeed. And that, surely, will render efficacy and legitimacy much harder to reach.

I do not want to go into this in detail here, but just look at it from the perspective of negotiations, for example. What is clear is that zero-sum games are going to become rarer and rarer in the upcoming international panoramas, which simply means, mostly, that accommodations will become more and more imperative – precisely as they are rendered more difficult to swallow, to use a metaphor, given the brute fact of multiculturality of the context in which they take place. That is, because they shall most probably become more and more alien to our 'background' point of view and preferences as they in a more and more sustained manner arise out of *other* preferences and points of view. Note, by the way, the fascinating assymmetry here, as concerns the emergence of this multiculturality: alterity will be felt by Western diplomats as they have to, say, take into account Indian or Chinese, or Brazilian and Russian outlooks and modes of operating [to use only a few, BRIC, examples] and not simply their own; while Russians, Brazilians, Chinese and Indians will, for the first time, within the modern Westphalian State system, be able to help define the negotiating playing field; rather than, as has always so far been the case, be forced to play by rules almost in their entirety defined by Western powers. In both cases, notice,

[15] Without adhering totally to their perspective (or rather, to its applicability to the complexities of contemporary 'globalization') I am alluding, of course, to the nowadays classical work of Robert O. Keohane and Joseph S. Nye (2000, original 1977), *Power and Interdependence*, 3rd edition, Longman.

much will change; namely at the plane of the 'geometry of accommodations', to coin another concept.

This, of course, raises further obstacles and challenges to the establishment of an effective and legitimate multilateralism which aims to promote, as its horizon, the building of an institutional-and rule-based international society. Obstacles which add to those more 'localized' ones I earlier broached. This is something the EU and other entities bent on multilateralism would do well to take into full account. The challenge, here, is more generic, in a sense, and it is one of drawing and erecting *a common language for exchanges and accommodations*.

Can we go further still? I believe we can, indeed, identify, or at least circumscribe, more difficulties which need to be addressed and surmounted if we are to hope for a more effective multilateralism. The changes we have been mapping loom large on the horizon. Institutions, largely mechanisms designed for domesticating change, tend to often display great difficulties in dealing with it; and so this cannot but mean trouble, domestically-generated trouble.

One example will stand for all. Ministries of Foreign Affairs, like most if not all governmental organizations, run by addressing conventional wisdom, not by challenging it. So their tendency is, quite naturally, to manage crises in terms of familiar patterns. And here lies the problem: increasingly, that will not do. So MFAs and their diplomats will in the predictable near future be faced with losses both at the level of *efficacy* and at that of *legitimacy*, as formal inadequacy of one sort or another eventually sets in. Sooner or later, they will be pushed to adapt to the structurally changed circumstances in the cavalcade of complex interdependence thickening up will surely bring on us all. Note that that is not simply a matter of having to address more *entities*, and ever *different types* of an increasing number of entities – regional and global governance ones, formatted anew, will *also* increasingly make themselves felt, and playing the diplomatic game shall, as a result, be deeply altered *as concerns its very rules*.

This, in actual fact, is precisely the type of thing 'modern' diplomacy was designed for in the 17th Century. It is up to you to make sure diplomacy does not wither away into insignificance, but is, once more, changed into a novel robust format, as it historically so often did. Diplomatic Institutes are surely among the organisms which should take good note of that as quickly as possible. Raising diplomats to meet the new challenges is urgent. May we be up to the task.

Bibliography

- Sinem Akgül **Açikmeşe** (2005), "Management of Security in EU's Neighborhood: Union's Tactics Revisited", *Perceptions*: 1-25, Ankara.

- Maurizio **Carbone** (2007), *The European Union and International Development. The Politics of Foreign Aid*, Routledge.

- Michelle **Comelli** (2007), "Building Security in its Neghbourhood through the European Neighbourhood Policy?", in *European Union Studies Association (EUSA*), unpublished paper presented at the 10th Biennial Conference, May 17-19, Montreal, Canada. The full text is available (29th October 2008) at http://aei.pitt.edu/7787/01/comelli-m-02b.pdf, University of Pittsburgh.

- João Gomes **Cravinho** (2008), "Putting Effective Multilateralism to the Test. The Case of EU Engagement in the Mediterranean, Middle East and Sub-Saharan Africa", *Negócios Estrangeiros* 12: 11-14, Ministério dos Negócios Estrangeiros, Lisboa.

- Hans-Hermann **Hoppe** (1989), "Fallacies of the Public Goods Theory and the Production of Security", *The Journal of Libertarian Studies* IX, 1: 27-46, available for download, 29 October 2008, http://www.mises.org/journals/jls/9_1/9_1_2.pdf

- (eds.) Inge **Kaul**, Isabelle **Grunberg** and **Marc Stern** (1999), *Global Public Goods*, Oxford University Press.

- (eds.) Inge **Kaul**, Pedro **Conceição**, Katell Le **Goulven** and Ronald U. **Mendoza** (2003), *Providing Global Public Goods. Managing Globalization*, Oxford University Press.

- Robert O. **Keohane** and Joseph S. **Nye Jr.** (2000, original 1977), *Power and Interdependence*, 3rd edition, Longman.

- Ivan **Krastev** e Mark **Leonard** (2007) "New World Order: The Balance of Soft Power and the Rise of Herbivorous Powers", *Policy Brief*, European Council on Foreign Relations, London.

- Pierre **Levy** (2006), *Le Moyen Orient*, Les Carnets du CAP (Centre d'Analyse et Prévision, Ministére des Affaires Étrangéres), Paris.

- Ian **Loader** and Neil **Walker** (2007), *Civilizing Security*, Cambrde University Press.

- Sergej **Mahnovski,** Kamiljon T. **Akramov** and Theodore W. **Karasik** (2006), "Economic Dimensions of Security in Central Asia", RAND Corporation.

- Andreas **Marchetti** (2006), "Widening without Enlarging. The European Neighbourhood Policy and the South Caucasus". The unpublished pape is available on the 29th October 2008 at http://www.esiweb.org/index.php?lang=yu&id=198, at the site of the *European Stability Initiative*.

- Sergey **Markedonov** (2008), "Caucasus Conflict Breaks Old Rules of the Game" *Russian Analytical Digest*, 45: 2-6, Zurich, www.res.ethz.ch, available on the 29 October 2008.

- Ingo **Peters** and Jan **Bittner** (2006), "EU–US Risk Policy in the European Neighborhood: the cases of Moldova and Georgia", in (ed.) Kari Möttöla, Transatlantic Relations and Global Governance, Brookings Institution.

- Dmitri **Trenin** (2003), "A farewell to the 'Great Game'? Prospects for Russian-American security cooperation in Central Asia", *European Security*, vol. 12, no. 3-4: 21-35.

- Sean L. **Yom** (2002). "Power Politics in Central Asia. The Future of the Shanghai Cooperation Organization", *Harvard Asia Quarterly* 6 (4): 48-54.

II. ISTORIE DIPLOMATICĂ

Reacțiile lui Nicolae Ceauşescu față de criza poloneză (1980-1989)

Petre OPRIŞ

Abstract: *During 1970s and 1980s, Catholic Church spoke up in support of the people persecuted by the Polish communist regime. In order to unstring the situation, Edward Gierek met Cardinal Stefan Wyszynski in 1977 and asked the Catholic Church representatives' support trying to defuse the suituation. Moreover the communist leader approved Pope John Paul II visit in the country in 1979, on a nine days pilgrimage, although he created problems difficult for the Communist authorities to cope with, because he initiated an aid fund for the Krakow archdiocese families of the arrested demonstrators. The opinions expressed by Nicolae Ceauşescu in December 13, 1981 and August 21, 1989 were extremely critical when he spoke about Pope John Paul II and the prelates of Catholic Church, who were considered the main guilty persons for the start and evolution of Poland crisis. The repeated interventions of Pope John Paul II in Poland generated many arguments in Bucharest because he put in danger the entire communist structure in Europe. The study is accompanied by the transcript of an official document which shows in a detailed way how Ceauşescu evaluated, in late September 1989, the situation in Poland.*

Primele alegeri libere desfăşurate în Polonia după cel de-al doilea război

mondial s-au soldat cu succesul zdrobitor al reprezentanților sindicatului „Solidaritatea", în condițiile în care scrutinul a fost organizat de către un guvern comunist. În cele două tururi ale alegerilor, din 4 şi 18 iunie 1989, candidații Partidului Muncitoresc Unit Polonez au pierdut în mod categoric în fața „Solidarității", obținând doar 8 mandate de senator (din totalul de 100) şi unul de membru al Seimului (din 161 de mandate).

O lună mai târziu, la 19 iulie 1989, generalul Wojciech Jaruzelski a devenit primul preşedinte al celei de-a treia Republici poloneze. Profitând de calitatea conferită de funcția supremă în stat, acesta a încercat să îi mențină la putere pe comuniști. Deoarece reprezentanții sindicatului „Solidaritatea" dețineau o majoritate zdrobitoare în cele două camere ale Parlamentului, intenția generalului Jaruzelski a eşuat. După îndelungi negocieri, acesta a acceptat la 21 august 1989 să îi acorde lui Tadeusz Mazowiecki, unul dintre liderii sindicatului „Solidaritatea", mandatul pentru formarea unui guvern în care, după patru decenii, comuniştii nu mai dețineau funcția de prim-ministru.

Evenimentele de la Varşovia au fost urmărite cu atenție de Nicolae Ceauşescu. Acesta considera că generalul Wojciech Jaruzelski a greşit în momentul în care a acceptat să desfăşoare negocieri cu reprezentanții sindicatului „Solidaritatea". Astfel, în cursul şedinței Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. din 21 august 1989, preşedintele României a declarat: „Poate să ne gândim şi să ne adresăm din nou, chiar astăzi, conducerii Partidului Muncitoresc Unit Polonez. În orice caz, poziția lor este ceva mai clară şi, dacă vor vedea că găsesc şi un anumit sprijin [în alte state socialiste], fără îndoială vor fi încurajați să acționeze [împotriva liderilor sindicatului „Solidaritatea"].

Sigur, problema nu este dacă vor primi sau nu reprezentanți ai „Solidarității" în guvern, dar predarea conducerii guvernului către conducerea „Solidarității" este gravă. Primirea în guvern ai unor reprezentanți ai „Solidarității" se poate soluționa, dar, după mine, predarea este gravă. De altfel, ei publică cele două formații care şi-au schimbat pozițiile tocmai datorită Uniunii Sovietice şi, desigur, presiunile americanilor şi țărilor occidentale"[1].

[1] Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare: A.N.I.C.), *fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie*, dosar 57/1989, f. 3.

Interpretarea pe care Nicolae Ceauşescu o dădea evenimentelor politice şi sociale din Polonia nu era o noutate pentru cei care au asistat de-a lungul anilor la reuniunile Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. De exemplu, la 29 aprilie 1988, liderul Partidului Comunist Român a declarat: „Este bine cunoscut că, practic în toate ţările socialiste este la ordinea zilei, într-o formă sau alta, problema perfecţionării activităţii şi înlăturării unor lipsuri, unor greşeli, în vederea asigurării dezvoltării construcţiei socialiste. Desigur sunt diferite feluri de abordare a acestor probleme într-o ţară sau alta. În acest sens, trebuie să subliniez că partidul nostru, îndeosebi după Congresul al IX-lea, a adoptat o serie de măsuri şi a perfecţionat activitatea de conducere, de planificare, de organizare, inclusiv dezvoltarea democraţiei socialiste, aşa cum este bine cunoscut. De aceea, pentru noi acum nu se pun asemenea probleme”[2].

Negarea existenţei unor probleme inerente în viaţa politică şi socială a României constituie, în opinia noastră, o dovadă a faptului că Nicolae Ceauşescu se crampona de putere din dorinţa de a nu fi considerat un om depăşit de situaţie. În celelalte state socialiste, problemele puteau avea diferite forme şi evoluţii, nu însă şi în ţara noastră – o patrie perfectă a socialismului.

Totodată, liderul P.C.R. a identificat principala instituţie vinovată pentru declanşarea şi desfăşurarea crizelor politice din Polonia: biserica catolică. De exemplu, în dimineaţa de 13 decembrie 1981, la câteva ore după instituirea Legii marţiale în Polonia, Nicolae Ceauşescu a dorit să expună pe larg participanţilor la şedinţa extraordinară a Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. opinia sa referitoare la evoluţia crizei poloneze.

Deoarece reuniunea respectivă a fost convocată în pripă, liderul PCR nu a avut la dispoziţie un material scris conceput special pentru a-şi susţine punctele de vedere. În consecinţă, Ştefan Bîrlea a fost nominalizat de Nicolae Ceauşescu să prezinte evenimentele din Polonia, astfel: „Agenţia AFP transmite: În Polonia a fost declarată starea de război sâmbătă noaptea la orele 23.00 GMT, 24.00 ora locală, a anunţat generalul Jaruzelski. El a anunţat, de asemenea, arestarea conducătorilor extremişti ai „Solidarităţii” şi a altor membri ai unor organizaţii ilegale care vor fi deferiţi Curţii marţiale.

[2] Nicolae CEAUŞESCU, *Expunere la şedinţa Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., 29 aprilie 1988*, Editura Politică, Bucureşti, 1988, p. 35-36.

Măsura a fost adoptată de Consiliul militar de salvare națională, a precizat Jaruzelski într-o alocuțiune pronunțată în cadrul buletinului de ştiri de la orele 6.00, difuzat de postul de radio național. Au mai fost arestate „persoanele responsabile de erorilor din anii ’70 şi anume fostul prim-secretar Edward Gierek, fostul prim-ministru, Piotr Jaroszewicz, precum şi Zdzislaw Grudzien, Jerzy Lukaszevicz, Jan Szydlak şi T. Wrzaszczyk”, foşti membri ai Biroului Politic, care vor fi deferiți Curții marțiale.

Forțele de ordine au ocupat la orele 4.00 GMT, 3.00 ora locală, secția din Varşovia a sindicatului independent „Solidaritatea” şi au arestat pe unul din conducătorii săi, Krzystof Sliwinski, liderul secției internaționale a sindicatului din Varşovia. Zeci de maşini cu milițieni, maşini militare ale armatei şi vehicule obişnuite încărcate cu militari, în uniformă, patrulează pe străzile capitalei. Toate legăturile telefonice şi telex fuseseră subit întrerupte la orele 23.00 – ora locală.

De asemenea, tot agenția de presă AFP transmite, în continuare, că generalul Jaruzelski a declarat duminică, într-un mesaj radiodifuzat, că Polonia ar trebui să rezolve criza prin propriile sale forțe, părând să excludă prin aceasta un apel la o intervenție sovietică. „Suntem o țară suverană. Trebuie să ieşim din această criză prin propriile noastre forțe”, a spus primul ministru polonez. Adresându-se „aliaților şi prietenilor” Poloniei, el a subliniat că „alianța polono-sovietică va rămâne elementul crucial” al politicii Varşoviei. Generalul Jaruzelski s-a adresat opiniei publice internaționale cerându-i să dea dovadă de înțelegere şi a adăugat: „Acțiunea noastră nu amenință pe nimeni”.

Generalul Jaruzelski a cerut soldaților să fie fideli jurământului lor, declarând: „De atitudinea voastră depinde soarta țării”. El a cerut, de asemenea, miliției „să apere țara împotriva duşmanului” şi muncitorilor „să renunțe la dreptul lor imprescriptibil de grevă pentru a permite ca țara să iasă din criză”.

Într-un apel dramatic adresat bărbaților şi femeilor din Polonia, pe care i-a numit frații şi surorile sale, generalul Jaruzelski a cerut să nu fie vărsată nici o picătură de sânge polonez şi să se facă totul pentru a evita războiul civil.

Mesajul generalului Jaruzelski, citit pe un ton grav şi trist, a fost precedat şi urmat de imnul național. Postul de radio polonez nu a furnizat nici o altă informație suplimentară şi difuzează muzică de Chopin”[3].

Pentru a face față situației neobişnuite, Nicolae Ceauşescu a apelat la trei extrase ample din stenogramele discuțiilor pe care le-a purtat cu Serghei Kraigher, Lionel Jospin şi Bettino Craxi în cursul anului 1981. Opiniile expuse de liderul român la întâlnirile respective au fost extrem de critice la adresa Papei Ioan Paul al II-lea şi a prelaților Bisericii Catolice. Aceştia erau considerați principalii vinovați pentru declanşarea şi acutizarea crizei din Polonia.

Textele respective au fost prezentate celorlalți participanți la şedința Comitetului Politic Executiv de către Ştefan Bîrlea. Printre altele, şeful de cabinet la Preşedinția României şi, totodată, şef al Secției Cancelariei C.C. al P.C.R. a citit cu voce tare, în numele lui Nicolae Ceauşescu, următoarele: „Problemele economice au fost mai mult un pretext, pentru că situația din Polonia era destul de bună din punct de vedere economic. Desigur, în Polonia s-au făcut o serie de greşeli în acest domeniu, dar au fost obținute şi rezultate foarte mari pe calea dezvoltării socialiste a economiei, în general. Iar de un an de zile situația nu s-a îmbunătățit, ci, dimpotrivă, s-a înrăutățit. Nu s-ar putea spune că ar fi vorba de un protest împotriva construcției socialiste şi a formelor de construcție socialistă în Polonia. Mai iute aş spune că Partidul Muncitoresc Unit Polonez a produs anumite denaturări ale principiilor socialiste, inclusiv ale organizării partidului şi în aceasta constă o anumită îndepărtare de clasa muncitoare, lucru care se vede şi în compoziția din trecut a organelor de partid, a partidului însuşi, care a neglijat măsurile necesare întăririi forței organizatorice în rândul clasei muncitoare. Aceasta a făcut ca în partid să pătrundă cu preponderență o serie de elemente mic burgheze, intelectuale, cu mentalitate mic burgheză, străine, de fapt, de clasa muncitoare şi a determinat în partid lipsa de unitate, de concepție şi orientare clară.

În acelaşi timp, nu se poate neglija existența unor forțe care niciodată nu s-au împăcat cu socialismul lor, iar, pe prim plan, în această privință, se găseşte biserica catolică care, de fapt, este la originea şi inițiatoarea acestei mişcări care s-a

[3] Petre OPRIŞ, *Criza poloneză de la începutul anilor ’80. Reacția conducerii Partidului Comunist Român*, Editura Universității Petrol-Gaze din Ploieşti, 2008, p. 173-174. Pentru detalii, vezi A.N.I.C., *fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie*, dosar 101/1981, f. 2-15.

concretizat în „Solidaritatea”. Acțiunea a început cu slujbe religioase. Însuşi Congresul „Solidarității” a început cu o slujbă la catedrală.

De mult timp, în Polonia au existat forțe antisocialiste care s-au organizat, față de care partidul şi statul polonez n-au luat măsuri, le-au tolerat.

Au fost făcute mari concesii bisericii catolice, care în Polonia joacă un rol net reacționar. Prin alegerea Papei în persoana unui polonez s-a stimulat tocmai activitatea acestor elemente din rândul bisericii catolice.

Într-un anumit fel, conducerea poloneză a încurajat asemenea stări de lucruri şi chiar a considerat că i-a revenit şi jumătate din Vatican, atunci când Papa a fost ales în persoana unui cetățean polonez.

După părerea noastră, tocmai datorită acestui complex de factori s-a ajuns la evenimentele care au avut loc şi au loc încă. „Solidaritatea” este rezultatul de fapt al activității tuturor acestor factori şi, în primul rând, al bisericii catolice, care a avut rolul hotărâtor şi sub patronajul căreia ea s-a născut. Aceasta arată că nu este vorba de o organizație muncitorească, de clasă, ci de o organizație catolică, combinată cu multe elemente antisocialiste care, datorită greşelilor făcute de partid, a putut să influențeze o parte a clasei muncitoare din Polonia.

De altfel, dacă analizăm ceea ce s-a spus la Congresul „Solidarității”, vedem că pe primul plan stau mai cu seamă probleme de ordin politic, inclusiv legate de sentimentul național, care la polonezi a fost întotdeauna foarte puternic.

În toată perioada de după război, partidul şi statul polonez au neglijat sentimentul național al polonezilor. În loc ca partidul şi guvernul polonez să fie exponentul sentimentului național – înțeles just, nu în sens naționalist îngust, dar ca sentiment socialist şi democratic al poporului – au neglijat acest sentiment şi acesta a fost exploatat de biserica catolică, de cercurile reacționare din Polonia. Biserica şi-a arogat dreptul de a fi exponentul sentimentului național al polonezilor. Deci, este necesar ca partidul, statul polonez să acorde atenție corespunzătoare sentimentelor, problemelor de ordin național, de cultură, de istorie şi să devină ei – partidul şi guvernul, exponentul acestor preocupări, acestor sentimente şi să ia această armă din mâna catolicilor şi „Solidarității”.

Am spus acestea pentru a se înțelege, totuşi, caracterul deosebit al situației din Polonia. Desigur, ele nu pot justifica lucrurile, dar relevă tocmai nesocotirea unor trăsături ale societății socialiste, ale tradițiilor, faptul că nu s-a ținut seama de

istoria şi de tradiţiile poporului polonez.

Pornind de la această situaţie, noi considerăm că este necesar, în primul rând, ca partidul să se orienteze spre clasa muncitoare, să-şi întărească rândurile în clasa muncitoare şi să ducă o politică bazată pe clasa muncitoare, pe ţărănime.

Până acum s-a făcut puţin în direcţia aceasta. S-au făcut ceva paşi în direcţia apropierii de muncitori dar, după părerea mea, nu este suficient. Ca să vă spun – cum gândim noi – nu pentru a fi publicat, considerăm că pentru Polonia, şi nu numai pentru Polonia, în actualele împrejurări în fruntea partidului trebuia să fie un activist din rândul muncitorilor.

Trebuie să vă spun că încă la întâlnirea pe care am avut-o, acum un an, în decembrie, noi am insistat, arătând că este necesar să se pună bază pe clasa muncitoare şi că partidul trebuie să devină, în acelaşi timp, exponentul sentimentului naţional al poporului.

Desigur, noi am considerat şi considerăm că problemele trebuie soluţionate înşişi de polonezi, că nu trebuie să se ajungă la o intervenţie din afară. Aceasta ar complica mai mult situaţia şi în Polonia, şi pe plan internaţional. Noi considerăm că polonezii pot să-şi soluţioneze singuri problemele şi ne pronunţăm ferm pentru a fi lăsaţi să-şi rezolve singuri situaţia. Nu este însă mai puţin adevărat că prin intermediul unor elemente s-a acordat un sprijin destul de puternic din afară în crearea situaţiei existente, în dezvoltarea „Solidarităţii". Spun însă că, activitatea din afară nu justifică deloc ceea ce s-a întâmplat în Polonia. Vina o poartă conducerea poloneză. Dar, actualmente, şi aici se pune problema de a nu se încuraja în nici un fel, din afară, şi de a nu se da sprijin acelor elemente care pun în discuţie construcţia socialismului şi alianţele pe care le are Polonia, pentru că aceasta înseamnă de a împinge la o confruntare internă care poate avea, de asemenea, consecinţe foarte grave.

Este necesar ca polonezii să-şi caute singuri soluţiile necesare, înţelegerea între ei, asigurând însă dezvoltarea socialistă şi, sigur, găsind forme de conducere democratică, care să răspundă cerinţelor maselor populare şi să dea nu numai sentimentul, ci să şi creeze condiţiile participării polonezilor la conducere. Am impresia că unele măsuri au şi început să fie luate, inclusiv cele legate de autoconducere. Însă partidul şi statul polonez ar trebui să acţioneze cu mai multă hotărâre, cu mai multă fermitate, în direcţiile de care am vorbit.

Considerăm că lucrurile sunt încă complexe. Statul, partidul au făcut, totuşi, prea multe concesii forţelor antisocialiste din Polonia şi, acum, trebuie să-şi recucerească poziţiile. Sigur, aici, ar trebuie adăugate problemele muncii educative, politice, ideologice, cu tot ceea ce cuprinde aceasta. Noi nu considerăm că va oferi o soluţie bună pentru Polonia, în actualele condiţiuni, o uniune naţională cu „Solidaritatea". Uniunea trebuie realizată cu muncitorii, cu ţăranii, nu cu „Solidaritatea".

Desigur, nu avem acum timp şi nimeni nu a făcut încă, nici chiar polonezii nu au făcut o analiză cum s-a ajuns aici. Şi ar fi greu ca noi să o facem acum în locul lor. Acestea sunt numai unele aspecte, din ceea ce cunoaştem noi. Am avut întotdeauna relaţii bune cu Polonia. Între altele, în 1939, când Polonia a fost împărţită între Hitler şi Stalin, armata poloneză sau ce a mai rămas din ea a trecut prin România. Inclusiv actualul preşedinte al Consiliului de Miniştri a trecut prin România ca simplu ofiţer. Dar, pornind de aici, polonezii trebuie să fie lăsaţi să-şi rezolve singuri problemele. Ei încearcă acum să se acomodeze cu „Solidaritatea", dar „Solidaritatea" nu trebuie să fie încurajată să meargă la o confruntare internă pentru că aceasta ar putea duce la o situaţie foarte gravă.

Problema se pune aşa: care este baza ideologică a acestei mişcări „Solidaritatea"?

Eu am fost şi sunt un vechi sindicalist. De 50 de ani. Cunosc bine mişcările sindicale. Întotdeauna intervenţia bisericii în mişcarea sindicală a avut un caracter net reacţionar. Este greu să se accepte ideea că, în împrejurările actuale, biserica catolică poate deveni o forţă progresistă în mişcarea sindicală, când nu a fost niciodată aşa ceva. Cu atât mai mult acum.

De aceea, pornind de la baza ideologică a acestei mişcări – şi Wałęsa nu a ascuns niciodată că este finanţat de biserica catolică şi că are binecuvântarea Papei – trebuia să vedem care este caracterul ei. Este greu de vorbit de o mişcare care are, într-adevăr, scopul de a îmbunătăţi şi perfecţiona dezvoltarea socialistă. Cu crucea nu se poate construi socialismul! Şi aceasta au spus-o încă primii revoluţionari burghezo-democratici. Trebuie să avem întotdeauna în vedere situaţiile concrete şi, de aceea, am spus că trebuie ţinut seama de realităţile din Polonia, de influenţa puternică a bisericii catolice, precum şi de faptul că „Solidaritatea" a ştiut să exploateze sentimentul naţional al polonezilor, ceea ce nu a făcut Partidul

Comunist, care a neglijat acest sentiment.

Aceste stări de lucruri nu au fost înțelese de polonezi, în sensul de a desfăşura o activitate politică, organizatorică; nu este vorba de măsuri administrative; asemenea probleme nici nu pot fi soluționate pe linie administrativă. Ele sunt probleme foarte complexe. Pentru a aprecia o mişcare socială sau alta, trebuie să vedem pe ce poziții se situează şi cine o susține. Atunci vom înțelege mai bine caracterul unei acțiuni sau alta a mişcării respective.

În Polonia sunt şi multe probleme economice de soluționat. Apare evident că a existat un plan bine pus la punct de dezorganizare a economiei în Polonia. Nu întâmplător s-a ajuns aici; începând din iulie anul trecut, s-a acționat sistematic pentru dezorganizarea vieții economice în Polonia. Partidul şi guvernul trebuie să pună pe primul plan reluarea activității economice, introducerea ordinii, disciplinei în producție, ca o condiție a asigurării dezvoltării, în continuare, pe calea socialistă a Poloniei – cu toate celelalte probleme despre care am vorbit. În fond, producția de cărbune a scăzut cu 60 milioane tone. Dacă această producție ar fi exportată la preț oficial – şi cărbunele se cere – Polonia ar avea suficiente mijloace financiare să-şi plătească datoriile în 3-4 ani de zile şi să-şi asigure dezvoltarea economică.

Problema este ca polonezii să se apuce să muncească, pentru că, fără muncă nimeni nu poate să-şi asigure cele necesare. Polonia, pe lângă cărbune, are şi alte bogății, are o industrie destul de bună care poate să joace, de asemenea, un rol important.

Numai în treacăt, vreau să menționez că noi, acum un an, am spus la Moscova, la întâlnirea care a avut loc[4], că situația agriculturii poloneze este

[4] Cu prilejul reuniunii de la Moscova a liderilor partidelor comuniste şi muncitoreşti din statele membre ale Organizației Tratatului de la Varşovia (4-5 decembrie 1980), Nicolae Ceauşescu a afirmat răspicat: „Doresc de la început să declar că Partidul Comunist Român, Comitetul nostru Central, poporul român consideră că problemele din Polonia trebuie să fie soluționate de către Partidul Muncitoresc Unit Polonez, de clasa muncitoare, de poporul polonez într-o deplină unitate, pornind de la necesitatea asigurării dezvoltării socialiste a Poloniei, a întăririi continue a independenței şi suveranității sale, a forței sale economice, a bunăstării materiale şi spirituale a poporului, a întăririi conlucrării cu țările socialiste". Petre OPRIŞ, *op.cit.*, p. 137.

În finalul discursului de la Moscova, liderul român a declarat fără echivoc: „Nu dorim să ne amestecăm în problemele interne din Polonia". Rezolvarea crizei respective depindea, în opinia sa, de elaborarea unui program politic de către conducerea Partidul Muncitoresc Unit Polonez (PMUP) în conformitate cu preceptele ideologiei comuniste, care indicau clasa muncitoare drept singura forță politică progresistă. Totodată, Nicolae Ceauşescu a declarat că nu este de acord cu ideea existenței unor sindicate independente în Polonia şi susținea că „tocmai forțele antisocialiste şi reacționare încearcă să pună sub semnul întrebării realizările socialiste, pentru a submina rolul conducător al partidului şi pentru a putea să-şi promoveze politica lor". *Ibidem*, p. 139-140.

Pentru ca noul program politic să aibă succes, liderul român considera că era necesar să se atenueze criticile din interiorul PMUP la adresa propriilor conducători pentru a se evita apariția

rezultatul politicii agrare greşite, încurajarea proprietăţii private şi neglijarea sectorului socialist în agricultură. Aceasta s-a răsfrânt negativ asupra economiei, în general, şi asupra aprovizionării populaţiei cu produsele necesare.

Sunt probleme de conducere, de crearea cadrului democratic, de participare a maselor la conducerea societăţii; problema democratizării conducerii economiei şi statului este, de asemenea, o cerinţă a dezvoltării socialiste.

Noi, de asemenea, la întâlnirea de la Moscova, am insistat foarte mult asupra acestor probleme. Răspunsul la acţiunile „Solidarităţii" trebuie să fie crearea consiliilor muncitoreşti în întreprinderi, participarea muncitorimii la conducerea activităţii economice de sus până jos şi de jos până sus. Aşa privim noi problemele din Polonia"[5].

În decembrie 1980 şi în 1981, Nicolae Ceauşescu l-a încurajat pe generalul Jaruzelski să acţioneze împotriva liderilor „Solidarităţii". După aproape opt ani, în vara anului 1989, în presa occidentală s-a vehiculat ideea că Nicolae Ceauşescu a propus ca unităţi ale armatelor statelor membre ale Organizaţiei Tratatului de la Varşovia să intervină în Polonia, cu scopul de a bloca accesul la putere al liderilor anticomunişti ai sindicatului „Solidaritatea".

Informaţia respectivă a apărut în mediile politice şi jurnalistice în contextul în care, la Bucureşti, avusese loc reuniunea Comitetului Politic Consultativ al Organizaţiei Tratatului de la Varşovia (7-8 iulie 1989). Cu acel prilej, Nicolae Ceauşescu şi-a reiterat poziţia exprimată în anii precedenţi.[6] În opinia sa,

---

fracţionismului. Totodată, Ceauşescu a sugerat realizarea unei campanii de imagine în care să se prezinte numai evenimente şi realizări pozitive care avantajau partidul comunist polonez. De asemenea, el a propus promovarea masivă a muncitorilor „în diferite munci de conducere până la Congres, care să-şi asume răspunderea şi să asigure organizarea Congresului, imprimându-i un spirit revoluţionar, muncitoresc". Aceasta era, în fond, o poziţie de tip stalinist. *Ibidem*, p. 140.

Apoi, pentru a doua oară, Nicolae Ceauşescu a revenit asupra ideii de a nu se interveni în Polonia cu trupe ale statelor membre ale Organizaţiei Tratatului de la Varşovia: „Nu trebuie să scăpăm din vedere că posibilitatea unei intervenţii din afară ar reprezenta pentru socialism, în general, un lucru grav, iar pentru politica de destindere şi de pace cu atât mai mult". *Ibidem*, p. 142.

[5] *Ibidem*, p. 175-180.

[6] Într-una dintre propunerile respective – datată 8 iulie 1988 şi expediată prin Cancelaria C.C. al P.C.R. conducerii de partid şi de stat din Republica Populară Bulgaria – se amintea din nou despre obiectivul final urmărit de Nicolae Ceauşescu: desfiinţarea concomitentă a NATO şi a Organizaţiei Tratatului de la Varşovia. Textul documentului inedit, intitulat „*Propunerile Comitetului Central al Partidului Comunist Român privind perfecţionarea organizării şi democratizarea activităţii organelor Tratatului de la Varşovia"*, îl redăm în continuare, în întregime:

„Formulând aceste propuneri, avem în vedere schimbările care au loc în viaţa internaţională, accentul deosebit pe care ţările noastre socialiste îl pun pe problemele dezarmării, ale destinderii şi colaborării în Europa şi în întreaga lume, inclusiv pe crearea de condiţii pentru a se ajunge cât mai curând la desfiinţarea concomitentă a Pactului NATO şi a Tratatului de la Varşovia. Considerăm că este necesar ca, la apropiata şedinţă a Comitetului Politic Consultativ, să discutăm şi să adoptăm o serie

propunerile sovietice de reformare a sistemului politic din statele membre ale Organizației Tratatului de la Varşovia puteau avea consecințe nefaste asupra întregului edificiu politic creat de Stalin în Europa Centrală şi de Est după cel de-al doilea război mondial. În acelaşi timp, liderul român s-a străduit să-i convingă pe ceilalți conducători ai partidelor comuniste care au participat la reuniunea de la Bucureşti să accepte propria sa viziune referitoare la reformarea Organizației Tratatului de la Varşovia. Nicolae Ceauşescu dorea transformarea alianței

---

de măsuri de reorganizare şi îmbunătățire a activității de conducere a Organizației Tratatului de la Varşovia.

Comitetul Central al Partidului Comunist Român apreciază că actualul mod de funcționare a Comitetului Politic Consultativ al statelor participante la Tratatul de la Varşovia este unilateral, se axează mai mult pe problemele militare şi creează impresia că preocupările conducerilor partidelor şi țărilor noastre sunt legate îndeosebi de aceste probleme, că au un caracter preponderent militar.

Pornind de la toate acestea, Comitetul Central al Partidului Comunist Român doreşte să se consulte cu dumneavoastră asupra următoarelor propuneri, pe care intenționează să le prezinte la apropiata întâlnire de la Varşovia.

1. Reorganizarea Comitetului Politic Consultativ al Tratatului de la Varşovia, în sensul renunțării la actuala sa orientare pe problemele militare şi crearea Comitetului Politic Consultativ al statelor socialiste din Europa, pe care să nu-l legăm de Tratatul de la Varşovia – care are scop militar –, ci să fie un Comitet care să asigure, în principal, colaborarea multilaterală a partidelor şi statelor noastre în domeniul politic şi economic. În acest spirit, Comitetul Politic Consultativ ar trebui să-şi axeze cu deosebire activitatea pe abordarea şi discutarea problemelor de fond, esențiale, ale construcției socialiste din țările noastre, ale conlucrării, în vederea dezvoltării economico-sociale, a ridicării nivelului de trai şi de civilizație a popoarelor noastre, întăririi democrației socialiste, a forțelor socialismului şi păcii, în general, şi – în acest context – a asigurării capacității de apărare a țărilor socialiste. Acest Comitet – care ar urma să păstreze aceeaşi compoziție – să fie, totodată, deschis oricărui stat socialist european, care doreşte să participe la activitatea sa.

2. Să se creeze Comitetul Militar al Apărării – ca organ militar al Tratatului –, care să fie constituit din miniştrii apărării din fiecare țară participantă la Tratat, aceştia având obligația să raporteze guvernului lor şi Comandantului Suprem al țării respective.

3. În vederea întăririi caracterului democratic al Comitetului Politic Consultativ al țărilor socialiste din Europa, propunem ca acesta să-şi desfăşoare activitatea pe principiul preşedinției prin rotație anuală.

De asemenea, şi preşedintele Comitetului Militar al Apărării să-şi desfăşoare activitatea prin rotație anuală, preşedinția fiind asigurată de fiecare țară participantă la acest organism.

4. Considerăm, de asemenea, necesar ca, față de prevederea actuală din Statut, care stabileşte ca numirea Comandantului Şef să se facă pentru o perioadă de 4-6 ani, în viitor îndeplinirea acestei funcții să se facă din doi în doi ani, sau chiar anual, prin rotație, din rândul ofițerilor superiori ai statelor membre. În acest sens, s-ar putea avea în vedere ca numirea Comandantului Şef să se facă din rândul locțiitorilor săi, sau al altor ofițeri, desemnați de guvernul țării respective, pentru această funcție.

5. Pentru funcția de Şef al Statului Major să se prevadă, ca şi până acum, o perioadă de 4-6 ani. S-ar putea avea în vedere ca Şeful Statului Major să fie numit, de mai multe ori, din rândul ofițerilor sovietici, dacă şi guvernele celorlalte state vor fi de acord.

- Este necesar, totodată, să se îmbunătățească organizarea şi funcționarea altor organisme militare.

Comitetul Central al Partidului Comunist Român apreciază că adoptarea acestor propuneri va întări şi mai mult conlucrarea multilaterală a partidelor şi țărilor noastre, în înfăptuirea planurilor şi programelor naționale de dezvoltare economico-socială, în creşterea forței şi prestigiului socialismului în lume, precum şi în lupta pentru dezarmare, securitate şi pace". Arhivele Centrale de Stat Bulgare, *fond 1b*, opis 35. Cf. http://www.isn.ethz.ch/php/documents/collection_2/docs/880718.htm.

Principiile clamate de delegațiile române la diferite reuniuni ale alianței din care România făcea parte – principii logice şi corecte din anumite puncte de vedere – au fost afectate, din păcate, de relațiile personale dificile care au existat între Nicolae Ceauşescu şi majoritatea liderilor politici şi militari ai celorlalte state membre ale Organizației Tratatului de la Varşovia.

respective într-o structură politico-militară pe care sovieticii să nu o poată folosi în scopul impunerii unor schimbări politice în statele membre ale Organizației Tratatului de la Varşovia.

Opoziția permanentă manifestată de conducătorul Partidului Comunist Român față de propunerile sovietice de reformare a Organizației Tratatului de la Varşovia a accentuat dezacordurile dintre Nicolae Ceauşescu şi Mihail Gorbaciov. Acestea au atins un punct critic în luna august 1989, când liderul PCUS a fost de acord cu propunerea făcută de generalul Wojciech Jaruzelski, referitoare la formarea în Polonia a unui guvern condus de Tadeusz Mazowiecki – unul dintre liderii sindicatului „Solidaritatea". În opinia lui Nicolae Ceauşescu, Tadeusz Mazowiecki „este cunoscut ca antisocialist, în strânsă legătură cu cercurile imperialiste reacționare"[7].

Cedarea de bună voie, de către generalul Wojciech Jaruzelski, a funcției de prim-ministru unui lider al sindicatului „Solidaritatea" a fost considerată o eroare gravă de către Nicolae Ceauşescu. Acesta a propus imediat tuturor liderilor statelor membre ale Organizației Tratatului de la Varşovia să se întâlnească pentru a discuta despre subiectul respectiv şi pentru a adopta măsuri în consecință.

Propunerea respectivă nu a fost acceptată nici de polonezi, nici de sovietici. În şedința din 21 august 1989 a Comitetului Politic Executiv al CC al PCR, Nicolae Ceauşescu a declarat că „orientarea polonezilor este în acord cu Uniunea Sovietică şi cred că se poate spune chiar mai mult, adică este chiar la sfaturile Uniunii Sovietice. Însă, după părerea mea, sfaturile sunt greşite, nu corespund intereselor Poloniei, nu corespund cauzei socialismului în Polonia, pentru că ele deschid calea „Solidarității", care este, aşa cum s-a demonstrat în deceniul acesta, o agentură a imperialismului străin, în primul rând a Statelor Unite ale Americii. (…)

Deşi nu cunoaştem întru totul situația, considerăm că lucrurile sunt foarte grave. În orice caz, Partidul Muncitoresc [Unit] Polonez se pronunță pentru a-şi menține rolul important în politică. Sigur, este greu să spunem cum vor evolua lucrurile"[8].

În opinia noastră, atitudinea lui Nicolae Ceauşescu la şedința Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. din 21 august 1989 poate fi considerată normală,

[7] A.N.I.C., *fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie*, dosar 57/1989, f. 2.
[8] *Ibidem*, f. 3.

ținând cont de idealurile liderului PCR – pe care acesta dorea să le vadă îndeplinite în România.

Având în vedere că, până în prezent, nu au fost publicate nici un fel de probe care să dovedească intenția lui Nicolae Ceauşescu de a solicita trimiterea în Polonia de trupe ale Organizației Tratatului de la Varşovia, în vara anului 1989, putem afirma următoarele:

1. Nicolae Ceauşescu a condamnat categoric intervenția în Cehoslovacia a trupelor statelor membre ale Organizației Tratatului de la Varşovia din august 1968. Acțiunea sa i-a deranjat pe liderii statelor care au trimis trupe pentru înăbuşirea „Primăverii de la Praga" (URSS, RDG, Polonia, Ungaria şi Bulgaria).

2. Nicolae Ceauşescu s-a opus categoric ideii de a se trimite în Polonia trupe ale Organizației Tratatului de la Varşovia în anii 1980-1981, cu scopul de a pune capăt mişcării sociale inițiate de liderii sindicatului „Solidaritatea".

3. În „A.N.-1 Regulamentul operațiilor trupelor de uscat" – document intrat în vigoare la data de 1 octombrie 1986 – s-au precizat situațiile în care trupele române aveau dreptul să treacă dincolo de frontiera de stat, în cursul unui război, astfel: „Art. 2. Caracteristicile războiului de apărare a patriei dus de întregul popor sunt determinate de conjunctura politico-militară în care se desfăşoară, scopurile urmărite, forțele participante, particularitățile geoclimatice ale teritoriului național şi de caracterul acțiunilor militare desfăşurate pe uscat, în aer şi pe apă.

Principalele caracteristici ale acestui gen de război sunt: legitimitatea lui, izvorâtă din dreptul sacru al poporului român la libertate, independență națională, suveranitate şi integritate teritorială; angajarea întregului potențial demografic şi economic, ştiințifico-tehnic, politico-moral şi cultural în lupta împotriva agresorului; *desfăşurarea operațiilor pe teritoriul național, iar în unele situații de excepție, determinate exclusiv de necesitatea urmăririi inamicului, şi dincolo de frontiera de stat*; conducerea unitară politico-militară de către partid a eforturilor de război [...] posibilitatea prelungirii duratei războiului, timp în care forțele inamice sunt supuse uzurii şi nimicirii.

Art. 3. *Scopul politico-militar general al războiului de apărare a patriei dus de întregul popor* constă în respingerea agresiunii, menținerea cu orice preț a integrității teritoriale a patriei şi asigurarea libertății, independenței şi suveranității naționale. El *se realizează prin producerea unor pierderi mari inamicului, oprirea*

ofensivei acestuia, câştigarea iniţiativei şi trecerea la ofensivă pentru nimicirea, capturarea sau alungarea trupelor agresoare care au reuşit să pătrundă pe teritoriul naţional şi restabilirea integrităţii teritoriale a patriei (subl.n.)"[9].

Regulamentul A.N.-1 a fost elaborat în concordanţă cu doctrina militară naţională, iniţiată şi aprobată de Nicolae Ceauşescu în anii '70, precum şi cu cele două „Directive ale Comandantului Suprem al forţelor armate ale R. S. România privind pregătirea de luptă şi politică a armatei", care au intrat în vigoare în anul 1981, respectiv în 1986. În toate documentele respective se preciza că orice intenţie de depăşire a graniţelor ţării de către unităţile militare române trebuia aprobată de preşedintele ţării şi de Marea Adunare Naţională. Această prerogativă naţională i-a deranjat permanent pe sovietici, care considerau că armata română – la fel ca celelalte armate din statele membre ale Organizaţiei Tratatului de la Varşovia – trebuia să acţioneze rapid la ordinele lor, fără a mai aştepta câteva ore aprobarea lui Nicolae Ceauşescu şi a forului legislativ suprem al României.

4. În cursul evenimentelor care au avut loc în capitala Republicii Populare Chineze în primăvara anului 1989, în Piaţa Tien An Men, Nicolae Ceauşescu a avut o atitudine reţinută faţă de acţiunile întreprinse de guvernul de la Beijing împotriva manifestanţilor anticomunişti. Acest aspect a fost recunoscut chiar de către conducerea Partidului Comunist Chinez. Astfel, la 16 iunie 1989, liderul PCR a declarat: „Ei consideră că aceasta este în spiritul relaţiilor, că acolo sunt probleme interne, că le vor soluţiona în spiritul socialismului, dar că dau o înaltă apreciere poziţiei noastre.

Mi-au şi trimis o scurtă informare cu cele ce s-au petrecut acolo care, după cum spun ei, reprezintă o rebeliune contrarevoluţionară organizată după un plan prestabilit. Afirmă clar – de altfel noi am publicat tezele lui Mao Tze-dun – pun clar accentul pe calea socialistă, pe conducerea P. C. Chinez, dictatura democratică a poporului, marxism-leninismul şi gândirea lui, a lui Mao Tze-dun.

Sigur, nu este acum timpul şi nici nu dispunem de date despre ceea ce s-a întâmplat acolo. Desigur, au fost evenimente grave, ceea ce vreau să spun este că s-au luat măsuri pentru a respinge acţiunile şi noi sperăm că se va acţiona ferm pentru a asigura dezvoltarea socialistă a ţării, întărirea rolului conducător al partidului,

[9] *A.N.-1 Regulamentul operaţiilor trupelor de uscat*, Ministerul Apărării Naţionale, Bucureşti, 1986, p. 5-6.

pentru că, acesta, într-adevăr, reprezintă un factor important nu numai pentru China, ci şi pentru dezvoltarea socialismului în general.

Problemele sunt destul de complexe, acum în unele ţări sunt multe teze, multe discuţii care, din nenorocire, dăunează mult dezvoltării socialiste într-o ţară sau alta şi socialismului în general"[10].

Şi în acest caz, Nicolae Ceauşescu nu a promovat ideea intervenţiei militare din afara ţării în scopul înăbuşirii unei mişcării anticomuniste dintr-un stat socialist.[11]

5. La mijlocul lunii iunie 1989, Nicolae Ceauşescu a analizat situaţia din Ungaria, în contextul în care la Budapesta a avut loc ceremonia reînhumării rămăşiţelor pământeşti ale lui Imre Nagy, fost prim-ministru al guvernului Republicii Populare Ungare în perioada 1953-1955. Acel eveniment a fost considerat de liderul PCR ca fiind o manifestare ostilă socialismului, fiind cunoscut faptul că Imre Nagy se pronunţase în noiembrie 1956, în calitatea sa de prim-ministru, pentru retragerea Ungariei din Organizaţia Tratatului de la Varşovia. Cu toate acestea, Nicolae Ceauşescu s-a limitat la semnalarea problemelor existente în

---

[10] A.N.I.C., *fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie*, dosar 46/1989, volumul II, f. 24-25.

[11] În noaptea de 3 spre 4 iunie 1989, unităţi ale armatei chineze au intervenit în forţă împotriva cetăţenilor care se aflau în piaţa Tien An Men din Beijing. Persoanele respective încercau de câteva săptămâni să-şi exprime deschis nemulţumirile faţă de actele de corupţie de care erau bănuiţi anumiţi membri ai Partidului Comunist Chinez, aflaţi în funcţii înalte de conducere – de partid şi de stat.

Autorităţile de la Beijing au prezentat acţiunile grupurilor de protestatari din Piaţa Tien An Men ca fiind dirijate din afara ţării. În acest sens, au fost nominalizate SUA, Hong-Kong şi Taiwan. În paralel, în presa occidentală s-au publicat câteva fotografii, precum şi relatări despre duritatea cu care au acţionat militarii chinezi împotriva manifestanţilor.

Pentru Nicolae Ceauşescu, intervenţia armată din capitala Chinei a constituit un prilej de reafirmare a neîncrederii sale în spiritul reformator pe care Mihail Gorbaciov se străduia să îl impună în toate statele socialiste. Totodată, reprimarea „rebeliunii contrarevoluţionare" de la Beijing a constituit o oportunitate pentru Nicolae Ceauşescu de a-şi îmbunătăţi legăturile cu liderii conservatori din Partidul Comunist Chinez. În acest sens, secretarul general al PCR a hotărât ca Nicolae Constantin să efectueze o vizită în capitala Republicii Populare Democrate Coreene, în prima decadă a lunii iulie 1989. La întoarcerea sa de la Phenian, fostul preşedinte al Comitetului de Stat al Planificării s-a oprit la Beijing pentru a transmite noii conduceri a Partidului Comunist Chinez un mesaj special din partea preşedintelui României.

La 10 iulie 1989, Nicolae Constantin „a fost primit de noul secretar general al Partidului Comunist Chinez, Ziang Zemin, cu care a avut loc o convorbire". Detaliile discuţiei au fost prezentate lui Nicolae Ceauşescu de ambasadorul României acreditat la Beijing şi de Nicolae Constantin, la întoarcerea sa în ţară. Apoi, principalele idei au fost expuse de fostul preşedinte al Comitetului de Stat al Planificării în şedinţa Comitetului Politic Executiv al CC al PCR din 14 iulie 1989 – la iniţiativa lui Nicolae Ceauşescu.

Astfel, liderul PCR a demonstrat încă o dată faptul că menţinerea socialismului în România era strâns legată de propria sa persoană. Atâta timp cât Nicolae Ceauşescu şi cei din imediata sa apropiere se aflau la putere, România rămânea încremenită în postulatele staliniste enunţate inclusiv de liderii comunişti de la Beijing. Pentru detalii, vezi A.N.I.C., *fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie*, dosar 53/1989, f. 12; 17-21.

Ungaria în iunie 1989, menționând că „situația actuală din Ungaria îi îngrijorează şi pe sovietici, care spun că este o situație grea, că evenimentele care au loc şi formarea diferitelor grupări reprezintă un pericol foarte mare. Fără îndoială că şi noi suntem îngrijorați de situația din Ungaria, de cursul evenimentelor, de formarea diferitelor grupări şi de aceea am publicat Tezele unei grupări care se pronunță pentru apărarea partidului şi socialismului în Ungaria, pentru că trebuie să se acționeze de a nu se pune în pericol existența partidului şi socialismului prin tot ceea ce au făcut ei.

Fără să intrăm în problemele interne de acolo, doresc să subliniez însă că în activitatea noastră trebuie să subliniem mai mult rolul partidului, calea socialistă, care înseamnă nu întoarcerea la capitalism, nu sărăcie după modelul occidental, cum spun unii în Ungaria, ci lichidarea sărăciei, asigurarea condițiilor cât mai bune de viață pentru toți cetățenii! Nu se poate concepe decât aşa!”[12].

După cum se poate constata, Nicolae Ceauşescu nu s-a pronunțat pentru o intervenție militară în Ungaria a Organizației Tratatului de la Varşovia, în scopul sprijinirii activității Partidului Muncitoresc Socialist Ungar. Acesta deținea în acel moment puterea politică, deşi era contestat în mod deschis de către anumite grupări anticomuniste aflate chiar pe teritoriul Ungariei.

6. Din stenograma şedinței Comitetului Politic Executiv al CC al PCR din 21 august 1989 rezultă faptul că Nicolae Ceauşescu a solicitat întrunirea de urgență a liderilor statelor membre ale Organizației Tratatului de la Varşovia. De asemenea, secretarul general al PCR a solicitat efectuarea de către Eduard Şevardnadze, ministrul sovietic al Afacerilor Externe, a unei vizite la București – pentru un schimb de opinii despre situația politică şi socială existentă în Polonia. În documentul menționat nu s-a consemnat nici o informație în legătură cu intenția lui Nicolae Ceauşescu de a se trimite în Polonia trupe ale Organizației Tratatului de la Varşovia.

7. În perioada 26-27 august 1989, Eduard Şevardnadze, ministrul sovietic al Afacerilor Externe, s-a aflat la București pentru a discuta cu omologul său român, Ioan Totu, despre modul cum se putea rezolva criza politică din Polonia. Vizita a fost solicitată oficial chiar de către Nicolae Ceauşescu, la 19 august 1989. Liderul suprem al PCR a aflat în ziua respectivă despre faptul că generalul Wojciech

[12] *Ibidem*, dosar 46/1989, volumul II, f. 23-24.

Jaruzelski, preşedintele Poloniei, a acceptat să-i încredinţeze lui Tadeusz Mazowiecki mandatul de prim-ministru, deşi era unul dintre liderii sindicatului anticomunist „Solidaritatea".

Reacţia lui Nicolae Ceauşescu, după aflarea informaţiei respective, a fost rapidă. Potrivit propriei declaraţii, prezentată în şedinţa Comitetului Politic Executiv din 21 august 1989, „*sâmbătă (19 august 1989 – n.n.) ne-am sfătuit cu câţiva tovarăşi care au putut fi găsiţi imediat şi am adresat un mesaj conducerii sovietice, apoi un mesaj tuturor ţărilor socialiste.* (...) În mod corespunzător, adresându-ne celorlalte state, *în aceeaşi seară, până la orele 3 dimineaţa, au fost transmise mesaje şi ţărilor socialiste, prin ambasadori. Toţi au spus că vor transmite mesajul imediat. Unii au făcut şi comentarii proprii, dar toţi au spus că sunt îngrijoraţi* (subl.n.)"[13].

După primirea unui răspuns oficial de la liderul sovietic Mihail Gorbaciov, Nicolae Ceauşescu a trimis la Moscova un nou mesaj, în ziua de 21 august 1989. Printre altele, secretarul general al PCR a solicitat ca Eduard Şevardnadze să efectueze de urgenţă o vizită la Bucureşti pentru a prezenta opinia sovieticilor în legătură cu „actul de trădare" de care se făcea vinovat generalul Jaruzelski în faţă „mişcării muncitoreşti şi socialiste din întreaga lume". În şedinţa din aceeaşi zi a Comitetului Politic Executiv, Nicolae Ceauşescu a declarat: „*În orice caz, insistăm ca Şevardnadze să vină aici zilele acestea, independent de* (sărbătorirea zilei naţionale de la – n.n.) *23 August. Poate să vină şi mâine, şi poimâine, pentru că aceasta poate va determina şi conducerea sovietică să mai reflecte puţin* (subl.n.)"[14].

Ministrul sovietic al Afacerilor Externe a ajuns la Bucureşti pe data de 26 august 1989. Rezumatul discuţiilor sale cu Ioan Totu şi opinia lui Nicolae Ceauşescu faţă de poziţia adoptată de sovietici în criza politică din Polonia au fost dezvăluite chiar de preşedintele României, în şedinţa Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. din 22 septembrie 1989.

Din conţinutul stenogramei reuniunii respective, pe care o editäm în continuare sub forma unui extras, rezultă în mod clar faptul că Nicolae Ceauşescu nu a solicitat, în mesajele sale din 19 şi 21 august 1989, intervenţia în Polonia a

[13] *Ibidem*, dosar 57/1989, f. 2.
[14] *Ibidem*, f. 4.

trupelor statelor membre ale Organizației Tratatului de la Varşovia. De asemenea, se poate observa reacția liderilor comunişti polonezi, maghiari şi iugoslavi. Aceştia i-au reamintit lui Nicolae Ceauşescu, direct sau voalat, de faptul că liderul de la Bucureşti a încălcat unul din principiile afirmate de acesta în repetate rânduri şi se amestecă în „treburile interne ale altor state". La rândul său, Nicolae Ceauşescu a amintit de statele capitaliste, de „planul şi programele acestora de amestec în treburile țărilor socialiste, de destabilizare, de finanțare a politicii de renunțare la construirea socialismului"[15].

ANEXĂ

Stenograma şedinței Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. din ziua de 22 septembrie 1989, în cursul căreia Nicolae Ceauşescu a prezentat opinia sa referitoare la criza politică din Polonia. (extrase)[16]

STENOGRAMA

şedinței Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R.

din ziua de 22 septembrie 1989

Tov. Nicolae Ceauşescu: Şi, în fine, unele probleme internaționale.

După cum ştiți, în legătură cu evenimentele care au avut loc în Polonia, noi ne-am adresat țărilor socialiste, inclusiv polonezilor cu o scrisoare, am trimis-o şi altor partide comuniste.

Am primit, practic, răspunsul din toate țările socialiste, aproape. Din țările din CAER am primit de la toate şi din Pactul de la Varşovia, de la multe partide comuniste şi muncitoreşti.

Sovieticii au spus că împărtăşesc complet punctul nostru de vedere, dar consideră că trebuie să-i înțelegem pe tovarăşii polonezi că au probleme serioase, să vedem cum vor acționa. Şi asta, pentru că de fapt, într-un anumit fel, ei au încurajat şi sunt de fapt principalii vinovați de organizarea aşa-zisei „mese rotunde", că fără ei nu avea loc „masa rotundă" şi nu se întâmpla ce se întâmplă în Polonia; de altfel, nici în Ungaria nu s-ar fi putut întâmpla. De fapt, ei au încurajat acest lucru şi, în

[15] *Idem*, dosar 58/1989, f. 40.
[16] Arhivele Naționale Istorice Centrale, *fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie*, dosar 58/1989, f. 38-41.

ultimul timp, ei au o poziție, nu mai sunt chiar așa entuziasmați, pentru că văd unde duce acest lucru.

Polonezii ne-au spus că sunt complet de acord cu aprecierea noastră, dar consideră că nu este bine că le dăm o asemenea apreciere, dar că sigur, într-adevăr, că n-au altă ieşire.

Ungurii ne-au spus că ei nu împărtăşesc părerea noastră că, sigur, sunt probleme, dar e o problemă a partidului polonez şi că, de fapt, noi încălcăm principiile pe care le-am spus şi ne amestecăm în treburile altora.

Iugoslavii împărtăşesc părerea dar, sigur, sunt probleme care să le soluționeze polonezii, așa nici, o poziție fermă, dar nici altfel.

Toate celelalte partide sunt complet de acord. Au subliniat şi mai mult că – germanii, cehoslovacii, foarte mult cubanezii, vietnamezii – de altfel am trimis la tovarăşi să vadă o hotărâre a tovarăşilor vietnamezi, cum privesc ei problemele privind evitarea la ei – mongolii, bulgarii. Adică, în general, unii au subliniat şi mai mult şi au spus că într-adevăr sunt foarte mult îngrijorați şi trebuie să vedem.

Dintre partidele comuniste, în afară de italieni, care au spus tot cam așa, că trebuie să vedem perspectivele, şi ceva francezii, dar totuşi ei sunt preocupați, dar, restul, toate partidele, unii chiar au spus că consideră că trebuie neapărat să se acționeze într-un fel sau altul, adică, în general, au împărtăşit preocupările şi poziția noastră, ceea ce înseamnă că noi am procedat just şi că aceasta corespunde intereselor țărilor socialiste, a socialismului, a mişcării comuniste şi muncitoreşti în general.

Bazat, sigur, ceea ce se poate spune acuma, este că va trebui să ne gândim cum va trebui să acționăm în viitor pentru a determina o poziție mai fermă față de manifestările țărilor imperialiste, pe planul şi programele acestora de amestec în treburile țărilor socialiste, de destabilizare, de finanțare a politicii de renunțare la construirea socialismului.

Este adevărat că, concret până acuma, n-au dat decât promisiuni şi probabil că au plătit pe cei care sunt în slujba lor, asta fără nici o îndoială, că pe gratis nimeni nu lucrează, dar a ajuta țările respective pentru a depăşi situația economică (dificilă – *n.r.*), n-au făcut-o. De altfel, cu o sută de milioane (de dolari, oferiți – *n.r.*) în trei ani, în Polonia, şi cu 25 de milioane (de dolari – *n.r.*) în Ungaria, nu se reface economia şi se ridică nivelul de trai al popoarelor din țările respective.

Dimpotrivă, îi împinge şi mai rău spre regres şi de altfel, după datele publicate recent în Ungaria, pe 8 luni producţia a scăzut cu câteva procente, venitul naţional a scăzut, inflaţia a crescut mult. În Polonia este aceeaşi situaţie şi nici nu se poate, mergând pe această cale, să se refacă economia.

Sigur, poziţia noastră este de a acţiona pentru a dezvolta relaţiile şi cu Polonia şi cu Ungaria. Dorim să realizăm o asemenea zisă colaborare, cât mai largă, însă desigur, nu pentru dezvoltarea sectorului capitalist cum a spus (preşedintele american George – *n.r.*) Bush, ci pentru întărirea sectorului socialist şi suntem gata să conlucrăm foarte larg cu ei, inclusiv în cooperarea în producţie, în realizarea diferitelor acţiuni care să ajute, realmente, la depăşirea situaţiei din Polonia.

În acest spirit, aş propune Comitetului Politic să fie de acord cu aceasta, să apreciem că am procedat just şi să continuăm în acest spirit, să acţionăm în toate direcţiile.

În celelalte probleme internaţionale sunt cunoscute, poziţia noastră este cunoscută şi nu vreau să mă refer la ele.

Sunteţi de acord?

Toţi tovarăşii sunt de acord.

III. MISCELLANEA

Descentralizarea asimetrică: o soluție pentru Kosovo?

Anca - Laura HOSSU

Abstract: *The article is trying to investigate which were the reasons that determined the international community to choose decentralization as a mean of transforming Kosovo in a multiethnic democratic society. The special character of decentralization in Kosovo will be emphasized in the article. Asymmetric solutions have been used to accommodate the interests of different groups both in consolidated democracies (see. Spain, United Kingdom) and post-conflict societies. In Kosovo, after a reconstructions process that lasted almost ten years, the international community decided it is high time for the province to move forward towards independence. The asymmetric decentralization was seen as an important aspect in this process and a sine qua non condition for the development of a stable democratic country.*

După un îndelung proces de reconstrucție politică, economică şi instituțională care a durat aproape zece ani, comunitatea internațională a decis ca provincia Kosovo[1]

[1]Numele de Kosovo a ridicat o serie de controverse. Potrivit Enciclopediei Columbia, numele sârb oficial este Косово и Метохија (Kosovo i Metohija) şi este pronunțat "KOS-so-vo" în limbajul comun. Pronunțarea albaneză este "ko-SO-va" (Kosovë / Kosova). Comunitatea internațională în căutarea unei căi de mijloc foloseşte „Kosovo/Kosova" dar utilizează numele de Kosovo în afara provinciei, în timp ce termenul de Kosova este folosit de către oficialii internaționali din interiorul teritoriului. Cealaltă

să avanseze în direcţia independenţei. Aceast proces mult aşteptat a venit însă însoţit de obligativitatea adoptării şi implementării prevederilor cuprinse în *Propunerea de Acord pentru viitorul statut al provinciei Kosovo (Comprehensive Proposal For the Kosovo Status Settlement)*[2] prezentată de Biroul Naţiunilor Unite pentru emisari speciali în problema Kosovo (Office of the Special Envoy of the Secretary-General of the United Nations - UNOSEK), Martti Ahtisaari în data de 2 februarie 2007 echipelor de negociere de la Prishtina/Priština şi Belgrad.

Dintre acestea, descentralizarea este percepută ca fiind o chestiune de o importanţă crucială în crearea unui climat durabil de pace şi securitate în Kosovo. Ce a determinat comunitatea internaţională să opteze pentru o asemenea soluţie? Este cunoscut faptul că descentralizarea necesită o multitudine de resurse atât financiare cât şi umane şi este în acelaşi timp mai puţin adecvată teritoriilor mici. De ce oare s-a optat pentru această soluţie administrativă pentru un teritoriul de aproximativ 10.000 km² şi cu o populaţie de numai două milioane de locuitori[3]?

Descentralizarea – aspecte teoretice

Descentralizarea reprezintă una dintre metodele alese de diferite state, un exemplu elocvent fiind Franţa, de a-şi organiza chestiunile interne şi care aduce cu sine numeroase beneficii dar şi o serie de provocări. Această secţiune îşi propune să exploreze conceptul de descentralizare aplicând o analiză care presupune plasarea acestuia într-un cadru mai larg, cel al distribuirii puterii în interiorul statului. Astfel, vor fi analizate conceptele de regionalizare şi federalism dar şi centralizarea şi deconcentrarea, văzute ca stadii care precedă procesul de descentralizare şi faţă de care se defineşte aceasta. O parte considerabilă a cercetării se va concentra pe noţiunea de descentralizare, ce implică aceasta, care sunt beneficiarii şi câte tipuri de

componentă a numelui sârb oficial al provinciei Kosovo este Metohia (sau Metohija), care îşi are originile în cuvântul μετόχια (metochia), denumirea greacă a terenului deţinut de biserică.
În lucrare, din motive practice, termenul de Kosovo va fi folosit pentru a denumi provincia din sudul Serbiei care în februarie 2008 şi-a declarat independenţa, rămânând totuşi sub supravegherea atentă a comunităţii internaţionale. Numele municipalităţilor vor fi scrise după cum urmează: prima denumire va fi în limba comunităţii dominante în respectiva municipalitatea, iar cea de-a doua în limba comunităţii minoritare.

[2] S/2007/168/Add.1, *Propunerea de Acord pentru viitorul statut al provinciei Kosovo*, disponibil la (www.un.org), consultat ianuarie 2009.

[3] CIA World Fact Book: *Kosovo,* disponibil la (https://www.cia.gov), consultat ianuarie 2009.

descentralizare există. De asemenea, vor fi dezbătute mizele descentralizării, şi în special mizele politice a acesteia. Informaţiile prezentate în continuare vor avea o importanţă covârşitoare în înţelegerea *modus operandi* al organizaţiilor internaţionale în Kosovo şi a motivelor care au determinat alegerea acestei opţiuni administrative de către comunitatea internaţională, descentralizarea fiind considerată de mulţi analişti prea costisitoare şi complexă pentru un teritoriu atât de restrâns cu o populaţie de aproximativ două milioane de locuitori.

Exista o diferenţă crucială între statele federale cum ar fi Germania, Statele Unite, Canada, Elveţia şi India pe de o parte şi statele unitare cum sunt Franţa şi Italia pe de altă parte. Această diferenţă rezidă în distribuirea puterilor guvernului pe verticală la diferite nivele: local (municipal sau la nivel de oraş); subnaţional - regional (stat sau provincie); naţional (federal); supranaţional (Uniunea Europeană); global (Organizaţia Naţiunilor Unite prezintă unele aspecte de guvernare globală). Distribuirea verticală a puterii se realizează fie prin federalism (federaţie sau confederaţie) fie prin descentralizare.[4]

"În doctrina clasică s-a exprimat opinia conform căreia cele doua instituţii – descentralizarea şi federalismul – sunt fundamental diferite."[5] Se conturează aşadar două descentralizări: *politică* – federalismul, pe de o parte, care implică "ruptura unităţii legislative, marile diviziuni administrativ – teritoriale devenind state secundare şi deci dispunând de legislaţie proprie" şi *administrativă*, pe de altă parte, " care nu este legată decât de funcţiuni administrative." Se face astfel distincţia clară între un stat unitar şi unul federal în acelaşi timp cu validarea observaţiei conform căreia "federalismul ar fi forma cea mai profundă de descentralizare."[6]

Totuşi, în ceea ce priveşte regionalizarea cele două noţiuni tind să se întrepătrundă. În cazul Italiei, unde regionalizarea este înscrisă în constituţie, este dificil, astăzi, să trasăm o linie clară între federalism şi descentralizare. Aceste aspecte sunt cu atât mai adevărate în cazul Marii Britanii unde regionalizarea (referitor la Scoţia) este bazată pe un Act al Parlamentului[7] şi Spaniei, care prin regiunile sale

[4]Norman DORSEN, Michel ROSENFELD, Andras SAJO, Susanne BAER, *Comparative Constitutionalism Cases and Materials*, Thomson West, St. Paul, 2003, pp. 350-351.
[5] Dana APOSTOL TOFAN, *Instituţii administrative europene*, C.H. Beck, Bucureşti, 2006, p.116.
[6] *Ibidem*, p.116.
[7] Norman DORSEN, Michel ROSENFELD, Andras SAJO, Susanne BAER, *op. cit.*, pp. 392 – 394.

autonome reprezintă calea de mijloc între statul unitar şi federalism.[8] Aşadar, regionalizarea are o serie de semnificaţii diferite.

Pe de altă parte, „federalismul este o filozofie politică şi juridică ce se adaptează tuturor contextelor politice, atât la nivel local cât şi internaţional, oriunde şi oricând sunt îndeplinite două premize fundamentale: căutarea unităţii, combinată cu un real respect pentru autonomie şi interesele legitime ale entităţii componente."[9] Deşi sistemele federale pot fi diferite în mai multe privinţe, acestea au totuşi două mari scopuri: scopul de „distribuire" şi scopul legat de „identitate". Federalismul distributiv este interesat, în principal, de distribuirea puterii politice dintre diferitele nivele de guvernare. Exemplul Statelor Unite este elocvent pentru acest tip de federalism. Federalismul bazat pe identitate urmăreşte menţinerea unei autonomii semnificative pentru grupuri etnice, religioase sau lingvistice (*a se vedea* cazul Indiei). Cele două forme de federalism nu se exclud una pe cealaltă şi pot fi distinse luând în calcul preocuparea mai mare sau mai mică pentru autonomie politică sau pentru identitate. Un bun exemplu este Canada. Aici, federalismul poate fi privit ca fiind bazat pe identitate din punctul de vedere al populaţiei vorbitoare de limba franceză din Quebec şi bazat pe distribuirea puterii politice din perspectiva provinciilor anglofone.[10]

Centralizare, deconcentrare şi descentralizare sunt cele trei mari principii de organizare administrativă, instituite de doctrină, care furnizează o grilă de analiză şi de înţelegere a statului de drept. Noţiunile au în comun două elemente. În primul rând ele fac referire la centru, statul fiind posesorul natural şi originar al tuturor competenţelor susceptibile a fi redistribuite iar în al doilea rând ele desemnează o acţiune sau tendinţa care la un moment dat modifică echilibrul sistemului administrativ prin transferul departe de centru.[11]

---

[8] *Ibidem*, p. 388.
[9] Pierre PESCATORE, "Prefaţă", în T. Sandalow şi E. Stein (eds.), *Courts and Free Markets* (Clarendon Press, Oxford, 1982), vol. I, pp. IX-X citat de Joseph WEILER, „Federalism fără constituţionalism: drumul special al Europei", în Kalypso NICOLAIDIS, Robert HOWSE (editors), *The Federal Vision: Legitimacy and Levels of Governance in the United States and the European Union,* Oxford University Press, Oxford/New York, 2001, pp. 267 - 282.
[10] Norman DORSEN, Michel ROSENFELD, Andras SAJO, Susanne BAER*, op. cit.,* pp. 350 - 351.
[11] Jean – Louis AUTIN, Catherine RIBOT, *Droit administratif général*, Litec Groupe LexisNexis, Paris, 2003, p. 35.

„[…P]rin centralizare trebuie să înțelegem regimul administrativ în care autoritățile locale şi speciale sunt numite de puterea centrală şi depind direct de dânsa.”[12] „Centralizarea, în forma sa cea mai riguroasă, realizează o concentrare completă a puterii. Statul este singura persoană publică pe întreg teritoriul național. Organele centrale dețin toată puterea de decizie [...]. Unitate şi simplitate sunt cei doi termeni care caracterizează centralizarea.”[13]

„Centralizarea şi descentralizarea constituie doua procese de organizare care, în absolut, sunt antitetice.”[14] „Descentralizarea face să se nască în cetățeni spiritul de libertate şi interesul pentru binele obştesc, pe câtă vreme într-un stat centralizat, cetățenii deşi îşi aleg singuri guvernul […] se poate spune ca libertatea aproape că nu există sau, în orice caz, există foarte puțină, manifestându-se numai în zilele de alegere şi atunci influența guvernului e covârşitoare. Sistemul acestora al libertăților locale face ca o națiune să se dezvolte în toate direcțiile […].”[15]

Existența numeroaselor inconveniente ale centralizării a condus la regândirea unor metode de remediere a situației care implică doua soluții, ținând cont de ambivalența noțiunii.[16] În primul rând, dacă a centraliza înseamnă a reuni într-un centru unic, unul dintre remedii consistă în gestionarea pe loc dar întotdeauna în numele statului a anumitor chestiuni care continuă să derive din competența sa; vorbim aşadar de deconcentrare. În al doilea rând, să centralizezi este, de asemenea, să rămâi pe o direcție unică, aceea a statului. Alternativa consistă, aşadar, în acordarea unor responsabilități, a unor anumite sarcini administrative colectivităților teritoriale; vorbim în acest caz de descentralizare. Chiar dacă în ambele cazuri centrul este decongestionat, cele două soluții nu se situează pe acelaşi plan; ele nu au nici aceeaşi semnificație juridică, nici aceeaşi încărcătură politică. Atât în cazul desconcentrării cât şi în cel al descentralizării, cu excepția autorităților care se află în fruntea statului (preşedintele, primul ministru şi miniştrii) întreaga autoritatea administrativă este, în principiu, plasată fie într-un statut de deconcentrare fie într-unul de descentralizare. Pe scurt, şi conform terminologiei clasice, este vorba fie de o autoritate deconcentrată

[12] Paul NEGULESCU, *Tratat de drept administrativ. Principii generale*, vol. 1, Institutul de Arte Grafice „E. Marvan”, Bucureşti, 1934, p. 610.
[13] Jean – Marie BECET, *Les institutions administratives*, Economica, Paris, 1992, p. 27.
[14] *Ibidem*, p. 25.
[15] Paul NEGULESCU, *op. cit.*, p. 622.
[16] Jean – Marie BECET, *op. cit.*, p. 37.

fie de una descentralizată. În timp ce autoritatea deconcentrată este dependentă de un superior ierarhic ale cărui instrucțiuni trebuie să le asculte şi care are deplină putere să îi anuleze deciziile, autoritatea descentralizată nu are superior ierarhic; este ea însăşi un superior ierarhic, şi ea dispune de o putere de decizie autonomă.[17]

Deconcentrarea consistă în transferarea puterilor statului autorităților locale dependente de acesta. Aceste autorități rămân aşadar subordonate administrației centrale, care exercită asupra lor o putere ierarhică.[18] Deconcentrarea apare ca o simplă modalitate, o dezvoltare tehnică a centralizării care are totuşi consecințe importante. În cadrul acesteia anumite competențe ale statului sunt exercitate la nivel local de reprezentanți ai puterii centrale. Sarcinile sunt aşadar îndeplinite în numele statului căruia îi este imputată responsabilitatea deciziilor luate[...]. Reprezentanții locali ai puterii centrale sunt numiți de autoritățile statului şi plasați sub putere lor ierarhică.[19]

Pe de altă parte, descentralizarea se prezintă ca o politică opusă centralizării şi nu ca o simplă dezvoltare a celei din urmă. Dacă este un transfer de competențe, aceasta intervine în afara sferei statului, într-un context juridic foarte diferit de cel al desconcentrării. Descentralizarea reprezintă pentru statul care decide să opteze pentru ea recunoaşterea faptului că altă persoană publică îl va substitui pentru gestionarea anumitor chestiuni administrative la nivel local. Efectul descentralizării se poate aprecia în egală măsură în raport cu statutul autorităților implicate. Aşadar, în cadrul puterii statului, cu excepția preşedintelui, desemnarea autorităților descentralizate se face într-o manieră total diferită. Reprezentanții colectivităților teritoriale sunt investiți prin intermediul alegerilor. Desemnarea prin vot universal – direct sau indirect – al autorităților responsabile constituie aşadar cel mai bun criteriu al descentralizării. „Descentralizarea este fondată pe principiul libertății. Libertate, pentru autoritățile care conduc ale unei colectivități teritoriale, independente de puterea statului, să reglementeze cum consideră afacerile locale determinate de lege, cu mijloace proprii, fără a fi supusă unei autorități ierarhice a unui organ de administrație a Statului."[20]

[17] René CHAPUS, *Droit administrative général Tome 1*, Montchrestien, Paris, 2001, p. 389.
[18] Jean CATSIAPIS, *Guide du Droit Administratif*, Ellipses Edition Marketing S.A., Paris, 2006, p. 47.
[19] Jean – Marie BECET, *op. cit.*, p. 37.
[20] Ibidem, p. 37.

În mod contrar deconcentrării, descentralizarea poate foarte bine să nu fie eficientă. „Pentru ca să se procedă la descentralizarea unor subdiviziuni teritoriale sau a unor servicii speciale, se recunoaşte mai întâi acestor subdiviziuni sau servicii personalitate morală, recunoscându-li-se adică un patrimoniu distinct de acela al statului, pentru a avea astfel mijloace necesare ca să poată satisface interesele locale, ce le sunt atribuite."[21] Aşadar, condiţiile care trebuie îndeplinite pentru a putea vorbi de o descentralizare eficientă sunt: personalitatea juridică a instituţiilor descentralizate, independenţa autorităţilor descentralizate, dispunerea de mijloace suficiente.[22] Prima dintre condiţii, aşa cum este menţionat anterior este ca afacerile ale căror reglementare aparţine autorităţii descentralizate să facă obiectul unei instituţii personalizate, distincte de stat. Cu alte cuvinte, este esenţial ca existenţa unei personalităţi juridice să concretizeze existenţa afacerilor separate de cele ale statului; şi mai precis când această persoană juridică este o colectivitate teritorială, existenţa sa va traduce în fapt recunoaşterea unor legături particulare de solidaritate socială, peste aceasta constituindu-se solidaritatea naţionala. Cea de-a doua se referă la independenţa autorităţilor descentralizate. Autorităţile descentralizate vor fi alese pe baza principiului conform căruia o autoritate aleasă are şanse mai mari să fie independentă de Stat decât o persoană numită. Simplul fapt ca acele consilii municipale şi generale vor înceta să fie numite pentru a fi (în final) alese prin vot universal direct, cum simplul fapt că primarii au la rândul lor fost aleşi este suficient pentru a întări descentralizarea unităţilor teritoriale. În sfârşit, descentralizarea nu poate fi eficientă dacă autorităţile nu dispun de mijloace, tehnice şi financiare, de a exercita potrivit viziunii acestora puterile cu care au fost investite. Înfăptuirea descentralizării este subordonată deţinerii de mijloace proprii de finanţare suficiente, adică, în ceea ce priveşte colectivităţile teritoriale, este vorba de o reformă adecvată a fiscalităţii locale.

Principala miză a descentralizării o reprezintă dezvoltarea locală, care „diversifică şi îmbogăţeşte activităţile pe un teritoriu dat prin mobilizarea resurselor şi energiilor existente în zonă". Există cinci caracteristici ale dezvoltării locale.[23] În

[21] Paul NEGULESCU, *op. cit.*, p. 610.
[22] René CHAPUS, *op.cit.*, p. 389.
[23]Xavier FRÈGE, *Descentralizarea*, traducere de Liliana Şabac şi Andrei Petrescu, Humanitas, Bucureşti, 1991, pp. 61-66.

primul rând aceasta este concomitent economică, socială şi culturală adică nu se poate realiza fără mobilizarea resurselor locale, în absența unei dimensiuni culturale şi fără a se baza pe tradițiile şi experiențele regiunii respective. Apoi dezvoltarea locală implică teritorii care nu au de cele mai multe ori aceeaşi dimensiune şi statut. „Spațiile dezvoltării locale sunt spații vii care au o identitate culturală şi o originalitate economică." Este reluată ideea conform căreia „vecinătatea poate duce la întrajutorare". Mai mult decât atât, dezvoltarea locală aduce împreună toți actorii implicați în vederea realizării proiectelor, fie aceştia economici sau sociali, iar dacă vorbim de actori economici o importanță deosebită o au întreprinderile locale şi capacitatea lor de a finanța proiecte. Şi nu în ultimul rând informarea şi specializarea sunt la fel de importante deoarece ele asigură reuşita sau eşecul unei politici de dezvoltare locală.

Există de asemenea şi numeroase motive de ordin politic în favoarea descentralizării şi acestea se referă în principal la responsabilitățile aleşilor politici şi la mijloacele de control conferite, prin descentralizare, cetățenilor.[24] Descentralizarea reprezintă un mijloc perfect prin care unitățile teritoriale îşi pot controla evoluția şi influența pe cei care contribuie la aceasta. Astfel, este întărită democrația locală prin faptul că cetățenii sunt direct implicați în chestiunile care îi privesc: în definirea şi rezolvarea problemele care apar în mod curent.[25] Dar pentru ca acest lucru să se întâmple nu trebuie uitat faptul că reformele trebuie să integreze mai eficient decât anterior elementele economice, sociale dar şi politice şi administrative. Totuşi, dezvoltarea locală nu trebuie privită ca un panaceu pentru problemele statului. „[…Ea] nu ar putea pretinde să rezolve ansamblul de probleme economice, cu atât mai puțin să servească drept strategie unică pentru organizarea teritoriului […]. Sistemele sectoriale sunt necesare pentru ca dezvoltarea locală să servească unei mai bune integrări a țării în economia mondială".[26]

Tradițional se face distincția între două forme de descentralizare: teritorială şi tehnică. Contrar desconcentrării, descentralizarea teritorială nu este o simplă tehnică de administrație. Ea are o semnificație politică, în doua privințe. În primul rând, înființarea de comune, departamente şi regiuni de colectivități descentralizate,

[24] *Ibidem*, p. 143.
[25] *Ibidem*, pp. 149 – 150.
[26] *Ibidem*, pp. 60-61.

înseamnă crearea în acelaşi timp de democraţii locale. Fără nici un dubiu, ele nu sunt democraţii complete. Caracterul unitar al statului se opune acestui lucru: este doar în planul administraţiei, şi nu în ceea ce priveşte legislaţia şi justiţia, după care locuitorii acestor colectivităţi îşi reglementează afacerile, prin intermediul reprezentanţilor lor aleşi. Apoi, existenţa acestor democraţii administrative are influenţă asupra democraţiei politice. Descentralizarea tehnică/a serviciilor presupune ca autonomie juridică, financiară şi administrativă este conferită unui serviciu public căruia îi este alocată personalitate juridică pentru asigurarea unei gestiuni mai bune.[27] Descentralizarea a fost preferată deconcentrării ca tehnică de gestiune administrativă. În fond, putem fi tentaţi să o considerăm o deconcentrare mascată.[28]

Soluţii asimetrice pentru societăţi divizate

Atât federalismul, cât şi descentralizarea s-au dovedit de-a lungul timpului soluţii viabile pentru acomodarea intereselor diferitelor grupuri – etnice, rasiale, lingvistice. „Descentralizarea şi chiar federalismul pot fi folosite pentru a oferi un statut anumitor zone ale ţării care prezintă probleme specifice: regiuni cu statut special în Italia, zone autonome în Portugalia."[29] Acest lucru se poate dovedi util în rezolvarea diferitelor probleme ale regiunilor unde minorităţile etnice sunt majoritare.

Federalismul asimetric presupune "un sistem în care unele unităţi federale au puteri de auto-guvernare mai mari decât altele"[30]. Adoptarea acestui sistem poate întâmpina reticenţe din partea grupurilor majoritare cărora le este greu să accepte faptul că unităţile federale pot fi diferite în privinţa drepturilor şi puterilor alocate. Pe linie de consecinţă, grupurile minoritare au de suferit datorită nerecunoaşterii unor drepturi. Dificultatea în negocierea asimetriei este perfect ilustrată de cazul Canadei. Dacă majoritatea vorbitorilor de limbă engleză din Canada doresc un guvern federal puternic iar majoritatea celor din Quebec doresc un guvern puternic la nivel de

[27] Jean CATSIAPIS, *op.cit.*, p. 46.
[28] René CHAPUS, *op. cit.*, p. 389.
[29] M. BOTHE, *Final Report, în Federalism and Decentralization*, p. 417 (T. Fleiner – Gerster and S. Hutter eds., 1987), citat de Norman DORSEN, Michel RESENFELD, Andras SAJO, Susanne BAER, *Comparative Constitutionalism Cases and Materials*, Thomson West, St. Paul, 2003, p. 394.
[30] Will KYMLICKA, „Asymmetric federalism, in politics in the vernacular: minority nationalism and multinational federalism", în Norman DORSEN, Michel RESENFELD, Andras SAJO, Susanne BAER, *op. cit.*, p. 379.

provincie, asimetria pare să dea tuturor ceea ce îşi doresc.[31] Deşi "democraţiile liberale sunt ataşate principiului de egalitate morală a persoanelor şi grijă şi respect egal pentru interese lor", acordarea de drepturi egale comunităţilor minoritare şi majoritare nu reprezintă o validare a principiului enunţat anterior. Acordarea de drepturi suplimentare comunităţilor minoritare care locuiesc pe un anumit teritoriu nu ştirbeşte din egalitatea tuturor cetăţenilor acelui teritoriu ci ilustrează grija şi respectul majorităţii pentru identitatea naţională a minorităţilor. În ciuda acestor beneficii, există opoziţie semnificativă în cadrul grupului majoritar naţional faţă de asimetrie. Această opoziţie derivă, potrivit unor autori din " etnocentrismul latent – refuzul de a recunoaşte că minoritatea are o identitate naţională distinctă care merită respect. Aceasta se încadrează în lunga istorie de neglijare şi denigrare a dorinţei minorităţilor naţionale de a rămâne societăţi distincte din punct de vedere cultural."[32]

Descentralizare asimetrică poate avea şi ea numeroase beneficii. În Franţa, unde o asemenea descentralizare a fost mai degrabă minimală, Consiliul Constituţional a sprijinit dreptul Parlamentului Corsican de a modifica regulamentele emise în Paris. La celălalt capăt al spectrului, atât în Spania cât şi în Marea Britanie, descentralizarea a fost asimetrică; în timp ce în Italia, descentralizarea regională a fost asimetrică în privinţa regiunilor unde se vorbeşte germană şi franceză care au obţinut anumite drepturi care nu au fost extinse la populaţia vorbitoare de limbă italiană. În mod semnificativ, în Marea Britanie, Italia şi Franţa aranjamentele asimetrice au rezultat din iniţiativele parlamentelor naţionale.[33] Numai în Spania descentralizarea asimetrica poate fi desprinsă direct din Constituţie. Constituţia spaniolă din 1978 a stabilit un model de organizare teritorială care poate fi considerat a cale de mijloc între statul unitar şi cel federal. Atât politicienii cât şi constituţionaliştii au fost de acord cu termenul de ‚stat autonom' (estado autonomico) sau 'stat al teritoriilor autonome' (estado de las autonomias territoriales) pentru a descrie acest model, deşi aceste denumiri nu apar în constituţie. […] au împărţit statut în mai multe comunităţi autonome, dar numai o parte din acestea erau organizate politic pentru a funcţiona în acest fel. [34]

[31] Will KYMLIKA, *op. cit.*, p. 379.
[32] Ibidem, p. 379.
[33] Norman DORSEN, Michel ROSENFELD, Andras SAJO, Susanne BAER, *op. cit.*, p. 388.
[34] *Ibidem.*

Pe de altă parte, descentralizarea asimetrică este văzută şi ca "o unealtă prin care societăţile post - conflict decid să aloce autoritatea diferitelor unităţi de guvernare locală pentru a face puterea coercitivă a guvernării centrale mai puţin ameninţătoare şi pentru a permite comunităţilor să îşi gestioneze singure afacerile şi să îşi soluţioneze revendicările."[35] Descentralizarea asimetrică presupune că jurisdicţiilor constituente ale unui teritoriu le este permisă o diferenţiere a responsabilităţilor din motive politice, fiscale sau de capacitate tehnică. Descentralizarea asimetrică la nivel local este mai răspândită în practică deşi asemenea politici nu au fost reglementate prin lege.[36] Descentralizarea uniformă, pe de altă parte, implică faptul că statutul legal al unităţilor constituente este singurul criteriu pentru atribuirea responsabilităţilor; toate acestea sunt tratate în mod egal, fără a acorda responsabilităţi suplimentare unei unităţi sau alteia. Descentralizarea uniformă este adecvată în cazuri când jurisdicţiile sunt asemănătoare în privinţa capacităţii lor financiare şi când nu există o asimetrie specială din punct de vedere politic sau etnic care să necesite atenţie specială.[37]

În Kosovo, Constituţia care a intrat în vigoare pe 15 iunie 2008, conţine anumite prevederi care ilustrează principiile descentralizării asimetrice. Încă din Articolul 3 (Egalitate în faţa legii) aflăm că „Republica Kosovo este o societate multietnică, formată din albanezi şi alte comunităţi, guvernată în mod democratic cu respectarea deplină a statului de drept în cadrul instituţiilor legislative, executive şi juridice„. De asemenea, atât limba sârbă cât şi albaneză sunt limbi oficiale la nivel naţional iar statutul limbilor turcă, bosniacă şi romani va fi reglementat prin lege (Art. 5). Capitolul III – Drepturile Comunităţilor şi membrilor acestora – este cel care înglobează cea mai mare parte a prevederilor referitoare la drepturile extinse acordate minorităţilor, suplimentare celor acordate tuturor locuitorilor Kosovo prin Capitolul II al Constituţiei privind drepturile omului şi libertăţi fundamentale. Există prevederi cu privire la Consiliul Consultativ pentru Comunităţi (Art. 60), reprezentarea în instituţiile guvernării locale (Art. 62) şi altele. Se pune accentul pe faptul că responsabilitatea statului este aceea de a „asigura condiţiile favorabile care să permită

[35]Roland GJONI, *Decentralization as a Conflict Transformation Tool: The Challenge in Kosovo*, Prezentare pentru Institutul pentru Federalism, Universitatea Fribourg, Fribourg, Elveţia, 10 septembrie 2007, p. 2.
[36] *Ibidem.*
[37]Banca Mondială: *Implementing Decentralized Local Governance: A Treacherous Road with Potholes, Detours and Road Closures,* Anwar Shah, Theresa Thompson, World Bank Policy Research Working Paper 3353, iunie 2004, p. 22.

comunităţilor şi membrilor acestora să îşi păstreze, protejeze şi dezvolte identităţile." Se doreşte astfel o acomodare a intereselor, aşteptărilor şi aspiraţiilor tuturor grupurilor minoritare care locuiesc în Kosovo.

Dimensiunea istorică

"Marea obsesie a politicii şi propagandei balcanice a fost, şi încă este, puritatea etnică (a sârbilor, croaţilor, bulgarilor, albanezilor şi grecilor). Totuşi, această puritate nu reprezintă decât o iluzie în cea mai complexă, din punct de vedere etnic, regiune a Europei. În această parte a continentului, care este rezultatul unei succesiuni de fuziuni etnice şi culturale, rasa şi etnia pură nu există."[38] S-a scris foarte mult despre originea popoarelor din această regiune. Fiecare naţiune şi-a scris propria istorie accentuând miturile naţionale şi rădăcinile istorice. Sârbii şi albanezii nu se abat de la acest model. Teritoriul disputat: Kosovo.

Deşi există „ceva artificial în redactarea istoriei unui teritoriu, ca o unitate independentă"[39], această secţiune a lucrării încearcă să surprindă aspecte importante ale istoriei teritoriului Kosovo începând cu anii 1990 şi încheind cu sosirea organizaţiilor internaţionale şi debutul procesului de reconstrucţie. Autorul nu va încerca să demonstreze că vechile antipatii sunt responsabile pentru situaţia de astăzi. Importanţa acestei secţiuni rezidă în surprinderea unor aspecte istorice esenţiale în înţelegerea faptului ca soluţia pentru Kosovo nu poate fi decât una care să reconcilieze diferenţele care există între populaţia care trăieşte pe un teritoriu atât de mic, din punct de vedere geografic, dar care este atât de diferită în ceea ce priveşte aspiraţiile cât şi aşteptările.

Începând cu anii 1989 comunităţile de albanezi şi sârbi din Kosovo au început să fie din ce în ce mai agitate şi mai înclinate către conflict. Albanezii doreau o mai mare autonomie pentru provincie iar sârbii erau pentru întărirea legăturilor cu restul Serbiei. Totuşi, unificarea cu Albania nu reprezenta o opţiune deoarece acolo existau

[38]Alexandru MADGEARU, *Originea medievală a focarelor de conflict din peninsula Balcanică*, Corint, Bucureşti, 2001, p. 270.
[39]Noel MALCOLM, *Kosovo: A short History*, New York University Press, New York, 1998 citat de Aleksa DJIAS, "Imagining Kosovo: A Bias New Account Fans Western Confusion", *Foreign Affairs*, septembrie/octobrie 1998, Vol. 77, Nr. 5, disponibil al (http://www.foreignaffairs.com/), consultat ianuarie 2009.

condiţii de viaţă inferioare celor deja existente în Kosovo. "Bazele unificării acestor teritorii cu Albania existau. Contrastul între condiţii dintre Iugoslavia şi Albania, puteau limita atracţia unei posibile uniuni."[40] Naţionalismul albanezilor din Balcani este diferit de al altor popoare din regiune. La prima vedere, s-ar părea ca ţelul lor de a se elibera de sub dominaţia slava va fi atins prin unirea tuturor teritoriile locuite de albanezi. Totuşi, acest lucru nu este adevărat! Pentru albanezi aceste teritorii nu sunt divizate dar formează diferite unităţi politice care în cele din urmă alcătuiesc Albania.[41]

La numai un an de la moartea lui Josip Broz Tito, în primăvara lui 1981, au izbucnit revolte. Declanşate de studenţii Albanezi, acestea au fost cele mai grave din 1968 şi până în acel moment. Sârbii şi-au găsit salvatorul în persoana lui Slobodan Milosevic." Într-un faimos discurs în aprilie 1987, el a spus unei mulţimi de sârbi furioşi în afara Prishtinë/ Priština – care protestau împotriva unui presupuse hărţuiri din partea majorităţii populaţiei albaneze - că nimănui nu-i va fi permis să îi bată."[42] Milosevic a cucerit inimile sârbilor din Kosovo pentru totdeauna cu discursul sau susţinut la Polje /Fushë Kosovë de Sfântul Vilnius, celebrând 600 de ani de la bătălia de la Kosovo.

Ca răspuns la demersurilor întreprinse de Milosevic albanezii şi-au creat propriile structuri guvernamentale care au funcţionat în paralel ce cele oficiale, controlate de sârbi.[43] În urma alegerilor, Ibrahim Rugova a devenit preşedinte al noului format şi nerecunoscut stat. Albanezii nu au întreprins nici o acţiune militară. Rugova considera că "Nu vom reuşi să rezistăm cu succes unei armate. De fapt, sârbii aşteaptă numai un pretext pentru a ataca populaţia albaneză şi a o distruge. Noi credem că este mai bine să nu facem nimic şi să supravieţuim decât să fim masacraţi"[44] Belgradul a răspuns acţiunilor albanezilor prin măsuri represive cum ar fi tortura şi expulzarea acestora din casele deţinute de guvern, etc. Departamentul de Stat la Statelor Unite a declarat că „ [...] mii de albanezi kosovari sunt bătuţi, torturaţi

[40] Barbara BRIGHTFIELD JELAVIC, *History of the Balkans*, Vol. 2, Cambridge University Press, Cambridge, New York, Port Chester, Melborn, Sidney, 1991, p. 104.
[41] International Crisis Group (ICG): *Pan- Albanianism: How Big a Threat to Balkan Stability?*, Europe Report Nr. 153, februarie 2004, p. 2.
[42] „Milosevic' s Yugoslavia: Rise to power", *BBC*, disponibil la (http://news.bbc.co.uk), consultat ianuarie 2009.
[43] Balkan Repository Project: *Yugoslav Crisis and the World: 1990*, disponibil la (http://www.balkan-archive.org), consultat ianuarie 2009.
[44] "How it all started: No place for them both" *The Economist* print edition, 1 aprilie 1999.

pe timpul unor presupuse cercetări de deținere ilegală de arme."[45] De asemenea, Human Rights Watch a declarat într-un raport din 1996 că „ De la venirea sa la putere în 1987, Preşedintele sârb Milosevic a avut drept țintă 1,8 milioane de albanezi în partea de sud-vest a regiunii Kosovo. Autoritățile sârbe au folosit violența poliției, tortura, procesele politice pentru a reprima etnicii Albanezi şi a-i încuraja să emigreze din regiune." [46]

Pe acest fundal, Armata de Eliberare a Kosovo (Kosovo Liberation Army - KLA) a apărut. Potrivit lui Howard Clark[47], rezistența non- violent, "rezistența civilă" s-a încheiat odată cu formarea Armatei de Eliberare a Kosovo (1997) şi cu omorurile efectuate de poliție în anii care au urmat. „Guvernul de la Belgrad a răspuns printr-o campanie împotriva insurgenților, care a inclus atacuri fără discriminare asupra regiunilor din Kosovo în care se credea că se ascund membrii KLA [...] Mii au plecat în Albania, Muntenegru sau Serbia." [48]

Aceste tensiuni au escaladat în 1998 iar chestiunea a atras atenția Consiliului de Securitate al Organizației Națiunilor Unite care a adoptat pe 23 septembrie 1998 Rezoluția 1199, care chema la oprirea ostilităților din partea tuturor părților implicate şi recunoştea faptul că situația creată reprezintă o amenințare la adresa păcii şi securității din zonă. În 1998, trimisul special al Statelor Unite s-a întâlnit cu Slobodan Milosevic pentru semnarea unui acord prin care cel din urma retrăgea trupele militare din Kosovo, altfel ar fi primit un atac din partea NATO.[49] Retragerea trupelor sub supravegherea Misiunii de Verificare a OSCE (mandate acordat de Rezoluția Consiliului de Securitate 1203) a permis trupelor KLA (*Kosovo Liberation Army – Armata de Eliberare din Kosovo)* să îşi redobândească vechile poziții, iar violențele au escaladat din nou în decembrie 1998. Îngrijorați de faptul că acest conflict va continua în lipsa unui acord de pace, Grupul de Contact (format din țări interesate de rezolvarea conflictului din Kosovo) a invitat părțile la o rundă de negocieri, care a avut loc pe 6 februarie 1999 în oraşul francez Rambouillet.

---

[45] US Department of State: *Serbia-Montenegro Human Rights Practices: 1995*, martie 1996.
[46] Human Rights Watch (HRW): *Yugoslavia (Serbia and Montenegro), Prosecution Persists: Human Rights Watch Violations in Kosovo*, Vol. 8, Nr. 18, decembrie 1996.
[47] Besnik PULA, recenzie la Howard CLARK, *Civil Resistance in Kosovo*, Pluto Press, London, 2000, În: *Southern Europe Politics Online*, Vol.2 , Nr. 2,(oct. 2001), p.143.
[48] "Regions and territories: Kosovo", *BBC*, disponibil la (http://news.bbc.co.uk), consultat ianuarie 2009.
[49] Jane PERLEZ, "Holbrooke Meets Milosevic on Pullback", *The New York Times*, 6 octombrie, 1998.

Discuţiile de la Rambouillet au eşuat pe 18 martie 1999, Delegatul iugoslav refuzând să le accepte. Adunarea Naţionala a Serbiei, în timpul sesiunii sale din 23 martie 1999, după ce a revăzut raportul delegaţiei care a luat parte la negocierile din Franţa, a declarat[50]: "Ameninţările referitoare la intervenţia NATO constituie o violare directă a Cartei Naţiunilor Unite şi pun în pericol suveranitatea şi integritatea teritorială a ţării noastre."[51] Pe 24 martie 1999 o campanie aeriană NATO a fost lansată cu scopul de a slăbi armata sârbă din Kosovo şi de a-i determina să acţioneze conform planului de pace elaborat la Rambouillet.[52] Rusia a fost cea care s-a opus acestor atacuri: "Federaţia Rusă este profund contrariata referitor la folosirea de către Organizaţiei Tratatului Nord Atlantic a forţei militare împotriva Republicii Federale Iugoslavia […]". Ţările lumii s-au împărţit în susţinătoare şi opozante atacurilor NATO. Totuşi, aceste atacuri au durat 78 de zile şi au determinat trupele Republicii Federale Iugoslavia să comită grave încălcări ale drepturilor omului asupra minorităţilor din Kosovo.[53]

Mai târziu, sub presiunea unei debarcări mai mari de trupe la graniţele RFI, Milosevic a acceptat, pe 7 iunie, condiţiile oferite de Ahtisaari (trimisul UE) şi Chernomydin (delegatul Rusiei) retragerea trupelor din Kosovo începând cu 10 iunie.[54] Acesta a ajuns să fie cunoscut drept acordul Chernomyrdin-Milosevic[55] semnat pe 2 iunie şi ratificat de Parlamentul sârb a doua zi.

Odată încheiat conflictul, a început procesul de reconstrucţie coordonat de UNMIK (*United Nation Interim Administration Mission in Kosovo* – Misiunea în Kosovo a Naţiunilor Unite) Sub umbrela acesteia s-au aflat Organizaţia pentru Securitate şi Cooperare în Europa (OSCE) şi Uniunea Europeană (UE) iar îndatoririle acestora sunt legate de reconstrucţia economică, politică şi socială a Kosovo. NATO, pe de altă parte, prin Forţele Kosovo (KFOR) era responsabil de asigurarea condiţiilor

[50]Textul Rambouillet Agreement/ Interim Agreement for Peace and Self Government in Kosovo poate fi gasit la (http://pristina.usmission.gov/), consultat ianuarie 2009.
[51] "Conclusions of Serbian Parliament" , 24 martie 1999 disponibil la (http://www.serbia-info.com), consultat ianuarie 2009.
[52]Global Security: *Operation Allied Force*, disponibil la (http://www.globalsecurity.org), consultat ianuarie 2009.
[53]US State Department: *Fact Sheets "Ethnic Cleansing in Kosovo",* 22 aprilie 1999.
[54]UN Security Council: *Updated Report No. 3 Kosovo*, 10 februarie 2006, disponibil la (http://www.un.org/), consultat ianuarie 2009.
[55]Pentru mai multe detalii referitor la încheierea acordului vezi Joanna MCGEARY, "Why he blinked: Milosevic may have capitulated, but there is little reason for exultation among the alliance", *The Time,* disponibil la (http://www.cnn.com), consultat ianuarie 2009.

de securitate de bază, la început, pentru a permite celorlalte organizații să își îndeplinească funcțiile. Mandatul UNMIK este dat de Rezoluția Consiliului de Securitate 1244 din 10 iunie 1999. "A fost prima operație de acest tip din istoria ONU; i-a fost acordat un mandate fără precedent atât în termini de scop cât și de complexitate structurală."[56]

Bazele descentralizării în Kosovo

Odată cu sosirea UNMIK, procesul de reconstrucție a fost demarat. Special Representative of the Secretary General (SRSG) Bernard Kouchner și-a dat seama de iminența constituirii unor structuri de guvernare cât mai curând posibil. Aceste structuri trebuiau să fie puternice la nivel local și mai puțin independente la nivel central, unde se dorea o supraveghere cât mai atentă din partea UNMIK. Fundamentele pentru crearea guvernării locale în Kosovo au fost puse încă din iulie 2000 când două regulamente foarte importante au fost promulgate. Primul dintre acestea, Regulamentul 2000/43[57] clarifica chestiuni legate de numărul, numele și limitele fiecărei municipalități iar cel de-al doilea Regulamentul 2000/39[58] are implicații în procesul de reprezentare democratică în Kosovo.

Puterile și responsabilitățile noilor municipalități erau descrise în Regulamentul 2000/45 din august 2000.[59] Importanța acestui regulament derivă din faptul că stă la baza aranjamentului cu privire la guvernarea locală, care există în prezent în Kosovo. Este stipulat faptul că acestea au personalitate juridică, fiind constituite ca entități juridice independente și posedă „dreptul de a deține și gestiona proprietatea, capacitatea de a da în judecată și de a fi dați în judecată, dreptul de a fi parte în contracte și de a angaja personal". Datorită lipsei de administrație la nivel central, atunci când a fost promulgat, Regulamentul 2000/45 acordă municipalităților puteri extinse în domeniul economic, sănătate, educație, controlul proprietății,

[56]UN Security Council: *Updated Report No. 3 Kosovo*, op. cit..
[57]UNMIK, Regulament 2000/43, "On the Number, Names, and Boundaries of Municipalities," 27 iulie 2000, disponibil la (http://www.unmikonline.org), consultat ianuarie 2009.
[58]UNMIK, Regulament 2000/39, "On the Municipal Elections in Kosovo," 8 iulie 2000, disponibil la (http://www.unmikonline.org), consultat ianuarie 2009.
[59]UNMIK, Regulament 2000/45, "On Self-Government of Municipalities in Kosovo," 1 august 2000, disponibil la (http://www.unmikonline.org), consultat ianuarie 2009.

stabilirea unor servicii de pompieri şi de urgenţă, denumirea şi întreţinerea drumurilor şi a altor spaţii publice. Regulamentul încurajează municipalităţile să colaboreze între ele în îndeplinirea acestor îndatoriri. Relaţiile dintre UNMIK şi municipalităţi sunt reglementate tot de către acest Regulament; municipalităţile vor fi însărcinate de către UNMIK pentru îndeplinirea unor îndatoriri pentru care UNMIK le va pune la dispoziţie resurse. Deşi puterile municipalităţilor sunt extinse, acestea nu îşi pot modifica graniţele decât cu acordul UNMIK, prin consultare anterioara cu municipalităţile. În privinţa drepturilor şi protecţiei minorităţilor etnice, sunt prevăzute anumite măsuri dar şi înfiinţarea unui Comitet al Comunităţilor şi unul pentru Mediere, care trebuie să aibă în componenţa lor cel puţin un membru din fiecare comunitate care locuieşte în cadrul municipalităţii. În 2001, Regulamentul 2001/9[60] privind Cadrul Constituţional pentru Kosovo a fost promulgat de SRSG.Având acest cadru instituţional, prima Adunare a Kosovo a fost aleasă în noiembrie 2001.

În 2002 a apărut ideea că descentralizarea reprezintă o potenţială strategie pentru reducere tensiunilor etnice din Kosovo. Această idee a apărut în Planul de Şapte Puncte pentru Mitrovica a lui SRSG Steiner, care era parte din strategia reprezentantului ONU de a stabiliza zona şi de a aduce Kosovo sub controlul UNMIK.[61] Al patrulea din cele şapte puncte trata problema descentralizării, recunoscând faptul că „interesele comune trebuie decise în comun la nivelul municipalităţilor" dar adaugă în acelaşi timp că „interesele specifice pot fi decise la nivel local, în sub-unităţile municipale." Potrivit planului enunţat de Steiner, aceste sub-unităţi ar trebui să posede un consiliu local şi organisme administrative care să le permită să decidă cu privire la chestiuni de importanţă locală cum sunt educaţia şi sănătatea. Se pune accentul pe faptul că scopul final este de a „aduce guvernarea mai aproape de popor" şi se argumentează că descentralizarea nu este necesară doar în cazul Mitrovicë/Mitrovica dar pentru toată provincia Kosovo. Conceptul de descentralizare descris de Steiner a primit sprijinul a numeroase parţi atât din cadrul Kosovo cât şi la nivel internaţional. Mai mult decât atât, principiul descentralizării a

[60]UNMIK, Regulament 2001/9, "On a Constitutional Framework for Provisional Self-Government in Kosovo," 15 mai 2001, disponibil la (http://www/unmikonline.org), consultat ianurie 2009.
[61]Michael Steiner, UNMIK SRSG, "A Choice for Mitrovica: The Seven Point Plan," 1 octombrie 2002, disponibil la (http://www.unmikonline.org), consultat ianuarie 2009.

fost îmbrăţişat şi de către liderii Albanezi şi Sârbi. Primind acest sprijin, SRSG Steiner a cerut Consiliului Europei să trimită o misiune în Kosovo al cărei scop să fie elaborarea unei propuneri pentru guvernare locală pe baza Rezoluţiei 1244 a Consiliului de Securitate ONU şi al Cartei Europene a Guvernării Locale.

Descentralizare în Kosovo: descentralizare după model european

Analiza misiunii Consiliului Europei a fost făcută conform principiilor enunţate în Carta Europeană privind Guvernarea Locală[62] potrivit căreia deciziile trebuie luate la un nivel cât mai jos. Potrivit Articolului 3(1) (Guvernare locală): *„Guvernarea locală denotă dreptul şi abilitatea autorităţilor locale, în limitele legii, să reglementeze şi să gestioneze o parte importantă a afacerilor publice aflate în responsabilitatea acestora şi în interesul populaţiei locale."* Noţiunea de *abilitate* exprimă ideea ca dreptul legal de a gestiona afacerile publice trebuie să fie susţinut de o capacitate concretă de a face acest lucru, pe când expresia *în limitele legii* permite legislaţie să definească în detaliu noţiunile mai sus prezentate – *dreptul* şi *abilitatea.* O semnificaţie deosebit de importantă o are expresia *aflate în responsabilitatea acestora,* prin care autorităţile locale sunt îndemnate să nu se manifeste ca simpli reprezentanţi ai autorităţilor superioare ierarhic. În ceea ce priveşte *afacerile* care vor fi de competenţa autorităţilor locale, este dificil de definit întregul set de chestiuni de responsabilitate locală. Intenţia Cartea a fost de a oferi autorităţilor locale o arie largă de responsabilităţi care vor putea fi îndeplinite la nivel local. În cel de-al doilea paragraf al Articolului 3 aflăm că acest drept de autoguvernare trebuie exercitat de autorităţi constituite în mod democratic, pricipiu care este în conformitate cu normele de guvernare democratică ale Consiliului Europei. [63]

Misiunea şi-a început mandatul în februarie 2003 şi a fost condusă de Carlo Civiletti. După o analiză care a durat noua luni şi care a presupus consultare tuturor beneficierilor viitorului sistem, Civiletti a prezentat raportul sau, incluzând

[62]Consiliul Europei: *Carta Europeană privind Guvernarea Locală*, 15 octombrie 1985, disponibil la (http://conventions.coe.int), consultat ianuarie 2009.
[63]Consiliul Europei: *European Charter of Local Self-Government - Explanatory Report*, disponibil la (http://conventions.coe.int/), consultat mai 2009.

recomandările şi analize, lui SRSG Harry Holkeri.[64] Aceste recomandări au reprezentat baza pentru viitoarea descentralizare. Dintre cele cinci strategii de descentralizare analizate[65], strategia aleasă presupunea crearea de Unităților Sub – Municipale (Sub-Municipal Units – SMUs) al căror statut avea să fie similar cu cel conferit de Regulamentul 2000/45. Potrivit raportului, această strategie respectă principiile de bază ale Cartei Europene. Deşi din punct de vedere financiar şi organizațional nu este cea mai bună soluție datorită teritoriului relativ redus al Kosovo, nu va presupune costuri foarte mari. Raportul lasă la latitudinea instituțiilor responsabile cu reforma guvernării locale să decidă asupra detaliilor implementării dar prezintă, totuşi, nişte principii de bază. Raportul indică numărul de 300 SMU. Principala provocare, după cum anticipează şi raportul, este stabilirea limitelor acestor sub-unități, şi sunt oferite unele sugestii. Raportul subliniază necesitatea definirii clare a puterilor şi responsabilităților acestor SMU. Un ultim punct făcut de raport este că această reformă trebuie să se petreacă gradual pentru a permite SMU să îşi dezvolte capacitatea administrativă. Sunt oferiți câțiva paşi concreți pe care UNMIK şi PISG ar trebui să îi întreprindă pentru a pregăti descentralizarea.

Invitarea membrilor echipei Consiliului Europei să se pronunțe asupra viitorului Kosovo în domeniul guvernării locale se adaugă la particularitățile care compun caracterul atipic al descentralizării în această zonă. Raportul echipei privind guvernarea locală şi administrația publică în Kosovo s-a făcut, ținându-se cont de principiile Consiliului Europei, mai precis a documentului emis de CoE privind guvernarea locală – Carta Europeană privind Guvernarea Locală ceea ce este oarecum reversul procesului prin care prevederile Cartei sunt urmate. Carta Europeană privind Guvernarea Locală a fost creată cu scopul de a crea standarde europene comune pentru măsurarea şi garantarea drepturilor autorităților locale. Aceasta este întruchiparea convingerii că gradul de autoguvernare de care beneficiază autoritățile locale poate fi văzut ca piatră de temelie pentru o democrație veritabilă.[66] Carta a putut fi semnată începând cu 1985, iar majoritatea statele membre ale CoE sunt deja

[64]Consiliul Europei, Declarație de Presă, "The Council of Europe Action in Kosovo," 18 noiembrie 2003, disponibil la (http://www.coe.int), consultat ianuarie 2009.
[65]Consiliul Europei, Misiunea de Descentralizare în Kosovo: *Reform of Local Self-Government and Public Administration in Kosovo*, 18 noiembrie 2003, disponibil la (https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=86823&Site=COE), consultat martie 2009.
[66]Consiliul Europei: *European Charter of Local Self-Government - Explanatory Report*, op. cit.

semnatare. Aceasta angajează statele parţi în a respecta regulile de bază garantând independenţa politică, administrativă şi financiară a autorităţilor locale. Dar Kosovo nu este membru al CoE. Cazul Kosovo este atipic deoarece deşi nu este membru al acestui organism, totuşi, multe din prevederile Cartei au fost implementate în legislaţia naţională acest aspect fiind chiar menţionat în Constituţie. Potrivit Articolului 123 (3): *„ Activitatea organelor de guvernare locală este bazată pe această Constituţie şi pe legile Republicii Kosovo şi respectă Carta Europeană privind Guvernarea Locală. Republica Kosovo va observa şi implementa Carta Europeană privind Guvernarea Locală în aceeaşi măsură ca aceea cerută statelor semnatare."*

La puţin timp după analiza Consiliului Europei, în decembrie 2003, UNMIK a prezentat PISG (*Provisional Institutions of Self Government* – Instituţiilor Provizorii de Autoguvernare) Standardele pentru Kosovo - criterii de îndeplinit înaintea începerii discuţiei cu privire la problema controversată a statutului final al provinciei. Datorită faptului că standardele pentru Kosovo conţineau şi puncte referitoare la implementarea guvernării locale, ele au reprezentat un impuls pentru Albanezii, care doreau cât mai repede rezolvarea chestiunii statutului final, pentru îndeplinirea lor. Din nefericire, toate progresele care au fost făcute până în 2003 în direcţia democratizării au fost puse sub semnul întrebării după revoltele din martie 2004. Comunitatea internaţională a început să aibă dubii privind soluţia aleasă pentru Kosovo, gândindu-se că poate nu este cea mai potrivită. Două planuri cu privire la descentralizare au rezultat în urma acestui incident. Pe de o parte este Planul Pristina[67] redactat de Grupul de Lucru alcătuit din UNMIK, PISG, oficiali internaţionali ai Consiliului Europei, OSCE şi USAID, iar pe de altă parte este Planul Belgrad[68], elaborat de autorităţile din Serbia, care prevedea constituirea unei regiuni autonome în cadrul Kosovo şi formate din sârbii care locuiesc pe acel teritoriu. În iulie 2004, reprezentanţii Albanezilor şi Sârbilor au semnat o declaraţie comună prin care îşi

[67] Grupul de Lucru pe Guvernare Locală: *Framework for the Reform of Local Self-Government in Kosovo* (Planul Pristina), 19 iulie 2004 disponibil la (http://www.unmikonline.org/misc/frameworkdoc_eng.htm), consultat martie 2009.

[68] Guvernul Serbiei: *A Plan for the Political Solution to the Situation in Kosovo and Metohija* (Planul Belgrad), 29 aprilie 2004, disponibil la (http://www.srbija.gov.rs/vesti/sekcija.php?id=160), consultat martie 2009.

arătau dorința de a lucra împreună pentru implementarea standardelor, revenirea refugiaților şi reformarea guvernării locale.[69]

Kosovo: experiment al comunității internaționale sau exemplu de urmat?

Pus în termenii cei mai simpli, descentralizarea constă în atribuirea unei autorități locale alese o competență exercitată până atunci de stat. Aceasta reprezintă în acelaşi timp şi o modalitate de îmbunătățire a calității guvernării prin aducerea autorităților mai aproape de populație.[70] În Kosovo, în urma negocierilor cu privire la statutul final, descentralizare are o miză mult mai importantă. Descentralizarea este strâns legată de rezolvarea problemelor etnice din Kosovo.[71] „[Î]nsăşi termenul de descentralizare este înțeles greşit de marea majoritate a cetățenilor din Kosovo şi este, aşadar, o chestiune politizată"[72] Procesul de descentralizare este susținut de reprezentanții ambelor grupuri majoritare din Kosovo – sârbi şi albanezi – dar fiecare dintre aceştia are propria viziune despre acest proces şi scopul său.[73] Descentralizarea este văzută de către comunitatea internațională ca un mijloc ideal pentru diminuarea acestor tensiuni dintre comunitatea majoritară albaneză şi cea minoritară sârbă concentrată în zona de nord a provinciei, în Mitrovicë/Mitrovica. „Aşa numita descentralizare asimetrică a fost considerată cheia şi o chestiune politică importantă de la lansarea discuțiilor, la începutul anului 2006, privind statutul final al Kosovo."[74]

Există o serie de particularități în privința acestui model ales pentru Kosovo şi felul în care el a fost pus în practică. Cazul Kosovo este unul special din cel puțin trei motive interdependente. În primul rând, descentralizarea este implementată într-o societate post-conflict. Acesta este un caz aparte, având în vedere numeroasele

[69] Patrick MOORE, "Analysis: Kosovo's Decentralization Debate," Radio Free Europe/Radio Liberty, 6 august 2004, consultat ianuarie 2009.
[70] Michael Steiner, UNMIK SRSG, "A Choice for Mitrovica: The Seven Point Plan", *op. cit.*
[71] Kosovo Foundation for Open Society (KFOS) şi Local Government and Public Service Reform Initiative (LGI), Open Society Institute–Budapesta: *The Kosovo Decentralization Briefing Book*, Robert D. Ebel, Gábor Péteri (editori), Pristina, 2007.
[72] *The Kosovo Decentralization Briefing Book*, Robert D. Ebel, Gábor Péteri (editori), *op. cit.*
[73] U.S. Agency for International Development, Center for Democracy and Governance: *Decentralization and Democratic Local Governance Programming Handbook*, Washington DC, mai 2000, disponibil la (http://www.usaid), consultat martie 2009.
[74] Roland GJONI, *op. cit.*, p.2.

tentative ale comunității internaționale, prin intermediul Națiunilor Unite, de democratizare a țărilor care au experimentat conflicte interne. Din cele optsprezece țări pe al căror teritoriu s-au desfăşurat misiunile ONU de menținere a păcii cu o componentă de reconstrucție instituțională politică între 1988 şi 2002, treisprezece (72%) au fost considerate ca având un regim autoritar începând cu 2002.[75] Cea de-a doua particularitate, strâns legată de prima, se referă la impunerea de către comunitatea internațională a descentralizării. Cadrul de înfăptuire al descentralizării în Kosovo a fost unul diferit decât cel adoptat în mod tradițional – dintr-o nevoie venită de la nivel local; în Kosovo decentralizarea a fost făcută prin decizia politică a comunității internaționale.[76] Spre deosebire de cazul descentralizării tradiționale, unde inițiativa vine de la nivelul comunităților locale, în cazul descentralizării societăților post – conflict, cazul Kosovo, aceasta are o tendință top-down; în acest caz descentralizarea este impusă de comunitatea internațională prin *Propunerea de Acord pentru viitorul statut al provinciei Kosovo.*Ultima particularitate se referă la caracterul asimetric al descentralizării, acordându-se puteri extinse regiunii Mitrovicë/Mitrovica.

Deşi primii paşi în vederea descentralizării au fost făcuți încă din 2002 cu *Planul de Şapte Puncte pentru Mitrovica* a lui SRSG Steiner este totuşi de abia în primăvara lui 2007 prin *Propunerea de Acord pentru viitorul statut al provinciei Kosovo (Comprehensive Proposal For the Kosovo Status Settlement)*[77] când acest concept capătă un înțeles deplin. Acesta prevedea ca în termen de 120 de la adoptarea rezoluției privind statutul Kosovo, o constituție să fie elaborată şi adoptată împreună cu alte patru legi privind guvernarea locală: Legi privind Guvernarea Locală, Granițele Locale, Alegerile Locale şi Finanțele Locale. Baza constituțională pentru administrația locală se regăseşte în Articolul 12 al Constituției Republicii Kosovo[78], conform căruia: „*(1) Municipalitățile sunt unitățile teritoriale de bază ale guvernării locale în Republica Kosovo; (2) Organizarea şi puterile acestor unități ale guvernării*

[75]Andreas SCHEDLER, "The Menu of Manipulation", Larry DIAMOND, "Thinking about Hybrid Regimes," ambele în *Journal of Democracy* 13, 2(aprilie 2002) citat de Charles T. CALL and Susan E. COOK, "On Democracy and Peacebuilding", *Global Governance* (Edi□ie Specială - Governance after War: Rethinking Democratization and Peacebuilding), Vol. 9, Nr. 2, (primăvara 2003), pp.1-2.

[76]Kosovo Local Government Institute: *Roadmap to Sustainable Local Governance in Kosovo, Consolidated Action Programme*, Pristina, 26 mai 2008, disponibil la (http://www.klg-institute.org), consultat ianuarie 2009.

[77] S/2007/168/Add.1, *Propunerea de Acord pentru viitorul statut al provinciei Kosovo*, disponibil la (www.un.org/), consultat ianuarie 2009.

[78]Constituția Republicii Kosovo este disponibilă la (http://www.kushtetutakosoves.info).

locale sunt conferite de lege". Implementarea întregului proces avea să fie monitorizată de către ICR (*International Civilian Representative* – Reprezentantul Civil Internațional) numai în data de 28 februarie 2007 şi sprijinit de ICO (*International Civilian Office* - Biroul Civil Internațional).

Serbia s-a arătat reticentă în ceea ce priveşte independența Kosovo dar şi guvernarea locală. În 2006 Serbia a adoptat o noua constituție care trata teritoriul Kosovo şi Methohija ca fiind teritoriu autonom, parte integrantă a Serbiei. Comisia de la Veneția face un comentariu asupra Constituției Serbiei[79] şi a conformității sale cu normele europene. Deşi majoritatea acestor norme sunt respectate, Comisia identifică totuşi unele chestiune problematice. În privința Kosovo, aceasta observa că deşi în preambulul Constituției este garantată considerabilă autonomie pentru Kosovo, în fapt, această autonomie depinde în întregime de bunăvoința Adunării Parlamentare a Serbiei.[80] Astfel, posibilitatea de a restricționa prin lege autonomia provinciilor este confirmată de aproape fiecare articol al Părții 7 a Constituției – Organizate teritorială. Articolul 182, para. 2: "Autonomia considerabilă a Provinciei Kosovo şi Methohija va fi reglementată de legea specială, care va fi adoptată în conformitate cu procesul prevăzut de amendare a Constituției"; Articolul 183, para 4:"Teritoriul provinciilor autonome şi condițiile prin care granițele dintre provinciile autonome vor fi schimbate va fi reglementat prin lege"; Articolul 183, para 2: "Provinciile autonome vor reglementa, conform legii, chestiuni privind interesul provinciei, în următoarele domenii…"; Articolul 183, para. 3:" Provinciile autonome vor îngriji ca drepturile fundamentale şi drepturile minorităților sunt respectate, conform legii"; Articolul 183, para. 5:" Provinciile autonome vor gestiona bunurile provinciei, în modul stabilit de lege"; Articolul 183, paragrafele 1,3,6 continuă în aceeaşi manieră, punându-se accentul pe prevederile legii.

Dar acestea nu sunt singurele măsuri care au fost întreprinse de Serbia. În 2008, aceasta a înaintat o cerere Curții Internaționale de Justiție de la Haga pentru pronunțarea privind legalitatea declarării independenței unilaterale a Kosovo. Curtea va răspunde cererii - Accordance with International Law of the Unilateral Declaration

[79]Constituția Serbiei, disponibil la (http://www.mfa.gov.rs/) , consultat mai 2009.
[80]European Commission for Democracy through Law (Comisia de la Veneția): *Opinion on the Constitution of Serbia, Opinion No. 405/2006,* Strasbourg, 19 martie 2007, disponibil la (http://www.venice.coe.int/docs/2007/CDL-AD(2007)004-e.pdf), consultat mai 2009.

of Independence by the Provisional Institutions of Self-Government of Kosovo (Request for Advisory Opinion) – până în 2010.

Este totuşi un aspect independent de demersurile întreprinse de Serbia care umbreşte procesul de descentralizare. Acesta priveşte capacitatea noilor unități teritoriale de gestionare a atribuțiilor cu care au fost însărcinate. Principalele critici aduse descentralizării: aceasta nu ar trebui să preceadă existența unei capacități suficiente la nivel central; nu există suficient capital social la nivel local pentru a promova o implicare eficientă în afacerile locale[81] par să se regăsească în Kosovo. În ciuda eforturilor atât financiare cât şi instituționale mai este nevoie de foarte mult timp pentru ca municipalitățile din Kosovo să fie capabile să gestioneze eficient privilegiile primite recent. Comunitatea internațională este însă hotărâtă să investească suficiente resurse financiare şi umane pentru a face din Kosovo o democrație sustenabilă, pilon dar şi exemplu pentru celelalte state din regiune.

Scurte concluzii

Miza procesului de descentralizare care este acum implementat în Kosovo este una importantă: pacea şi prosperitatea țării şi stabilitatea regiunii; dacă însă acestea vor aduce cu sine şi calitatea de membru al Uniunii Europene este foarte nesigur. Oficialii europeni sunt rezervați în declarații în această privință: "Ceea ce este cel mai important sunt reformele pe care Kosovo le va întreprinde în drumul său către UE. [...] În anii care vor urma, colegii mei de la reprezentanța Comisiei Europene de aici din Kosovo vor continua să lucreze intens cu Guvernul Kosovar asupra perspectivei de membru împreună cu perspectiva de membru a întregii regiuni a Balcanilor de Vest."[82] Conform declarațiilor oficialilor internaționali „[...] uşa către Europa rămâne deschisă. Aceasta este o mână de prietenie întinsă de către țările pe care le reprezint. Suntem deschişi la dialog oricând. Permiteți-mi să fiu foarte clar şi cu privire la alt

[81]Comisia Europeană: *Supporting Decentralisation and Local Governance in Third Countries*, Tools and Methods Series, Reference Document Nr. 2, ianuarie 2007, Bruxelles, p. 8.
[82]Interviu cu Peter Feith, ICR/EUSR pentru ziarul Focus Kosovo, primăvara 2008, disponibil la (http://www.ico-kos.org), consultat martie 2009.

punct: Kosovo trebuie să aibă un viitor multi - etnic. Multietnicitatea este o valoare fundamentală a Uniunii Europene[...]."[83]

Atât comunitatea internațională în ansamblul ei cât şi Uniunea Europeană în mod specific şi-au arătat sprijinul financiar şi instituțional pentru a ajuta Kosovo să lase în urmă trecutul său conflictual şi să devină un stat pe deplin democratic care să contribuie la stabilitatea şi prosperitatea întregii regiuni. Este rândul Kosovo acum să demonstreze că este pregătit să facă față independenței proaspăt dobândite cu tot ce înseamnă aceasta: atât privilegii cât şi responsabilități. Nu trebuie uitat faptul că această zonă este totuşi una sensibilă şi că efortul implementării *Propunerii de Acord pentru viitorul statut al provinciei Kosovo* nu va fi uşor pentru ambele părți, ținând cont de reticența sârbilor din Mitrovicë/Mitrovica. Cu siguranță reprezentanții comunității internaționale vor sprijini îndeaproape instituțiile din Kosovo dar nu se vor lăsa amăgiți de un progres rapid şi superficial care poate avea aceleaşi consecințe nefaste precum revoltele sângeroase din 2004. Un lucru este cert "statutul Kosovo nu va fi re-deschis pentru negociere."[84]

[83] *Ibidem.*
[84] Pieter Feith, ICR/EUSR: *Consolidating Kosovo's European Future: Tracing Next Steps*, prezentare la London School of Economics, 11 mai 2009, disponibil la (http://www.ico-kos.org/), consultat mai 2009.

Evenimente şi trend-uri semnificative pe scena internaţională contemporană

Florin DIACONU

Abstact: *Preparing himself for a more ambitious work dealing with the definition(s), features, merits and limits of global governance, the author lists and presents in this study some of the events and trends which shape the contemporary international arena. All these are regarded as being inputs (or challenges) global governance has to properly cope with. The list of the events and trends the author explores (using mainly concepts and other intellectual tools of the Realist School in International Relations), paying a special attention to strategically significant issues of all sorts, is: 1. the evolutions in Iraq and Afghanistan, and the more general context of GWOT; 2. the problems generated by failed – and failing – states; 3. political and military evolutions in Iran; 4. the quick consolidation of strategic military capabilities (and above all of the blue water navy) of China; and 5. continuity and change in the foreign policy of dominant world powers (the case of USA)*

Articolul de faţă îşi propune – în pregătirea unei lucrări ceva mai ample (parte a planului de cercetare ştiinţifică al IDR pe anul 2009) despre definiţiile, caracteristicile, valoarea şi limitele guvernanţei globale – să listeze şi să prezinte, cu o cantitate suficientă de detalii, câteva dintre evenimentele şi trend-urile (procesele istorice)

semnificative care contribuie în chip major la configurarea (şi dinamica) scenei internaţionale de astăzi.

Aceste evenimente şi trend-uri sunt luate în calcul aici ca stimuli (provocări) cărora guvernanţa globală ar trebui să le facă faţă, identificând şi aplicând soluţii de natură să conducă la două tipuri de rezultate: 1. să reducă rapid şansele de conflict sau de rupere a echilibrelor de pe arena internaţională (reducând astfel şansele erodării stabilităţii şi echilibrului sistemului internaţional); 2. să mărească semnificativ şansele de succes ale unor strategii (eforturi) colective menite să rezolve probleme globale de diverse tipuri. Lista ce urmează nu este, desigur, una completă. Ea rămâne dependentă, cu prioritate, de preocupările perene majore ale autorului, interesat – din perspectivă profesională – în special (iar uneori aproape exclusiv) de aspectele politico-militare şi militare ale relaţiilor internaţionale. Mai trebuie precizat şi faptul că maniera în care sunt tratate subiectele (ariile tematice) astfel selectate este, şi ea, în mare măsură dependentă – în mod inevitabil – de apetitul constant şi crescut al autorului pentru *paradigma realistă clasică* în domeniul relaţiilor internaţionale (şi, deci, pentru concentrarea atenţiei asupra intereselor definite în termeni de *putere* şi de *interes*).

1. Câteva consideraţii privind evoluţiile din Afganistan şi Irak, ca şi dinamica războiului global împotriva terorismului (GWOT)

Acest subcapitol al prezentului studiu nu îşi propune – şi nici nu are de ce – să facă un bilanţ *complet* al evoluţiilor militare şi politice din Irak şi Afganistan. O astfel de mizã a prezentei cercetări nu există din motive extrem de simple: în ambele cazuri operăm, între altele, cu prezenţa *prioritară* a *intereselor* naţionale (şi a *puterii* naţionale) a unui *singur* actor (chiar dacă central / major) al scenei internaţionale – Statele Unite ale Americii. Iar o manifestare – fie aceasta încununată sau nu de succes – a caracterului cu totul excepţional al puterii *naţionale* a SUA nu are, desigur, legătură directă şi majoră cu ceea ce numim în acest context *global governance*. Nu ne interesează în acest text nici *toate* aspectele evoluţiilor operaţiunilor *militare* de diverse tipuri.

Ne interesează însă – pe bună dreptate – măsura în care riscurile şi ameninţările din Irak şi Afganistan au devenit (sau nu) preocupări majore ale unui număr mare de actori ai sistemului internaţional, ca şi măsura în care aceşti actori au dovedit suficientă voinţă politică pentru a identifica, mobiliza şi utiliza, în comun, resurse suficiente pentru stabilizarea şi pacificarea ambelor ţări, ca şi pentru amorsarea unui proces rapid şi eficient de re-construcţie statală şi de amorsare a unei minime creşteri economice *durabile* care să asigure, în timp, un plus semnificativ de stabilitate societăţilor (şi un plus semnificativ de bunăstare indivizilor) din cele două ţări.

În ceea ce priveşte evoluţia situaţiei particulare din Irak şi Afganistan, ca şi evoluţia generală a războiului global contra terorii (*global war on terror - GWOT*) trebuie precizat, de la bun început, că acesta *pare* a fi în bună măsură compatibil cu logica *ciocnirii civilizaţiilor* (aşa cum o descria, cu toate elementele necesare, încă din prima jumătate a deceniului trecut, Samuel P. Huntington[1]). În conformitate cu această paradigmă, GWOT opune civilizaţia occidentală – împreună cu importanţi parteneri strategici, oarecum stabili sau, dimpotrivă, efemeri / conjuncturali – islamului *radical* şi *agresiv*. În acelaşi timp, e util să ne delimităm *în mod explicit* şi *net* de interpretările care afirmă, în chip insuficient nuanţat, că s-ar desfăşura acum un „al patrulea război mondial", respectiv „o îndelungată luptă împotriva islamofascismului"[2]. Un asemenea concept nu pare să ia deloc în calcul faptul că există însă nu numai un *islam radical, extremist şi agresiv*, ci *şi* un *consistent* islam moderat şi responsabil (alcătuit din grupuri socio-profesionale *foarte* largi, ca şi din *multe* regimuri politice – unele autoritare, altele ceva mai compatibile cu democraţia liberală de tip occidental) care au *pe deplin* conturat *interesul major* ca radicalismul islamic agresiv să *nu* triumfe.

Dar, dincolo de aceste precizări preliminare, merită subliniat că, oricât de moderată şi de nuanţată ar fi viziunea noastră asupra naturii reale şi a intensităţii GWOT (care, precizăm din nou, *nu opune Occidentul întregului islam*, ci doar

[1] Samuel P. HUNTINGTON, *Ciocnirea civilizaţiilor şi refacerea ordinii mondiale*, Editura Antet, Bucureşti, 1998

[2] Vezi, de exemplu, Norman PODHORETZ, *World war IV: the long struggle against Islamofascism*, Doubleday, New York, London, Toronto, Sydney, Auckland, 2007

islamului radical, extremist *şi* agresiv), trebuie subliniat că evoluţia acestei confruntări de mare amploare nu este, până acum, una conformă cu interesele Occidentului. *Pe ambele teatre majore de operaţii (respectiv în Irak şi în Afganistan) în care s-au confruntat voinţa şi resursele Occidentului şi voinţa şi resursele islamului radical, extremist şi agresiv, victoria militară decisivă, ca şi consecinţele sale (politice şi în domeniul dinamicii economice şi al calităţii vieţii localnicilor) nu s-au produs încă.*

Şi aceasta în special din cauza faptului că *guvernanţa globală – înţeleasă în acest context ca fiind capacitatea statelor, regiunilor şi organizaţiilor ameninţate de islamul radical, extremist şi agresiv de a mobiliza şi de a utiliza în mod curent şi eficient suficiente resurse, precum şi de a coopera eficient, precum şi cu consecvenţă, pentru înlăturarea ameninţării la adresa civilizaţiei occidentale şi a partenerilor acesteia – s-a vădit a fi insuficient de eficientă.*

Acum, spre sfârşitul lui 2009, e clar că Irakul, din care pe rând s-au retras practic toţi actorii uriaşei construcţii politico-militare numite *coalition of the willing*, e departe de a fi mulţumitor pacificat şi stabilizat; la fel, e clar că în Afganistan urmează să se producă – exact *ca şi în Irak*, cu câţiva ani în urmă – o creştere semnificativă a efectivelor militare *americane* (este vorba despre trimiterea a încă în jur de 30.000 de soldaţi şi a unor mari cantităţi de tehnică de luptă suplimentară). În acelaşi timp însă, componenta *europeană* a NATO (alianţă politico-militară care este, cu toate limitele sale, *principala* garanţie de *securitate* şi de *apărare* a lumii occidentale) nu-şi va suplimenta efectivele decât cu aproximativ 5-6.000 militari. Acest tip de comportament – marcat de contraste *majore* între eforturile *foarte* mari unora dintre actorii lumii occidentale şi eforturile semnificativ mai reduse ale altora, la fel de ameninţaţi ca şi cei dintâi de riscul expansiunii ariei de manifestare a islamului radical, extremist şi agresiv, ca şi de riscul escaladării nivelului de intensitate al campaniilor de atacuri teroriste) – este în *directă contradicţie cu logica elementară a guvernanţei globale* (care *ar trebui* să fie *permanent* întemeiată pe cooperare eficientă, ca şi pe o asumare comună – şi cumva proporţională – a responsabilităţilor, costurilor, riscurilor şi sacrificiilor). Dar astfel de sincope *foarte* serioase în manifestarea coerentă şi eficientă a capacităţii *guvernării globale* de a rezolva problemele grave de securitate din Irak şi Afganistan nu sunt deloc un lucru nou. Există numeroase episoade semnificative (în ultimii ani)

pentru *trei tipuri de disfuncţii* care erodează capacitatea guvernanţei globale de a rezolva cu succes – şi cu efecte stabilizatoare şi pacificatoare – problemele extrem de grave din Irak şi Afganistan. Cele trei tipuri de disfuncţii la care făceam trimitere (şi care afectează grav randamentul guvernanţei globale, precum şi încrederea publică în în *global governance*)sunt:

a. *insuficienţa resurselor alocate* (este vorba atât despre insuficienţa resurselor umane – respectiv a numărului de militari – cât şi despre insuficienţa efortului financiar pentru stabilizarea situaţiei şi pentru asigurarea unei dinamici pozitive a calităţii vieţii localnicilor din cele celor două teatre majore de operaţiuni militare desfăşurate în contextul GWOT

b. *contrastul evident – şi contraproductiv – între eforturile majore în Irak şi Afganistan ale unor actori ai sistemului internaţional şi eforturile mult mai mici (şi vădit insuficiente) ale altor actori* ai aceluiaşi sistem; şi, în sfârşit

c. *lipsa de eficienţă în ceea ce priveşte utilizarea resurselor*, atâtea câte există.

Trebuie subliniat şi faptul că *neîmplinirile guvernanţei globale în Irak şi Afganistan* sunt agravate şi mai mult de faptul că guvernanţa globală, dincolo de faptul că nu a reuşit întotdeauna să se manifeste generând *rapid* rezultate pozitive *decisive* în contextul GWOT, nici n-a reuşit întotdeauna să reducă din şansele de manifestare a posibilităţii de cooperare a actorilor politici de toate tipurile ce alcătuiesc islamul radical, extremist şi agresiv. *Dacă guvernanţa globală nu funcţionează, deci, întotdeauna cu destulă eficienţă, numărul şi relevanţa ocaziilor în care entităţile politice ostile Occidentului cooperează în mod eficient sunt îngrijorător de mari*. Pentru a ilustra această tendinţă, care erodează semnificativ guvernanţa globală ca realitate (precum şi încrederea publică în aceasta), vom lista de asemenea un număr relativ redus – dar *suficient* – de episoade relevante selectate din evoluţiile petrecute pe scena internaţională în ultimii ani:

- Aflat în vizită la Paris, premierul libanez Fouad Siniora declara, în a doua jumătate a lui iunie 2007, că *Siria ar fi aceea care îi înarmează pe radicalii palestinieni din taberele de refugiaţi aflate pe teritoriul Libanului*. „În ultimele săptămâni, aceste tabere au fost întărite cu muniţii, arme şi luptători", a spus Siniora. El

a afirmat şi că beneficiarii principali ai acestui sprijin sunt grupări cum ar fi Fateh al-Intifada sau cea intitulată Frontul Popular, Comandamentul Central, relatează agenția internațională de presă *Reuters*. „Şi oricine ştie că aceste grupări sunt sprijinite şi înarmate de Siria", a mai declarat Siniora. Demnitarul libanez afirmat şi că această situație „constituie un subiect despre care voi vorbi cu Liga Arabă". Declarațiile lui Siniora conțineau, în linii mari, aceleaşi idei susținute şi de un raport deja prezentat Consiliului de Securitate al ONU. Raportul – redactat de o echipă de experți care lucrase vreme de trei săptămâni în Liban – susținea însă şi faptul că, deşi zvonurile despre transporturi militare secrete venite dinspre Siria sunt numeroase şi constante, nici un fel de arme nu fuseseră deocamdată capturate în zona de frontieră dintre cele două țări. Siniora a afirmat că încă nu citise raportul experților ONU, dar că urma să se informeze şi că va „lua o poziție care să fie în interesul Libanului". Guvernul lui Siniora, susținut de Occident, se la acel moment atât cu influența siriană, exercitată inclusiv prin intermediul grupării şiite Hezbollah, cât şi cu grupări teroriste sunnite, inspirate de al Qaeda, mai transmitea *Reuters*[3].

- Spre sfârşitul primei treimi a lui martie 2008, un important lider militar al organizației teroriste palestiniene Hamas a recunoscut, într-un interviu acordat ziariştilor de la cotidianul britanic *Times*, că *unii dintre luptătorii pe care îi conduce au fost instruiți în Iran şi Siria*. Liderul în cauză, în vârstă de aproape 30 de ani, afirma că în Iran se aflau al momentul respectiv în jur de 150 de luptători palestinieni, în timp ce alți 150 au beneficiat de şapte alte stagii de pregătire militară în cei doi ani anteriori. Şi în Siria au loc programe de instruire ceva mai simple, de care beneficiază mulți luptătorii palestinieni, afirma cu aceeaşi ocazie liderul Hamas. El spune că în Siria se aflau în acel moment 62 de oameni aflați sub comanda sa, precum şi că alți în jur de 650 s-au instruit acolo în perioada anterioară momentului în care a fost realizat interviul. În Iran, teroriştii palestinieni erau instruiți de Corpul Gardienilor Revoluției, preciza aceeaşi sursă. Palestinienii „revin în Gaza cu mai multe cunoştințe decât putem noi folosi", afirma liderul palestinian. El spunea că în Iran, luptătorii săi au avut parte de două tipuri de stagii de pregătire: unele de 45 de zile şi altele de şase luni. De cele mai lungi beneficiază luptătorii cei mai talentați, care pot deveni, la rândul lor,

[3] Pentru acest episod vezi ştiri *Reuters*, în ultimele două zile ale lui iunie 2007

instructori pentru miile de recruți care îngroașă rândurile Hamas. Cu câteva săptămâni înaintea acestui interviu, Yuval Diskin, şeful serviciului de securitate internă ale Israelului, Shin Beth, afirma că ştie de existența acestor programe de instrucție, dar aprecia numărul teroriştilor palestinieni aflați în Iran la doar „câteva zeci". Conform liderului Hamas, programul de instrucție oferit de iranieni consta în pregătire tactică, dar şi în cunoştințe tehnice despre construcția şi folosirea minelor, bombelor şi rachetelor de diverse tipuri[4].

- Autoritățile israeliene afirmau, la începutul lui martie 2008, că gruparea teroristă Hezbollah, care domină de ani de zile Libanul de sud, se reînarmează de zor şi se pregăteşte din nou de război, relata *Associated Press*. Jurnaliştii de la *AP* făceau trimitere la un raport destinat Consiliului de Securitate al ONU. Documentul, elaborat chiar de Secretarul General al ONU, lista şi evalua mai multe informații puse la dispoziție Națiunilor Unite de către israelieni. Înaltul demnitar al ONU se arăta a fi îngrijorat de faptul că liderii Hezbollah „lansează amenințări deschise cu războiul îndreptate împotriva Israelului". Raportul Secretarului General al ONU insista şi asupra faptului că acțiunile Hezbollah „subminează grav suveranitatea, stabilitatea şi independența Libanului". Acuzația cea mai gravă formulată de israelieni era aceea că *teroriştii din Hezbollah îşi întăresc rapid capacitatea de luptă chiar în regiunea din Libanul de Sud, zonă care se află acum sub controlul forțelor ONU*, mai relata *AP*. Mişcarea teroristă Hezbollah primeşte constant, prin contrabandă, arme din Iran şi Siria, afirmau surse citate de *AP*. La momentul respectiv, estimau specialiştii, Hezbollah dispunea, probabil, de până la 10.000 de rachete cu rază lungă de acțiune, capabile să atingă chiar şi ținte din centrul Israelului, precum şi de alte 20.000 de rachete cu bătaie scurtă. Înainte de războiul lung de 34 de zile din vara lui 2006, când armata israeliană a încercat, fără succes, să distrugă complet forța militară a Hezbollah, această organizație avea la dispoziție doar aproximativ 13.000 de rachete. În jur de 4.000 dintre ele au şi fost lansate, în valuri succesive, asupra localităților din nordul Israelului, provocând pagube importante şi omorând numeroşi civili[5]. *Ştirea e*

[4] Episodul are la bază informații publicate, în intervalul 8-10 martie 2008, de către cotidianul britanic *Times*
[5] Episodul are la bază informații de presă publicate, în intervalul 3-4 martie 2008, de către *Associated Press (AP)*

importantă, întrucât măsoară şi cât de eficientă e acţiunea actorilor ce se opun guvernanţei globale şi stabilităţii (atât al nivel global, cât şi în Orientul Mijlociu): Hezbollah avusese în 2006 cam 13.000 de rachete, utilizase 4.000 şi rămăsese cu aproximativ 9.000. Un an şi jumătate mai târziu, Hezbollah avea un arsenal ce cuprindea în jur de 30.000 de rachete (ceea ce înseamnă că primise, în cele 18 luni anterioare, peste 1.000 de rachete – din care în jur de o treime cu rază mai mare de acţiune – la fiecare 30 de zile). Faptul că astfel de transporturi masive au putut avea loc chiar în zona de responsabilitate a forţelor ONU probează faptul că există ocazii în care eficienţa reală a acţiunilor organizaţiei ce reprezintă cel mai bine ideea de guvernanţă globală este extrem de scăzută.

-Foarte aproape de momentul în care am finalizat lucrarea de faţă, un *nou* episod *semnificativ* de *acelaşi* tip s-a produs pe scena internaţională. La 10 noiembrie 2009, SUA şi Marea Britanie au acuzat, la ONU, Iranul şi Siria că sprijină – prin transfer ilicit de tehnică de luptă – mişcarea radicală Hezbollah din Liban. Aceste acuzaţii sprijineau, aproape direct, afirmaţiile făcute cu o săptămână mai înainte de către israelieni, care capturaseră în Marea Mediterană o navă având la bord mai multe *sute de tone* de arme şi muniţii destinate mişcării şiite Hezbollah (cantitate suficientă radicalilor musulmani din Liban, spun specialiştii, pentru o lună de lupte susţinute)[6].

Toate acestea conturează următoarea concluzie: *în ciuda potenţialului său (teoretic uriaş), guvernanţa globală nu a obţinut până acum succese decisive nici în pacificarea şi stabilizarea Afganistanului şi Irakului, nici în amorsarea unui trend de creştere economică clară şi de îmbunătăţire vizibilă a nivelului de trai a populaţiei din cele două ţări*. Şi aceste neîmpliniri au loc pe fondul unor alocări enorme de resurse (aducând astfel în discuţie în special problema ineficienţei evidente a folosirii resurselor existente în încercarea de a rezolva probleme globale de diverse tipuri). Eşecul evident – sau măcar prelungirea întârzierii unor reultate pozitive clare ale implicării guvernanţei globale în încercarea de a rezolva situaţia dificilă din Irak şi Afganistan sunt generate de cel puţin trei vectori (care funcţionează atât autonom, cât şi

[6] Patrick WORSNIP, „U.S. says Iran shipped arms to Lebanese fighters", ştire *Reuters* difuzată la 10 noiembrie 2009

combinat): *insuficienţa resurselor alocate* (este vorba atât despre insuficienţa resurselor umane – respectiv a numărului de militari – cât şi despre insuficienţa efortului financiar pentru stabilizarea situaţiei şi pentru asigurarea unei dinamici pozitive a calităţii vieţii localnicilor din cele celor două teatre majore de operaţiuni militare desfăşurate în contextul GWOT; *contrastul evident – şi contraproductiv – între eforturile majore în Irak şi Afganistan ale unor actori ai sistemului internaţional şi eforturile mult mai mici (şi vădit insuficiente) ale altor actori* ai aceluiaşi sistem; şi, în sfârşit *lipsa de eficienţă – adesea extrem de vizibilă şi în mod vădit descurajantă – în ceea ce priveşte utilizarea resurselor*, atâtea câte există.

2. Problema statelor eşuate – cazul particular, dar foarte semnificativ al Somaliei

Ceea ce mă interesează cu prioritate în acest segment al studiului de faţă este să folosesc cât mai multe dintre elementele cele mai semnificative ale aparaturii conceptuale şi teoretice care descrie şi analizează statele eşuate (*failed states*)[7], statele în curs de a eşua (*failing states*) şi statele slabe (*weak states*), pentru a pune în evidenţă

[7] Elemente foarte interesante şi extrem de utile (nu numai pentru înţelegerea corectă şi nuanţată a relaţiilor internaţionale, ci şi pentru activitatea *practică* de politică externă) privind definirea, caracteristicile şi evoluţia statelor eşuate şi a statelor slabe pot fi consultate în numeroase studii, dintre care amintesc aici următoarele: Robert DORFF, „Democratization, failed states and peace operations: the challenge of ungovernability", în *Parameters*, Vol. 26, Nr. 2, 1996, text disponibil la adresa de internet http://www.unc.edu/depts/diplomat/AD_Issues/Amdipl_2/Dorff.html#Dorff şi accesat la data de 18 noiembrie 2009; Fund for Peace, *Failed States Index,* text în format electronic, disponibil la adresa http://www.fundforpeace.org/web/index.php?option=com_content&task=view&id=99&Itemid=140, accesat la data de 19 noiembrie 2009; Organisation for Economic Co-operation and Development, Development Assistance Committee High Level Meeting, *Fragile States: Policy Commitment and Principles for Good International Engagement in Fragile States and Situations* (2007), text la adresa de internet http://www.oecd.org/document/46/0,3343,en_2649_33693550_35233262_1_1_1_1,00.html, accesat la data de 19 noiembrie 2009; ROTBERG, Robert "Failed States in a World of Terror", în *Foreign Policy*, iulie-august 2002, text disponibil la http://www.foreignaffairs.com/articles/58046/robert-i-rotberg/failed-states-in-a-world-of-terror şi accesat la data de 15 octombrie 2009; *State Failure Task Force Report , Phase III* la adresa de internet http://globalpolicy.gmu.edu/pitf/SFTF%20Phase%20III%20Report%20Final.pdf, accesat la data de 26 octombrie 2009; şi U.S. Agency for International Development (USAID), *Fragile States Strategy (2005)*, text disponibil la http://www.usaid.gov/policy/2005_fragile_states_strategy.pdf - text accesat la data de 10.10.2009; precum şi Liana Sun WYLER, CRS Report for Congress, *Weak and Failling States: Evolving Security Threats and U.S policy*, text accesat la 30 octombrie 2009

un tip *extrem* de îngrijorător de realitate. Este vorba despre faptul că statele eşuate (*failed states*) *nu* sunt simple colecţii sau aglomerări de probleme, anomii, ameninţări şi riscuri, ci *sisteme complexe de disfuncţii*, cu o dinamică înaltă şi adesea marcată de faze impredictibile şi în care *elementele componente (respectiv disfuncţiile şi anomiile de diferite tipuri) se întreţin şi se potenţează reciproc*.

Mai mult, mă interesează să pun în evidenţă faptul că, în ciuda potenţialului său (teoretic imens), derivat în mod direct din masivitatea resurselor de putere însumate pe care le posedă comunitatea internaţională, guvernanţa globală nu pare în stare să obţină succese notabile şi stabile în încercarea de a „asana" concentrările majore de probleme, riscuri şi ameninţări generate de chiar existenţa statelor eşuate.

Pentru a realiza acest set de obiective am ales să mă opresc, cu *toate* detaliile necesare, la un singur exemplu *foarte* semnificativ.

Este vorba despre *Somalia*, caz notoriu – şi extrem de îngrijorător – de stat eşuat. Îmi propun să prezint, pentru a facilita o mai bună înţelegere a cazului somalez, o serie de informaţii şi episoade concrete, încercând apoi să explic – sau măcar să sugerez – cum se însumează ele vectorial, cum se potenţează – sau măcar se întreţin – reciproc elementele disfuncţionale de diverse tipuri, ca şi ce riscuri pe termen scurt, mediu şi lung generează sinergia anomiilor şi problemelor din zona Cornului Africii.

Apărută ca stat independent în 1960, ca urmare a unificării unei foste colonii britanice şi a unei foste colonii italiene, *Somalia* este astăzi – în conformitate cu ceea ce afirmă (şi demonstrează) datele asamblate în *Failed States Index – statul eşuat aflat pe primul loc din lume în ceea ce priveşte prăbuşirea internă a instituţiilor, incapacitatea clară şi cronică de a asigura măcar condiţii minimale pentru o dinamică demografică şi economică pozitivă, precum şi incapacitatea de a asigura şi/sau impune ordine, securitate şi stabilitate pe întreg teritoriul naţional*. Merită subliniat şi faptul că, în special în ultimii ani, dinamica problemelor din Somalia a fost una accelerată. Ţara era pe locul 7 în topul mondial al statelor eşuate din 2006, în 2007 a urcat brusc pe locul 3 (fiind depăşită, în ceea ce priveşte nivelul de intensitate şi complexitate al disfuncţiilor, doar de către Sudan şi Irak), urcând apoi, în 2008 şi 2009, pe locul 1.

Cu o suprafață totală de peste 637.000 kilometri pătrați (adică de aproape trei ori mai mare decât România şi cu puțin mai mică decât Afganistanul), Somalia are o populație a cărei mărime reală nici măcar nu o cunoaştem. Agenția Centrală de Informații din SUA (CIA) estima, în vara acestui an, extrapolând date preluate din ultimul recensământ, efectuat de către guvernul somalez în 1975 (adică acum 34 de ani!) că ar putea fi vorba despre resurse demografice totale de 9.832.000 persoane (din care 45% cu vârste între 0 şi 14 ani). Formularea despre motivele ce fac imposibilă numărarea exactă a populației, cuprinsă în lucrarea pusă de CIA la dispoziția publicului şi numită *The World Factbook* este semnificativă, cred, pentru ce înseamnă, în termeni foarte concreți, stat eşuat: „a număra locuitorii Somaliei este o sarcină complicată de existența unui număr mare de nomazi şi de deplasarea refugiaților ca urmare a foamei şi a luptelor între clanuri”[8]. Dacă existența unui număr notabil de nomazi este un lucru firesc în zona Cornului Africii, ca şi în alte regiuni ale Orientului Mijlociu, cu totul altfel se petrec lucrurile atunci când vorbim despre incapacitatea statului somalez de a-şi proteja populația de foamete şi de acțiunile violente ale clanurilor rivale, ca şi despre incapacitatea de a rezolva problemele refugiaților, ca şi despre incapacitatea – absolut suficientă, de fapt, pentru a înțelege că statul nu funcționează *deloc* – de a-i număra pe aceştia (ceea ce ar reprezenta, în orice stat aflat în stare de funcționare, un prim şi *obligatoriu* pas pentru estimarea gravității problemelor, ca şi pentru estimarea cât mai realistă a cantității de resurse necesare pentru rezolvarea problemelor în cauză). Dar lucrarea citată nu e singura care ilustrează dificultatea extremă de a opera cu date precise despre Somalia. Aşa de exemplu, o solidă şi nuanțată carte ce evaluează, cu numeroase detalii, performanțele, dinamica şi perspectivele economiilor naționale şi ale economiei mondiale, apărută în Franța, în 2003, nici măcar nu are un capitol separat referitor la Somalia (deşi tratează în mod amănunțit realitatea economică din *alte* state eşuate, cum ar fi Sudanul sau Afganistanul)[9].

[8] Articolul „Somalia”, în CIA, *The World Factbook* (text cu informații aduse la zi la 8 octombrie 2009), accesat la adresa de internet https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/so.html

[9] Andre GAMBLIN (coordonator), *Economia lumii 2004*, Editura Ştiințelor Sociale şi Politice, Bucureşti, 2004

Pentru a înțelege mai bine natura şi intensitatea problemelor cu care se confruntă populația somaleză ca urmare directă a prăbuşirii complete a eficienței statului, este suficient să amintim aici următoarele elemente: a. o secetă extrem de dură şi prelungită vreme de peste doi ani amenință cu înfometarea peste 23 de milioane de oameni din şapte state din Estul Africii, între care şi Somalia. Doar Kenya şi Etiopia sunt mai grav afectate decât Somalia, afirmă unul din responsabilii pentru Africa ai organizației de caritate Oxfam America; aceleaşi surse afirmă şi că problemele legate de secetă „sunt exacerbate de prețul mare al alimentelor şi, în unele zone, de conflicte”[10]; b. luptele între clanuri, serios intensificate în ultima vreme, au ucis, doar în intervalul 2007-2009, peste 18.000 de oameni; şi c. mai mult, alți cel puțin 1.500.000 de oameni „au fost alungați din casele lor” de aceleaşi confruntări continue şi violente dintre diversele facțiuni rivale.[11]

Clanurile rivale la care am făcut deja trimitere au ajuns uneori să se confrunte atât cu firavele forțe guvernamentale, cât şi cu militarii Uniunii Africane (UA) din forța de menținere a păcii, chiar în capitala țării, Mogadiscio. La 23 septembrie 2009, de exemplu, militanții islamişti au atacat, în plină noapte, mai multe poziții întărite ale forțelor guvernamentale şi ale UA, pentru a bloca o intersecție strategică, relata *Reuters*. 12 persoane au fost ucise şi alte 17 au fost rănite în aceste atacuri, care au avut loc la mai puțin de o săptămână după ce un alt atac, întreprins cu două maşini încărcate cu substanțe explozive. Aceste masive bombe pe roți au fost detonate de către atentatori sinucigaşi în vecinătatea principalei baze din Mogadiscio a militarilor Uniunii Africane, iar exploziile au ucis atunci nu mai puțin de 17 militari ai UA (între care şi adjunctul comandantului misiunii, un ofițer din Burundi). Martorii oculari citați de agențiile de presă susțin – în directă contradicție cu declarațiile oficiale – că rebelii antiguvernamentali ar fi fost cei care au lansat atacurile[12] (ceea ce înseamnă, dacă traducem aceasta în termeni militari, că ei au, cel puțin deocamdată, libertate completă de acțiune şi de manevră, ca şi capacitatea de a planifica şi realiza cu succes atacuri

[10] *Oxfam: drought threatens 6.2 million Ethiopians*, ştire *Reuters* difuzată la 5 octombrie 2009, la adresa de Internet www.reuters.com
[11] Cifre calculate de către ONU şi UE, în *INTERVIEW-Somalia risks being „new Afghanistan”-EU aid head*, material de presă difuzat de *Reuters* la 23 septembrie 2009
[12] Abdi GULED, *Fighting kills at least 12 in Somali capital*, ştire *Reuters* difuzată la 23 septembrie 2009

succesive, conjugate, precum şi capacitatea de a realiza surprinderea cel puţin în plan tactic). Rebelii care nu recunosc autoritatea guvernului susţinut de către Naţiunile Unite controlează regiuni întinse ale ţării şi chiar părţi întregi din capitală, unde au introdus un sistem judiciar propriu, întemeiat pe interpretarea cea mai rigidă a religiei islamice şi a dreptului islamic tradiţional (*Sharia*). Există relatări care descriu în mod amănunţit amputări publice ale mâinilor şi picioarelor, ca pedeapsă pentru furt[13], precum şi biciuirea unor femei în piaţa centrală, doar pentru că ele au îndrăznit să poarte sutien[14]. De asemenea, luptătorii sunniţi din gruparea radicală şi teroristă al Shabaab, care este „aliată cu al Qaeda", distruge sistematic morminte, aşezăminte religioase şi instituţii de învăţământ ale comunităţii musulmane sufite. Aşa s-a întâmplat, de exemplu, în orăşelul Galhareeri din centrul Somaliei, la 18 şi 19 octombrie 2009. Un lider local a relatat ulterior că luptătorii din al Shabaab au pângărit şi apoi au distrus mormântul unui venerat şeic, o moschee şi o şcoală superioară de studii coranice. Terorizată de aceste acte şi ameninţată cu arme de foc atunci când a încercat să protesteze şi să împiedice actele de vandalism, populaţia a fugit în masă din localitate, dar nu are în realitate unde să se refugieze şi a rămas ascunsă în pâlcurile de copăcei din împrejurimi[15].

În timp ce diverse miliţii puternic înarmate ale grupărilor de musulmanii radicali îşi dispută controlul asupra teritoriului şi luptă împotriva guvernului central susţinut de ONU, în zonele de coastă pirateria înfloreşte, ameninţând în chip foarte serios traficul maritim în Golful Aden, cale obligatorie de trecere pentru aproximativ 10% din comerţul maritim mondial. În primele nouă luni ale acestui an, indică datele centralizate de Biroul Maritim Internaţional, citate de *Associated Press*, piraţii somalezi au întreprins aproape jumătate din numărul total de atacuri asupra navelor, petrecute peste tot în lume (mai precis, 147 dintr-un total de 306). Merită subliniat şi faptul că, în cazul *oricărei* alte ţări – fie aceasta sau nu *weak state* sau *failed state* – numărul total

[13] Sahra ABDI, *Somali rebels amputate hands and feet in Kismayu*, material *Reuters* publicat la 9 octombrie 2009
[14] Abdi SHEIKH, *Somali Islamists publicly whip women for wearing bras*, ştire a agenţiei de presă *Reuters*, difuzată la 16 octombrie 2009
[15] Idem, *Shabaab rebels destroy grave and mosque in Somalia,* material de presă *Reuters,* difuzat la 19 octombrie 2009

de atacuri piratereşti ce au avut loc în interiorul sau în preajma apelor sale teritoriale nu depăşeşte 20[16] (ceea ce însemnă că, dincolo de cifrele absolute, Somalia reprezintă, pe harta mondială a pirateriei, o zonă de risc de 7,5 ori mai consistentă decât orice altă țară din lume). Aceeaşi sursă oficială indică şi o îngrijorătoare creştere a numărului de cazuri în care ambarcațiunile mici şi rapide ale piraților somalezi nu mai pleacă din porturile de pe coastă, blocate şi/sau supravegheate acum de bastimente militare ale mai multor țări şi organizații internaționale, ci sunt lansate la apă, direct în largul oceanului, de „nave-mamă" (ceea ce măreşte mult riscul unor atacuri la mare depărtare de coastă şi reduce dramatic eficiența blocadei anti-piratereşti). Dinamica foarte înaltă a numărului total de atacuri ale piraților somalezi este pusă în evidență de multe surse de informație deschisă. Acestea vorbesc despre în jur de 35 de atacuri în 2007, peste 110 în 2008 şi peste 150 în intervalul ianuarie-octombrie 2009, cu până la trei nave capturate *pe săptămână*. În astfel de condiții, e limpede că doar aproximativ 20 de nave militare trimise în zonă de către SUA, NATO, UE, China, Japonia şi Coreea de Sud şi două dintre statele ex-sovietice nu sunt suficiente pentru a controla eficient o coastă cu o lungime totală de 3.025 kilometri, ca şi o regiune extrem de întinsă din Golful Aden şi Oceanul Indian. Ca urmare, SUA au trimis în zonă, foarte recent, la o bază din Insulele Seychelles, mai multe aeronave fără pilot de tipul *MQ-9*. Acestea au o lungime de aproape 12 metri, pot zbura cam 16 ore cu o viteză comparabilă cu aceea avioanelor de luptă din Al Doilea Război Mondial (adică de câteva ori mai mare decât a celor mai rapide nave ale piraților), fiind ghidate de la sol şi înarmate cu până la 12 bombe sau rachete antitanc. Dar, în ciuda unor astfel de măsuri, apreciază specialişti care lucrează pentru *RAND*, e puțin probabil ca pirații somalezi să fie descurajați sau opriți. Şi aceasta fiindcă riscurile cu care ei se confruntă sunt relativ reduse, iar câştigurile sunt uriaşe. Doar în 2008, ei au încasat – în schimbul eliberării navelor şi echipajelor capturate – în jur de 80 de milioane de dolari, afirmă analiştii de la think-tank-ul american *RAND Corporation*[17].

[16] Pentru aceste cifre vezi *Global pirate attacks surge in 2009 past last year total due to spike off Somalia*, ştire *Associated Press (AP)* transmisă la 21 octombrie 2009

[17] Jason STRAZIUSO, *U.S. drones protecting ships from Somali pirates*, ştire *Associated Press (AP)* difuzată la 23 octombrie 2009

Toate aceste elemente conturează un tablou ce devine şi mai îngrijorător dacă luăm în calcul o corelație subliniată încă de la începutul actualului deceniu de către un înalt demnitar britanic. Jack Straw avertiza, foarte direct, exact acum 8 ani, în octombrie 2001, în calitatea sa de ministru de Externe, că „teroriştii sunt cei mai puternici exact acolo unde statele sunt cele mai slabe" (şi aceasta fiindcă „criminalii şi teroriştii" exploatează, adesea, cu dibăcie şi rapiditate „vidul de putere" şi de autoritate generat de prăbuşirea statului), precum şi că există riscul foarte serios ca „haosul, războiul civil şi terorismul" să „infecteze" rapid un număr crescând de state şi regiuni din preajma țărilor pe care el le numea *failing states*. Straw mai afirma atunci şi că Osama bin Laden, ca şi alți lideri ai organizațiilor islamiste radicale şi violente, „găsesc locuri sigure… peste tot unde guvernarea şi societatea s-au prăbuşit"[18]. Exact acesta este perspectiva cea mai îngrijorătoare în cazul Somaliei. Există acolo un islamism militant local (alimentat continuu cu voluntari din întreaga lume islamică), aflat într-o relație de cooperare cu al Qaeda, ca şi o piraterie în creştere ce se pot manifesta nestingherit în condițiile ineficienței clare a statului. Există acolo o populație care, ca oricare alta, poate aluneca uşor, în masă, către opțiuni politice de tip radical-extremist, în condițiile deprecierii continue a nivelului de trai (la fel cum s-a întâmplat şi în Germania anilor 30). Mai mult, perspectiva *eventualei* configurări a unui stat islamic terorist în Somalia (dacă guvernul central se prăbuşeşte definitiv, nemaifiind în stare nici să colecteze taxe şi impozite, nici să mențină ordinea şi securitatea în provincii, iar organizații contestatare politico-religioase de tipul al Shabaab reuşesc cumva să-şi extindă autoritatea asupra întregului teritoriu) este cu atât mai îngrijorătoare cu cât țara are o poziție geostrategică extrem de importantă – pe țărmul Golfului Aden, pe unde trec, înspre sau dinspre Canalul Suez, nave ce transportă un volum de marfă ce reprezintă, repet, în jur de 10% din comerțul maritim al întregii lumi.

O astfel de perspectivă este una deloc iminentă, dar nu imposibilă şi improbabilă. Dimpotrivă, se acumulează în ultima vreme informații tot mai numeroase ce atrag atenția asupra riscului serios ca *radicalismul islamic în creştere din statul*

[18] *Straw outlines Afghan vision*, articol publicat de *BBC News* la 22 octombrie 2001, accesat la adresa http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/1612871.stm la data de 19 oct. 2009

eşuat Somalia, eventual alimentat cu bani obţinuţi din operaţiuni piratereşti, să devină o problemă majoră şi acută de securitate şi apărare pentru întreaga lume. Aşa de exemplu:

a. Numeroşi analişti susţin că Somalia a devenit loc de adăpost – şi bază de operaţii – inclusiv pentru militanţi islamişti jihadişti veniţi din *întreaga* lume musulmană[19], precum şi că jihadiştii cu baze în Somalia sunt deja capabili să pregătească atacuri de tip terorist în întreaga Africă (după cum dovedeşte un recent episod în care musulmani radicali cu baza de operaţii în Somalia au pregătit un atac împotriva ambasadei americane din Africa de Sud)[20];

b. Autorităţile federale americane (inclusiv directorul FBI, Robert Mueller, precum şi Michael Leiter, şeful Centrului Naţional Antiterorism) susţin că, în ultimii ani, un număr crescând de cetăţeni occidentali – sau de imigranţi din Orientul Mijlociu, care locuiesc acum în ţări occidentale – racolaţi de organizaţii islamiste teroriste au fost instruiţi, pentru lupta cu arme de foc, pentru misiuni de guerrillă urbană, precum şi în mânuirea şi utilizarea substanţelor explozive, în baze „aflate fie în Pakistan, fie în Somalia”[21];

c. În destule ocazii, misiunile internaţionale de stabilizare, pacificare şi de ajutor umanitar, ca şi eforturile de a ajuta şi accelera crearea şi activitatea unor instituţii locale sunt insuficient finanţate; aşa de exemplu, din suma totală de 214 milioane dolari, promisă de mai multe state, în primăvara lui 2009, „pentru a ajuta guvernul somalez să întărească securitatea şi să lupte împotriva pirateriei”, au fost într-adevăr disponibilizaţi până acum doar „mai puţin de 70 de milioane”, afirmau la 8 octombrie 2009 surse din cadrul ONU[22]. (Dincolo de acest aspect, mai trebuie luat în calcul şi faptul că, în realitate, *nici măcar îndeplinirea integrală a promisiunilor făcute nu ar fi fost, probabil, suficientă*. O astfel de afirmaţie se întemeiază pe faptul că banii urmau să fie folosiţi pentru crearea, antrenarea, echiparea şi plata unei forţe de poliţie de

[19] Mohamed AHMED, Abdi SHEIKH, *Somalia's al Shabbab rebels declare war on rivals*, ştire *Reuters* difuzată la 30 septembrie 2009
[20] *Al-Qaeda group threatened US's S. Africa embassy-report*, ştire *Reuters* difuzată la 24 septembrie 2009
[21] *US officials worry about homegrown terrorist plots*, articol publicat de *Reuters*, la data de 30 septembrie 2009
[22] Patrick WORSNIP, *UN: little pledged aid paid for Somali security*, material de presă al *Reuters*, publicat la 8 octombrie 2009

10.000 de oameni şi a unei forţe „de securitate" de aproximativ 5.000 de oameni – probabil e vorba aici despre cei 5.000 de militari ai Uniunii Africane *deja* aflaţi în Somalia. Dar, să ne aducem aminte, Somalia are o suprafaţă totală de peste 600.000 de kilometri pătraţi, ceea ce înseamnă că fiecare din cei 15.000 de poliţişti şi militari ce urmau să fie plătiţi de comunitatea internaţională ar fi trebuit să supravegheze, de unul singur, o suprafaţă de peste 40 de kilometri pătraţi, ceea ce este în mod limpede absolut imposibil.); d. În sfârşit, merită să fie făcut un comentariu special în legătură cu ineficienţa unora dintre misiunile şi eforturile Uniunii Europene. Un recent raport intitulat *Can the EU rebuild failing states? A review of Europe's civilian capacities*, redactat de specialişti ai European Council on Foreign Relations, subliniază faptul că statele UE „îşi înalcă promisiunile" şi nu „încadrează cu suficient personal misiuni-cheie"; de asemenea, în destule ocazii activităţile desfăşurate de UE în *failing*, *failed* şi *weak states* „ignoră realitatea din teren"; mai mult, conflictele şi diferenţele de viziune dintre Comisia Europeană şi Consiliul European „slăbesc misiunile" întreprinse de Uniune. Într-o astfel de situaţie, atrage atenţia Daniel Korski, unul dintre cei doi autori ai raportului mai sus amintit, „dacă Yemenul cade cumva pe deplin pradă războiului civil sau dacă al Qaeda câştigă noi baze în Africa (referire aproape directă la situaţia actuală din Somalia, n.a.), atunci UE va fi prost echipată pentru a oferi asistenţa strategică şi în domeniul dezvoltării de care va fi probabil nevoie". Şi, mai atrăgea atenţia Korski, a rezolva cu eficienţă şi în timp util problema *statelor eşuate* (cum e şi Somalia de azi) „constituie chiar cheia către securitate pe străzile din Hamburg, Marsilia şi Manchester"[23]. Ca *şi* pe acelea din Bucureşti, Suceava sau Cluj-Napoca, am adăuga noi.

Numărul de state slabe (*weak states*), în curs de prăbuşire (*failing states*) sau eşuate (*failed states*) e deja mare, ceea ce din capul locului constituie un risc *foarte* serios pentru stabilitatea sistemului internaţional şi pentru securitatea mondială. Acest risc este vădit agravat – în cazuri cum este acela al Somaliei – de posibilitatea ca

[23] Aceste evaluări pot fi găsite pe site-ul www.ecfr.eu al European Council on Foreign Relations, la adresa de internet http://ecfr.eu/content/entry/civilian_capacities_report_page/print, text accesat la 19 octombrie 2009

prăbuşirea statului să fie exact fereastra de oportunitate pe care o aşteaptă organizaţii teroriste din acelea care, legate într-un fel sau altul de islamul radical, sunt implicate într-un conflict de lungă durată şi de intensitate variabilă cu lumea occidentală, lume din care face parte (cu elemente importante din tradiţia sa istorică, precum şi cu actualele sale interese de apărare şi securitate) *şi* România. Ca urmare, *a identifica şi a mobiliza resursele necesare pentru rezolvarea – sau măcar pentru ţinerea sub control – a problemei statelor eşuate ar trebui să fie priorităţi de prim ordin pentru orice stat din lume*, ca şi pentru toate organizaţiile internaţionale, indiferent de natura şi obiectivele lor.

Incapacitatea guvernanţei globale de a proiecta şi aplica soluţii care să „asaneze" pachetele încâlcite de probleme, ameninţări şi riscuri generate de chiar existenţa – şi dinamica anomică – a statelor eşuate (failed states) concentrează, ca şi alte segmente ale prezentului studiu, atenţia înspre trei probleme (disfuncţii ale guvernanţei globale) distincte. Este vorba – ceea e vizibil *şi* în cazul Somaliei – spre *insuficienţa resurselor alocate* (este vorba atât despre insuficienţa resurselor umane – respectiv a numărului de militari – cât şi despre insuficienţa efortului financiar pentru stabilizarea situaţiei şi pentru asigurarea unei dinamici pozitive a calităţii vieţii localnicilor din statele eşuate; dar şi despre *contrastul evident – şi contraproductiv – între eforturile majore în Irak şi Afganistan ale unor actori ai sistemului internaţional şi eforturile mult mai mici (şi vădit insuficiente) ale altor actori* ai aceluiaşi sistem; şi, în sfârşit, despre *lipsa de eficienţă în ceea ce priveşte utilizarea resurselor*, atâtea câte există.

3. Problema regimurilor politice cu ambiţii imperiale (expansioniste) şi cu programe majore de înarmare – cazul regimului politic din Iran

Exact în momentul încheiam prima formă a acestui studiu, trei noi episoade au adus din nou în atenţie, în chip foarte acut, potenţialul *agresiv* şi retorica politică *foarte* agresivă ale Iranului contemporan, precum şi consecinţele posibile – importante *şi*

pentru Europa, ca *şi* pentru *ideea* (şi *realitatea*) *guvernanței globale* – ale unui anumit tip de politică externă preferat de liderii de la Teheran.

Este vorba, mai întâi, despre declarații oficiale la nivel înalt, făcute imediat după ce rebeli – cel mai probabil sunniți – au ucis, la 18 octombrie 2009, mai mulți ofițeri superiori ai Corpului Gardienilor Revoluției (mare unitate a forțelor armate iraniene, cu un efectiv total de 125.000 de oameni), împreună cu alte câteva zeci de persoane. În acest context, transmitea pe 19 octombrie agenția *Reuters*, un parlamentar iranian a declarat că forțele armate ale țării sale ar putea întreprinde, la nevoie, raiduri de represalii pe teritoriul Pakistanului, împotriva „grupului terorist" implicat în atacul din ziua precedentă. Parlamentarul iranian a afirmat chiar că „există o unanimitate de păreri" la Teheran în legătură cu posibilitatea ca forțele militare iraniene „să se angajeze în operațiuni în *orice loc* (n.a.) va fi necesar". La mai puțin de o oră după această declarație referitoare la perspectiva întreprinderii unor raiduri de proporții pe teritoriul altui stat suveran, o altă înaltă oficialitate iraniană a făcut noi declarații belicoase. Comandantul-şef al Corpului Gardienilor Revoluției, Mohammad Ali Jafari, a declarat agenției *INSA* – preluată imediat de *Reuters* – că în spatele atentatului produs în Sistan-Baluchistan „se află serviciile secrete americane şi britanice, şi vor fi întreprinse măsuri de răspuns împotriva acestora, pentru a le administra o pedeapsă"[24]. În aceeaşi zi, surse diplomatice citate de *Associated Press* afirmau că, încă dinaintea deschiderii unei noi runde de convorbiri, la Viena, pe tema dosarului nuclear iranian, Teheranul „a dat semne că *nu* (sublinierea noastră – Florin Diaconu) va da curs cererii Occidentului de a ajunge la un acord ce ar conduce la scoaterea din țară a celei mai mari părți din uraniul îmbogățit"; ceea ce înseamnă că liderii iranieni *nu* acceptă în nici un chip „amânarea momentului în care ar putea avea capacitatea de a fabrica arme atomice"[25].

[24] Pentru aceste declarații, vezi *Iran Guards chief threatens US, Great Britain after attack* şi *Iran MP: hunt for „terrorists" may cross into Pakistan*, ştiri *Reuters*, transmise la 19 octombrie 2009, accesate la adresa de internet http://www.reuters.com.

[25] George JAHN, *Iran signals it may not strike nuclear deal*, ştire *Associated Press* difuzată la 19 octombrie 2009, accesată la adresa de internet http://news.yahoo.com

Tot ceea ce se întâmplă în sistemul de referinţă al relaţiilor internaţionale – *inclusiv* evoluţiile şi perspectivele politicii de putere (aflată în directă coliziune cu valorile centrale şi cu parametrii constitutivi fireşti ai stării pe care o numim *guvernanţă globală*) a Iranului, subiectul central al acestui studiu – stă sub semnul, foarte clar conturat, al unui plus progresiv de instabilitate şi de impredictibilitate generat, în mod limpede, de deprecierea evidentă (fie ea în termeni relativi sau absoluţi) a puterii (şi respectiv a influenţei globale) a Statelor Unite ale Americii. Statutul hegemonic global al SUA, încă în stare de funcţionare, era deja semnificativ erodat încă de pe la sfârşitul anilor 1980, atunci când Paul Kennedy scria că Statele Unite sunt „numărul unu mondial, în declin relativ”[26].

Între timp, problemele geo-strategice cu care se confruntă SUA s-au agravat. America este acum implicată în două conflicte regionale majore – vorbesc aici despre misiunile cu o natură extrem de complexă, de pacificare şi stabilizare, din Irak şi Afganistan, precum şi într-un conflict de lungă durată, desfăşurat la scară planetară şi alcătuit din episoade adesea mai puţin vizibile (este vorba despre aşa-numitul global war on terror, GWOT). Aceste trei conflicte, în mod clar interconectate (desigur, doar până la un anumit punct, dar totuşi în mod consistent) absorb şi consumă continuu cantităţi enorme de resurse de toate tipurile. În acest context, forţele militare ale SUA sunt deja suprasolicitate, iar politica globală a SUA este deja marcată de ceea ce putem numi supra-extindere. Criza economico-financiară în plină desfăşurare nu face decât să complice şi mai mult lucrurile. În realitate, cu două intervenţii militare şi politice majore în curs de derulare, desfăşurate pe fondul unui conflict global de intensitate variabilă şi – probabil – de *foarte* lungă durată, purtat împotriva terorismului internaţional legat, cauzal sau catalitic, de radicalismul politic şi religios din lumea islamică, SUA, afectate grav de criza economico-financiară, şi-ar putea cu greu permite încă un conflict deschis. Liderii de la Teheran ştiu şi ei, cât se poate de clar, acest lucru. Ei mai pot evalua – cu instrumentele politicii la nivel înalt – şi măsura în care Washingtonul are – sau nu – nu numai resursele materiale, ci şi voinţa de se mai

[26] Paul KENNEDY, *The Rise and Fall of the Great Powers. Economic change and military conflict from 1500 to 2000*, Vintage Books, New York, 1989, p. 514

implica într-un nou eventual conflict. În acest sens, eşecul încercării SUA de a obține integrarea rapidă a Georgiei şi Ucrainei în NATO, ca şi incapacitatea Washingtonului de a proteja Georgia de puternica ofensivă rusească din vara trecută nu pot decât să-i încurajeze pe partizanii de la Teheran ai unei politici externe mai ambițioase şi mai agresive. Cele două episoade recente pomenite în fraza anterioare pot fi puse, într-un anume fel, sub semnul întrebării. Ele măsoară, poate, nu lipsa de voință politică a Americii, ci doar criza politicii externe la sfârşitul administrației republicane, ar putea spune unii. Dar, mult mai recent, administrația Obama – una nouă, venită la putere în urmă cu mai puțin de un an, cu un enorm sprijin popular şi care în mod natural nu suferă de servituțile care puteau paraliza sau frâna inițiativele de politică externă în partea finală a celui de-al doilea mandat prezidențial al lui George W. Bush – dă şi ea dovadă de lipsa voinței politice de a duce la bun sfârşit proiecte cu semnificație majoră pentru securitatea națională a SUA, ca şi pentru stabilitatea globală. E vorba despre cedările făcute în raport cu Rusia, în problema dosarului scutului anti-rachetă. E posibil ca liderii de la Teheran să evalueze toate aceste elemente ale realității internaționale ca alcătuind o uriaşă, interesantă şi greu repetabilă fereastră de oportunitate, alcătuită din următoarele elemente principale:

a. o Americă încă puternică, dar mai slabă – cel puțin în termeni relativi – decât oricând în ultimele decenii; b. o opinie publică americană deja sătulă de conflicte militare (şi mai ales de numărul consistent, deşi nicidecum insuportabil, al pierderilor în luptă – combat casualties – în Irak şi Afganistan); c. o Americă implicată deja în mai multe conflicte care consumă şi blochează resurse politico-militare notabile; d. o Americă lipsită, în mai multe ocazii succesive recente, de suficientă voință politică pentru a-şi putea finaliza cu succes proiecte şi inițiative strategice importante pentru securitatea națională; e. o Americă dispusă – sau poate chiar obligată – la concesii majore pe arena internațională; f. o Americă foarte puțin populară în straturi foarte largi ale societăților din întreg Orientul Mijlociu; g. o Americă aflată în plină coliziune cu voința politică şi cu dinamica geostrategică a Federației Ruse şi a Chinei; şi h. o Americă aflată acum sub conducerea unui personaj cu relativ puțină experiență pe arena internațională, perceput de straturi largi ale opiniei publice, dar şi de către destui lideri politici ca un *dove* (spre deosebire de predecesorul sau imediat, care în mod

limpede a fost un *hawk*[27]) şi recunoscut în mod oficial, prin chiar recenta acordare a Premiului Nobel pentru Pace, ca un lider paşnic, dispus în semnificativ mai mică măsură decât predecesorii săi să folosească forţa şi/sau să escaladeze conflicte internaţionale. Un astfel de profil al preşedintelui SUA este, desigur, *foarte* util pentru consolidarerea prezenţei SUA în diverse tipuri de aranjamente şi acţiuni multilaterale (extrem de importante pentru succesul procesului pe care îl numim *global governance*). Dar – şi nu avem cum să evităm o astfel de observaţie, care nu e maliţioasă, ci doar realistă şi îngrijorată – acelaşi profil mai *dovish* (şi mai deschis către compromisuri şi negocieri) diluează *semnificativ* capacitatea SUA de a descuraja regimuri şi lideri ce au interese legate direct de instabilitate, de configurarea unor hegemonii regionale, de planuri expansioniste / agresive, altfel spus de eşecul clar al unor componente importante ale guvernanţei globale. Altfel spus, un lider de tipul lui Barack Obama este, *concomitent*, un atu şi o vulnerabilitate pentru SUA, putând acţiona atât ca motor (sau avantaj decisiv), dar şi ca frână (sau slăbiciune majoră) a efortului de a realiza o *guvernanţă globală eficientă*.

Puterea militară a Iranului este una considerabilă, şi cu o dinamică ce poate provoca o anumită îngrijorare atât la nivel regional, cât şi la nivel trans-regional (*fiind astfel un factor de risc şi / sau o ameninţare directă la adresa stabilităţii şi păcii pe care le presupune guvernanţa globală*). Merită subliniat, în acest context, şi faptul că înfrângerea Irakului în anii 1990 şi în 2003, urmată apoi şi de prăbuşirea regimului lui Saddam Hussein, nu a făcut decât să întărească, în mod absolut spectaculos, relevanţa regională a puterii militare iraniene (prin apariţia unui vid regional de putere, pe care Teheranul poate şi doreşte să-l umple cu propria influenţă). Acesta era un proces vizibil încă dinainte de 2003. Aşa de exemplu, dacă Irakul rival Teheranului avea, în 1990, peste 1,1 milioane oameni sub arme (cu 5.700 tancuri, alte 8.000 de vehicule blindate de luptă de diverse tipuri, 3.100 de piese de artilerie, 650 de aeronave de luptă – cu totul 55 de divizii, susţinute de un buget militar anual de 13 miliarde dolari SUA), în

[27] Pentru definiţiile uzuale ale politicienilor care sunt, în domeniul relaţiilor internaţionale, *doves* şi *hawks*, vezi Graham EVANS, Jeffrey NEWNHAM, *Dicţionar de relaţii internaţionale englez-român*, Ed. UNIVERSAL DALSI, Bucureşti, 2001, pp. 147 şi respectiv 228-229

2001 forța militară irakiană se redusese (în ciuda eforturilor susținute făcute de regimul lui Saddam) la doar 424.000 militari (cu doar 2.200 tancuri, 3.500 vehicule de luptă blindate mai uşoare, 2.050 tunuri de toate tipurile, 316 avioane militare – dintre care cel mult 100-150 apte de luptă; altfel spus, un total de doar 23 de divizii, susținut de un buget anual de doar 1,4 miliarde dolari SUA). Reducerea relevanței militare a Irakului era la fel de evidentă şi în plan maritim – vorbim despre o scădere a numărului de nave militare operaționale de la 43 la doar 6[28]. Dimpotrivă, puterea militară a Teheranului creşte continuu. Aşa de exemplu, doar în intervalul 2003/2004 – 2005/2006 (altfel spus, în mai puțin de o jumătate de deceniu), deşi numărul total de oameni aflați sub arme s-a redus de la circa 540.000 la doar 420.000, numărul de tancuri grele a crescut de la 1.565 la peste 1.613; la fel, numărul de nave de suprafață mai mici decât corvetele a crescut de la mai puțin de 60 la peste 254 (cu mențiunea că, în interiorul acestei categorii, numărul de vedete purtătoare de rachete a rămas constant, de 10 unități), ca şi numărul total de nave de transport şi desant (la începutul intervalului amintit existau doar 9 nave ceva mai mari, capabile să transporte chiar şi tancuri, precum şi 9 nave mai mici, în timp ce în 2004/2005 aveam deja de-a face cu nu mai puțin de 13 nave mai mari de transport şi desant, ca şi cu 23 de nave mai mici, plus încă 6 vehicule maritime cu pernă de aer)[29]. Dacă analiza unui interval extrem de scurt nu reuşeşte să pună în evidență rezultate spectaculoase, ci doar *interesante* în ceea ce priveşte dinamica puterii militare iraniene, cu totul altfel se petrec lucrurile atunci când discutăm despre intervale ceva mai lungi. Între 1990 şi 2001 (intervalul în care, să ne reamintim, forța militară irakiană s-a redus la mai puțin de jumătate), forța militară a Iranului a crescut în ritm extrem de susținut: cu peste 10% în ceea ce priveşte numărul total al militarilor activi, de aproape două ori în ceea ce priveşte numărul de tancuri, de peste două ori şi jumătate în ceea ce priveşte numărul de piese de artilerie, ca şi de peste 2,3 ori atunci când vorbim despre avioanele de luptă. În sfârşit, dacă în 1990 Iranul nu avea nici un

[28] Pentru toate aceste cifre vezi Kenneth M. POLLACK, „The regional military ballance", în Richard D. SOKOLSKI (editor), *The United States and the Persian Gulf. Reshaping Security Strategy for the Post-Containment Era*, National Defense University Press, Washington, D.C., 2003, p. 62

[29] Pentru toate aceste cifre vezi The International Institute for Strategic Studies, *The Military Ballance 2003-2004*, Oxford University Press, 2003, pp. 109-110 şi respectiv The International Institute for Strategic Studies, *The Military Ballance 2005-2006*, Routledge, 2005, pp. 188-191

submarin, în 2001 el avea şase submersibile operaţionale[30] (alte surse vorbesc despre doar 3, de fabricaţie rusească şi din clasa *Kilo*[31]). Merită luat în calcul şi faptul că programele de dezvoltare militară ale Iranului au presupus, în ultimii ani, şi achiziţionarea unui număr *mare* de *rachete anti-navă* (ce pot fi lansate, în funcţie de tipul lor, de pe mare, de pe uscat sau din aer). Teheranul investeşte masiv, de ani buni, şi în mai multe tipuri de rachete balistice, cu raze de acţiune cuprinse între 900 şi 3.500 de mile[32], dintre care unele sunt capabile să lovească nu numai practic orice ţintă din Orientul Mijlociu, ci şi anumite regiuni şi obiective din Europa şi zona Mării Mediterane. Încă de acum mai bine de jumătate de deceniu era clar că, relativ rapid, Teheranul ar putea recupera, *dacă* alocă suficiente resurse, rămânerile în urmă ale programelor sale nucleare provocate de conflictul cu Irakul, precum şi că, *dacă* reuşeşte să achiziţioneze avioane şi rachete din generaţii avansate (cel mai probabil din Rusia), ar putea întreprinde, cu şanse de succes „dramatic crescute", misiuni „de apărare a litoralului Golfului Persic şi vizând interzicerea accesului în regiune a forţelor navale şi aeriene americane"[33]. Există, atrag atenţia unii autori, riscul ca, în astfel de condiţii, „Iranul să mărşăluiască în deceniile de la începutul secolului 21 sfidător, agresiv, în mod virulent antiamerican şi înarmat cu bombe nucleare"[34].

Masa totală – ca şi ritmul de evoluţie – a forţelor militare iraniene sunt încă şi mai semnificative dacă le comparăm cu ale altor actori politici de tip statal din zona Golfului Persic. Noile forţe armate *irakiene* sunt încă în plin proces de organizare şi, în plus, se vor confrunta, în cel mai bun caz pentru ele, ani în şir, cu sarcina deloc uşoară de a menţine un nivel acceptabil de securitate pe întreg teritoriul naţional. Drept urmare, credem că, în viitorul previzibil (în termeni mai concreţi, pentru cel puţin câţiva ani), Irakul nu poate constitui un motiv serios de îngrijorare, în plan strict militar, pentru Teheran. Iar dacă vorbim despre forţe armate ale micilor principate din

[30] Pentru aceste cifre vezi Kenneth M. POLLACK, *op. cit.*, p. 72
[31] Pentru această estimare vezi deja citatele *The Military Ballance 2003-2004* şi *The Military Ballance 2005-2006*, pp. 109 şi respectiv 191
[32] Kenneth M. POLLACK, *op. cit.*, pp. 72-73
[33] *Ibidem*, pp. 74-75
[34] Thomas J. RIDGE, "Foreword", în Ilan BERMAN (editor), *Taking on Tehran. Strategies for confronting the Islamic Republic*, Lexington Books, Plymouth, UK, 2007, p. vii

regiune, ele nu sunt capabile, datorită efectivelor mici sau foarte mici, nici să ducă cu succes un război defensiv contra Iranului, nici să funcționeze în chip eficient ca instrumente militare ale descurajării. *Bahrain*-ul, de exemplu, avea în 2005 forțe militare active cu efective totale de doar 11.200 oameni, *Kuwait*-ul – de doar 15.500 oameni, *Omanul* – de doar 41.700 oameni, *Qatar*-ul – de 8.500 oameni, iar *Emiratele Arabe Unite* – de 50.500 oameni. Chiar şi dacă adăugăm la aceste efective extrem de limitate (chiar dacă adesea foarte bine înarmate şi instruite) şi potențialul militar important al *Arabiei Saudite* (199.500 oameni, din care 75.000 în unități ale Gărzii Naționale) şi al *Republicii Yemen* (cu totul, 66.700 oameni în serviciul militar activ)[35], rezultă cu claritate că, *dacă discutăm despre capitolul forță vie (respectiv oameni aflați în serviciul militar activ) al puterii militare, Iranul deține o superioritate confortabilă în raport cu orice alt actor statal din regiunea Golfului, ca şi în raport cu aproape orice coaliție regională posibilă şi/sau probabilă*.

Situația strategică din zona Golfului Persic este şi mai mult complicată – şi evoluează, în bună măsură, într-o manieră conformă mai degrabă intereselor politice şi strategice pe termen scurt, dar şi lung, ale Teheranului – şi din pricina manierei în care marile puteri se raportează la situația din zonă. Statele Unite, de exemplu, au în zona Golfului strategice majore şi clare: să evite o „explozie revoluționară" (cel mai probabil una radical-islamică, pe modelul celei din Iran) care să arunce în haos toată zona; să asigure securitatea accesului Occidentului la hidrocarburile din Golf; să asigure libertatea navigației în Golful Persic; să interzică – sau măcar să modereze/controleze – procesul de proiectare, fabricare şi stocare a armelor de distrugere în masă în regiune[36] (inclusiv pentru a împiedica astfel lansarea în forță a unei accelerate curse regionale a înarmărilor, ca şi pentru a reduce cât mai mult posibilitatea ca instabilitatea cronică a regiunii să ducă la apariția unor conflicte deschise, a căror escaladare necontrolată ar fi dificil – dacă nu chiar imposibil – de evitat). Dar SUA sunt deja suprasolicitate, iar Rusia şi China nu dau dovadă de atitudine prea fermă în cazul Iranului.

[35] Pentru cifrele referitoare la puterea militară a statelor din Golful Persic vezi The International Institute for Strategic Studies, *The Military Ballance 2005-2006*, Routledge, 2005, pp. 183-215
[36] Joseph McMILLAN, „U.S. Interests and Objectives", în D. SOKOLSKI (editor), *op. cit.*, pp. 9-35

Merită să remarcăm, în acest moment al prezentării noastre, faptul că Iranul este *deja* implicat, masiv, în diverse măsuri de susținere a anumitor categorii de insurgenți din Irak (ca urmare, încearcă să susțină exact tipul de „explozie revoluționară" pe care SUA doresc să o evite, încercând să catalizeze transformări întemeiate pe „adaptări evolutive încununate de succes"[37]); că Iranul este implicat *şi* în operațiuni militare pe teritoriul Afganistanului[38]; şi că tot Iranul *are deja* mijloacele – politice şi militare – de a perturba accesul Occidentului la hidrocarburile din Golf, ca şi libertatea navigației în regiune; şi că, în sfârşit, nici SUA şi nici măcar *întreaga* comunitate internațională nu au putut împiedica Teheranul să-şi continue, în ritm accelerat, programele sale nucleare.

Mai merită remarcat că Teheranul are, în acest context, şi avantajul că poate folosi chiar şi resurse minuscule pentru a leza *foarte* grav interesele geo-strategice ale SUA şi ale lumii occidentale (din care face parte, să nu uităm aceasta nici o clipă, *şi* România). Aşa de exemplu, episodul din martie 2007, în care Iranul a capturat şi a ținut ostatici, chiar dacă numai pentru 12 zile, mai mulți marinari militari britanici (15 la număr, aparținând echipajului fregatei *HMS Cornwall* şi care executau, în momentul în care au fost capturați de forțele navale ale Corpului Gardienilor Revoluției, o misiune de patrulare, în ambarcațiuni uşoare, în apele teritoriale irakiene) a subliniat, în termeni extrem de puternici din punct de vedere mediatic, că *SUA şi aliații lor nu mai sunt hegemoni incontestabili în zona maritimă a regiunii Golfului*. Dar episodul în cauză – *oricând* repetabil – ar fi putut avea drept țintă nu o ambarcațiune militară britanică, ci unul sau mai multe petroliere mari, sau nave de pasageri care transportă turişti înspre sau dinspre stațiunile de lux din regiune. Altfel spus, episodul respectiv poate fi înțeles ca un puternic semnal de avertisment, prin care Teheranul spune, *foarte* clar, că poate periclita, *dacă* şi *când* doreşte, accesul liber al Vestului la hidrocarburi, ca şi libertatea navigației în Golf. Altfel spus, *Teheranul e deja în stare să pună sub semnul întrebării,*

[37] *Ibidem*, p. 20

[38] La 22 septembrie 2009, de exemplu, *Reuters* publica o ştire despre declarațiile unei "oficialități din domeniul contra-terorismului" din SUA, care afirma că Gardienii Revoluției, corp de elită al armatei iraniene, furnizează armament şi instructori insurgenților talibani – vezi Adam ENTOUS, *US sees hand of elite Iranian unit in Afghanistan*, ştire *Reuters* difuzată la 22 sept 2009, accesată la adresa de internet http://www.reuters.com.

fără nici un fel de eforturi deosebite, 50% din ceea ce unii autori consideră a fi interesele geostrategice vitale ale SUA în regiunea Golfului Persic.

Ceea ce constituie un factor de risc suplimentar deloc neglijabil este, în cazul Iranului, posibilitatea funcționării unor corelații pe care le-am mai întâlnit şi în alte ocazii pe arena internațională. Este vorba, în primul rând, despre faptul că, *adesea, regimurile politice de tip non-democratic (cele autoritare, dictatoriale sau totalitare), confruntate cu probleme interne (fie acestea de natură politică sau economică) grave, dezvoltă un apetit suplimentar pentru agresiune externă*. Cu doar câteva decenii în urmă, exact în acest tipar se înscria invazia argentiniană în Insulele Malvine (Falklands). În al doilea rând, în anumite ocazii, *eşecurile în politica externă îi fac pe unii lideri să caute soluții compensatorii – respectiv posibilitatea de a obține, inclusiv prin folosirea forței, succese notabile (sau măcar un plus de prestigiu) care să anuleze cumva măcar percepția publică legată de insuccesele anterioare pe arena internațională*. Această corelație a funcționat, în Argentina, la vremea Războiului din Malvine.

Pentru a înțelege mai bine modelul comportamental al decidenților de la Buenos Aires, pe care îl propunem ca termen de comparație pentru cazul de față, amintim mai întâi că Argentina se afla, în 1982, în fața unui dureros eşec de politică externă. Cel puțin aceasta era percepția amiralului Jorge Isaac Anaya, comandantul-şef al forțelor navale. Negocierile cu Chile, pe tema controlului asupra Canalului Beagle (coridorul de trecere între Atlantic şi Pacific) păreau că vor conduce la pierderea definitivă de către Argentina a şansei de a controla acest punct important al Oceanului Mondial (şi de a juca un rol semnificativ pe arena globală). În acest context, a renunța şi la Malvine ar fi însemnat, din perspectiva lui Anaya, convins de faptul că viitorul Argentinei va fi legat de mare şi de forțele navale, un gest impardonabil, de renunțare la o componentă vitală a interesului național[39]. Un al doilea eşec important al politicii externe argentiniene era, în mod clar, incapacitatea de a para în chip eficient presiunea

[39] Pentru această corelație vezi Paul EDDY, Magnus LINKLATER şi Peter GILLMAN (eds.), *The Falklands War. The full story by The Sunday Times insight team*, Sphere Books, 1982, pp. 28-29

crescândă şi izolarea pe plan internaţional, provocate de „războiul murdar" purtat împotriva opozanţilor de toate tipurile (şi în care au fost ucişi, în doar câţiva ani, mai bine de 18.000 de oameni, dintre care 100 de jurnalişti şi vreo 200 de membri respectaţi ai comunităţii academice). În aceste condiţii, administraţia Carter a început să condamne în termeni tot mai duri politica argentiniană şi a sfârşit prin a recurge la un embargo asupra exporturilor de arme către Argentina, aruncând regimul de dictatură militară „înspre statutul de lepros moral" al scenei internaţionale[40]. Pierderea de prestigiu provocată de embargoul american trebuia, şi ea, compensată într-un fel sau altul. În ceea ce priveşte criza internă pe care liderii juntei militare argentiniene încercau să o compenseze oferind poporului un succes zgomotos pe arena internaţională, ea era întemeiată în special pe lipsa de performanţă în domeniul economic şi social al guvernării militare.

În ceea ce priveşte criza internă profundă pe care a încercat să o compenseze tentativa de a recupera Malvinele, e suficient să amintim că inflaţia ajunsese la 150% pe an încă înainte de lovitura de stat militară de la mijlocul anilor 1970. În 1980, „starea economiei, deja dezastruoasă, se deteriora încă şi mai mult". În plan social, urmările nu au întârziat să apară. În ciuda politicii represive extrem de brutale a juntei militare, sindicatele argentiniene au ieşit în stradă, în masă, la 30 mai 1982, iar demonstranţii s-au retras abia după ce mai multe sute dintre ei au fost răniţi, iar peste 2.000 au fost arestaţi[41].

Într-o anumită măsură, situaţia Argentinei din anii 70-80 ai secolului trecut seamănă cu cea din Iranul de astăzi. Regimul politic teocratic a reuşit să se menţină al putere, fraudând masiv alegerile prezidenţiale şi menţinându-l la putere pe Mahmud Ahmadinejad. Dar, foarte important, protestele opoziţiei politice şi ale populaţiei au atins, rapid, o amploare şi un nivel de intensitate neaşteptat de mari (şi care indică, foarte clar, criza profundă a regimului). Economia iraniană se confruntă, şi ea, cu probleme notabile. Încă din 2003, o lucrare care evalua starea economiei mondiale şi a

[40] *Ibidem*, pp. 58-59
[41] Pentru situaţia economiei argentiniene în acei ani, ca şi pentru consecinţele în plan social, vezi *Ibidem*, pp. 59-62

economiilor naţionale atrăgea atenţia că PIB-ul iranian este influenţat, în sens negativ, de „rigidităţile politice" şi de „tensiunile regionale" ce constituie, luate împreună, „principalii factori de blocaj ai unei economii… în pană de strategie". Inflaţia continua să fie mare, „de două cifre". În plus, vulnerabilitatea majoră a economiei iraniene – care constă în faptul că în jur de „50 % din încasările statului şi 85 % din export"[42] sunt generate de vânzarea de hidrocarburi – s-a accentuat şi agravat în contextul caracterizat de scăderea serioasă, în ultimii ani, a preţului petrolului pe piaţa internaţională, ca şi de criza economico-financiară globală. În aceste condiţii, există riscul – deloc neglijabil – ca regimul actual de la Teheran să opteze, ca şi junta militară din Argentina, pentru un plus de agresivitate pe arena internaţională, cu speranţa că un eventual succes i-ar putea consolida autoritatea pusă în discuţie de opoziţie şi de către protestatari.

Iranul are, în plus, şi o îndelungată tradiţie istorică *imperială*. Altfel spus, o îndelungată tradiţie a expansiunii războinice, a exprimării intereselor de stat într-o manieră asociată cu agresiunea. De-a lungul mai multor mii de ani, în spaţiul iranian s-au succedat mai multe imperii (cel Persan, întemeiat de Cyrus cel Mare; cel al parţilor, apărut la doar trei generaţii după înfrângerea Persiei de către Alexandru cel Mare; cel Sasanid, întemeiat de Ardashir I; cel Samanid, între 819 şi 999 ; cel al Bujizilor, între 932 şi 1055; cel Selgiucid, după 1038; cel al Hulaghizilor, de pe la 1220 la 1256; cel al Sefevizilor, întemeiat la începutul secolului al XVI-lea, cel al lui Nadir Şah; cel al dinastiei Kadjarilor, de la sfârşitul secolului al XVIII-lea şi până în 1925; şi mult mai aproape de zilele noastre, cel condus de dinastia Pahlavi)[43]. Unele dintre aceste construcţii politice au avut o dinamică şi o vitalitate cu totul excepţionale, fiind actori *foarte* importanţi – cu statut pe deplin conturat de mare putere cu potenţial hegemonic – ai scenei internaţionale a vremii lor. Mai mult, faptul că lumea (sau civilizaţia, ca să folosim exact conceptul propus de Samuel P. Huntington) islamică *nu* are stat de nucleu este de natură să încurajeze *orice* actor ce posedă, într-o anumită cantitate, resurse naturale şi alţi factori constitutivi importanţi ai puterii naţionale (suprafaţă,

[42] Pentru aceste informaţii şi evaluări vezi André GAMBLIN (coordonator), *Economia lumii 2004*, Editura Ştiinţelor Sociale şi Politice, Bucureşti, 2004, pp. 155-157

[43] Pentru această succesiune de imperii vezi Florin DIACONU, „Iran: Revoluţia Islamică, altoită pe o veche tradiţie imperială", în *Revista Institutului Diplomatic Român*, anul I, semestrul I, nr. 1, 2006, pp, 66-70

poziție geografică, populație, capacitate industrială, putere militară, voință politică articulată şi coerentă), să încerce să ocupe această poziție şi să exercite un anumit tip de control asupra unei părți cât mai mari din Orientul Mijlociu Extins (Greater Middle East).

În aceste condiții, se poate estima că:

a. potențialul de agresivitate al actualului regim de la Teheran este nu numai înalt, ci şi *în continuă şi accelerată creştere*;

b. în anumite condiții, diverse inițiative în domeniul politicii externe a Teheranului au toate şansele să lezeze grav – sau chiar foarte grav, inclusiv pe termen mediu şi lung – interesele de securitate şi apărare ale Orientului Mijlociu Extins, dar şi ale Europei şi SUA, precum şi substanța şi credibilitatea guvernanței globale (fie aceasta privită ca proiect ideal sau ca realitate deja funcțională);

c. programul nuclear şi cel balistic iranian sunt (în special analizate împreună) deosebit de îngrijorătoare, atât pentru interesele strategice ale Occidentului, cât şi pentru manifestarea cu suuces a guvernanței globale; *diverse faze ale acestui program continuă în ritm accelerat chiar sub ochii noştri*, *fără ca actorii capabili şi interesați să exercite, împreună, guvernanța globală să întreprindă măsuri eficiente de vreun fel*. Aşa de exemplu, cu doar cinci săptămâni înainte de finalizarea acestui studiu, Iranul a testat „proiectul unui focos nuclear de un tip avansat" (cu parametri tactico-tehnici apropiați de aceia ai armelor nucleare şi termonucleare ale SUA şi Marii Britanii). Testul în cauză – relata Reuters – a fost menit să verifice măsura în care Iranul poate produce încărcături atomice de dimensiuni mici, ce pot fi mai uşor transportate la țintă de vectorii balistici aflați la dispoziția Teheranului[44]

d. felul îngrijorător în care se manifestă adesea Teheranul pe arena internațională conduce, automat, la *necesitatea* ca decidenții politici din lumea occidentală (din care face parte *şi* România) să fie pregătiți, *oricând*, chiar şi pentru un set de măsuri *dure* pentru a pune capăt caracterului agresiv al politicii externe iraniene. Merită făcut aici, în finalul acestui studiu, şi următorul comentariu: *orice* slăbiciune a

[44] Pentru aceste elemente, vezi David SHEPPARD, Louise IRELAND, „Iran tested advanced nuclear warhead", ştire *Reuters* difuzată la 6 noiembrie 2009

Occidentului în raporturile sale cu Teheranul are *toate* şansele, credem, să fie perceput – ca şi conciliatorismul anilor 30 – ca un îndemn suplimentar la agresiune, sau măcar ca o garanție suplimentară că o politică agresivă nu va provoca reacții rapide, puternice şi hotărâte. Şi Europa are, împreună cu tot restul lumii occidentale, interesul ca aşa ceva să *nu* se întâmple.

Dar, cel puțin până acum, actorii sistemului internațional nu au reuşit să întreprindă paşi realmente eficienți în ceea ce priveşte controlul strict sau stoparea programelor nucleare iraniene. Altfel spus, *cazul agresivității regimului de la Teheran (agresivitate susținută de o considerabilă consolidare a puterii militare convenționale, ca şi de o dinamică extrem de susținută a programelor atomice şi a programelor de dezvoltare şi testare a unor vectori performanți, cum ar fi diverse generații de rachete balistice, inclusiv cu rază mare de acțiune) constutuie un eşec notabil al guvernanței globale*.

4. Problema ruperii progresive a echilibrului global de putere, privit ca sursă centrală a stabilității şi păcii globale, ca şi eficienței guvernării globale: cazul Chinei

În epoca contemporană, China ocupă – prin realizări *importante* în *diverse* domenii – un *loc tot mai proeminent pe arena internațională*. Între episoadele semnificative din ultimii ani, care spun cu claritate că *statutul de putere al Chinei se consolidează* (şi că *diverse componente ale puterii sale naționale evoluează rapid*) merită în special faptul că, în ultimii ani, rangul real al puterii Chinei evoluează tot mai rapid de la nivelul de *mare putere* (cu potențial de hegemon regional) la acela de *putere mondială* (cu potențial şi cu ambiții de hegemon global)[45]. *O astfel de evoluție este puternic susținută de o dinamică economică şi tehnologică susținută*. Concomitent, e de luat în calcul şi faptul că o Chină tot mai puternică în termeni economici este,

[45] Pentru clasificarea rangurilor puterii naționale, de la nivelul de putere minoră la acela de putere mondială, vezi, între altele, Martin WIGHT, *Politica de putere*, Editura Arc, Chişinău, 1998, pp. 31-88

inevitabil, tot mai dependentă de resurse naturale aflate în afara granițelor naționale, situație care conduce, în mod inevitabil, la asumarea unui rol tot mai vizibil şi mai activ pe arena internațională.

Pentru a înțelege mai bine *cât de consistent este procesul de creştere a puterii naționale a Chinei – ca şi acela complementar de transformare (accidentală sau intenționată) a Beijingului în perturbator al echilibrului global de putere şi, ca atare, în problemă suplimentară (sau în risc suplimentar) de importanță majoră pentru guvernanța globală (global governance)*, vom trece acum în revistă, pe scurt, câteva episoade semnificative – precum şi câteva seturi de informații referitoare la respectivele episoade, oferite de diverse surse de informație deschisă – din ultimii ani:

- „Acest test n-a fost îndreptat împotriva vreunei țări şi nu constituie o amenințare pentru nici o țară", afirma, la 23 ianuarie 2007, purtătorul de cuvânt al ministerului de Externe de la Beijing, referindu-se la experimentarea de către China, cu succes, a unei arme antisatelit. Alți actori politici de pe arena internațională se arătau a fi însă *foarte* îngrijorați, în ciuda declarațiilor liniştitoare ale Beijingului. Aşa de exemplu, purtătorul de cuvânt al Departamentului de Stat al SUA afirma – relata *Washington Post* – că America încerca să obțină „o mai bună înțelegere a intenției exacte" care stătuse în spatele testului întreprins la 11 ianuarie 2007. Iar Alexander Downer, ministrul australian de externe, a fost şi mai direct în conjunctura din acele zile: el a afirmat că „n-am dori să vedem vreun soi de extindere, dacă vreți, a unei curse a înarmărilor în spațiul cosmic". Toate aceste reacții plecau de la faptul că, în după-amiaza zilei de 11 ianuarie 2007, China a întreprins, cu succes, un test antisatelit. O rachetă balistică cu raza medie de acțiune (de tipul *DF-21/CSS-5*, oarecum echivalentă cu rachetele americane *Pershing II*, cu o rază de acțiune de 1.800 kilometri şi capabilă să poarte o încărcătură de luptă de până la 600 de kilograme) a lansat un „vehicul cinetic" care a lovit şi distrus un satelit chinezesc meteorologic deja învechit. Satelitul, *Feng Yun 1C*, fusese lansat în 1999 şi se deplasa prin spațiu pe o orbită polară, la altitudinea de aproximativ 530-537 mile (853-864 kilometri). Această altitudine, precizau specialişti occidentali din domeniul tehnicii spațiale, este foarte apropiată de aceea la care se sunt amplasați în mod obişnuit sateliții militari – capabili să transmită

la sol imagini în timp real, vitale pentru conducerea operațiunilor de luptă – ai marilor puteri occidentale. Testul – afirma în mod direct *BBC* – însemna, automat, că Beijingul „ar putea acum, teoretic, să doboare sateliți spion folosiți de alte națiuni". Ştirea privitoare la testarea cu succes de către China a capacităților sale anti-satelit a apărut în revista de specialitate *Aviation Week & Space Technology*, la 17 ianuarie 2007. Inițial, purtătorul de cuvânt al ministerului de Externe chinez a afirmat despre această informație: „nu pot să spun nimic despre aceste rapoarte; chiar nu ştiu". El a adăugat însă că țara sa „sprijină folosirea paşnică a spațiului". Autoritățile *civile* şi *militare* americane, japoneze, australiene, sud-coreene şi britanice şi-au exprimat rapid îngrijorarea. Autoritățile ruse au minimalizat, inițial, semnificația evenimentului. Serghei Ivanov, ministrul rus al Apărării, a afirmat la 19 ianuarie 2007 chiar că ar fi vorba doar despre „rapoarte fără substanță", despre „zvonuri exagerate". China a recunoscut oficial abia la 22 ianuarie 2007, prin mesaje trimise pe canale diplomatice altor mari puteri, faptul că testul a avut loc. La 23 ianuarie, autoritățile de la Beijing au făcut şi primele declarații declarații de presă pe această temă. Programele spațiale chinezeşti au început – afirmau specialiştii – încă de prin 1960. Prima misiune spațială chineză cu echipaj uman la bord a avut loc în 2003, iar pentru 2008 era planificată o ieşire în spațiu a astronauților Beijingului. Performanțele obținute de China cu bugete anuale destinate programelor spațiale relativ mici, de sub un miliard de USD (în timp ce bugetul NASA pe 2007 era de aproximativ 17 miliarde dolari), erau, notam în acele zile, importante în plan tehnologic. Iar consecințele strategice erau şi ele *enorme*: *SUA, Japonia şi Taiwanul (ca şi alți actori ai scenei internaționale) se aflau, brusc, în situația de pierde, în caz de deteriorare masivă a relațiilor cu China (sau de escaladare a unui eventual conflict), accesul la informații obținute de la sateliții militari*[46].

- Autoritățile de la Beijing pregătesc în ritm accelerat *cel mai ambițios program atomic civil din lume*, relata *Washington Post* la începutului lui iunie 2007. Este vorba despre un efort național imens, care „l-ar putea depăşi pe cel făcut de SUA în timpul anilor '60", în acelaşi domeniu – vital pentru consolidarea statutului de putere în epoca

[46] Pentru acest episod, vezi mai multe materiale de presă publicate de către *Washington Post* şi *BBC News* în perioada 20-23 ianuarie 2007

contemporană – al producției de energie. Cotidianul american susținea că, până în anul 2020, China ar putea construi cel puțin 32 de centrale atomoelectrice noi, de mari dimensiuni. Costurile totale ale acestor investiții s-ar putea ridica la 50 de miliarde de dolari. Iar până prin 2050, „susțin unii analiști, această țară ar putea construi alte încă 300 de uzine" în care energia atomică să fie folosită pentru a produce electricitate. China – notam pe fondul aceste informații de presă – se confruntă acum cu efectele creşterii demografice explozive (populația sa a ajuns deja, în ciuda politicilor guvernamentale restrictive, la peste 1,3 miliarde oameni), ca şi cu acelea ale unei modernizări accelerate a economiei – ceea ce înseamnă *inclusiv* un consum crescând de energie. Beijingul trebuie să facă față şi problemelor ecologice regionale şi globale tot mai constrângătoare, ca şi insuficienței resurselor proprii de hidrocarburi. Pentru a-şi putea continua modernizarea şi dezvoltarea rapidă, China este nevoită să facă planuri pe termen lung în ceea ce priveşte creşterea producției de energie, dar fără creşterea importurilor de petrol şi gaze (şi eventual fără accentuarea poluării). În astfel de condiții, construcția de centrale electrice puse în mişcare de energia atomică rămâne, practic, singura soluție viabilă pe termen lung. SUA aveau, la momentul respectiv (în vara lui 2007) doar în jur de 100 de atomocentrale în stare de funcționare, afirma acelaşi *Washington Post*. Peste cinci decenii, China ar putea avea însă de peste trei ori mai multe centrale atomice decât America. Există şi analişti care spun că, peste 40-50 de ani, China va avea şi cea mai puternică economie a lumii. Acum, doar 2,3 % din energia electrică produsă în China provine din atomocentrale, în timp ce în SUA ponderea energiei atomice în totalul producției de electricitate este de aproximativ 20 %. Prognozele economiştilor şi specialiştilor în tehnologie indică faptul că, foarte probabil, China va produce, la jumătatea secolului, peste 50 % din necesarul său de energie electrică în centrale atomice, ceea ce va diminua semnificativ dependența sa de importuri strategice[47].

- *China este pe punctul să depăşească SUA în pregătirile pentru războiul cibernetic*, declara în primele zile ale lui iunie 2007 generalul-locotenent Robert Elder din *US Air Force*, citat de *Reuters*. Mai mult, susținea Elder, „chinezii sunt şi singurii

[47] Pentru acest episod vezi ştiri de presă publicate în cotidianul american *Washington Post* în prime două zile ale lui iunie 2007

care au recunoscut pe față că au o asemenea intenție". Generalul american era şeful unui nou comandament, cu sediul la baza Barksdale, în Louisiana. Noua structură îngloba mai bine de 25.000 de specialişti în domenii cum ar fi comunicațiile, supravegherea electronică şi protecția rețelelor de calculatoare. Elder îşi exprima în acest context speranța ca SUA „să-şi poată dezvolta rapid capacitățile" de război în ciberspațiu, dar – relata *CNN* – el recunoştea faptul că Beijingul avea deja specialişti ce „ne sunt competitori egali în ceea ce priveşte atacul împotriva rețelelor de calculatoare". Ministerul american al Apărării estima, în Raportul său anual referitor la puterea militară a Chinei, document dat publicității în mai 2007, că această țară a înglobat deja în doctrina sa strategică preocuparea pentru a dobândi, încă din faza de început a unui eventual conflict, „dominația electromagnetică". Conform specialiştilor Pentagonului, forțele militare ale Chinei fac eforturi pentru a fabrica viruşi informatici capabili să scoată rapid din funcțiune sistemele electronice ale adversarilor. Autoritățile de la Beijing au respins însă această evaluare, declarând că eforturile lor în domeniul războiului electronic sunt strict „defensive". Dincolo de aceste declarații contradictorii, *era tot mai clar faptul că bugetul militar al Chinei este deja enorm*. Gary Schmitt, director al programului avansat de studii strategice de la *American Enterprise Institute*, afirma la 14 iunie 2007, în *Washington Post*, că „bugetul chinez al Apărării creşte continuu de 15 ani". Schmitt mai afirma şi că boom-ul economic îngăduie Chinei să cheltuiască sume imense pentru modernizare în domeniul militar, precum şi că Beijingul doreşte să se impună pe arena internațională ca „o mare putere", ca un stat „potențial dominant"[48].

- *În intervalul ianuarie-septembrie 2007, investițiile străine directe în China au crescut cu aproape 11% față de anul anterior, atingând nivelul total de 47,2 miliarde dolari*, relata *Associated Press* spre sfârşitul primei treimi a lui noiembrie 2007 (menținând acelaşi ritm mediu de peste 5 miliarde USD lunar, totalul investițiilor străine directe în China urma să depăşească 60 de miliarde dolari pentru întregul an 2007). Din această sumă imensă, 5,7 miliarde dolari reprezentau investiții în programe de dezvoltare a unor proprietăți private, în special din domeniul imobiliar. Cu o

[48] Pentru acest episod vezi informații de presă publicate de *Washington Post*, *CNN* şi *Reuters* în perioada 14-16 iunie 2007

săptămână înainte de publicarea de către *AP* a acestui material de presă, Comisia pentru Dezvoltare şi Reformă Naţională de la Beijing dăduse publicităţii noi reguli privitoare la investiţiile străine directe. Analiştii economici susţineau că aceste măsuri sunt „restrictive" sau „limitative", dar ele puteau fi văzute şi ca fiind „menite să corijeze anumite dezechilibre ce-şi fac simţită prezenţa în economie". Începând de la 1 decembrie 2007, investiţiile străine urmau să fie interzise în anumite activităţi economice cum ar fi terenurile de golf, agenţiile imobiliare, casele de pariuri, recoltele modificate genetic, producţia de ceaiuri tradiţionale, producţia de filme şi industria de armament. Efortul statului chinez de a *orienta* investiţiile străine directe către *anumite* sectoare – şi de a limita, prin instrumente de natură administrativă, ca şi prin acte normative, prezenţa capitalului străin în *alte* activităţi economice – constituia, notam în acest context, o parte semnificativă a unei strategii de dezvoltare economică accelerată a întregii ţări (şi, deci, de creştere rapidă a unora dintre elementele *centrale* a puterii naţionale). Această strategie pune un accent deosebit pe tehnologiile de vârf, realizate cu resurse proprii. Până în 2013, relata în aceeaşi perioadă tot *AP*, China intenţionează să dezvolte şi să lanseze pe piaţă o nouă generaţie de rachete cosmice. Acestea îi vor îngădui Beijingului să „să aibă o mai mare prezenţă în spaţiu în următorii 30-50 de ani", dar şi să „devină un competitor tot mai redutabil pe piaţa mondială a sateliţilor comerciali", estima şi cotidianul *China Daily*[49].

- *China are deja mai mulţi utilizatori de internet decât Statele Unite ale Americii*, afirma cotidianul britanic *Times* la sfârşitul lui aprilie 2008. În acel moment, numărul chinezilor care utilizau în mod curent internetul ajunsese deja la 221 de milioane persoane, ceea ce reprezintă o creştere absolut spectaculoasă, de peste 60 %, faţă de cifra de doar 137 de milioane din ianuarie 2007 (respectiv o creştere mai mare de 50 % într-un singur an). Specialiştii în domeniu afirmau că numărul utilizatorilor de internet din China va continua să crească rapid şi în perioada următoare; ei prognozau un ritm anual de aproximativ 18 % al acestei creşteri. Prin 2012, China ar putea avea în jur de 490 de milioane de utilizatori ai internetului, cu aproape două treimi mai mulţi decât întreaga populaţie actuală a SUA. Datele publicate de cotidianul britanic indicau

[49] Pentru acest episod vezi ştiri *AP* şi materiale din *China Daily*, de la sfârşitul lui octombrie 2007 şi din intervalul 7-8 noiembrie 2007

însă şi faptul că, în ciuda cifrei enorme de utilizatori de internet, China avea încă o serioasă rămânere în urmă legată de impactul social al tehnicii de calcul: doar 16 % dintre chinezi utilizau internetul, cifra fiind semnificativ mai mică decât media mondială de 19%[50].

Există *numeroase* studii ştiinţifice, precum şi numeroase materiale de presă (de la scurte ştiri la articole ample de analiză, ca şi opinii ale unor specialişti, oameni politici şi comentatori influenţi) care oferă o imagine extrem de clară şi de amănunţită a consolidării *rapide* a mai multora dintre elementele constitutive ale puterii naţionale a Chinei. Trebuie însă menţionat aici faptul că *unele* dintre elementele în cauză nu indică, *neapărat*, glisarea rapidă a Beijingului înspre statutul de mare putere *mondială* cu potenţial destabilizator, ca şi cu interese clar legate de ruperea echilibrelor globale de putere (care ne preocupă în mod special datorită rolului lor semnificativ în menţinerea unei stabilităţi şi predictibilităţi a sistemului internaţional, trăsături esenţiale pentru succesul efortului pe care îl numim aici *guvernanţă globală*).

Aşa de exemplu, dezvoltarea şi modernizarea forţelor militare *terestre* – sau a aviaţiei de luptă cu rază relativ scurtă de acţiune – nu transformă *automat* China în putere *mondială cu potenţial destabilizator şi cu interese strategice destabilizatoare, apte să lezeze grav ceea ce numim în mod uzual global governance*. Ea ar putea rămâne, chiar tot mai puternică în plan militar, doar o mare putere *regională*, eventual chiar un hegemon regional *de facto*[51]. O asemenea posibilitate este întemeiată, între altele, şi pe natura specială a spaţiului geo-strategic chinez: „o ţară foarte izolată fizic", cu „Siberia în nord, Himalaya şi junglele în sud şi o mare parte din populaţie concentrată în partea de est a ţării", China nu se poate „extinde aşa de uşor"[52].

Există însă *o altă* componentă *majoră* a *puterii naţionale* – şi mai precis a elementului acesteia pe care Hans J. Morgenthau îl numea *military preparedness* (ceea

[50] Pentru acest episod vezi materiale de presă din cotidianul *Times*, în perioada 23 -25 aprilie 2008
[51] Pentru tipurile de actori care există pe arena internaţională, vezi, între altele, Martin WIGHT, *Politica de putere*, Ed. Arc, Chişinău, 2000, pp. 38-88
[52] George FRIEDMAN, *Următorii 100 de ani: previziuni pentru secolul 21*, Ed. Litera, Bucureşti, 2009, p. 15

ce înseamnă măsura în care statul respectiv este pregătit să-şi folosească, în misiuni de diferite tipuri, forţa militară pentru realizarea obiectivelor legate de interesul naţional) – care *indică, în termeni lipsiţi de orice echivoc, ritmul în care China evoluează în direcţia obţinerii şi a consolidării statutului de putere într-adevăr mondială, cu potenţial destabilizator crescut şi cu interese clare în direcţia ruperii echilibrelor de putere şi aşa precare în zona Pacificului (zonă care, să nu uităm, este deja noul centru al lumii*[53]). Este vorba despre dezvoltarea şi performanţele *forţelor navale*. Atunci când vorbim despre puteri *mondiale*, în condiţiile în care suprafaţa planetei noastre – respectiv spaţiul care trebuie dominat (sau măcar controlat) şi care constituie terenul de confruntare al intereselor diferite ale marilor puteri – este alcătuit în proporţie de şapte zecimi din mări şi oceane, iar continentele reprezintă doar „insule gigantice" aflate „într-o stare continuă de dependenţă faţă de Oceanul Mondial"[54], este cât se poate de firesc să afirmăm că o putere maritimă *foarte* consistentă este un ingredient *obligatoriu* al statutului de putere globală (mondială).

Încă din Antichitate, *soliditatea statutului de mare putere – ca şi capacitatea de a depăşi, prin folosirea forţei sau prin simpla ameninţare cu forţa, restricţiile şi limitele generate de interesele altor mari puteri, ca şi logica politicii întemeiate pe o cantitate notabilă de compromis şi de moderaţie – era clar asociată, în multe ocazii, cu o marină militară puternică*. Aşa de exemplu, la apogeul puterii imperiale a Atenei, marele om de stat şi comandant militar Pericles îşi îmbărbăta concetăţenii, destul de reţinuţi faţă de ideea unui conflict deschis cu Sparta, aducându-le aminte că „mare este puterea mării" şi propunându-le o *mare strategie*[55] întemeiată pe defensiva terestră şi pe un şir continuu de operaţiuni navale ofensive[56]. Mai aproape de zilele noastre, statutul de putere mondială a Marii Britanii este consolidat de concentrarea progresivă,

---

[53] Pentru acest punct de vedere vezi, între altele, volumul John NAISBITT, Patricia ABURDENE, *Anul 2000 – Megatendinţe. Zece noi direcţii pentru anii '90*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1993, pp. 189-229 (practic întregul capitol 6, intitulat „Creşterea rolului zonei Pacificului")

[54] Vezi S. G. GORSHKOV, Admiral of the Fleet of the Soviet Union, "Navies in war and in peace", în Sergei G. GORSHKOV, Admiral of the Fleet of the Soviet Union, Commander-in-Chief of the Soviet Navy, *Red star rising at sea*, United States Naval Institute Press, 1974, p. 5

[55] Concept folosit în sensul propus în B. H. LIDDELL HART, *Strategia. Acţiunile indirecte*, ed. Militară, Bucureşti, 1973, p. 334 – „rolul marii strategii sau al strategiei superioare constă în a coordona şi îndrepta toate resursele naţiunii sale sau ale unui grup de naţiuni spre atingerea scopului politic al războiului, scopului definit de politica fundamentală".

[56] THUCYDIDES, *Războiul peloponesiac*, Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1966, I, 143 (4)-I, 143 (5)

în mai puțin de 200 de ani, a celei mai mari cote-părți din puterea navală a întregii lumii în mâinile Londrei (pentru înțelegerea mai bună a acestei realități este suficient să privim cu atenție cifrele cu care lucrează Paul Kennedy; el demonstrează că, de la 1689 şi până la 1815, numărul de nave mari de luptă, cu două sau trei punți şi care asigură marilor puteri controlul Oceanului Mondial rămâne aproximativ acelaşi, de 355-359 unități; dar, dacă la 1689, englezii aveau doar 100 de nave de linie, reprezentând ceva mai mult de 25 % din forța navală totală a marilor puteri, la 1815 situația se schimbase dramatic: britanicii aveau 214 nave de linie, respectiv în jur de 60% din forța navală a întregii lumi, exprimată în bastimente militare grele[57]). Şi mai aproape de zilele noastre, SUA se impun, după câțiva ani de lupte dure purtate împotriva forțelor navale germane şi japoneze, ca hegemoni de facto ai Atlanticului şi Pacificului, poziție dobândită şi menținută prin folosirea unui număr enorm de nave de război de toate tipurile (câteva cifre sunt semnificative: dacă înainte de Al Doilea Război Mondial flota militară americană – *US Navy* – avea bastimente cu un deplasament total de doar 1.830.000 tone, la sfârşitul ostilităților marina de război a SUA avea nave cu un tonaj de aproape 5 ori mai mare; cele 9.000.000 de tone de nave de război americane însemnau 15 nave de linie, 102 portavioane de toate tipurile, 72 de crucişătoare, 385 de distrugătoare, 207 submarine, 850 de nave de luptă mai mici, 530 nave de desant şi debarcare, precum şi 850 de nave auxiliare; aceeaşi cifră de 9 milioane tone reprezenta o putere navală de aproape 30 de ori mai mare decât aceea cu care Germania intrase în război, ca şi de aproape 7 ori mai mare decât a Japoniei la sfârşitul anilor 1930[58]).

În ceea ce priveşte puterea navală a Chinei contemporane, trebuie făcute următoarele precizări:

1. *Creşterea sa în termeni cantitativi este semnificativă*. Aşa de exemplu, în vara/toamna lui 1991, Republica Populară Chineză avea, în forțele sale navale, efective totale de 620.000 oameni (cifră în care erau incluşi şi: cei 27.000 de militari din unitățile de apărare a coastei – grupați în 35 de regimente independente de artilerie şi

[57] Pentru aceste cifre vezi Paul KENNEDY, *The Rise and Fall of the Great Powers. Economic change and military conflict from 1500 to 2000*, Vintage Books, New York, 1989, p. 99 (tabelul 5, intitulat *Size of Navies, 1689-1815. Ships of the line*)

[58] Pentru toate aceste cifre vezi Helmut PEMSEL, *Von Salamis bis Okinawa. Eine Chronik zur Seekriegsgeschichte*, J. F. Lehmaans Verlag, München, 1975, p. 318

rachete; cei 6.000 de militari din infanteria marină – respectiv o brigadă cu efective complete, împreună cu mai multe unităţi speciale şi de recunoaştere; 25.000 din aviaţia navală – care deserveau 880 de avioane, dintre care cam 160 erau bombardiere de diverse tipuri; precum şi 35.000 de militari recrutaţi prin sistemul serviciului militar obligatoriu). Navele aflate în dotarea forţelor chineze erau, la momentul respectiv, următoarele: 94 de submarine, dintre care doar 5 cu propulsie nucleară (unul purtător de rachete balistice, plus alte patru înarmate cu torpile; trebuie făcută aici şi precizarea că, din cele 84 de submarine de tip *Romeo*, doar în jur de 34 erau operaţionale, ceea ce înseamnă că numărul total de submarine chinezeşti într-adevăr apte de luptă era de doar 44, respectiv mai puţin de 50% din efectivele nominale); 56 de distrugătoare şi fregate (19 distrugătoare şi 37 de fregate); în jur de 869 de nave uşoare de patrulare şi pază a coastei (dintre care în jur de 125 de vedete lansatoare de rachete de tip rusesc ceva mai vechi – *Osa I* – şi alte 90 de vedete lansatoare de rachete de tip rusesc ceva mai nou – *Komar*), precum şi 100 de vedete torpiloare; existau şi un puitor de mine şi 127 de dragoare de diverse tipuri, ca şi 61 de nave de desant şi debarcare (trei dintre ele puteau transporta câte 200 de militari şi 10 tancuri, 13 dintre ele – câte 150 militari şi 16 tancuri, alte 35 dintre ele – câte 100 de militari şi 3 tancuri, alte 10 – câte 50 de militari şi 4 tancuri), ca şi 400 de ambarcaţiuni de desant de mici dimensiuni; în sfârşit, existau şi în jur de 150 de nave auxiliare (dintre care 32 de tancuri petroliere, 9 nave de sprijin pentru submarine, 9 nave pentru transportarea trupelor, 30 de nave capabile să transporte materiale şi tehnică de luptă, 33 de nave experimentale, de supraveghere şi de cercetări, două spărgătoare de gheaţă, 25 de remorchere şi o navă-şcoală)[59]. Cu aproape un deceniu şi jumătate mai târziu, în 2005, RPC avea în cadrul forţelor sale navale efective totale de 255.000 oameni (ceea ce înseamnă mai puţin de jumătate din forţa vie existentă la începutul anilor 1990); dar, în ceea ce priveşte numărul de nave de război, situaţia se îmbunătăţise semnificativ: existau acum 69 de submarine operaţionale (ceea ce reprezenta *o creştere cu peste 50% faţă de cele doar 44 în stare de funcţionare în 1991*); numărul total de nave de suprafaţă mijlocii crescuse de asemenea, până la 63 de unităţi (ceea ce înseamnă *o creştere cu 12,5% faţă de cele 56*

[59] Pentru aceste cifre vezi The International Institute for Strategic Studies (IISS), *The military balance 1991-1992*, Brassey's, London, Autumn 1991, pp. 152-153

de fregate şi distrugătoare existente în 1991); în categoria navelor de luptă uşoare, numărul bastimentelor *moderne* lansatoare de rachete crescuse până la 96 (o *creştere cu peste 6% faţă de 1991*). Exista deja şi 9 nave pe pernă de aer, înarmate cu torpile. Numărul total de nave de desant şi debarcare a scăzut, dar capacitatea lor de transport a crescut semnificativ (dacă în 1991 cele mai mari puteau transporta câte 200 de militari şi câte 10 tancuri, în 2005 existau deja nave capabile să transporte câte 500 de militari şi 9 tancuri; de asemenea, numărul total de nave de desant capabile să transporte cel puţin 150 de militari crescuse de la 16 la 32, ceea ce reprezintă *o creştere cu 100% faţă de 1991*). Între 2005 şi 2007, afirmă un document oficial american, *numărul total de nave grele de desant al Chinei a crescut cu 14%*, ceea ce înseamnă un ritm de creştere de aproape 5% pe an[60]. Numărul de nave de sprijin a crescut şi el, de la 150 la 163 (*o creştere cu aproape 10%*). În sfârşit, numărul militarilor din trupele de infanterie marină a crescut la 10.000 de oameni (ceea ce înseamnă *o creştere cu 66% faţă de cei 6.000 de oameni din 1991*). În cadrul forţelor aeriene ale Marinei militare, numărul de avioane multirol (de vânătoare *şi* atac la sol) a crescut spectaculos, de la 100 la 274 (ceea ce înseamnă *o creştere cu peste 170% faţă de 1991*).

Creşterile în termeni cantitativi sunt şi mai pronunţate dacă luăm în calcul şi maniera – extrem de semnificativă – în care au evoluat, de-a lungul ultimelor două decenii, parametrii tehnico-tactici ai navelor de luptă ale Chinei. Ca să dăm un singur exemplu, dacă în 1991 cele mai mari şi mai puternice nave chinezeşti de suprafaţă erau distrugătoarele din clasa *Luda* (cu un deplasament standard de aproximativ 3.000 tone şi cu un deplasament maxim de 3.600-3.700 tone, ca şi cele ruseşti din clasa *Kotlin*, pe care le imitau; cu motoare capabile să dezvolte 72.000 cai-putere, cu o viteză maximă de aproximativ 32 noduri, înarmate cu rachete anti-navă, ca şi cu tunuri de 130 şi 57 mm[61]) în 2005, două dintre distrugătoarele RPC erau din clasa *Hangzhou*, care imită clasa de distrugătoare *Sovremeny* – proiectate şi construite iniţial în URSS, începând cu 1978, cu un deplasament de 6.200 tone (7.800, cu încărcătură maximă), cu motoare dezvoltând peste 100.000 de cai-putere, cu o viteză de 35 noduri (mile marine pe oră),

[60] Office of Naval Intelligence, *China's Navy 2007*, p. 122

[61] Pentru caracteristicile navelor de suprafaţă din clasa *Luda* vezi, între altele, informaţiile găsite în materialul accesat la adresa de internet http://globalsecurity.org/military/world/china/luda.htm

cu o rază de acțiune de 10.500 mile (respectiv 19.446 kilometri) la o viteză de 14 noduri, cu un echipaj de 380 de oameni şi înarmate cu 8 rachete anti-navă, 72 de rachete antiaeriene, două tunuri de 130 mm, patru sisteme de artilerie cu mai multe țevi de calibrul 30 mm, patru torpile, două sisteme de lansare a încărcăturilor explozive anti-submarin şi 40 de mine marine, precum şi un elicopter *Ka-27*[62].

Pentru a rezuma toate acestea, este suficient să amintim că analiştii militari americani estimează că marina militară a Chinei este, în zilele noastre, „forța maritimă cu ritmul de creştere cel mai înalt din întreaga lume"[63].

2. *Creşterea cantitativă va continua în ritm accelerat, dar accentul se mută pe aspectele calitative ale noilor achiziții în domeniul tehnicii de luptă, deja făcute sau ce urmează a fi făcute în anii următori*. Ştim, de exemplu, încă din primăvară că forțele navale ale Chinei intenționează să achiziționeze noi avioane de luptă (numite prin indicativul *J-XX*), capabile să atingă viteze supersonice fără ca motoarele lor să lucreze în regim de suprasarcină. Specialiştii estimează că respectivele aeronave ar putea avea performanțe tehnico-tactice apropiate de acelea ale avionului militar numit *Eurofighter Typhoon*. Spre sfârşitul lui aprilie 2009, amiralul Wu Shengli, comandantul-şef al forțelor navale chineze, afirma şi că „armamentul sofisticat este principala bază materială pentru *a câştiga un război naval regional* (sublinierea noastră – Florin Diaconu)". El mai spunea, cu acelaşi prilej, şi că „trebuie să dezvoltăm arme de o nouă generație, cum ar fi nave mari de luptă de suprafață, submarine nedetectabile cu rază lungă de acțiune, noi tipuri de avioane supersonice, rachete cu rază lungă de acțiune şi capabile să lovească ținta cu mare precizie, capabile să străpungă apărarea inamică, ca şi torpile rapide şi inteligente, precum şi echipament pentru lupta electronică"[64]. Cu maximă probabilitate, afirmă numeroase surse de informație deschisă, precum şi mulți specialişti în chestiuni militare, China intenționează să construiască şi un portavion greu[65].

---

[62] Pentru caracteristicile navelor din clasa *Sovremeny* vezi, între altele, Tony GIBBONS (general editor), *The Encyclopedia of Ships*, Silverdale Books, 2001, p. 514

[63] William E. TARRY, Jr., Director, Naval Analysis Directorate, Office of Naval Intelligence, "Preface", in Office of Naval Intelligence, *China's Navy 2007*, p. vii

[64] Bradley PERRETT, „Chinese Navy requires supercruising fighter", publicat în *Aviation Week & Space Technology*, la 27.04.2009 şi accesat la adresa http://www.military.com/features/0,15240,189937,00.html

[65] Pentru această problemă vezi, de exemplu,

3. Există şi o *şansă extrem de consistentă să fie identificate şi mobilizate, în timp util, toate resursele necesare pentru continuarea accelerată a creşterii şi modernizării*. Şi aceasta pentru că, exact în preajma celei de-a 60-a aniversări a RPC, surse oficiale chineze au dat de înțeles că forțele armate vor renunța la aproximativ 700.000 din cei 2,3 milioane militari, iar economiile uriaşe astfel obținute vor fi „folosite pentru a continua să îmbunătățim armamentul şi tehnica, precum şi pentru a instrui trupe de elită". Aceleaşi surse indicau şi faptul că liderii de la Beijing intenționează să mărească semnificativ şi rapid ponderea – şi rolul – marinei militare şi a aviației de luptă în cadrul forțelor armate[66]. Dar în domeniul accesului la resursele necesare pentru modernizare rapidă şi masivă, marina militară chineză mai mare şi o altă şansă notabilă: pentru prima dată în istoria sa, comandantul-şef al forțelor navale este, începând cu septembrie 2004 *şi* membru plin al Comisiei Militare a Comitetului Central al PCC[67] (şi poate, din această poziție de *maximă* influență în plan politic, să ceară în mod direct, cu şanse mari de succes, resursele de diverse tipuri de care are nevoie). Acest tip de corelație între statutul politic privilegiat al şefilor forțelor navale şi accesul la resurse ca bază a unei dezvoltări masive şi foarte rapide a flotei de război a mai fost ilustrată, de altfel, în trecutul relativ recent, de cariera şi rezultatele remarcabile ale amiralului Gorşkov, întemeietor şi comandant, vreme de mai mulți ani, al flotei sovietice de mare largă (*blue water navy*).

4. *Prezența forțelor navale chineze pe arena internațională creşte continuu*. În anii 1980, doar două mici grupări navale chineze au efectuat călătorii în patru țări străine (Pakistan, Sri Lanka şi Bangladesh, în 1985 şi SUA, în 1989). În deceniul următor, 10 escadre au efectuat călătorii în porturi din 20 de țări străine (inclusiv Statele Unite, Mexic, Chile şi Australia). După 2000, 13 *task forces* ale forțelor navale chineze au vizitat nu mai puțin de 37 de țări, ajungând până în Noua Zeelandă, Marea Britanie, Germania, Italia, Canada, Ucraina, Grecia, Portugalia şi Brazilia[68] (un număr *aproape dublu* de misiuni navale de acest tip față de deceniul anterior). Mai recent, ambițiile *globale* – ca şi capacitățile în creştere ce pot transforma aspirațiile în realități

[66] Benjamin Kang LIM şi Luca HORNBY, "EXCLUSIVE: China air, naval boost risks raising tension", ştire *Reuters* difuzată la 30 septembrie 2009, accesată la adresa de internet http://www.reuters.com
[67] Office of Naval Intelligence, *China's Navy 2007*, p.
[68] *Ibidem*, pp. 113-114

– ale forţelor navale chineze sunt ilustrate de trimiterea în largul Somaliei a unui grup de nave de luptă şi de sprijin, pentru a participa la misiunea internaţională de combatere a pirateriei în zona Cornului Africii. În condiţiile în care „4 sau 5 nave chinezeşti trec zilnic" prin golful Aden, China a decis, după ce la 17 decembrie 2008 o navă comercială a sa a fost atacată de piraţi, a trimis în zonă două distrugătoare (*Wuhan* şi *Haikou*), însoţite de o navă de sprijin şi aprovizionare (Weishanhu). Mica escadră are efective totale de 880 de oameni (între care şi echipe ale forţelor speciale) şi are în dotare şi două elicoptere de luptă. Aceste nave şi-au început misiunile de patrulare în Golful Aden la 6 ianuarie 2009. În aprilie, cele două nave de luptă trimise iniţial spre Cornul Africii au fost înlocuite de un distrugător şi de o fregată[69].

5. Ceea ce ne interesează în mod special e faptul că toate sursele pe care le avem la dispoziţie indică, foarte clar, că *marina militară chineză are numeroase elemente de doctrină ofensivă*[70], că *spaţiul geografic în care operează devine tot mai larg*[71] (ajungând acum până în Pacificul Central), precum şi că *există deja episoade în care nave militare chineze s-au manifestat agresiv (sau cel puţin în mod provocator) faţă de nave de luptă ale SUA*. Cele mai relevante episoade de acest ultim tip ni se par acelea în care un submarin chinezesc de tip *Song* a urmărit, în octombrie 2006, portavionul american *Kitty Hawk*, ieşind la suprafaţă în vecinătatea acestuia[72], precum şi acela în care, în iunie 2009, un alt submarin chinezesc s-a ciocnit cu sonarul pasiv al unui distrugător american, în largul Filipinelor[73]. Toate acestea conturează şi susţin *ipoteza unei forţe navale de dimensiuni tot mai mari, de o calitate tot mai bună*, cu o doctrină tactică, operativă şi strategică ofensivă*, forţă navală care ar putea fi cu uşurinţă folosită ca instrument eficient al unei politici externe de tip neo-imperial*.

Creşterea rapidă a resurselor economice ale Chinei permite, fără probleme majore predictibile, amplificarea semnificativă şi rapidă a forţei militare a RPC. O Chină mult mai puternică militar va avea, cu siguranţă, un plus semnificativ de şanse în politica sa externă, ca şi o influenţă crescută pe arena globală. Altfel spus, ea va avea

[69] "PLA Navy Escort Mission in the Gulf of Aden", articol publicat pe site-ul *sinodefence.com*, la adresa de internet http://www.sinodefence.com/special/operations/anty-piracy.asp, accesat la 19 octombrie 2009
[70] Office of Naval Intelligence, *China's Navy 2007*, p. 24, 27
[71] *Ibidem*, pp. 24, 26
[72] "China sub stalled U.S. fleet", în *Washington Times*, 13 noiembrie 2006, la www.washingtontimes.com
[73] "China sub collides with array towed by US ship: report", ştire *Reuters*, difuzată la 12 iunie 2009

mult mai multe şanse decât o Chină slabă în plan militar să rupă actualele echilibre de putere şi să pună astfel, accidental sau deliberat, în primejdie unul din elementele centrale ale realităţii *emergente* pe care o numim *global governance*

Aceste elemente, potenţate de atenţia *specială* acordată de Beijing acelor categorii de forţe armate care pot asigura proiectarea puterii naţionale la *foarte mare* distanţă de graniţele proprii (rachetele balistice cu rază lungă de acţiune şi forţele navale), confirmă evaluări occidentale care afirmau, încă de acum un deceniu, că Republica Populară Chineză „este o putere în ascensiune şi *potenţial dominantă*", situaţie cu *foarte* serios potenţial destabilizator – cel puţin pe termen mediu şi lung – pentru securitatea globală. Şi aceasta mai ales în condiţiile în care „Asia este astăzi locul celei mai mari concentrări de naţionalism în ascensiune şi de masă din lume, recent trezit"[74]. Un astfel de naţionalism, cuplat cu faptul – tot mai evident – că Beijingul are la dispoziţie resurse relativ reduse[75] care să-i poată susţine pe termen lung ritmuri foarte înalte ale dezvoltării, *ar putea* amorsa, în viitorul previzibil, *un apetit crescut al Chinei pentru folosirea forţei militare (sau a ameninţării cu recurgerea la forţă) pe arena internaţională*.

Dacă şi *când* se va întâmpla aşa ceva, e clar că China – transformată în ritm alert *inclusiv* în *mare putere navală cu capabilităţi globale* tot mai clar conturate – ar putea afecta grav echilibrul global de putere şi stabilitatea mondială, care sunt elemente centrale ale realităţii emergente (şi ale proiectului politic pe termen lung) pe care le numim astăzi *global governance*.

[74] Zbigniew BRZEZINSKI, *Marea tablă de şah. Supremaţia americană şi imperativele sale geostrategice*, Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2000, pp. 176 şi respectiv 172

[75] Mai puţin pământ arabil pe cap de locuitor decât media mondială; mai puţine păduri şi păşuni pe cap de locuitor decât media mondială; la fel este situaţia şi în ceea ce priveşte apa dulce, cărbunele şi ţiţeiul – vezi Caspar WEINBERGER, Peter SCHWEIZER, *Următorul război mondial* (prefaţă de Margaret Thatcher), Ed. Antet, Bucureşti, 1997, p. 27

5. Problema continuității şi/sau discontinuității politicii externe a marilor puteri cu potențial hegemonic, al căror comportament coerent şi consecvent este *esențial* pentru succesul guvernanței globale: cazul SUA

În fiecare an, prestigioasa instituție de învățământ (şi de cercetare teoretică *şi* aplicată în chestiuni politico-strategice, de strategie militară şi, uneori, chiar şi de artă operativă) numită *U.S. Army War College* publică un document destinat unui public-țintă larg şi intitulat *Key Strategic Issues List (KSIL).* Acesta are un volum de text de cel puțin câteva zeci de pagini (depăşind însă uneori 100 de pagini) şi cuprinde, organizate pe capitole tematice, subiectele considerate a fi „de interes special pentru Departamentul Armatei terestre, ca şi pentru Ministerul Apărării al SUA”[76]. Aceste teme pot fi un îndrumar de principiu extrem de util pentru cercetătorii din domeniul studiilor strategice, care ştiu în ce direcții să-şi canalizeze eforturile. Acest segment al prezentului text îşi propune să investigheze tema privitoare la raportul dintre continuitate şi discontinuitate în politica externă americană a momentului actual, cu referire directă la ceea ce B. H. Liddell Hart numea *marea strategie* sau *strategia superioară*[77], iar Robert D. Kaplan numeşte, mult mai aproape de zilele noastre, *politici de război*[78] şi utilizând în chip sistematic date, formulări şi informații oferite de câteva astfel de *Key Strategic Issues Lists.*

Un astfel de demers de cercetare este întemeiat pe următoarele elemente: a. Ştim, cu mare claritate, că – pentru a folosi o formulare deja celebră, aparținând unui extrem de influent autor care a trăit la sfârşitul secolului al XVIII-lea şi la începutul secolului al XIX-lea – „războiul nu este numai un act politic, ci un adevărat instrument politic, o continuare a relațiilor politice, o realizare a acestora cu alte mijloace”[79]; b. SUA sunt acum implicate într-un conflict global de lungă durată şi de intensitate

[76] Douglas C. LOVELACE, Jr., Director, Strategic Studies Institute, „Foreword”, în U.S. Army War College, *Key Strategic Issues List 2009*, p. v (în continuare, *KSIL 2009*)
[77] B. H. LIDDELL HART, *Strategia: acțiunile indirecte*, Ed. Militară, Bucureşti, 1973, pp. 334
[78] Robert D. KAPLAN, *Politici de război: de ce necesită conducerea politică un etos păgân*, Ed. Polirom, Iaşi, 2002
[79] Carl von CLAUSEWITZ, *Despre război*, Ed. Militară, Bucureşti, p. 67

variabilă, pe care îl numim în mod curent *global war on terror* (*GWOT* – războiul global contra terorismului şi teroriştilor), dus împotriva unor entităţi cu rădăcini adânci în varianta extremistă a islamului radical; c. În mod firesc, ceea ce întreprind acum instituţiile americane de cercetare şi învăţământ în domeniul studiilor strategice are – fără să ne gândim la vreun tip mecanic şi rigid de condiţionare cauzală – legătură directă cu contextul politico-istoric şi strategic în care se află Statele Unite, ca şi cu elementele centrale ale sistemului de valori şi priorităţi ale orientării politice aflate la putere la Washington, D.C.. În aceste condiţii, *ipoteza de lucru centrală de la care pleacă acest al doilea segment al studiului de faţă e aceea că ar putea exista – şi chiar că sunt foarte probabile – diferenţe importante, de natură cantitativă şi calitativă (altfel spus, o cantitate notabilă şi poate chiar precumpănitoare de discontinuitate) între priorităţile de acţiune (şi deci de cercetare ştiinţifică) în plan strategic din vremea administraţiei republicane condusă de către George W. Bush (percepută de unii analişti ca fiind „very hawkish") şi noua administraţie democrată condusă de Barack Obama (percepută de mulţi ca fiind în chip semnificativ „more dovish"*[80] *decât cea anterioară).*

Pentru realizarea acestui obiectiv de cercetare am ales formula de a compara, pe de o parte, două dintre *Listele de teme-cheie strategice* din vremea administraţiei George W. Bush (respectiv cele din iulie 2006 şi iulie 2008) cu *Key Strategic Issues List (KSIL)* din 2009, primul an de funcţionare al noii administraţii conduse de către democratul Barack Obama.

O primă observaţie priveşte *volumul de text* al celor trei documente. Lista de priorităţi din iulie 2006 are 69 de pagini, cea din iulie 2008 are 165 de pagini, în timp ce aceea din 2009 are doar 23 de pagini, dintre care ultima cuprinde o listă a experţilor, împreună cu zonele lor de competenţă şi responsabilitate (acestea fiind fie arii tematice de natură mai concretă sau mai teoretică, fie regiuni geografice). Altfel spus, dacă

[80] Pentru noţiunile de *hawks* şi *doves* în analiza politicii externe şi a opţiunilor strategice vezi, între altele, definiţiile din Graham EVANS, Jeffrey NEWNHAM, *Dicţionar de relaţii internaţionale englez-român*, Ed. UNIVERSAL DALSI, Bucureşti, 2001, pp. 147 şi respectiv 228-229

Listele din vremea ultimei perioade a administrației Bush erau documente ample sau chiar extrem de ample, *Lista* din 2009 este foarte scurtă – şi, prin comparație, semnificativ mai puțin completă, mai puțin nuanțată şi mai puțin detaliată. E drept, însă, că există şi o explicație simplă, fără vreo semnificație deosebită (fie ea în plan politic sau ideologic), pentru acest *contrast cantitativ izbitor*: şi anume aceea că *Listele* din 2006 şi 2008 erau, în ultimă instanță, variante *heavily upgraded* ale unor texte din anii anteriori, la care se adăugaseră în mod natural, treptat, tot mai multe nuanțe şi detalii; în mod la fel de natural, textul din 2009 este mai degrabă doar o schiță preliminară, inevitabil incompletă şi realizată oarecum în grabă (câteva luni – cele scurse din momentul alegerilor prezidențiale din toamna lui 2008 şi până la publicarea, în vara lui 2009, a actualei variante a *KSIL* – nu reprezintă decât un interval vădit insuficient pentru regândi, dacă e cazul, o listă de priorități ale acțiunii strategice ale SUA pe arena globală, ca şi a temelor de cercetare corelate). *KSIL 2009* nici măcar nu are ceea în documentele anterioare se numeşte *Expanded Topic List*[81]. Drept urmare, avem de-a face aici cu un *prim element clar de discontinuitate*, dar ar putea fi vorba despre o discontinuitate mai degrabă *accidentală* şi nu excesiv de semnificativă (rămâne de văzut, desigur, în ce măsură *KSIL* din 2010 şi 2011 vor fi la fel de scurte – şi de schematice – ca şi aceea aferentă anului în curs; *când* şi *dacă* vor fi aşa, abia atunci am putea face anumite observații *solid* întemeiate despre o discontinuitate realmente serioasă şi vădit semnificativă în gândirea politico-strategică americană, la nivelul aspectelor cantitative ale pachetelor de priorități care orientează cercetarea în domeniul studiilor strategice).

Toate cele trei texte la care am făcut deja trimitere, respectiv *KSIL 2006*, *KSIL 2008* şi *KSIL 2009* conțin, după o prefață cu multe elemente aproape identice, unul sau mai multe capitole ce listează priorități ale cercetării ştiințifice (şi ale acțiunii politico-militare practice) în domeniul strategic. Aici operăm deja cu o *dublă discontinuitate*.

[81] Această parte este, în termeni cantitativi, cea mai consistentă atât în textul U.S. Army War College, *Key Strategic Issues List, July 2006* (în continuare *KSIL 2006*) – respectiv pp. 17-69 dintr-un total de 69 pagini, ceea ce înseamnă aproximativ 75 % din total, ca şi din U. S. Army War College, *Key Strategic Issues List*, *July 2008* (în continuare *KSIL 2008*) – respectiv pp. 23-165 dintr-un total de 165 de pagini, ceea ce reprezintă în jur de şase şeptimi, respectiv cam 86% din volumul total de text

Prima discontinuitate priveşte cele două texte redactate în vremea administrației Bush. *KSIL 2006* conținea un singur capitol inițial (urmat de lista detaliată de subiecte, redactată în funcție de interesele specifice ale diverselor genuri de armă şi ale diferitelor structuri de comandă din SUA), intitulat *Key Strategic Issues*[82]. Acesta cuprindea un număr de 9 subcapitole tematice: 1. global war on terrorism; 2. Homeland security; 3. Regional strategic issues; 4. Military change; 5. National security strategy/National military strategy; 6. Landpower employment; 7. Landpower generation and sustainment; 8. Leadership, personal management, and culture; şi 9. War and society. În 2008, *KSIL* are partea inițială altfel organizată. Există un prim capitol, intitulat *Global and Functional Strategic Issues*[83], care grupează şapte subcapitole. Primul dintre acestea este, ca şi în cazul *KSIL 2006*, referitor la *GWOT* (dar nu se mai numeşte *Global War on Terrorism*, ci *Global War on Terror*). Al doilea constituie un *upgrade* (în sensul extinderii clare a ariei de cuprindere) al temei 2 din *KSIL 2006*, doar că nu mai tratează *doar* probleme legate de Homeland security, ci şi pe acelea legate de Homeland defense şi de Civil support. Al treilea subcapitol corespunde temei 4 din *KSIL 2006* şi se numeşte tot Military change. Al patrulea subcapitol are un titlu practic identic cu acela al temei 5 din *KSIL 2006*, respectiv National security strategy/National military strategy. Subcapitolul cinci are acelaşi titlu ca şi tema 6 din *KSIL 2006*. Al şaselea subcapitol al *KSIL 2008* tratează aceleaşi probleme ca şi tema 7 din *KSIL 2006*, iar subcapitolul şapte corespunde, în linii mari, ariei tematice din tema 8 a *KSIL 2006*. Conținutul temei trei din *KSIL 2006* devine obiectul unui capitol nou al *KSIL 2008*, capitol intitulat tot *Regional Strategic Issues* (şi alcătuit din opt subcapitole distincte, fiecare dintre ele concentrând atenția asupra unui continent sau asupra unei regiuni geografice: 1. Evolving regional security matters in Africa; 2. Evolving regional security matters in the Middle East and Islamic World; 3. Evolving regional security matters in the Asia-Pacific region; 4. Evolving regional security matters in Europe; 5. Evolving regional security matters in South Asia; 6. Evolving regional security matters in Central Asia; 7. Evolving regional security matters in the Western Hemisphere şi 8. Other). În *KSIL 2008*, ultima dintre cele nouă

[82] *KSIL 2006*, pp. 1-15
[83] *KSIL 2008*, pp. 1-11

teme din *KSIL 2006* devine capitol separat – un al treilea – purtând tot titlul *War and society*. Acesta este alcătuit din două subcapitole: 1. American society; şi 2. International society (arii tematice prezente, de altfel, ca simple sub-secţiuni, şi în varianta din 2006). *Avem, până aici, o continuitate semnificativă (respectiv o anume conservare a conţinutului de idei), dar şi o discontinuitate semnificativă în ceea ce priveşte organizarea conţinutului, ca şi stabilirea unor ierarhii referitoare la importanţa comparată/relativă a unor teme*. Pentru înţelegerea mai bună a acestei ultime observaţii, reiau faptul că două dintre cele 9 arii tematice (despre care putem presupune că aveau o importanţă oarecum egală) din 2006 devin, în *KSIL 2008*, capitole distincte (capătă, deci, un plus de importanţă şi/sau un nivel crescut de prioritate, ceea ce e pus în evidenţă inclusiv prin instrumente ce privesc *forma* textului despre care vorbim. Celelalte şapte teme sunt grupate, la rândul lor, într-un capitol nou (intitulat *Global and functional strategic issues*), ceea ce ne face să înţelegem (între altele) că ele au un clar – chiar dacă mai puţin evident – numitor comun.

În *KSIL 2009* se păstrează, în linii mari, segmentarea ariilor tematice propuse spre cercetare care este prezentă şi în *KSIL 2008*. Există aceleaşi trei capitole mari, cu exact aceleaşi număr de subcapitole ca şi în anul anterior. Ca urmare, putem vorbi despre o *consistentă continuitate*. Există, *dacă* vorbim *doar* despre segmentarea pe capitole a subiectelor de interes pentru cercetarea în domeniul studiilor strategice, *mai multă continuitate între ultima variantă a KSIL din vremea administraţiei Bush şi prima variantă a KSIl din vremea administraţiei Obama decât între KSIL 2006 şi KSIL 2008*. Diferenţele care apar între *KSIL 2008* şi *KSIL 2009* privesc, la acest prim nivel al discuţiei, în special maniera în care sunt denumite anumite arii tematice. Aşa de exemplu, termenul *global*, din denumirea primului capitol al *KSIL 2008* dispare; în plus, primul subcapitol al capitolului 1 nu mai este intitulat *Global war on terror*, ci *Overseas contingency operations*[84].

În realitate, însă, nu avem de-a face *doar* cu mici – şi relativ puţin semnificative – modificări conceptuale sau terminologice, ci cu *modificări masive şi extrem de*

[84] *KSIL 2009*, pp. iii şi respectiv 1

semnificative privind prioritățile cercetării în domeniul studiilor strategice (ceea ce *poate* indica schimbări la fel de consistente, deja demarate sau poate doar iminente, în practica politică americană, legată de chestiuni de diverse tipuri, relevante pentru marea strategie). Nu numai că primul subcapitol al primului capitol al *KSIL 2009* are, de exemplu, *alt* titlu decât elementul simetric din *KSIL 2008*, dar *conținutul său este complet altul*. În ultimul an al administrației Bush, segmentul în cauză al KSIL era alcătuit din 12 priorități distincte[85]: 1. sarcina de a ne lămuri în ce măsură GWOT este război, dar şi „care e natura acestuia" şi cum trebuie el tratat din perspectivă juridică; 2. revizuirea strategiei globale a SUA pentru contextul GWOT, ceea ce însemna inclusiv „reevaluarea țelurilor, căilor şi mijloacelor" folosite; 3. sarcina de a înțelege solicitările şi provocările (*challenges*, în original) de diverse tipuri cu care se confruntă în Afganistan coaliția internațională, ca şi aceea de a pregăti „răspunsuri potrivite" pentru a face față cu succes respectivelor solicitări şi provocări; 4. sarcina de a preciza ce fel de coaliții, parteneriate şi alianțe ar trebui să „construiască şi să sprijine" SUA; 5. sarcina de a identifica ce măsuri şi standarde privind eficiența ar trebui aplicate contextului „mai larg" constituit de GWOT; 6. sarcina de „a contracara sprijinul ideologic pentru terorism" prin mijloace din domeniul politicii interne şi externe; 7. sarcina de „a recunoaşte progresul obținut în operațiuni anti-insurgență", atunci când acesta există, ca şi aceea de a consolida rezultatele obținute; 8. sarcina de a preciza ce cotă-parte din forțele terestre ale SUA ar trebui folosite în operațiuni de contra-insurgență, ca şi aceea de a preciza cum ar trebui să fie „organizate, instruite, echipate şi dispuse în teatrele de operațiuni" aceste unități; 9. sarcina de a instrui „forțe internaționale de securitate" (respectiv forțe „militare, paramilitare şi de poliție"); 10. sarcina de a găsi un echilibru între „uneltele politice, economice şi militare" în operațiunile contra insurgențelor; 11. provocări şi şanse asociate folosirii „milițiilor în operațiuni contra insurgențelor"; şi 12. sarcina de a răspunde la o întrebare dificilă (în special pentru contextul concret din Afganistan, credem noi) – războiul împotriva drogurilor ar trebui sau nu să fie integrat în GWOT? În varianta din 2009 a *KSIL*, doar câteva din aceste obiective ale cercetării în domeniul studiilor strategice sunt menținute. Este vorba despre cinci puncte, acelea referitoare la: 1. contracararea

[85] *KSIL 2008*, p. 1

sprijinului ideologic pentru terorism; 2. necesitatea de a defini în termeni clari ce înseamnă progres/succes în operațiuni contra insurgenților; 3. necesitatea de a preciza ce cotă-parte a forțelor terestre ale SUA trebuie să participe la misiuni şi operațiuni contra insurgenților; 4. necesitatea de a instrui forțe internaționale de securitate (cu apariția aici a unei preocupări suplimentare, aceea de a „evalua metodele" folosite în instruire); şi 5. necesitatea de a evalua eforturile de a folosi „miliții locale" în operațiuni contra insurgenților. Restul de şapte priorități listate în primul subcapitol al primului capitol al *KSIL 2008* dispar complet, dar în *KSIL 2009* apar trei arii tematice noi: 1. evaluarea eforturilor de a răspunde la „provocări ce evoluează", atât în Irak cât şi în Afganistan (respectiv prospectarea sistematică a măsurii în care politicile de război ale SUA se adaptează din mers la schimbare); 2. evaluarea măsurii în care diferite tipuri de instrumente şi resurse pot fi „integrate în operațiuni contra insurgenților" (fără să mai existe, în această formulare, preocuparea de a identifica formule *echilibrate*, ca în pct. 10 din segmentul corespunzător al *KSIL 2008*); şi 3. a estima utilitatea forței terestre a SUA „în raport cu situații posibile complexe şi cu misiunile de asigurare a stabilității".

Acest tip de discontinuitate – care nu mai priveşte doar forma textului şi maniera în care sunt ordonate ideile, ci chiar maniera în care sunt identificate şi ierarhizate prioritățile, ca şi aparatul conceptual folosit, se face din plin simțită şi în alte segmente ale *KSIL 2009*, care sunt vădit diferite de ceea ce propun *KSIL 2006* şi *KSIL 2008*. Aşa de exemplu, dispare – în segmentul intitulat Homeland security/Homeland defense/Civil support – întrebarea „are teritoriul național american un *center of gravuty*?". În acelaşi segment, apare şi necesitatea de a evalua consecințele folosirii de către terorişti a substanțelor înalt explozive (care se adaugă la preocupările existente şi în KSIL 2008, legate de arme de distrugere în masă). Tot aici apare şi ideea privind evaluarea privind *information sharing* – care exista şi în *KSIL 2006*, dar doar ca posibilitate în interiorul SUA, la nivelul cooperării între diverse instituții ale statului – ca efort în egală măsură pe plan intern *şi* internațional. Dispar complet preocupările legate de consecințele existenței rachetelor balistice cu rază medie de acțiune în emisfera occidentală, cele legate de dotarea insuficientă a unităților ce ar putea fi trimise să intervină în caz de atac cu arme de distrugere în masă, ca şi *multe* alte idei şi

priorități – în special din partea a doua a capitolului referitor la Homeland defensse al KSIL 2008[86].

În diverse subdomenii ale politicii externe americane nu e deloc clar nici *care* componentă a tandemului continuitate-discontinuitate este eventual precumpănitoare şi nici măcar *dacă* vreuna din aceste două variante este într-adevăr mai bine profilată decât cealaltă. Dar lucrurile se petrec altfel atunci când vorbim despre prioritățile de cercetare în domeniul studiilor strategice, studii care sunt menite să elaboreze analize şi prognoze pe care „cei mai importanți lideri ai Forțelor terestre şi ai Ministerului Apărării să le ia în considerare atunci când oferă sfaturi de natură militară şi formulează strategia militară"[87]. În măsura în care documentele publice numite *Key Strategic Issues List* elaborate de U.S. Army War College sunt relevante (ceea ce nu ne îndoim), avem de-a face, într-un *singur* an, cu modificări masive şi profunde; altfel spus, cu *o discontinuitate de mare amploare – complementară însă unei deloc neglijabile continuități – în domeniul studiilor strategice americane, discontinuitate care nu poate fi compatibilă decât cu o discontinuitate consistentă la nivelul politicilor de război* (concluzie care confirmă în bună măsură ipoteza de lucru formulată la începutul acestui segment al lucrării de față). În ce măsură această discontinuitate va reuşi să genereze rezultate mai consistente decât cele obținute de administrația republicană în GWOT, asta rămâne, desigur, de văzut. Cu rigoarea derivată în mod firesc din ştiințele politice ca domeniu deja matur al cunoaşterii, încheiem acest text prin a preciza că a face predicții despre viitorul politicii externe a SUA – şi în special despre cum vor evolua *politicile de război* ale Americii – ar putea fi o întreprindere intelectuală foarte interesantă, dar şi extrem de riscantă. Oricum, vorbim aici despre un eventual obiectiv, potențial util în special pentru decidenții *politici*, dar pe care prezentul studiu nu şi l-a asumat *niciodată*.

Dar, în ceea ce priveşte *relația între continuitatea / discontinuitatea politicii externe a SUA şi guvernanța globală*, putem emite o predicție potențial utilă: în

[86] Acest paragraf compară *KSIL 2008*, pp. 2-4 cu *KSIL 2009*, p. 1-2
[87] Douglas C. LOVELACE, Jr., Director, Strategic Studies Institute, „Foreword", în *KSIL 2009*, p. v

condițiile în care am precizat deja, încă de la începutul prezentei lucrări, că *implicarea consecventă a marilor puteri – şi în special a celor cu potențial hegemonic global, cum este astăzi America – în încercările de a rezolva problemele globale este decisivă pentru eventualul succes al respectivelor eforturi*, pare clar că *preponderența discontinuităților în politica externă a SUA ar putea afecta în chip semnificativ eficiența – şi aşa destul de scăzută – pe care o are acum ceea ce numim guvernanța globală*.

O astfel de evaluare – poate prea pesimistă pentru unii cititori ai prezentului studiu – are la bază în special paradigma *repetabilității istorice*. Statele Unite ale Americii au mai afectat *grav*, într-o ocazie relativ recentă, guvernanța globală printr-o discontinuitate majoră în politica lor externă. Este vorba despre conjunctura de după Primul Război Mondial, când intrarea SUA în Liga Națiunilor (să nu uităm, proiect american) a fost respinsă de Congres, care a decis să reia pentru o vreme tradiția izolaționistă ce fusese întreruptă de participarea masivă la Primul Război Mondial. Faptul că SUA au abandonat în acel moment, pentru o vreme, *activismul* pe scena internațională, optând (din nou) pentru un format mai degrabă *izolaționist* al politicii lor externe a afectat grav capacitatea comunității internaționale de a pune stavilă, prin măsuri profilactice timpurii, tendințelor revanşarde şi revizioniste ce au dus la Al Doilea Război Mondial. Altfel spus, *o schimbare (ruptură, discontinuitate) prea bruscă şi prea consistentă a politicii externe a SUA a dus, în anii 1920 şi 1930, la eşecul Ligii Națiunilor, care întrupa la vremea aceea proiectul – şi potențialul – realității emergente pe care o numim azi global governance (guvernanță globală).* Rămâne de văzut, desigur, ce fel de efecte va avea asupra guvernanței globale de astăzi ruptura / discontinuitatea majoră dintre politica externă a administrației George W. Bush şi cea a noii administrații democrate a lui Barack Obama.

Relațiile bilaterale americano-israeliene după Războiul Rece

Alina BURLACU

Abstract: *The relationship between United States and Israel it is considered a special one by taking into consideration a complex set of aspects. The reasons for this strong connection can be gathered around the realist concept of interest. The aim of this paper is to identify and analyze these reasons, the changes and/or the continuity of the relations of the two states after the Cold War. Such a presentation can be a valuable contribution in describing some of the main tendencies of the international system in our days. After the end of the Cold War we notice a continuity but also a reconfiguration of the relationship between the two actors. The first visible change we can observe stands in the degree of and predictability of Israel's actions towards the United States. On the other side, the main element that suggests a strong prevailing continuity in the relation between U.S.A and Israel is obvious if we take into consideration the political discourses of the American presidents after the end of Cold War. Also it's interesting to observe the fact that both the Republican and the Democrats sustained the Israeli political ideas and cause along more than a century.*

Relația dintre Statele Unite şi Israel este considerată a avea o natură specială în cadrul sistemului internațional. În întreaga perioadă de după sfârşitul Războiului Rece avem de-a face nu doar cu *o anumită continuitate*, ci şi cu *un anumit grad de reconfigurare* a acestei relații, ca urmare a schimbării semnificative a contextului internațional.

Astfel, prezenta lucrare urmăreşte să descrie şi să analizeze relațiile stabilite

între Statele Unite şi Israel în perioada de după Războiul Rece. În acest demers voi urmări care sunt pespectivele oferite de anumiți autori privind natura „relației speciale", precum şi raţiunile care stau la baza dezvoltării unor relații de lungă durată între cei doi actori statali. Această relație constituie un subiect de dezbatere în cercurile academice (dar nu numai), discuția fiind marcată de numeroase controverse.

Relația dintre cele două state nu este una bazată pe un raport echivalent de *influență* şi *putere*, deoarece există o disproporție (asimetrie) evidentă (în favoarea SUA) între cele două state în ceea ce priveşte rolul şi influența acestora la nivel global. Legătura dintre cele două state poate fi explicată pornind de la conceptul de *relații bilaterale*, concept care este utilizat în relațiile internaționale pentru a „indica politici comune adoptate de state, mai ales dar nu exclusiv în probleme legate de comerț, apărare şi diplomație"[1]. Toate aceste elemente componente care descriu relațiile bilaterale vor fi analizate în cadrul lucrării.

Una dintre mizele lucrării va fi aceea de a identifica elementele care sugerează o *continuitate* în ceea ce priveşte relațiile dintre Israel şi Statele Unite înainte şi după Războiul Rece, precum şi pe acelea care indică o *schimbare de direcție* şi o *reconfigurare parțială* a acestei relații bilaterale. Trebuie să subliniem aici şi faptul că Israelul este *singura* democrație liberală din Orientul Mijlociu, drept urmare necesită acordarea unei atenții speciale .

În contextul mutării centrelor de influență globală spre zona asiatică[2] şi al intensificării conflictelor din Orientul Mijlociu , studiul relațiilor dintre SUA şi Israel este unul extrem de relevant, deoarece descrie realități actuale, cu influență notabilă asupra sistemului internațional; vorbim aici despre realități care pot fi analizate prin intermediul conceptelor fundamentale ale ştiinței politice şi teoriei relațiilor internaționale, precum cele de: interes, alianță, democrație, conflict, strategie.

Conceptul de bază în jurul căruia îmi voi contura lucrarea este cel de *interes* şi voi studia aspectul strategic, economic, politic şi militar al acestuia. Subiectul relațiilor biltaterale SUA - Israel după Războiul Rece poate de asemenea să contribuie la descrierea tendințelor actuale de evoluție a sistemului internațional, tendințe care

[1] Graham EVANS, Jeffrey NEWNHAM, *Dicționar de relații internaționale,* Ed. Universal Dalsi, Bucureşti ,2001, p. 60

[2] Consiliul Național de Informații al SUA, *Lumea în 2020*, Ed. Cartier, Bucureşti, 2008, p. 20

presupun orientarea atenției spre statele asiatice, în strânsă legătura cu importanța economică a acestora în contextul unei crize globale şi a diminuării resurselor naturale. În acest demers voi descrie în primul rând care era configurația sistemului internațional în perioada imediat următoare încetării Războiul Rece şi modul în care această configurație arată astăzi, ilustrând statutul pe care Statele Unite l-au dobândit în această perioadă.

Pentru a putea stabili natura relațiilor dintre SUA şi Israel, voi analiza care a fost politica externă a SUA cu privire la statele din Orientul Mijlociu şi care sunt originile relațiilor dintre cele două state. Astfel voi realiza o scurtă analiză a relațiilor dintre cele două state în timpul conflictelor din perioada Războiului Rece, evidențiind rolul Israelului de aliat al SUA împotriva „statelor – problemă" din Orientul Mijlociu. De asemenea, voi realiza tablou cât mai complet al rațiunilor care pot justifică susținerea de către SUA a statului Israel şi în ultimii 19 ani de după terminarea Războiului Rece.

În partea a treia a lucrării voi analiza care au fost relațiile economice, stabilite între cele două state, precum şi asistența militară şi diplomatică acordată de Statele Unite Israelului în perioada de după sfârşitul Războiului Rece. Voi aduce în discuție şi contribuția pe care lobby-ul realizat de grupurile de interes israeliene din Statele Unite au avut-o asupra unor decizii de politică externă luate de Statele Unite cu privire la anumite state din Orientul Mijlociu, ostile Israelului.

Ultima parte a lucrării se referă la modul în care noua administrație democrată de la Casa Albă se raportează la relația cu statul Israel şi va surprinde de asemenea existența unei continuități – sau a unei schimbări de direcție – în ceea ce priveşte sprijinul economic, diplomatic şi militar acordat Israelului de către decidenții de la Washington, D.C...

Dintre teoriile structurale privind sistemul internațional, două sunt cele care descriu posibilele scenarii de evoluție a sistemului internațional: şi anume cea care concepe evoluția sistemului internațional în cicluri succesive[3], precum şi cea a lui Immanuel Wallerstein, conform căruia „sistemul internațional este împărțit în trei

[3] Teoria îi aparține lui George Modelski şi presupune dominarea succesivă a sistemului internațional de către una dintre următoarele puteri : Portugalia, Olanda, Marea Britanie şi SUA

cercuri concentrice"[4]. Potrivit acestei teorii, sistemul internațional presupune existența unui *centru* alcătuit „nu numai din puterile care au interese la scară mondială, având şi capacitățile de a le apăra, ci şi acele puteri care dețin o influență mare asupra formulării regulilor care ghidează sistemul internațional şi asupra respectării lor"[5]. *Semiperiferia* cuprinde atât fostele mari puteri aflate în declin cât şi statele aflate în ascensiune şi cele care au o influență reală asupra regiunilor din care fac parte. Statele care alcătuiesc *periferia* sunt descrise prin capacitate militară şi economică redusă astfel încât puterea lor de influență a sistemului internațional este redusă. Pornind de la această teorie voi descrie configurația sistemului internațional în perioada de după încheierea Războiului Rece, perioadă care este considerată în literatura de specialitate o consecință a succesului politicii americane de îngrădire a puterii sovietice[6] sau, aşa cum considera Paul Kennedy, o consecință a extinderii imperiale. Potrivit acestuia, „imperiile se extind până când supraîntinderea slăbeşte vigoarea internă a imperiului"[7].

Sfârşitul Războiului Rece marchează pe scena politică internațională trecerea de la un sistem bipolar, ce opunea două forțe politice şi militare antagonice la un sistem unipolar în care Statele Unite constituie unica superputere la nivel global. În relațiile internaționale, bipolaritatea presupune „un joc de sumă nulă, al unei politici care gravitează în jurul unui echilibru militar"[8], în timp ce multipolaritatea presupune o interacțiune „în care rezultatul nu este atât de dramatic sau unidimensional şi trece cu mult dincolo de preocupările tradiționale ale securității"[9]. În raport cu sistemul bipolar, unipolaritatea presupune existența unei puteri dominante care "pentru a-şi impune voința nu are nevoie să recurgă la forță"[10], în timp ce nici ceilalți actori „nu pot recurge la forță pentru a-şi impune voința deorece nu ar avea forța necesară să facă față presiunilor puterii dominante"[11]. Se observă de asemenea şi un proces intens de

---

[4] Immanuel WALLERSTEIN, *Sistemul mondial modern*, Ed. Meridiane, Bucureşti, 1992, Vol. 1, p. 16

[5] *Ibidem*, p. 16

[6] George KENNAN, *The Sources of Soviet Conduct,* Foreign Affairs, Iulie 1947, p. 580

[7] Paul KENNEDY, *The Rise and Fall of the Great Powers,* Ed. Unwin Hyman, Londra, 1988, p.490

[8] Graham EVANS, Jeffrey NEWNHAM, *Dicționar de relații internaționale,* Ed. Universal Dalsi, Bucureşti ,2001, p. 62

[9] *Ibidem*, p. 62

[10] Marie-Claude SMOUTS, *Dictionanaire des relations internationales: approches, concepts, doctrines,* Ed. Dalloz, Paris, 2006, p. 426

[11] *Ibidem*, p. 127

fragmentare a scenei internaţionale, care conduce la apariţia unor actori noi în cadrul sistemului. Deşi statul rămâne principalul actor al sistemul internaţional, perioada de după Războiul Rece cunoaşte o puternică ascensiune a actorilor non-statali de tipul organizaţiilor internaţionale, regionale, a reţelelor teroriste, a grupurilor de interes care capătă putere de influenţă în cadrul relaţiilor internaţionale.

După aproape două decenii de la sfârşitul Războiului Rece, se observă o reorientare progresivă a scenei internaţionale spre multipolarism, care poate fi argumentată prin studierea creşterii economice cunoscute de Japonia şi China , precum şi a rolului pe care acestea îl au în prezent în depăşirea crizei economice globale. Un alt indicator al acestei reorientări ar putea fi considerat creşterea rolului şi importanţei Uniunii Europene la nivel global. Astfel, Uniunea şi-a creat un nou pilon care vizează o politică externă şi de securitate comună, prin care se urmăreşte o creşterea a capacităţii militare şi politice a Uniunii. Deocamdată slăbiciunile acestei politici comune rezidă din faptul că ea nu este o competenţă exclusivă a Uniunii, ci una care necesită o strânsă colaborare cu statele membre. Faptul că deocamdată nu se poate vorbi de o securitate comună pe deplin conturată (ca proiect politic, ca set de valori şi ca efort colectiv) rezidă şi din lipsa unei poziţii unitare a statelor membre ale UE cu privire la intervenţia Statelor Unite în Irak.

Această transformare a polarităţii este adusă în discuţie şi de către neorealistul Kenneth Waltz, care considera că unipolarismul este doar o etapă tranzitorie şi că la sfârşitul Războiului Rece „nu putem vorbi decât de o schimbare la nivel de sistem dar nu de o transformare în sensul trecerii de la un sistem la altul; aşa ceva s-ar întâmpla doar dacă anarhia ar fi înlocuită de ierarhie ca principiu organizator”[12]. Această menţinere temporară a unipolarismului este ilustrată atât de faptul că, imediat după războiul Rece, „Rusia îşi poate purta singură de grijă şi pentru că nu s-au ridicat încă alte puteri”[13], dar şi de dezvoltarea ulterioară a numeroase noi centre de putere (cel puţin din punct de vedere economic), aşa cum este cazul Japoniei, al Chinei şi chiar al Uniunii Europene . Deşi nu are o organizare etatică, Uniunea Europeană poate fi considerată un centru de putere în cadrul multipolarismului, în principal datorită puterii sale economice. Potrivit lui Z. Brzezinski, „în prezent, Europa în pofida puterii sale

[12] Kenneth WALTZ, *Teoria păcii internaţionale,* Polirom, Colegium, Iaşi, 2006, p.144

[13] Ibidem, p. 52

economice (...) este de facto un protectorat militar al Statelor Unite.(...) Drept rezultat, Statele Unite, vor rămâne, probabil singura putere globală pentru cel puțin încă o generație"[14].

Apariția conceptului de „mare putere" sau de „putere dominantă", este plasată de Martin Wight în cadrul Congresului de la Viena, autorul considerând apoi că acesta a fost preluată şi în cadrul Conferinței de pace de la Paris din 1919, unde se va face distincția între „puteri cu interese generale şi puteri cu interese limitate"[15]. Puterea mondială este prin urmare definită ca „o putere care are interese în toată lumea"[16].

Henry Kissinger, fost Secretar de Stat al SUA, susține în cartea sa *Diplomația* faptul că de-a lungul istoriei, America a oscilat între o politică izolaționistă şi una care corespundea aspirațiilor lui Roosvelt cu privire la rolul global al SUA, fostul preşedinte considerând că SUA trebuie să acționeze ca un motor al tuturor democrațiilor.

Implicarea Statelor Unite ale Americii în problemele ce vizează țarile din Orientul Mijlociu îşi are originile în perioada Războiului Rece. Dupa terminarea acestuia, politica externa a SUA s-a canalizat din ce in ce mai mult pe „implementarea" si sprijinirea democrației în anumite state, considerând că acest lucru contribuie la promovarea unei păci internaționale şi a unei ordini globale. Acest lucru este argumentat prin *teoria păcii democratice*, conform căreia între statele care au un regim democratic liberal conflictele nu vor escalada niciodata până la un război total[17]. Potrivit teoriilor liberale, democrațiile urmăresc interesul public şi prin urmare ele tind să fie pacifiste, considerând faptul că „ interesul național cere bună înțelegere cu partenerii democratici şi uneori război cu statele nedemocratice"[18]. Al doilea argument ce susține politica americană de democratizare a unor state şi regiuni este acela potrivit căruia aceste state democratice nu încurajează acțiunile teroriste şi nici proliferarea armelor de distrugere în masă. De asemenea, aceste state respectă şi promovează valori comune precum pluralismul, protecția minorităților şi supremația legii. Preşedintele

[14] Zbigniew, BRZEZINSKI, *Triada geostrategică*, Ed. Historia, Bucureşti, 2006, p. 60

[15] Martin WIGHT, *Politica de putere,* Ed. Arc, Bucureşti, 1998, p. 58

[16] Ibidem, p. 64

[17] Joseph S. NYE, *Descifrarea conflictelor internaționale,* Ed. Antet, Prahova, 2005, p. 53

[18] John OWEN, *How liberalism produces democratic peace?,* International Security, Vol. 19, Nr. 2, 1994, p. 91

Clinton considera faptul că sfârşitul Războiului Rece este un moment favorabil pentru ca America să-şi afirme rolul de promotor global al valorilor democratice, el susținând faptul că : „într-o nouă eră a pericolului şi a oportunității, obiectivul nostru prioritar trebuie să fie lărgirea şi întărirea comunității internaționale a democrațiilor bazate pe economie de piață"[19].

În 1998, Centrul pentru Ştiințe şi Relații Internaționale din cadrul Universității Harvard publica un articol în care erau menționate patru argumente în favoare implementării unui regim democratic, de către Statele Unite, în țări şi regiuni unde există un deficit în acest sens. Aceste patru argumente sunt considerate a fi: beneficiile pe care un regim democratic le aduce locuitorilor respectivelor state în termeni de libertate şi egalitate; din punct de vedere al diminuării numărului de victime provocat de regimurile totalitare; garantarea unei prosperități economice pe termen lung; şi diminuarea foametei[20]. Potrivit primului argument, cetățenilor din statele democratice le este garantată libertatea individuală, aceştia dispun de drepturi politice, civile, religioase şi de protecție juridică în fața violențelor. În ceea ce priveşte al doilea argument, acesta are în vedere un calcul statistic bazat pe numărul de victime din rândul populației rezultat în cadrul conflictelor interne. Regimurile totalitare si autoritare, spre deosebire de cele democratice, au cunoscut masacre ale civililor, ca şi acte de tip genocid de-a lungul secolului XX, aşa cum a fost cazul Uniunii Sovietice, al Germaniei Naziste sau al Chinei. Statele democratice limitează însă prin constituții posibilitatea statului de a provoca masacrarea propriilor cetățeni. În ceea ce priveşte creşterea economică, aceasta vizează faptul că statele democratice promovează economiile de piață, iar acestea produc la rândul lor o creştere economică pe termen lung. Motivul pentru care statele democratice nu se confrunta cu fenomenul foametei este justificat de economistul Amartya Sen prin acceea că în statele democratice organele de conducere sunt alese prin intermediul votului, ceea ce îi determină pe candidați să aibă întotdeauna în vedere politici de prevenire şi combatere a foametei.

---

[19] Bill CLINTON, *Confronting the Challenges of a Broader World*. discurs în Adunarea Generală a Na□iunilor Uni□e,New York, 27 septembrie 1993, în *Dispatch* (U.S. Department of State,vol 4, nr 39 , 1993, p. 650. citat în Henry KISSINGER, *Diplomația*, Editura All, Bucureşti, 2003, p.700

[20] Sean M LYNN-JONES, *Why the United States Should Spread Democracy*, Center for Science and International Affairs, Harvard University, Discussion Paper 98-07, 1998 p.1

Potrivit lui Sen, „doleanțele victimelor foametei pot fi cu ușurință politizate”[21] și cunoscute prin intermediul mass-media, ceea ce crează o presiune asupra oamenilor politici în vederea concentrării atenției asupra acestei problematici.

Rolul Statelor Unite în „răspândirea „ democrației și beneficiile unui astfel de proces poate fi combătut însă prin cel puțin trei argumente: „ posibilitatea ca pacea democratică să fie doar un mit, un concept teoretic imposibil de aplicat în practică, probabilitatea ca un proces de democratizare să crească riscul de izbucnire a unor conflicte și faptul că alegerile democratice pot fi dăunătoare în societățile care nu sunt pe deplin democratice”[22]. Argumentul legat de posibilitatea ca introducerea de alegeri democratice în anumite state care nu sunt pe deplin liberale să conducă la efecte dezastroase trebuie luat în considerare și în momentul în care este adusă în discuție relația SUA-Israel. Dorința Statelor Unite de a promova democrația în statele arabe din Orientul Mijlociu poate leza interesele Israelului, deoarece așa cum susținea și Fareed Zakaria, ”desfășurarea de alegeri democratice în statele în care valorile liberale nu sunt îndeajuns de bine consolidate poate naște democrații neliberale, cu efecte grave la adresa libertății”[23]. Prin urmare, Israelul nu are nici un motiv să susțină democratizarea *cu orice preț* a țărilor din zonă, atâta timp cât introducerea de alegeri libere în aceste state ar putea aduce puterea în mâinile radicalilor extremiști. Astfel de exemple sunt vizibile în Orientul Mijlociu, dacă luăm în considerare cazul Libanului în care avem de a face cu o alegere democratică a Hezbolhah, dar și cazul Palestinei, în care Hamas se bucură de asemenea de o susținere democratică. Aceste două cazuri pot fi principalul argument care să susțină faptul că „anumite guverne alese în mod democratic se pot dovedi regimuri neliberale care-și supun cetățenii la opresiuni”[24]. Totodată, un alt element omis de Statele Unite în procesul de promovare al democrației a fost acela că nu poți pur și simplu exporta un model democratic de guvernare în state care au structuri sociale foarte diferite de cele americane, o traiectorie istorică de dezvoltare distinctă și structuri economice fragile. Contextul istoric actual demonstrează că

[21] Amartya SEN, *Freedoms and Needs*, The New Republic, 1994, pp. 35, 36

[22] Sean M LYNN-JONES ,*Why the United States Should Spread Democracy*, Center for Science and International Affairs, Harvard University, Discussion Paper 98-07, 1998, p. 2

[23] Fareed ZAKARIA, *The Rise of Illiberal Democracy*, Foreign Affairs, Vol. 76, Nr. 6 (Noiembrie/Decembrie 1997), p. 23

[24] Ibidem, p. 22

anumite culturi şi societăţi islamice din Orientul Mijlociu nu sunt pregătite încă să implementeze un regim democratic; şi „chiar dacă nu există legătură cauzală între bunăstarea economică a unui stat şi capacitatea sa de a susţine un regim democratic, există totuşi puternice corelaţii între aceste două variabile”[25] , iar unele state arabe încă au sisteme economice deosebit de instabile.

Relaţia dintre conceptul de *interes* şi promovarea de către SUA a democraţiei în Orientul Mijlociu este redată de către Noam Chomsky, care reia afirmaţiile făcute de Thomas Carothers, directorul proramului Democraţie şi Legalitate, care susţine faptul că :”acolo unde democraţia pare să servească intereselor economice şi de securitate ale Statelor Unite, acestea o vor promova (...) acolo unde democraţia intră în contradicţie cu alte interese, importanţa ei este minimalizată sau pur şi simplu ignorată”[26].

Încă din momentul descoperirii depozitelor de petrol din Arabia Saudită în anii 1930, accesul la aceste rezerve a fost unul dintre principalele puncte ale politicii externe a SUA în Orientul Mijlociu[27]. Importanţa zonei creşte în contextul crizei economice şi datorită perspectivei privind caracterul epuizabil al acestor resurse energetice primare. Bernard Reich plasează originea relaţiilor dintre SUA şi Orientul Mijlociu în încercarea Statelor Unite, în perioada Războiului Rece, de a preveni stabilirea de către URSS a controlului asupra Orientului Mijlociu[28]. Acest control ar fi constituit o ameninţare serioasă în ceea ce priveşte accesul SUA la o cale de trasnport martim extrem de importantă în principal din punct de vedere strategic, aşa cum este zona Canalului Suez şi ar fi limitat accesul acesteia la reursele petroliere din zona Golfului Persic.

În 1991, preşedintele George H. Bush prezenta provocările din Orientul Mijlociu care puteau afecta în mod direct Statele Unite. El menţiona faptul că „interesul naţional depinde de stabilitatea şi securizarea Orientului Mijlociu”[29]. Putem observa

---

[25] Howard WIARDA, Georges FAURIO, *Cracks in the Consensus: Debating the Democracy Agenda in U.S. Foreign Policy*, Ed. Praeger,Londra, 1997, p. 82

[26] Noam , CHOMSKY, *Intervenţii,* Ed. Velant, Bucureşti, 2007, p. 139

[27] Ibidem, p. 50

[28] Bernard REICH, *Securing the Covenant. United States-Israel Relations After the Cold* War , Praeger Publishers, Connecticut, 2005, p. 46

[29] Herbert DRUKS, *The Uncertain Alliance: The U.S. and Israel from Kennedy to the Peace Process*, Greenwood Press, Westport, 2001 p. 234

faptul că nu există o ruptură în ceea ce priveşte politica externă a SUA cu privire la regiunea Orientului Mijlociu înainte şi după Război Rece, cu toate că Uniunea Sovietică nu mai reprezenta un pericol în ceea ce priveşte interesele SUA în regiune.

A doua provocare identificată de către preşedinte viza limitarea proliferării armelor de distrugere în masă, menționând că o atenție suplimentară trebuie acordată Irakului. Acest aspect nu este de unul de noutate, el fiind un obiectiv politic declarat al SUA încă din timpul Războiului Rece. Pe lista statelor vizate de SUA cu privire la această posibilă amenințare figurau şi alte state precum Iran, Siria, Libia, fără a exist însă nici o mențiune cu privire la statul Israel. Deşi există o opinie generală asupra faptului că Israelul deține arme nucleare, acest lucru nu a fost până acum dovedit. El poate însă să reiasă dintr-o serie de aspecte precum „declarațiile ambigue privind politica sa nucleară, refuzul de a confirma sau infirma rapoartele privind activitățile sale nucleare, refuzul său de a adera la Tratatul de Non-Proliferare”[30]. Cu toate acestea, plecând de la faptul că Israelul este *singura* democrație liberală cu adevărat funcțională din zona Orientului Mijlociu, se prezumă faptul că orice program nuclear dezvoltat are, ca şi în cazul celorlalte democrații, în principal scopuri civile, paşnice, iar dacă vorbim despre programe strategice, acestea vizează nu lovirea, ci doar descurajarea adversarilor, în timp ce această presupunere nu se aplică şi Iranului, un regim politic care a dovedit instabilitate şi o agendă politică internațională de multe ori inacceptabilă şi adesea bizară. Astfel, în 1992, directorul CIA, Robert Gates, afirma faptul că Israelul şi-a dezvoltat capacitățile nucleare doar ca o măsură de *protecție* în fața potențialelor amenințări venite din partea Iranului şi Irakului[31]. Este viziunea pe care o va aborda şi preşedintele Bill Clinton, care considera politica nucleară a Israelului doar o măsură de precauție având în vedere faptul că este înconjurat din punct de vedere teritorial de state care reprezintă reale amenințări pentru siguranța sa.

A treia provocare reitera necesitatea păcii şi stabilității în Orientul Mijlociu atât prin reformarea statelor-problemă cât şi prin rezolvarea conflictului arabo-israelian ce avea un impact direct asupra SUA în principal din punct de vedere economic[32].

---

[30] Bernard REICH, *Securing the Covenant. United States-Israel Relations After the Cold* War , Praeger Publishers, Connecticut, 2005, p. 56

[31] Ibidem, p. 57

[32] John MEARSHEIMER, Stephen WALT, *Lobby-ul israelian şi politica externă a Statelor Unite,* Ed. Antet, , Bucureşti, 2008, p.45

În perioada imediat următoare sfârşitului Războiului Rece, reafirmarea sprijinului SUA faţă de Israel este vizibil atât din declaraţiile oamenilor politici cât şi din platformele electorale ale partidului Republican şi ale celui Democrat. Conform platformei Partidului Democrat în anul 1992, „sfârşitul Războiului Rece nu a alterat interesele Americii în cadrul relaţiilor noastre cu Israelul, bazată pe valori comune, pe un angajament comun faţă de democraţie şi pe o alianţă strategică cu beneficii pentru ambele state”[33]. O susţinere similară este afirmată şi de către Partidul Republican, care susţinea faptul că ”Israelul a demonstrat o importanţă strategică pentru SUA în calitatea sa de cel mai de încredere şi capabil aliat în această parte a lumii fiind singura democraţie reală din Orientul Mijlociu”[34]. Platforma Partidului Republican pentru alegerile prezidenţiale din 2008 a fost orientată spre justificarea loviturilor israeliene asupra unor ţinte libaneze şi palestiniene, acţiuni pe care republicanii americani le considerau un act de *legitimă* apărare. Potrivit acestei platforme, „Statele Unite îşi rezervă orice mijloace de a acţiona în acele situaţii care afectează securitatea noastră, interesele noastre şi siguranţa prietenilor noştri”[35]. Republicanii susţineau un acord final de pace între palestinieni şi israelieni, care „să se bazeze pe realităţile actuale”, ceea ce poate fi interpretatat ca acceptarea de către Palestina a teritoriilor ocupate de Israel în momentul respectiv. În cadrul discursului său ţinut în faţa Comitetului israeliano-american pentru afaceri publice, John McCain susţinea faptul că Statele Unite şi Israelul au fost „aduse împreună de idealuri comune (..) .Suntem cei mai naturali aliaţi şi la fel ca şi statul Israel însuşi, această alianţă este pentru totdeauna”[36].

Şi platforma Partidului Democrat din 2008 susţinea crearea unui stat palestinian; şi susţinea şi că asumarea oricărei obligaţii din partea Israelului de a se retrage din teritoriile ocupate în 1967 este „nerealistă”. Democraţii afirmau faptul că Statele Unite „va continua să izoleze Hamas până în momentul în care renunţă la terorism”, dar se angajează „să conducă efortul de a construi un drum spre securitate şi

[33] Ibidem, p. 5

[34] Ibidem, p. 46

[35] Platforma partidului republican, 2008, disponibilă la http://platform.gop.com/2008Platform.pdf, accesat la data de 5.04.2009

[36] www.scribd.com/doc/3265725/John-McCain-Speech-at-AIPAC - accesat la data de 05.04.2009

pace durabilă"[37]. În octombrie 2007, candidatul partidului democrat la preşedinţia Statelor Unite susţinea un discurs în faţa Comitetului Israeliano-American pentru Afaceri Publice, în care afirma că misiunea Americii este de a reconstrui drumul spre procesul de pace, şi că „acest efort începe cu un angajament solid şi coerent faţă de securitatea Israelului: cel mai puternic aliat al nostru în regiune şi singura democraţie consolidată"[38]. Acest dublu sprijin poate fi considerat unul din motivele pentru care interesul faţă de relaţiile cu Israelul s-a menţinut la Washington, D.C. şi a avut o *relativă continuitate* de la o perioadă de guvernare la alta.

Continuarea parteneriatului în vederea asigurării păcii în Orientul Mijlociu reiese şi din discursul lui Al Gore, în cadrul unei conferinţe ţinute în cadrul Comitetului Israelian pentru Afaceri Publice din America, un grup de interes foarte puternic, conferinţă intitulată „Politica SUA în Orientul Mijlociu : o nouă eră în cooperare". În cadrul acestei conferinţe, Gore afirma faptul că: „în demersul nostru de a obţine pacea în Orientul Mijlociu suntem ghidaţi de un principiu fundamental care formează baza unui proces de pace – angajamentul nostru absolut faţă de securitatea Israelului (...) SUA consideră Israelul ca principal aliat în cadrul unui parteneriat solid pentru pace"[39].

Deşi la nivel empiric şi politic se constată mai degrabă o continuitate a relaţiilor bilaterale SUA - Israel şi după Războiul Rece, putem totuşi identifica cel puţin două elemente care indică o reconfigurarea a acestei relaţii după anii '90, faţă de perioada Războiului Rece.

Primul element al discontinuităţii este vizibil în ceea ce priveşte gradul de predictibilitate al Israelului în cadrul relaţiilor cu Statele Unite, care a scăzut vizibil în ultimii ani. În perioada de apogeu a Războiului Rece, Israelul făcea parte din echipamentul de securitate al lumii occidentale şi nu avea astfel nici un motiv să se teamă în mod exagerat de statele *arabe* din regiune. Temerile Israelului erau mai degrabă îndreptate către URSS, care era de altfel şi principalul sponsor al statelor arabe de primă linie, cu potenţial major de influenţă în regiune. Astfel, Israelul nu se afla în poziţia de a nu onora cerinţele Statelor Unite (de sprijinul cărora depindea, în caz de

[37] Platforma partidului democrat, 2008, disponibilă la http://marcambinder.theatlantic.com/Platform.pdf , accesat la data de 05.04.2009

[38] www.haaretz.com/hasen/spages/832668.htmlm - accesat la data de 05.04.2009

[39] Ibidem , p. 56

criză majoră, supraviețuirea statului israelian), motiv pentru care se supunea oricăror cereri din partea Washingtonului. Sfârşitul Războiului Rece aduce cu sine dispariția protecției oferite de URSS statelor arabe, astfel încât importanța Israelui pentru Statele Unite în ceea ce privea îngrădirea puterii Uniunii Sovietice scade considerabil. Deşi se constată şi o scădere a interesului SUA față de „afacerile globale" datorită dispariției principalului său competitor din perioada Războiului Rece, totuşi „interesele SUA în regiunea Orientului Mijlociu au caracter permanent, ceea ce justifică menținerea unui angajament în zonă" [40] şi după anii 1990.

Lipsa de predictibilitate a politicii externe israeliene este bine ilustrată şi de recentul episod privind dorința Israelului de a lovi ține legate de programul nuclear al Iranului, ca şi de demersurile făcute pentru a obține sprijin din partea statelor Unite ale Americii. În context electoral, dar şi din alte rațiuni ce țineau de securitatea Americii, administrația Bush nu şi-a afirmat însă sprijinul pentru o astfel de intervenție. Într-un interviu acordat cotidianului Ha'aretz, în luna decembrie a anului 2008, Zbigniew Brzezinski, care ocupase funcția de consilier pentru probleme de securitate în timpul administrației Carter, susținea faptul că "sfatul pe care l-aş da guvernului israelian este de a nu se angaja într-o campanie privind un atac american asupra Iranului, deoarece nu cred că America va ataca Iranul, iar dacă o va face, consecințele vor fi dezastruoase"[41], subliniind totodată efectul negativ pe care acest demers l-ar putea avea asupra relațiilor dintre statul american şi cel israelian. Principalele temeri exprimate de fostul consilier erau legate de faptul că un eventual atac israelian nu va avea capacitatea să distrugă în totalitate potențialul nuclear al Iranului, ceea ce „ar putea deteriora facilitățile, vor încetini procesul nuclear, dar vor exacerba extremismul iranian aducându-i laolalta pe iranienii naționalişti şi pe cei fundamentalişti şi cred că acest lucru nu este în interesul nimănui. În sfârşit, dar nu în ultimul rând, Israelul nu poate lansa o operațiune efectivă fără permisiunea noastră"[42]. Nu aceeaşi viziune este împărtăşită şi de către statul israelian, care deşi a decis – conform relatărilor de presă pe care le avem la dispoziție - să nu lanseze atacul, a continuat să facă exerciții militare aeriene deasupra Mediteranei, pe o distanță ce echivala cu distanța dintre Ierusalim şi Teheran.

[40] Efraim KARSH, Frank CASS, *Israel : the first hundred year,* Vol. IV, Londra, 2003, p. 106

[41] Zbigniew BRZEZINSKI, *Israel's push for Iran strike may hurt U.S. ties,* în Haaretz Magazine, disponibil pe site-ul http://www.haaretz.com/hasen/spages - accesat pe data de 20.03.2009

[42] Ibidem, p. 1

Al doilea element care ilustrează existența unei *anumite discontinuități* în relațiile dintre SUA şi Israel, în perioada de după Războiul Rece, ține de dispariția unei logici mecaniciste şi a schimbării de context pe scena internațională. După momentul căderii URSS din poziția de mare putere, se observă o nouă tendință în Orientul Mijlociu, una prin care actorii locali de primă linie încep să afişeze o identitate ancorată în marile trăsături ale regiunii, de factura „temei solidarității musulmane". Situația generată de acest context aduce SUA în poziția de a considera Israelul mai degrabă ca un actor ce trebuie ținut în frâu, astfel încât intervențiile sale în regiune să nu afecteze relația Statelor Unite cu statele arabe din Orientul Mijlociu. Astfel, modificarea conjuncturii determină SUA să încerce să oprească Israelul să funcționeze ca actor *militar*, față de perioada Războiului Rece când rolul Israelului din punct de vedere al Statelor Unite era acela de mecanism activ al politicii sale de securitate şi apărare.

Această modificare este vizibilă dacă facem referire la Războiul din Golf din 1991, când Statele Unite au primit sprijin *direct* din partea statelor arabo-musulmane moderate pentru înlăturarea regimului lui Saddam Hussein, deoarece acestea se temeau de distrugerea echilibrului de forțe în regiune. Deşi Saddam direcționează o parte a atacurilor întreprinse cu rachete balistice împotriva Israelului, preşedintele Bush solicită Israelului să *nu* întreprindă un atac aerian, principala motivația fiind aceea că o astfel de implicarea din partea sa „ar fi determinat cele mai multe dintre statele arabe să părăsească coaliția cu Statele Unite"[43]. Totodată, statele arabe împărtăşeau la vremea o concepție comună privind Israelul pe care îl considerau a fi „ un stat (…)care refuză dreptul la autodeterminare al populației palestiniene şi care poate oricând să se angajeze într-un atac militar datorită capabilităților sale nucleare"[44]. Din acest motiv, cel mai probabil e că statele arabe ar fi perceput sprijinul acordat de SUA Isarelului în vederea atacării Irakului ca o susținere de către Washington a „ambițiilor regionale de putere ale Israelului"[45].

Existența unor decizii şi politici *divergente* între cele două state poate fi însă sesizată, la o analiză detaliată şi atentă, şi în anumite episoade petrecute încă din

[43] Robert SCHULZINGER, *U.S diplomacy since 1900,* Oxford University Press, New York, 1998, p. 354

[44] Lenore MARTIN, *Assessing the impact of U.S –Israeli relations on the Arab World,* Institutul de studii strategice, Carlisle, 2003, p. 2

[45] Ibidem, p. 3

perioada Războiului Rece. Primul exemplu semnificativ este, credem, poziția luată de președintele Eisenhower în timpul Crizei Canalului de Suez, după terminarea războiului America făcând presiuni asupra Israelului de a se retrage din teritoriile cucerite. Al doilea exemplu este suspendarea de către Ronald Reagan, în 1981, a unui acord de cooperare strategică cu Israelul, după ce acesta anexase înălțimile Golan. În 1991, președintele Bush va amâna aprobarea unui cererei de împrumut solicitată de către Israel pentru a putea absorbi populația evreiască venită din Etiopia și Uniunea Sovietică, deoarece nu era de acord cu anumite politici ale Israelului legate de populația palestiniană. Unul dintre episoadele recente este legat de divergențele dintre Israel și SUA apărute în 2005, pe fondul deciziei Israelului de a vinde anumite categorii de echipament militar Chinei.

Existența unei *continuități*, mai ales în ceea ce privește sprijinul prezidențial față de Israel, poate fi ilustrată dacă realizăm o analiză de discurs a afirmațiilor președinților americani cu privire la chestiuni legate de ideea politică întrupată azi de Israel, începând cu Abraham Lincoln și terminând cu George W. Bush. Imediat după Proclamația de abolire a sclaviei, Abraham Lincoln se pronunță asupra dorinței evreilor – care fuseseră victimele unor opresiuni în Turcia și Rusia – de a se întoarce la pământul lor strămoșesc, considerând că acest lucru reprezintă „un gând nobil și unul împărtășit de mulți americani”[46]. La numai 11 minute după adoptarea Proclamației de Independență a Israelului, Harry Truman face, la aproape un secol după Lincoln, o declarație care recunoaște de facto noul stat israelian, considerând că noul stat va fi nu doar o altă națiune suverană ci și un cadru de dezvoltarea a idealurilor civilizației umane. Președintele John Kennedy reafirmă relațiile de prietenie dintre Statele Unite și Israel, susținând faptul că America „are un angajament față de toate societățile libere care caută un drum al păcii și al respectului față de drepturile individuale”[47]. Richard Nixon își construiește un discurs despre relațiile israeliano-americane care se concentrează în jurul conceptului de prietenie și de angajament moral și militar al Statelor Unite față de „prietenii și aliații” săi. Aceași perspectivă o găsim și în discursul

[46] www.jewishvirtuallibrary.org - accesat la data de 1.03.2009

[47] Mitchell G. Bard. *U.S.-Israel Relations: Looking To The Year 2000*. DC: AIPAC, 1991. disponibil la www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/bibusisrael.html - accesat la data de 1.03.2009

preşedintelui Ford, care afirma că „angajamentul faţă de securitatea şi viitorul Israelului este bazat pe moralitate (...) iar rolul Americii în susţinerea Israelului onorează moştenirea americană”[48]. Existenţa unui angajament clar şi ireversibil este relevată şi în discursurile preşedintelui Jimmy Carter, care considera că America are „o datorie morală de a asigura existenţa Israelului ca naţiune, securitatea acestuia, drepturile poporului izraelian”. Ronald Reagan este cel care va sublinia în discursurile sale existenţa unor valori comune împărtăşite de cele două state, valori care fac această relaţie să fie una specială în câmpul relaţiilor internaţionale: „prietenia noastră este bazată pe legături morale şi strategice, precum şi pe angajamentul nostru comun faţă de democraţie”.

O dată cu sfârşitul Războiului Rece şi schimbarea situaţiei pe plan internaţional, preşedintele George Bush va reconfirma existenţa şi menţinerea în viitor a relaţiilor strânse dintre cele două state: „este posibil să avem puncte diferite asupra unor politici din când în când, dar nu sunt diferenţe de principiu”[49]. La împlinirea a 50 de ani de la crearea statului Israel, preşedintele Bill Clinton adresează o scrisoare premierului izraelian, în care îşi afirma admiraţia pentru toate reuşitele Israelului de la fondarea sa : „suntem mândri de relaţiile pe are le-am stabilit cu Israelul, bazate pe împărtăşirea unor valori comune şi idealuri. Această relaţie unică va rezista aşa cum şi Israelul a rezistat”[50]. Valorile comune şi morale care ţin unite cele două state apar frecvent şi în discursurile preşedintelui George W. Bush, care afirma că vede în Israel : „o resursă mai preţioasă decât petrolul şi aurul: talentul şi determinarea unui popor liber, care a refuzat să lase orice obstacol să stea în calea propriului destin”[51].

Sprijinul economic acordat de către Statele Unite Israelui după anul 1990 ilustrează o poziţie specială pe care acest stat o ocupă faţă de alte state, atât din Orientul Mijlociu cât şi din alte zone ale lumii. Israelul primeşte o asistenţă externă de aproximativ 3 miliarde de dolari pe an, sumă ce reprezintă o şesime din bugetul

[48] www.jewishvirtuallibrary.org/israelm - accesat la data de 1.03.2009

[49] Ibidem

[50] Fragment din scrisoarea adresată prim-ministrului israelian Netanyahu cu ocazia a 50 de ani de la înfiinţarea statului Israel – disponibilă la adresa www.amichai.com/war/opinion/america.htm - accesată la data de 1.03.2009

[51] Discurs ţinut în faţa Knesset, 15 mai, 2008 – disponibil la www.jewishvirtuallibrary.org/israelm - accesat la data de 1.03.2009

american pentru ajutoare externe directe şi 2% din P.I.B-ul statului evreu[52]. Importanța cifrei nu poate fi ilustrată decât dacă există o comparație cu privire la sprijinul oferit de către Statelor Unite altor țări. Astfel, ajutorul extern oferit Israelului presupune o sumă de 500 de dolari alocată fiecărui locuitor în parte, în timp ce Egiptul, considerat cel „de-al doilea mare destinatar al ajutoarelor americane", primeşte doar 20 de dolari pe cap de locuitor, iar Pakistanul numai 5 dolari pe cap de locuitor[53]. O decizie a Congresului American din 1998 prevedea reducerea ajutorului economic către Israel cu 1,2 miliarde pe an, concomitent cu creşterea sumei acordate sprijinului militar de la 1,8 miliarde de dolari la 2,4 miliarde dolari[54]. Trebuie menționat faptul că ajutoarele acordate au caracter nerambursabil şi ele reprezintă doar o mică parte din sprijinul acordat de Statele Unite Israelului pe plan economic.

Sprijinul economic se realizează şi prin garantarea de către SUA a creditelor contractate de către Israel de la organismele financiare internaționale. Mecanismul garantării presupune faptul că guvernul american : „nu acordă fonduri directe, dar se angajează că le va rambursa creditorilor privați în cazul unei încetări a plăților şi oficialii administrației pretind că nu este vorba de cheltuieli reale şi nici de costuri reale pentru contribuabilii americani"[55]. Richard Curtiss, redactor la Washington Report on Middle East Affairs susținea faptul că foarte mulți dintre contribuabili americani nu cunosc costurile unui astfel de ajutor acordat Israelului, el estimând faptul că „ ajutorul extern de 84,8 miliarde de dolari acordat de de SUA Israelului în perioada dintre anii 1949 şi până în 1998 a presupus un cost plătit de contribuabilii americani de 134,8 miliarde de dolari, ceea ce inseamnă o sumă de 23,240 dolari americani pe cap de israelian[56].

În ceea ce priveşte garantarea creditelor, aceasta permite Israelului să acceseze împrumuturi externe la dobânzi mici, Statele Unite fiind pasibile de plată în

[52] John, MEARSHEIMER, Stephen WALT, Op.Cit., p. 25

[53] Ibidem, p. 26

[54] Carol MIGDALOVITZ, *Israel: Background and Relations with the United States,* Congressional Research Service, 8.09.2009, p. 32, disponibil la www.fas.org.sgp.us/mideast/RL 33476 - accesat la data de 25.03.2009

[55] John, MEARSHEIMER, Stephen WALT, Op.Cit., p. 27

[56] Richard CURTISS, *The Cost of Israel to U.S. Taxpayers: True Lies About U.S. Aid to Israel,* Washington Report on Middle East Affairs, Nr. 10, 26.01.2001, disponibil la www.wrmea.com/html/us_aid_to_israel.htmm - accesat la data de 26.03.2009

eventualitatea în care Israelul nu-şi îndeplineşte obligaţiile ce decurg din contractarea împrumutului. De asemenea, în 2003, datorită situaţiei de criză în care se afla statul israelian, Congresul American decide garantarea unui împrumut al acestuia în valoare de 8 miliarde de dolari americani, împrumut menit să redreseze economia Israelului[57]. Autorizarea acestui credit de către Statele Unite urmărea în primul rând „să ajute Israelul să se pregătească pentru războiul cu Iranul, să facă faţă crizei economice prelungite şi să acopere costurile generate de a doua Intifada palestiniană"[58]. Deoarece Israelul nu a respectat condiţiile de a nu folosi aceste împrumuturi pentru a consolida bariera de securitate dintre el şi teritoriile ocupate de palestinieni, Statele Unite hotărăsc reducerea sumei acordate, însă cuantumul acestei reduceri este nesemnificativ, deoarece suma de trei miliarde de dolari este redusă cu numai 289,5 milioane de dolari.[59]

Un alt element al spriijinului financiar se bazează pe stabilirea unor relaţii comerciale stabile între cele două state şi pe cuantumul investiţiilor americane în Israel. Semnarea unor acorduri privind comeţul liber între cei doi actori statali presupune obţinerea de avantaje de partea ambilor parteneri şi presupune eliminarea tarifelor vamale şi a taxelor de import-export. Potrivit estimărilor, în 2007, Israelul a importat produse provenite din Statele Unite în valoare de 7,8 miliarde dolari americani şi a exportat produse către acestea în valoare de 18, 9 miliarde dolari[60]. Investiţiile americane din Israel au contribuit la dezvoltarea unor industrii şi servicii; aşa de exemplu, în 2005 firma Intel, producătoare de microcipuri, investea o sumă de 4,6 miliarde dolari[61] în sucursala sa din Israel, iar în 2006, Warren Buffet, un puternic investitor american, a anunţat cumpărarea a 80% din acţiunile unuia dintre cele mai importante complexe metalurgice din Israel, pentru o sumă de 4 miliarde[62] de dolari.

Trebuie menţionat şi faptul că Israelul a primit sprijin financiar din partea Statelor Unite de fiecare dată când instabilitatea în regiunea Orientului Mijlociu creştea

[57] Jeremy SHARP, *U.S Foreign Aid to Israel*, , Congressional Research Service, 2.01.2008, p. 15, disponibil la www.fas.org.sgp.us/mideast/RL 33222 - accesat la data de 25.03.2009

[58] John, MEARSHEIMER, Stephen WALT, Op. Cit, p. 27

[59] Ibidem, p. 29

[60] Carol MIGDALOVITZ, Op. Cit., p. 32

[61] Ibidem, p. 33

[62] Ibidem, p. 34

iar securitatea internă a Israelului era ameninţată. Astfel, în 1991, Congresul american aprobă acordarea unui sprijin financiar de urgenţă în valoare de 650 de milioane de dolari[63] Israelului, pentru a acoperi pagubele şi alte costuri produse acestuia datorită operaţiunii Furtună în Deşert desfăşurată de Statele Unite. În acelaşi an, Congresul autorizează un credit de 10 miliarde de dolari[64] care urma să fie folosit de către Isarael pentru a facilita integrarea imigranţilor evrei al căror număr creştea datorită destrămării Uniunii Sovietice şi datorită căderii Cortinei de Fier.

Alte sume importante de bani au fost acordate Israelului din partea Statelor Unite datorită interesului crescut al SUA pentru implementarea şi menţinerea unui climat de pace în zona Orientului Mijlociu. În acest sens, în 1998 , Israelul solicită Statelor Unite un sprijin financiar în valoare de 1,2 miliarde dolari, suplimentar faţă de sumele acordate de acestea pentru retragerea trupelor israeliene din Fâşia Gaza, operaţiune cunoscută sub numele de „Acordul WYE"[65]. Administraţia Clinton a manifestat o susţinere deosebită faţă de finanţarea acestui acord, preşedintele democrat folosindu-se chiar de dreptul său de veto pentru a respinge un act al Camerei Reprezentanţilor cu privire la finanţarea operaţiunilor externe. Potrivit mesajului de justificare a veto-ului, Preşedintele Clinton, considera că „finanţarea oferită de actul 2606 este inadecvată (...). Este şocant faptul că Congresul a eşuat să-şi îndeplinească angajamentele faţă de Israel şi faţă de vecinii acestuia. Chiar când prim-ministrul Barak a reuşit să dea startul procesului de pace, acest act trimite cel mai nefavorabil mesaj Israelului, Iordaniei şi Palestinei cu privire la angajamentul Statelor Unite faţă de procesul de pace din Orientul Mijlociu"[66].

Putem considera ca punct de plecare în acordarea de către Statele Unite a unei importante asistenţe militare Israelului, Memorandumul de Înţelegere semnat în 1975, prin care Washingtonul se obligă „să facă toate eforturile pentru a da curs (...) cererilor Israelului în materie de echipamente militare şi alte probleme de apărare şi să întreţină forţa defensivă a Israelului prin furnizarea unor tipuri avansate de echipamente"[67].

---

[63] Jeremy SHARP, Op.Cit., p 18

[64] Ibidem, p. 19

[65] Ibidem, p. 20

[66] Mesajul de veto al preşedintelui Clinton faţă de H.R. 2606, disponibil la www.usgovinfo.about.com/library/weekly/blaveto – accesat la data de 20.03.2009

[67] John, MEARSHEIMER, Stephen WALT, Op.Cit., p. 292

Cooperarea bilaterală în domeniul securității s-a accentuat în timpul administrației Reagan din rațiuni care țineau de politica de îngrădire a URSS dusă de Statele Unite. În 1986, Israelul va fi invitat să participe la Inițiativa de Apărarea Strategică cunoscută şi sub numele de Războiul Stelelor, doi ani mai târziu Israelul obținând şi rolul de aliat extern al NATO. Acest statul oferea Israelului posibilitatea de „a cumpăra o gamă mai vastă arme americane la prețuri mai mici, prioritatea la livrarea de echipamente militare excedentare, participarea la proiecte comune de cercetare-dezvoltare şi la inițiativele anti-teroriste ale Statelor Unite”[68].

Un moment important în colaborarea militară este reprezentat de decizia Statelor Unite din 1989 de a stoca echipamente militare în Israel[69], scopul fiind acela ca Statele Unite să aibe acces la aceste depozite în situații de criză , permițîndu-se însă şi accesul Israelului la toate depozitele de armament. Potrivit unor surse de presă[70] , o parte din armele şi munițiile din aceste depozite ar fi fost utilizate de Israel în timpul conflictului armat din 2006 împotriva Hezbollah. Accesul permis Israelului de a apela la mijloacele militare de apărare ale Statelor Unite a contribuit la „transformarea forțelor israeliene într-una dintre armatele cu cel mai mare grad de sofisticare tehnologică de pe glob”[71].

Finanțarea militară străină a Statelor Unite pentru anul financiar 2008 a reprezentat peste 20% din bugetul de apărarea al Israelului[72] şi a însumat 2,4 miliarde de dolari[73] americani. Dintre aceştia, 73,5 milioane au fost destinate achiziționării de rachete Arrow[74] şi 7 milioane pentru aderarea la programul „David’s Sling”[75], un program de interceptare al rachetelor de la distanțe de până la 200 de kilometrii.

Capacitatea militară a Israelul se datorează în primul rând sprijinului şi finanțărilor americane astfel încât, în august 2007, administrația Bush decide creşterea

[68] Ibidem, p. 31

[69] Ibidem, p. 32

[70] www.Ynetnews.com– accesat la 06.04.2009

[71] Jeremy SHARP, Op. Cit., p.1

[72] Ibidem, p. 4

[73] Ibidem, p. 5

[74] Carol MIGDALOVITZ, Op. Cit., p. 32

[75] Ibidem, p. 32

asistenței militare față de Israel cu peste 6 miliarde de dolari în următorii 10 ani[76]. Deşi oficialii americani afirmau faptul că această sumă era o investiție într-o pace de lungă durată în Orientul Mijlociu, această mărea decalajele strategice dintre Israel şi statele arabe, creştea riscul unor potențiale conflicte şi genera noi sentimente anti-americane din partea populației arabe.

Sprijinul diplomatic este complementar formelor de ajutor economic şi militar pe care Israelul le-a primit, încă de la înființarea lui, de la Statele Unite. Primul aspect al cooperării diplomatice este legat de susținerea oferită de Statele Unite Israelui în ceea ce priveşte rezoluțiile Consiliul de Securitate al ONU care aveau o atitudine critică şi condamnau anumite acte ale Israelului. În perioada cuprinsă între 1972 şi 2006, Washingtonul şi-a folosit dreptul de veto „în cazul a 42 de rezoluții ale Consiliului de Securitate al ONU[77] care criticau Israelul". Comparativ cu această cifră, Uniunea Sovietică/Rusia şi-a folosit dreptul de veto de 119 ori între anii 1946 şi 1985, în timp ce SUA şi-a folosit prima dată acest drept în 1970 şi a apelat la el de 82 de ori până în martie 2007[78]. Potrivit unul calcul statistic, Statele Unite şi-a folosit acest drept în aproape jumătate dintre cazuri în chestiuni care priveau Israelul. O susținere similară reiese şi în ceea ce priveşte rezoluțiile Adunării Generale ONU.

Rezoluția nr. 46/47 din 1991, de exemplu, critica Israelul pentru încălcarea Convenției de la Geneva şi pentru nerespectarea integrității teritoriale şi a drepturilor populației palestinieine[79]. Cu privire la acest aspect, Statele Unite se abțin, fiind alături de Israel şi Republica Dominicană singurele state care nu se pronunță în favoarea rezoluției. Exemplele sunt multiple: în 1992, SUA votează împotriva rezoluției 47/63 care acuza drept ilegale anexările teritoriale operate de Israel şi încălcarea prevederilor dreptului internațional[80]; de asemenea, Statele Unite votează împotriva unui număr semnificativ de rezoluții ale Adunării Generale care acuzau Israelul de grave încălcări ale drepturilor omului în teritoriile palestiniene şi criticau politicile şi practicile acestuia în teritoriile ocupate. Numai în 1996, Israelul a votat asemenea Statelor Unite în ceea ce

[76] Jeremy SHARP, Op. Cit., p. 5

[77] John, MEARSHEIMER, Stephen WALT, *Lobby-ul israelian şi politica externă a Statelor Unite,* Ed. Antet, Prahova, 2008, p. 36

[78] www.globalpolicy.org/security/data/vetotab.htm - accesat la data de 4.04.2009

[79] www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/UN/gatoc.html - accesat la data de 4.04.2009

[80] www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/UN/gatoc.html

priveşte 95% din rezoluţiile importante[81] ale Adunării Generale a ONU, la mare distanţă faţă de alţi aliaţi tradiţionali ai SUA, precum Marea Britanie care a votat asemenea SUA în 79% din cazuri, Franţa în 78% din cazuri, Canada în 73 % din cazuri şi Japonia în 72% din cazuri[82].

După sfârşitul Războiului Rece, două momente sunt semnificative, afirmă autori importanţi, pentru a ilustra „tendinţa Americii de a lua partea Israelului”[83], şi anume Acordurile de la Oslo şi Camp David. Rolul de negociator al Statelor Unite a fost mai degrabă orientat spre susţinerea oricăror interese israeliene, cele mai relevante declaraţii fiind cele ale negociatorului israelian de la Oslo, Ron Pundak, potrivit căruia „abordarea tradiţională a Departamentului de Stat american era să adopte poziţia premierului israelian (...) guvernul de la Washington părea că lucrează pentru prim-ministrul de la Ierusalim când încerca să convingă partea palestiniană să accepte ofertele Israelului”[84]. Potrivit lui Mouin Rabbani, Acordul de la Oslo a fost incapabil să producă o relaţie israeliano-palestiniană viabilă, datorită faptului că aceasta nu era bazată pe recunoaşterea unor drepturi egale. Astfel, teritoriile palestiniene nu sunt recunoscute de către Israel ca fiind ocupate, tratatele semnate nu se referă la probleme stringente şi oferă o serie de soluţii ambigue. În acest context, se poate afirma că, la Oslo, Statele Unite au permis informal accelerarea colonizării israeliene care duce la fragmentarea deliberată a teritoriilor israeliene prin anexarea de locaţii strategice, controlul strict al mişcării populaţiei palestiniene şi eforturile de a împiedica constituirea unei economii independente palestiniene. Prin urmare, afirmă unii autori, acordul de la Oslo nu va fi considerat „nici un instrument de decolonizare, nici un mecanism de implementare a rezoluţiilor ONU relevante pentru conflictul israeliano-palestinian (...) mai degrabă este un cadru menit să schimbe baza de control a Israelului asupre teritoriilor ocupate cu scopul de al perpetua”[85]. În ceea ce priveşte rolul Statelor

[81] Daniel PIPES, Mitchell BARD, *How special is the U.S-Israeli Relationship?*, Middle East Quaterly, iunie 2007, p. 2, disponibil la www.danielpipes.org/282/how-special-is-the-us-israel-relationship - accesat la data de 20.03.2009

[82] Ibidem

[83] John, MEARSHEIMER, Stephen WALT, Op. Cit., p. 41

[84] Ron PUNDAK, *From Oslo to Taba : What went wrong?,* Survival 43, nr.3 , 2001, p. 41, disponibil la www.peres-center.org/Media/from oslo to taba.pdf -accesat la data de 20.03.2009

[85] Mouin, RABBANI, Rocks and Rockets: Oslo's Inevitable Conclusion, în *Journal of Palestine Studies*, vol. 30, Nr. 3, 2001, p. 73

Unite în cadrul negocierilor de la Camp David, acesta este conceput ca fiind diferit, complex şi în concordanţă cu interesele Israelului. Datorită relaţiei strategice dintre cele două state, americanii au respectat „regula de nesurprindere”[86] care reprezintă un angajament al ambelor state de „a-şi împărtăşi planurile în avans”, ceea ce a făcut ca Israelul să ştie dinainte începerii negocierilor care vor poziţiile pe care se vor situa Statele Unite.

Trebuie menţionat aici şi faptul că lobby-ul israelian în Statele Unite este susţinut de o serie de grupuri şi persoane, fără să existe însă o organizare centralizată, ierarhică a acestora, ele fiind mai degrabă interconectate prin interesele pe care le promovează. Putem afirma însă că cea mai puternică organizaţie de susţinere a intereselor israeliene în Statele Unite este reprezentată de Comitetul Israeliano-American pentru Afaceri Publice (AIPAC). Această organizaţie anunţă pe siteul său oficial o serie de reuşite care răspund intereselor Israelului şi care au fost îndeplinite datorită unei strânse colaborări cu ramura executivă cât şi cea legislativă a guvernării americane, atât în timpul administraţiilor democrate cât şi a celor republicane. Această dublă colaborarea ilustrează tendinţa grupurilor de interes de a „nu avea culoare politică” şi de a se alătura întotdeauna taberei câştigătoare, care are puterea să le susţină interesele. Trebuie însă să luăm în considerare şi care sunt raţiunile din partea celor două tabere politice americane pentru a susţine iniţiativele acestui grup, aspect ce va fi tratat ulterior în lucrare. Patrimoniul de reuşite al AIPAC, aşa cum este el anunţat de către organizaţie cuprinde „adoptarea de către Congres a unor rezoluţii şi acte care condamnau şi impuneau sancţiuni dure Iranului în ultimii 15 ani, adoptarea unei legislaţii care cere administraţiei reevaluarea viitorului sprijin militar pentru statele arabe astfel încât să se menţină superioritatea militară a Israelului faţă de potenţialii adversari din regiune, adoptarea unei serii de rezoluţii care reafirmă sprijinul Congresului faţă de dreptul Israelului de a se autoapăra în faţa grupurilor teroriste ale Hamas şi Hezbollah, întărirea cooperării energetice dintre Israel şi Statele Unite, etc”[87].

Un alt grup deosebit de puternic şi cu o influenţă deosebită în ceea ce priveşte promovarea intereselor israeliene este reprezentat de Conferinţa Preşedinţilor, grup ale

[86] Robert MALLEY, Hussein AGHA, *The Palestinian-Israeli Camp David negotiations and beyond,* Journal of Palestine Studies, Vol. 31, Nr. 1, 2001, p. 73

[87] www.aipac.org – accesat la data de 12.04.2009

cărui interese declarate sunt: „întărirea înțelegerii că un stat israelian stabil din punct de vedere politic, puternic din punct de vedere militar şi economic este în interesul Americii şi a păcii globale, considerarea şi pe viitor de către America a Israelului ca fiind un aliat şi un partener strategic deosebit de important, promovarea ideii potrivit căreia interesele naționale ale SUA şi cele ale Israelului coincid, etc”[88]. Grupuri de lobby israelian foarte importante sunt şi Justiție pentru Evrei din partea țărilor arabe[89] (JJAC), care pledează pentru problema refugiaților evrei din statele arabe şi Americans for Peace Now[90] care susține întărirea „relației speciale” dintre Israel şi SUA, relație ce are la bază înterese şi valori comune.

Ca să ilustrăm amploarea activității lobby-ului izraelian în SUA, este important să vedem care sunt cauzele pentru care aceste grupuri de interes exercită o presiune atât de mare la nivelul actorilor politici decizionali. Potrivit lui Walt şi Mearsheimer, principalele motive pentru care lobby-ul este atât de eficace în atingerea unor interese rezidă din: „caracterul deschis al sistemului politic american, faptul că Statele Unite au o formă de guvernământ în care separația puterilor este clară, o tradiție îndelungată a exprimării libere şi un sistem în care participarea la alegeri este costisitoare iar sponsorizarea campaniei electorale slab reglementată”[91]. Astfel primul motiv pentru care aceste grupuri au o influență semnificativă este legat de caracterul democratic al societății americane, care presupune dreptul oricui de a-şi promova interesele în fața puterii de stat. Al doilea argument este legat de resursele pe care aceste grupuri le dețin, resurse care se pot transforma în sprijin financiar în cadrul campaniilor electorale pentru anumiți candidați. În concepția politologului Robert Trice, resursele şi organizarea sunt două componente care fac diferența între influența unui grup de interes israelian şi alte grupuri de interes mai mici: „majoritatea grupărilor evreieşti de prim-rang se caracterizează printr-un număr mare de membri, un personal bine instruit, programe sociale şi politice cu o finanțare adecvată, grupuri de lucru specializate pe anumite subiecte şi rețele sofisticate de comunicare internă”[92]. Al treilea motiv care

[88] www.conferenceofpresidents.org/content.asp?id=12 - accesat la 12.04.2009

[89] www.jjac.org – accesat la data de 12.04.2009

[90] www.peacenow.org/feature_govt.asp?rid=&cid=3361#03- accesat la data de 12.04.2009

[91] Stephan WALT, John MEARSHEIMER, Op. Cit., p. 114

[92] Robert TRICE, *Domestic interest groups,* în Stephan WALT, John MEARSHEIMER, *Lobbyul israelian în SUA*, Ed. Antet, Prahova, 2008, p. 115

justifică influenţa acestor grupuri rezidă în sprijinul financiar acordat de aceste grupuri în campaniile electorale, acelor candidaţi care se declară sau ilustrează în discursurile lor o atitudine proisraeliană.

Deoarece fondurile sunt esenţiale pentru susţinerea unei campanii de lungă durată, asemenea campaniei pentru cursa prezidenţială în Statele Unite, capacitatea grupurilor israeliene de a influenţă discursurile şi programele electorale a candidaţilor creşte proporţional cu suma donată. Totodată, se constată faptul că evreii americani sunt foarte activi şi implicaţi din punct de vedere politic, iar comunităţile mari evreieşti sunt localizate în statele al căror vot este considerat semnificativ pentru desemnarea candidaţilor din partea Partidului Democrat şi a celui Republican, cum ar fi California, Illinois, New York, Pennsylvania. Este şi motivul pentru care a devenit o tradiţie în rândul conducătorilor celor două partide de a participa la conferinţa politică anuală a AIPAC-ului.

Influenţa electoratului de origine evreiască se exercită în primul rând la alegerile prezidenţiale din SUA, afirmă Walt şi Mearsheimer. Se observă însă o înclinaţie a acestui electorat spre Partidul Democrat, astfel încât evreii au votat în proporţie de 90% pentru democraţii Franklin Roosvelt şi Harry S. Truman în alegerile din 1940, 1944 şi 1948. La alegerile din 1952 şi 1956, Adlai Stevenson a primit 70% din voturile comunităţii evreieşti, iar în 1960 John F. Kennedy a obţinut 83% din voturi, chiar dacă acesta era catolic[93]. Astfel, începând cu 1968, 70-80% dintre voturile evreilor au fost direcţionate către candidaţii partidului democrat. La alegerile din 2008, Barack Obama a obţinut sprijinul a 78% dintre evrei[94] comparativ cu 34% dintre voturile protestanţilor şi 47% dintre voturile catolicilor[95].

Există încă un element luat în considerare de Walt şi Mearsheimer pentru a justifica sprijinul deosebit de care se bucură iniţiativele introduse de grupurile de lobby israeliene în rândul oficialilor americani, şi anume posibilitatea de a fi acuzat de antisemitism. Relevanţa acestui argument este dat de o serie de factori reprezentaţi de faptul că :"antisemitismul constituie un set de credinţe care a generat în trecut mari

[93] www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/US-Israel/jewvote.html - accesat la 12.04.2009

[94] www.jta.org/news/article/2008/11/05/10000800/op-ed-why-jews-voted-for-obama, text accesat la data de 12.04.2009

[95] www.cnn.com/election/2008/results/polls, text - accesat la data de 12.04.2009

tragedii, inclusiv monstruoasele crime ale Holocaustului iar acum este discreditat clar în majoritatea păturilor societății"[96]. Rezultă faptul că reputația unei persoane publice poate fi grav afectată în urma atribuirii unui astfel de orientări dar şi faptul că această acuzație ar veni în contradicție cu sprijinul moral pe care Statele Unite îl declară față de Israel. Efectul acestei etichete ar putea fi chiar marginalizarea respectivului actor politic care a ilustrat o atitudine critică la adresa inițiativelor israeliene, reabilitarea acestuia fiind foarte dificilă în condițiile în care "tactica aceasta dă rezultate pentru că este foarte dificil ca un individ să dovedească, mai presus de orice dubiu , că nu este antisemit mai cu seamă atunci când critică Israelul sau lobby-ul" pro-israelian[97].

Puterea acestor grupuri rezidă astfel din aceea că "banii şi puterea de vot se pot transforma oricând în influență politică"[98], mai ales dacă luăm în considerare campaniile costisitoare, cunoscut fiind în acest sens rolul AIPAC-ului care, deşi „nu este un comitet de acțiune politică şi nu susține anumiți candidați, după cum nu dă bani direct pentru campaniile lor"[99], are însă o contribuție importantă în ceea ce priveşte stabilirea de legături între candidați şi posibilii lor donatori. Este motivul pentru care putem afirma faptul că în calitatea sa de nucleu determinant al procesului decizional înclusiv în plitica externă, Casa Albă reprezintă un deosebit interes pentru acțiunea exercitată de grupurile de presiune existente în Statele Unite. Thomas Cronin susținea faptul că aceste grupuri care acționează la nivelul Casei Albe "şi-au schimbat statusul din oaspeți temporari în rezidenți permanenți"[100]. Acest context ar putea motiva şi ilustra şi o anumită componentă a naturii complexe a „relației speciale" dintre SUA şi Israel, dar poate ilustra şi importanța deosebită a conceptului de interes în stabilirea de relații bilaterale între actorii statali.

Putem ilustra gradul de influență al lobbyului pro-israelian din SUA dacă analizăm două evenimente, şi anume intervenția SUA în Irak în 2001 şi conflictul dintre Siria şi Israel cu privire la Înălțimea Golan.

---

[96] John MEARSHEIMER, Stephan WALT, Op. Cit.,, p. 155

[97] Ibidem

[98] H.R MAHOOD, *Interest group politics in America – a new intensity*, Prentice Hall, New Jersey, <<sine data>> p.115

[99] John MEARSHEIMER,Stephan WALT, Op.Cit., p.126

[100] H.R MAHOOD, Op. Cit, p. 138

Opțiunea adoptată de lucrarea de față nu este una care să susțină ca lobby-ul este *singurul* motiv care justifică anumite decizii luate de SUA cu privire la statul Israel, însă voi prezenta câteva păreri care susțin importanța acestuia. În ceea ce privește intervenția din Irak, putem sesiza două demersuri ale acestor grupuri în a-i determina pe decidenții americani să considere Irakul un inamic şi un stat care poate afecta interesele şi siguranța SUA. Unul din aceste demersuri este reprezentat de adoptarea de către Congresul American a „Iraq Liberation Act", o lege care prevedea faptul că „Statele Unite ar trebui să aplice politica de sprijinire a eforturilor vizând înlăturarea regimului condus de Saddam Hussein de la putere şi promovarea instalării unui guvern democratic în locul regimului actual"[101]. Cel de-al doilea demers are în vedere o scrisoare adresă după evenimentele de la 11 septembrie 2001, de către Institutul Evreiesc pentru Afaceri Naționale de Securitate preşedintelui George W. Bush şi în care se susținea că „deşi deciziile nu stabilesc o legătură directă între Irak şi atentatele de la 11 septembrie, orice strategie vizând eradicarea terorismului şi a sponsorilor acestuia trebuie să includă un demers hotărâr de înlăturarea a lui Saddam Hussein de la putere „[102]. Totodată se reafirmă sprijinul Israelului față de orice demers al Statelor Unite de combatere a terorismului internațional. Aceste inițiative vor fi însoțite în toamna anului 2001 de o serie de scrisori deschise adresate preşedintelui Bush, de campanii de relații publice ca şi de articole de presă menită să atragă sprijinul populație pentru intervenția din Irak. În toate aceste demersuri se reafirma faptul că America şi Israelul au duşmani comuni şi că numai prin colaborarea dintre cele două state amenințarea terorismului poate fi eliminată. Impactul acestor demersuri rezidă din faptul că : „semnatarii diferitelor scrisori (...) sunt indivizi puternici care au legături strânse cu factori de decizie importanți şi legiuitori de pe Dealul Capitoliului, exercitând o influență semnificativă asupra acestora (..) făcând ca războiul să pară atât de necesar, cât şi benefic, denunțând moliciunea potențialilor opozanți şi legând soarta Americii de cea a Israelului, prin repetarea binecunoscutelor argumente morale şi strategice"[103]; putem deci considera că *şi* grupurile de lobby, ca şi activitatea acestora au reprezentat un factor important al deciziei de a interveni în Irak în 2001.

[101] www.iraqwatch.org/government/US/Legislation/ILA.htm - text accesat la data de 25.05.2009

[102] John MEARSHEIMER,Stephan WALT, Op. Cit. p. 200

[103] Ibidem, p. 202

O altă incercare de a utiliza lobby-ul ca intrument de a influența atitudinea Americii față de statele din regiunea Orientului Mijlociu ostile Israelului este vizibilă în ceea ce privește relațiile dintre Statele Unite și Siria. Deși raportul de forță militară între Siria și Israel este caracterizat de un dezechilibru vizibil în favoarea Israelului, așa cum rezultă din rapoartele anuale[104] realizate de Institutul Internațional de Studii Strategice din Londra , interesul Israelului în Siria este legat de jurisdicția asupra Înălțimilor Golan. În 2002, AIPAC-ul a promovat "Syria Accountability Act", luare de poziții prin care se încerca încadrarea Siriei pe lista statelor-problemă din Orientul Mijlociu. Deși relațiile de colaborare dintre SUA și Damasc fuseseră uneori favorabile în trecut, iar Siria reprezentase un furnizor important de informații referitoare la al Qaeda, Syria Accountability Act va fi adoptat, deși acest lucru nu era neapărat în strânsă concordanță cu interesele Americii, ceea ce i-a determinat pe anumiți autori[105] să considere această decizie ca un efect al activității intense de lobby. În 2003, Congresul a aprobat aplicarea unor sancțiuni economice îndreptate împotriva Siriei, referitoare la responsabilitatea Siriei în a restaura suveranitatea libaneză, încetând astfel colaborarea împotriva terorismului și riscând un posibil conflict în cazul în care Siria nu se va supune cerințelor americane.[106]

În ceea ce privește administrația Obama, se observă o reafirmare a sprijinului Statelor Unite față de Israel, o continuitate a politicilor duse de predecesorii săi. Potrivit agendei de politică externă a noii administrații, principalul obiectiv al Statelor Unite în Orientul Mijlociu este acela de a asigura securitate Israelului: „Barack Obama și Joe Biden consideră Israelul ca fiind principalul aliat al SUA în regiune și susțin că Statele Unite nu se vor depărta niciodată de Israel"[107].

În discursurile sale, președintele Obama a prezentat poziția sa față de principalele elemente componente ale relației dintre SUA și Israel. Astfel, în ceea ce privește asistența acordată Israelului, Obama declara faptul că „trebuie să menținem angajamentul nostru total față de relația noastră specială de apărare prin finanțarea deplină a asistenței militare și continuând eforturile legate de programul de apărare

[104] The Military balance 2007 – la www.iiss.org/publications/military-balance/the-military-balance-2007 - accesat la data de 25.04.2009

[105] John MEARSHEIMER,Stephan WALT, Op. Cit., p. 225

[106] Noam CHOMSKY, *Intervenții,* Ed Vellant, București, 2007, p101

[107] http://www.whitehouse.gov/agenda/foreign_policy/ - accesat la data de 10.02.2009

anti-rachetă"[108]. În ceea ce priveşte relaţia diplomatică, Obama susţine necesitatea de a depune un efort care să meargă dincolo de adoptarea unui noi foi de parcurs. Asigurarea securităţii Israelului este un alt obiectiv declarat al preşedintelui: „ datoria noastră este să să reconstruim drumul către o pace reală şi o securitate durabilă în regiune. Efortul începe cu un angajament coerent şi puternic faţă de securitatea Israelului, principalul nostru aliat în regiune şi singura regiune stabilă. Acesta va fi punctul meu de pornire"[109]. Preşedintele va susţine existenţa unui relaţii de egalitate între cele două state afirmând că „nu vom căuta niciodată să dictăm Israelului ceea ce considerăm noi că este bine pentru el şi pentru interesele acestuia"[110].

Putem concluziona, în finalul acestei prezentări, că Israelul, singura democraţie liberală cu adevărat funcţională din Orientul Mijlociu, este – şi va rămâne – un important partener al Statelor Unite ale Americii; este – şi va rămâne – o ţară care se bucură de un deosebit de important sprijin economic, militar şi diplomatic din partea Washingtonului, printr-o relaţie nu neapărat lipsită de anumite dificultăţi, sinuozităţi şi contradicţii, dar în care ambele ţări îşi urmăresc, cu clară determinare, propriile interese geostrategice.

[108]Interviu acordat de preşedintele american Barack Obama cotidianului Ha'aretz – disponibil la http://www.haaretz.com/hasen/pages/rosnerBlog.jhtml?itemNo=832667&contrassID=25&subContrassID=0&sbSubContrassID=1&listSrc=Y&art=1 – accesat la data de 25.05.2009

[109] Ibidem

[110] Ibidem

How to Apply Technology to Counterterrorism Intelligence: The Need for a "System of Systems Approach"

Eliza Rodica GHEORGHE

Abstract: *The present article seeks to investigate the manner in which the U.S. and its allies could maintain their technological and human capital advantage in their counterterrorism strategy. The security issue addressed by the present article focuses on the type of conflict in which the U.S. is currently engaged, namely idiosyncratic warfare. In such a context, the obvious task of the U.S. intelligence community is to devise the proper means, by creating a synergy between human intelligence and technological capabilities, to uncover, disrupt and prevent terrorist plots, using various means, including many types of advanced technologies. The shortcomings of TECHINT are also evaluated with a lot of details, together with effectiveness of what the author calls synergy between TECHINT and HUMINT. The conclusion is that sensor fusion and platform collaboration through a "system of systems" approach address the new requirements for persistent Intelligence, Surveillance, Reconnaissance and Target Acquisition in complex urban areas. Moreover, inter-agency cooperation is another benchmark that must be met in order to increase the counterterrorism ability of the intelligence community.*

Introduction

The superiority of the United States in technology and human capital, enhanced by the feeling of invincibility brought about by the end of the Cold War, set the ground for the surprise triggered by the rise of terrorism as a security threat. The debates that ensued after the shock wave caused by the 9/11 terrorist attacks focused on how to reform the intelligence community (IC) of the U.S. and its allies, so as to enable them to succeed in fighting new threats.

The present article seeks to investigate the manner in which the U.S. and its allies could maintain their technological and human capital advantage in their counterterrorism strategy (a major topic for both researchers and decision-makers in the area of Foreign Policy and International Relations). The security issue addressed by the present article focuses on the type of conflict in which the U.S. is currently engaged, namely *idiosyncratic warfare*, which will be defined according to the theoretical framework put forward by Gen. Montgomery Meigs. In an idiosyncratic conflict, terrorist groups rely on "an unorthodox approach or means of applying a capability, one that does not follow the rules and is peculiar in a sinister sense."[1] The idiosyncratic nature of the attacks perpetrated by terrorists makes the task of the intelligence community more difficult. The role of technology in enhancing the intelligence process supporting military forces engaged in counterterrorism efforts represents one of the focal points of the present article. The article presents the efforts taken by the U.S. and its allies to thwart the terrorist threat, assessing their effectiveness and discussing the role of emerging technologies in increasing the effectiveness of the intelligence community. The article attempts to offer a holistic perspective, by evaluating the uses of human intelligence (HUMINT) collection and the manner in which technology can be a catalyst for more efficient HUMINT.

Methodology

The pool of data analyzed in the present article is drawn from the latest technological developments made public by different defense technology agencies in the United States, by the mass-media or in academic research. The cases examined prove how the new understanding of the threats posed by terrorism affected the pace and the nature of technological advancements. In addition, the article includes specific examples of HUMINT counterterrorism operations, so as to highlight the manner in which technology enhances HUMINT capabilities and intelligence liaison. The article aims at offering a balanced view, by including and discussing the counterarguments

[1] Montgomery C. MEIGS, "Unorthodox Thoughts about Asymmetric Warfare" in Parameters, Vol. 33, no. 2 (Summer 2003), p. 4.

that can be raised against the hypothesis. A major impediment for the current research is the unavailability of official information, because of restrictions imposed on sensitive information related to national security. For this reason, the article does not offer an exhaustive view on the uses of technology for counterterrorism intelligence.

Idiosyncratic Warfare

Against the common understanding of terrorist threats, which puts emphasis on the imbalance of capabilities, or in other words, on the asymmetric nature of warfare, Gen. Montgomery Meigs proposes a new understanding of the type of conflict the U.S. is involved in against insurgents and terrorist groups. According to his definition, idiosyncratic warfare involves having one of the parties involved in the conflict apply conventional military capabilities "in an unorthodox manner," taking advantage of the dependence developed by modern democratic societies on "interconnected, technologically intensive systems."[2] As Gen. Meigs observes in his article, "true examples of operational and strategic asymmetry are rare. Technological, operational and tactical innovation combine to create them."[3] The best recent example of operational asymmetry can be found in the U.S. campaign in Afghanistan: the superiority of the U.S. forces, in terms of sensors systems, targeting capabilities and space-based communications left the Taliban unable to defend and control key positions. Asymmetry was a result of the unique operational advantage possessed by the U.S., to which the Taliban and al-Qaeda had nothing to oppose.[4]

As evident from the 1996 *fatwa* of Osama bin-Laden,[5] terrorist groups are aware of the imbalance of forces. Al-Qaeda managed to overcome asymmetry by resorting to the tactics with which it is most familiar: breaking up into operational cells and becoming invisible in its native culture and terrain. Knowing open battlefields

---

[2] *Ibid.*
[3] *Ibid*, p. 5.
[4] *Ibid.*
[5] Osama bin LADEN, *A Declaration of War Against the Americans Occupying the Land of the Two Holy Places: A Message from Osama bin Muhammad bin Laden unto his Muslim brethren all over the world generally, and toward the Muslims of the Arabian Peninsula in particular*, available at: http://www.pbs.org/newshour/terrorism/international/fatwa1996.html

expose their vulnerabilities in terms of ordnance and number of warfighters, terrorists challenge the conventional forces of the U.S. in urban areas.[6] Moreover, cities are the perfect battlefields for terrorists to exploit the aforementioned dependence on highly integrated technologically-intensive systems, since the terrain is imbued with "man-made, man-scale, three-dimensional structures."[7] The attacks perpetrated by terrorist organizations are based on new rules of engagement (ROE), as insurgents manage to hide out in the mass of non-combatants and in urban canyons. By drawing conventional military forces, such as those of the United States, into urban battlefields, insurgents hope to neutralize the advantage of technology possessed by the U.S.[8] The need for precision and robust and dynamic situational awareness are unprecedented. The protection of noncombatants in urban theaters of operation goes beyond providing for their immediate physical safety. The place they call "home" is also the location of important political, financial and cultural institutions, of vital infrastructure, transportation and commerce. In these circumstances, military strength is not enough; one must be able to understand the situation that goes far beyond the military objectives of capturing territory or reducing obstacles to rubble.[9]

Terrorist organizations, such as al-Qaeda, take advantage of these circumstances to enhance their own intelligence capabilities. Terrorist groups are aware that the idiosyncratic use of technology for intelligence purposes is a force multiplier. An example of an idiosyncratic use of technology is the reverse-engineering of off-the-shelf information technology, available at low prices, which allows terrorist groups to maintain their cellular system, their versatility and their competitive advantage in terms of idiosyncrasy. Gen. Meigs argues that "a self-healing, cellular system based on group or familial ties with personal identification tied to group affiliation or shared experiences makes the work of the intelligence agency fiendishly difficult." [10]

---

[6] James RICHARDSON, "Preparing Warfighters for the Urban Stage" in *DARPA. 50 Years of Bridging the Gap*, 2008, p. 165.
[7] Robert LEHENY, "DARPA's Urban Operations Program", in *DARPA Tech*, August 9-11, 2005, p. 36.
[8] *Ibid.*
[9] *Ibid.*
[10] Montgomery C. MEIGS, "Unorthodox Thoughts about Asymmetric Warfare" in *Parameters*, Vol. 33, no. 2 (Summer 2003), p. 11.

The counterintelligence efforts of terrorist groups need to be analyzed so as to highlight the vulnerabilities of the U.S. intelligence strategy. The al-Qaeda intelligence doctrine should be discussed starting from its broader ideological mission. In a nutshell, its ideology is backward-looking, implying rectification of the historical injustices that lead to the disappearance of the "Golden Age", the Caliphate.[11] Therefore, the ideological struggle of terrorist groups has defense as a starting point, as they perceive themselves to be under the attack of an immoral and impure Western world. This is closely related to their offensive mindset, terrorist groups claim to be the only instruments through with which the will of transcendent entities, i.e. Allah, can be put into practice. The emphasis falls, in the first place, on defensive strategies, i.e. on counterintelligence,[12] because the means through which terrorist groups seek to put into practice the will of Allah are contrary to international legal norms. Therefore, terrorist groups need to protect their activities and plans under an impenetrable security umbrella. Denial, concealment and camouflage are achieved by combining both military and non-military capabilities, advanced and obsolete technologies with which their opponents are familiar enough not to suspect as deadly weapons. Quoting from al-Qaeda's doctrinal materials such as *The Declaration of Jihad against the Country's Tyrants*, "defense should always precede offense to ensure that plans can be made with complete confidence that events will unfold as planned."[13]

Intelligence for Idiosyncratic Warfare

The task of the U.S. intelligence community is to devise the proper means, by creating a synergy between human intelligence and technological capabilities, to uncover, disrupt and prevent terrorist plots. This resonates with the policy implications proposed by Gen. Meigs: agency autonomy needs to be subordinated to operational need, and hybrid intelligence teams, possessing both technological and human

[11] Peter L. BERGEN, *Holy War Inc.* (New York: Free Press, 2001), pp. 146-170.
[12] Gaetano Joe ILARDI, "Al-Qaeda's Counterintelligence Doctrine: The Pursuit of Operational Certainty and Control" in *International Journal of Intelligence and Counterintelligence*, Vol. 22, no. 2 (June 2009), p. 246.
[13] *Ibidem*, p. 247.

intelligence collection capabilities need to be created.[14] Martin Rudner defines the role of intelligence in dealing with terrorist groups: "intelligence has been transformed into a hunter as well as a gatherer": it must trace and identify hostile terrorist networks, cells, and individuals; gather information about their intentions and capabilities; disrupt their recruitment, training, planning, deployment, supply, and financial systems; provide threat assessments and early warning; and thwart their operations. Moreover, since in most jurisdictions terrorism is defined as a crime as well as a national security threat, the hunting and gathering of intelligence should also serve to support law enforcement authorities in bringing terrorists to justice.[15]

In Afghanistan and Iraq, counterinsurgency was a painstaking process, with a lengthy learning curve, from mitigating the effects of the attacks launched by insurgents by means of better equipment or trauma care (a strategy known as "right of boom"[16]), to preventing and disrupting attacks before they were put into practice (a strategy known as "left of boom").[17]

After the initial shock of being engaged in idiosyncratic warfare in urban environments, lessons from the Cold War started to be applied with increasing success: the integration efforts, summarized in the concept of "system of systems,"[18] pursued by the Defense Science Board in 1976 came in the limelight again.[19] In 2005, the Defense Advanced Research Projects Agency (DARPA) designated its Urban Operations program as the "largest and most intensive new program," elevating urban warfare to the level of strategic thrust.[20] DARPA was aware that compared with capabilities developed during the Cold War, "the new sensor and surveillance system required had to provide far more detailed and fundamentally different information and coverage."[21]

---

[14] Montgomery C. MEIGS, "Unorthodox Thoughts about Asymmetric Warfare" in *Parameters*, Vol. 33, no. 2 (Summer 2003), p. 18.
[15] Martin RUDNER, "Hunters and Gatherers: The Intelligence Coalition Against Islamic Terrorism" in *International Journal of Intelligence and Counterintelligence*, Vol. 17, no. 2 (January 2004), pp. 193-194.
[16]Rick ATKINSON, *Left of Boom. The Struggle to Defend Roadside Bombs*, Part 2: Summer 2004-Summer 2005, The Washington Post Special Report, p.32
[17]*Ibid*.
[18]Glenn W. GOODMAN Jr. "Transforming the Warfighting Landscape", in *DARPA. 50 Years of Bridging the Gap*, 2008, p. 40.
[19]*Ibid*.
[20]Robert LEHENY, "DARPA's Urban Operations Program", in *DARPA Tech*, August 9-11, 2005, pp. 35-36.
[21] *Ibid*.

DARPA programs in Urban Area Operations are aimed at creating technology to increase the effectiveness, endurance and precision of U.S. operations in cities.[22] The new requirements include persistent, staring reconnaissance and targeting systems that can be proliferated throughout the battle space, systems that facilitate an accurate vision of the urban landscape, through 3D, real-time images.

Persistent ISR (Intelligence, Surveillance and Reconnaissance) was achieved through an approach that sought to integrate the entire sensor spectrum,[23] deployed on a wide variety of platforms. The U.S. military's ability to destroy and detect mobile forces was boosted by complementing the "persistent ISR" capabilities with munitions technologies. By combining intelligence, surveillance and reconnaissance with combat capabilities the U.S. leadership managed to acquire the type of agency autonomy subordinated to operational need that Gen. Meigs was referring to. Persistent ISR technologies must focus on finding and locating adversaries and negating them before they can strike, while at the same time, protecting the population, infrastructure and material assets. The "system of systems" approach adopted for the urban environment in which idiosyncratic warfare is being fought has a multi-layered structure: high echelons surveillance, acquired through placing sensors on platforms such as satellites, unmanned aerial vehicles, also capable of targeting and combat, such as the Global Hawk, Predator, TUAV (Tactical Unmanned Vehicles) and JSTAR (Joint Surveillance Target Acquisition Radar); MASINT (Measurements and Signatures Intelligence) technology, including RINT (Radiation Intelligence), "effluent" detection, hyperspectral imaging for spectral tagging; "on-soldier" integrated sensor suite; "off-soldier" unmanned sensors, relying on tactical organic sensor data coordination and dissemination capabilities, UGVs (Unmanned Ground Vehicles) and SUAVs (Small

[22] James RICHARDSON, "Preparing Warfighters for the Urban Stage" in *DARPA. 50 Years of Bridging the Gap*, 2008, p. 165.
[23] Joseph M. HELLERSTEIN, Wei HONG, Samuel R. MADDEN, "The Sensor Spectrum: Technology, Trends, and Requirements," ACM SIGMOD Record, Vol. 32 , no. 4 (December 2003), pp. 22-27, available at: http://delivery.acm.org/10.1145/960000/959065/p22-hellerstein.pdf?key1=959065&key2=1771581011&coll=GUIDE&dl=GUIDE&CFID=32925645&CFTOKEN=31932276

Unit Aerial Vehicles) equipped with sensors; tracking and tagging technology, such as RFIDs (Radio Frequency Identification devices).[24]

In the new approach to idiosyncratic warfare defined by Gen. Meigs one can also fit "networks of non-intrusive microsensors, creating the ability to map an entire city and the activities within it, in all three dimensions and over time."[25]

The information obtained through surveillance, reconnaissance and sensing networks must be securely communicated between any levels of command. A robust infrastructure enhances the decision-making process, especially in an environment where "space and time shrink," being measured in meters and seconds.[26]

The current article analyzes, in a synergetic manner, multiple dimensions of the three requirements indicated above, persistent ISR, sensing networks and command, control and communications (C3).

The extent to which U.S. forces currently manage to combine surveillance and reconnaissance with combat power, through technologies such as Joint STARS (Joint Surveillance Target Acquisition Radar System), have their origins in the reconnaissance/strike system developed by DARPA in 1978, known as Assault Breaker.[27] Subsequent systems based on Joint STARS, such as Pave Mover, provided the basis for developing other ground-moving-target-indication (GMTI) radar technologies, on which, for example, Global Hawk relies.[28] The broader category of platforms Global Hawk is a part of, namely Unmanned Aerial Vehicles (UAVs) are used primarily for reconnaissance, providing imagery intelligence, electronic intelligence and streaming video. Yet, owing to the above-mentioned "system of systems" approach, armed reconnaissance is becoming more and more an integral function of UAVs. The intelligence gathered by UAVs is be used for multiple

[24] Richard Van ATTA, "Sensors and Sensing Systems", *Emerging Technology and Security*, February 9, 2009, p. 17.
[25] Robert LEHENY, "DARPA's Urban Operations Program", in *DARPA Tech*, August 9-11, 2005, p. 38.
[26] *Ibid*, pp. 37-38.
[27] Glenn W. GOODMAN Jr. "Transforming the Warfighting Landscape", in *DARPA. 50 Years of Bridging the Gap*, 2008, p. 40.
[28] *Ibid*em, p. 43.

purposes, such as surgical targeting in urban canyons, monitoring enemy troop movements, conducting battle damage assessment and special operations support.[29]

Examples of successful UAV ISR/TA operations against terrorist cells can be found in both Afghanistan and Iraq. In Afghanistan, Predator drones managed to eliminate several high-value al-Qaeda targets. In November 2001, Mohammed Atef, al-Qaeda's original third highest ranking person, was killed in Jalalabad following a drone-fired missile attack upon the building he was in. In November 2002, a Predator strike in Yemen killed Abu Ali al-Harithi, an al-Qaeda leader suspected of having plotted the October 2000 attack on the USS Cole. When Operation Iraqi Freedom was launched in March 2003, a Predator drone attacked and destroyed an Iraqi anti-aircraft position.[30] In the same period, another Predator was shot down after becoming engaged in air-to-air combat with an Iraqi fighter aircraft. The Predator launched a Stinger air-to-air missile at an Iraqi MiG, which although unsuccessful, evidences the potential for UAVs to complement manned aircraft in combat missions.[31]

In order to disrupt and prevent the re-emergence of cross-border weapons and personnel supply chains for insurgents in Iraq, the U.S. military leadership deployed the Global Hawk, a high-altitude, long endurance reconnaissance/strike system.[32] Border patrolling missions were performed on the border with Syria and Iran. Global Hawk cross-country surveillance proved useful in anti-IED efforts. The Global Hawk is particularly useful to collect imagery before and after IED "predetonation" missions, using synthetic aperture radar (SAR) and infrared sensors.[33] Specialized intelligence aircraft equipped with onboard emitters can be used to fly alongside major highways and detonate IEDs before U.S. forces travel through major routes. The Global Hawk then collects images following detonation to look at the blast area and to track personnel. The UAV is also used to find mounds alongside roads that indicate IEDs

---

[29] Elizabeth BONE, Christopher BOLKOM, *Unmanned Aerial Vehicles: Background and Issues for Congress*, Congressional Research Service, Library of Congress, Washington, DC, April 25, 2003, p. 14.
[30] "Predator Drones in the War on Terrorism", STRATFOR, May 18, 2005, available at: http://www.stratfor.com/predator_drones_war_terrorism
[31] Elizabeth BONE, Christopher BOLKOM, *op.cit,* p. 16.
[32] *Ibid*em, p. 33, p. 37.
[33] Amy BUTLER, "Global Hawk UAV Supports Border Ops in Iraq" in *Aviation Week*, March 11, 2007, available at: http://integrator.hanscom.af.mil/2007/March/03082007/03082007-22.htm

could be buried there, helping ground patrols to plan their routes. The long endurance of the Global Hawk allows operators multiple passes over the same target. Early in a mission, the operator may use a SAR on a particular set of coordinates, which may be unavailable because of bad weather. But, after weather has cleared hours later, it can use the electro-optical/infrared camera on the same target.[34] This was not always the case with other reconnaissance assets used in Iraq, such as the U-2, when a pilot's time on station was limited and the aircraft could not always retrace paths to reshoot a target depending on the priorities of the mission.

The Global Hawk typically has more than 450 targets on its "deck," a list that must be imaged during a particular mission, including, for example, short-range ballistic missile facilities, ammunition storage facilities, Iraqi training facilities and police stations, radar sites, highways or fiber-optic terminals. The final tally of targets is almost always much higher than required by the deck, due to "ad-hocs" needed for quick reaction tasking implied by support operations for ground soldiers engaged in gunfights or urgent raids.[35]

The images collected from Global Hawk are transmitted via satellite back to imagery analysts at the Intelligence Group in charge of collecting, analyzing and coordinating intelligence from high-echelon ISR assets, the Distributed Common Ground Station (DCGS).[36] The Global Hawk images are electronically delivered in packets, each a so-called "tile of area" imaged from the ground with the Integrated Sensor Suite, made by Raytheon. The tiles are then stitched together to form a massive image mosaic. The U-2, by contrast, delivers one smooth image covering a larger area. Overlapping areas of a Global Hawk image, where the stitching is visible, at first caused imagery analysts difficulties when they could not distinguish objects in the overlap areas. While the high-resolution data goes to the DCGS for exploitation within 15-20 minutes, sensor operators are also able to view a lower-resolution product from the Global Hawk Mission Control Element to allow them to understand if the images

[34] Elizabeth BONE, Christopher BOLKOM, *op.cit.*, p. 34.
[35] Amy BUTLER, "Global Hawk UAV Supports Border Ops in Iraq" in *Aviation Week*, March 11, 2007, available at: http://integrator.hanscom.af.mil/2007/March/03082007/03082007-22.htm
[36] *Ibid*em

they are shooting meet requirements. The raw imagery is also posted on a secure military web site within 5 minutes, for use by anyone with access around the globe.[37]

One area for Global Hawk that has yet to be developed is its ability to supply moving-target indication using its radar sensor. A sophisticated Raytheon/Northrop Grumman Multi-Platform Radar Technology Insertion Program (MP-RTIP) active electronically scanned array radar will be outfitted on the Block 40 Global Hawk in 2011. Until then, the radar integrated into the existing sensor will continue to be used.[38]

The use of UAVs in network centric operations encountered several impediments, such as high costs, negative aviation culture mindsets as well as limitations and constraints in terms of command, control and communications bandwidth.[39] The aviation mindset of pilots makes it difficult for them to renounce flying aircraft in the air to control an UAV from the ground. However, this obstacle can be overcome by providing incentives such as "plum assignments after flying the UAV, and allowing pilots to keep up their manned flying hours during their UAV tour of duty."[40] Past effort of the Department of Defense to address bandwidth constraints include the $200 million program called Extended Tether.[41] Developments in satellite laser communications and increased autonomy of UAVs diminish the need for auxiliary support and bandwidth, as more data are processed on board and less satellite links are needed to move the data from the UAV to its support center. Another solution envisaged in this respect is to have the UAV operated from a manned stand-off aircraft such as a command and control aircraft. Stationing the mission control element of the UAV system in another aircraft reduces the reliance on satellites, simplifying at the same time command and control. This also addresses the aviation negative mindset, since pilots would be performing their UAV tour of duty from the air, instead of being grounded.[42] The trend in the field of UAV development indicates that offensive

[37] *Ibid*em
[38] *Ibid*em
[39] Elizabeth BONE, Christopher BOLKON, *op.cit.*, p. 14.
[40] *Ibidem*, p. 17.
[41] Andrew KOCH, "Air Reconnaissance Assets Still in Short Supply", in *Jane's Defense Weekly*, February 12, 2003.
[42] Elizabeth BONE, Christopher BOLKON, *op.cit.*, p. 18.

missions of strike and suppression of enemy air defenses (SEAD) as primary functions are gaining momentum.

Several shortcomings of UAVs were eliminated by capitalizing on their main features: flexibility and cost. Flexibility can be enhanced by reducing size and by diversifying the payload. The result of such efforts was the development of small unit unmanned aerial vehicles and micro aerial vehicles. The broader mindset in which the development of these capabilities occurred can be evidenced by making reference to the Small Unit Remote Scouting System (SURSS) deployed by the U.S. Marine Corps. This family of low-cost reusable or expendable sensor systems was designed to give small units increased battlefield situational awareness by providing day/night reconnaissance or surveillance of areas beyond a unit's line of sight, and relay the imagery in real-time directly to the unit.[43]

Examples in this respect include the Dragon Eye, a small, hand-launched, GPS-steered asset,[44] developed by the Office of Naval Research and Marine Corps Warfigting Laboratory.[45] The Dragon Eye combines advanced technologies in hand held computer devices, batteries, electric motors, wireless data communications, optics, chemical and biological sensing to provide over-the-hill reconnaissance, surveillance and target acquisition for platoons, squads and fire teams. The real-time intelligence gathered by Dragon Eye responds to the unprecedented need for situational awareness, characteristic of an urban warfare environment.[46]

In Iraq, the 1st Marine Division deployed Dragon Eye over flat, open deserts, small towns and cities as well as over the edges of Baghdad.[47] Dragon Eye's electric motors provide an extremely low noise signature, and the small wingspan makes it

---

[43] Marine Corps Systems Command, *Small Unit Remote Scouting Systems. Program Overview*, August 2, 2008, available at: http://www.marcorsyscom.usmc.mil/sites/suas/Program_Overview.htm

[44] Anthony H. CORDESMAN, *The Air War Lessons of Afghanistan: Change and Continuity*, Center for Strategic and International Studies, December 2002, p. 54, available at: www.csis.org/media/csis/pubs/afghanlessons_airwar.pdf

[45] Statement of Brigadier General Thomas Waldhauser, United States Marine Corps Commander General, Marine Corps Warfighting Laboratory, before the Subcommittee on Emerging Threats and Capabilities of the Senate Armed Services Committee Concerning Science and Technology, March 3, 2004, p. 5.

[46] Elizabeth BONE, Christopher BOLKOM, *op.cit.*, p., p. 44.

[47] Statement of Brigadier General Thomas Waldhauser, United States Marine Corps Commander General, Marine Corps Warfighting Laboratory, before the Subcommittee on Emerging Threats and Capabilities of the Senate Armed Services Committee Concerning Science and Technology, March 3, 2004, p. 6.

difficult to detect. Most flights were unplanned, responding to opportunities and specific tactical requirements. Among the missions flown by Dragon Eyes in Iraq were point and area reconnaissance, confirmation of other intelligence sources, survey of city area before the entry of forces, reconnaissance of bridges and routes, supporting mounted and foot patrols, identification of suspected enemy forces to eliminate fratricide, battle damage assessment and force protection for convoys.[48] The sensors used proved effective for showing people, vehicles, tanks, armored personnel carriers and guard posts. However, these sensors could not identify people, except by their actions and they could not tell if they were armed, find what effect friendly artillery had on an enemy position, or classify some vehicle types.[49]

The Marine Corps upgraded the system deployed in both Afghanistan and Iraq by replacing Dragon Eye with Raven B, a Tier 1 SUAV. The Raven B is a lightweight solution designed for rapid deployment and high mobility for both military and commercial applications, requiring low altitude surveillance and reconnaissance intelligence. Raven B is used to provide remote reconnaissance and surveillance, target acquisition, force protection and convoy security, battle damage assessment, for light infantry, dismounted warfighter and military operations in urban terrain (MOUT). It weighs in at 4.2 lbs, has a wingspan of 36" and is relying on a single-battery powered motor. It can achieve speeds of 30 mph (cruise speed) at normal operating altitudes of 150-1000 feet above ground level. The vehicle is hand launched and also relies on Global Positioning Satellites for navigation. The system is a rough, man-portable system that may also be recovered and re-used upon landing.[50]

The main characteristics of a SUAV, i.e. small size, agility, low flight altitudes and operability, were further advanced through a DARPA MAV project, the Wasp. The half-pound, 14-inch wingspan, electrically powered micro air vehicles address the needs of small tactical teams. Two hundred Wasps are serving at company level in Iraq, flying surveillance missions, for which they use a complex set of sensors:

---

[48] *Ibidem*
[49] *Ibidem*
[50] Marine Corps Systems Command, *Small Unit Remote Scouting Systems. Program Overview*, August 2, 2008, available at: http://www.marcorsyscom.usmc.mil/sites/suas/Program_Overview.htm

color video cameras, GPS, altimeters, and compass.[51] The tasking of such MAVs is possible with the help of the Heterogenous Urban Reconnaissance Team (HURT) program, operated by small units deployed on the ground. Military personnel can request imagery from both manned- and unmanned-air assets or from existing databases. Each request is consolidated, prioritized, and expedited through an information processing and management service, which autonomously chooses the optimum platform for the mission.[52] The platform is deployed to fulfill the request from optimum angles, customized to the needs of the warfighter. The information collected from all assets involved in the ISR mission is fed back to the HURT system, which tailors it to satisfy the request.[53]

In coordination with UAVs and MAVs, UGVs, and their micro-counterparts, can be deployed to reliably identify and localize a given number of ground features and targets over a prescribed search area. Aerial and ground vehicles as sensor platforms complement each other for surveillance and reconnaissance operations.[54] The advantages and disadvantages of UAVs have already been pointed out: speedily covering wide areas while providing low resolution images. As support elements for UGVs, the tasks of UAVs are prioritized in the following manner: communications relay; area of interest surveillance; road blockage surveillance; stand-by; and priority management.[55] UGVs are useful as they can be deployed over smaller areas to obtain high-resolution images over a longer period of time. They perform the following functions: teamworking, under the coordination of an elected team-leader; waypoint following, on the basis of a plan devised by a Graphical User Interface (GUI); overcoming blockages, on the basis of route-finding algorithms.[56]

DARPA PerceptOR program, contracted by the National Robotics Engineering Center at Carnegie Mellon University Robotics Institute, is an example of

---

[51] James RICHARDSON, "Preparing Warfighters for the Urban Stage" in *DARPA. 50 Years of Bridging the Gap*, 2008, p. 166.
[52] *Ibidem*
[53] *Ibidem,* p. 167.
[54] Ben GROCHOLKY, Selcuk BAYRAKTAR, Vijay KUMAR, George PAPPAS, "UAV and UGV Collaboration for Active Ground Feature Search and Localization," Chicago, Illinois: AIAA 3rd Unmanned Unlimited Technical Conference, 20 - 23 September 2004, p.1.
[55] *Ibidem,* p. 5.
[56] *Ibidem,* p. 4.

an integrated air/ground vehicle system that incorporates significant autonomous perception, reasoning and planning for UGVs.[57] The autonomous UGV included LADAR, three stereo camera pairs, intra- and inter-vehicle sensor fusion, terrain classification, obstacle avoidance, waypoint navigation and dynamic path planning.[58] The unmanned air vehicle, the Flying Eye, viewed the terrain from above, an optimal vantage point for detecting obstacles such as ruts, ditches or dead-ends.

The NREC team successfully demonstrated the UGV and Flying Eye working collaboratively to improve navigation performance. The UGV planned its initial route based on all available data and transmitted the route to the Flying Eye. The Flying Eye flew toward a point on this route ahead of the UGV. As the Flying Eye maneuvered, its downward looking sensor detects obstacles on the ground. The location of these obstacles was transmitted back to the UGV in relation to the UGV's position. The UGV replanned its intended path to avoid the obstacles and directed the Flying Eye to scout the new path. The improved obstacle sensing capabilities (due to dual, well-separated views) and the optimized route planning (enabled by the Flying Eye's reconnaissance) increase the UGV's autonomous speed by decreasing the risk of the vehicle being disabled or trapped, and by reducing the need for operator intervention and communications system bandwidth.[59] The ability of these two types of platforms to work cooperatively to investigate the threat regions (…) responds to the tactical and operational needs of forces operating in urban areas.[60]

After performing target reconnaissance, UGVs switch to another vital function: IED-difusion.[61] The PackBot Explosive Ordnance Device (EOD) bomb disposal robot and the PackBot Scout reconnaissance robot, both developed under the DARPA Tactical Mobile Robotics program, are used daily in Iraq and Afghanistan, to safely disarm improvised explosive devices and search buildings, caves, and tunnels

---

[57] National Robotics Engineering Center, *PerceptOR. Application*, Carnegie Mellon University Robotics Institute, undated, available at: http://www.rec.ri.cmu.edu/projects/perceptor/index.htm
[58] *Ibidem*
[59] *Ibidem*
[60] Phill SMITH and Christopher ROUFF, "Integrated UGV and UAV Autonomy For Urban Area Peace Enforcement," Chicago, Illinois: AIAA 3rd Unmanned Unlimited Technical Conference, 20 - 23 September 2004, p.1.
[61] J.R. WILSON, "A Driving Force" in *DARPA. 50 Years of Bridging the Gap*, 2008, p. 49.

for the presence of hostile forces.[62] The Joint IED Defeat Office deployed the "Talon", a bomb-disposal UGV that comes equipped with a mechanical arm to inspect and relocate suspected IEDs.[63]

Unfortunately, neither UAVs nor UGVs can directly detect underground facilities. But progress is made in this area under the Detection, Characterization and Assessment of Underground Structures thrust at DARPA.[64]

Distributed sensors, integrated through sensing networks, can contribute to monitoring and mapping a region of interest. Collaborative target detection algorithms among sensors help identify, classify and locate specific events, process the data and make decisions based on these observations. The deployment of sensor networks varies with the application considered. It can be predetermined when the environment is sufficiently known and under control, in which case the sensors can be strategically hand placed. In some other applications when the environment is unknown or hostile, the deployment cannot be a priori determined, for example if the sensors are air-dropped from an aircraft or deployed by other means, generally resulting in a random placement.[65]

The network-centric system imitates and counters the pattern adopted by terrorist organizations, through its self-healing and self-organizing abilities, which gave them the name of "swarming systems."[66] The devices in these networks typically consist of small, power-efficient, battery-powered nodes with low-range radios and low-cost sensors. A typical class of devices are the Berkeley *Motes*, which incorporate

---

[62] John McHALE, "Robots are Fearless" in *Military & Aerospace Electronics*, June 2006, available at: http://mae.pennnet.com/articles/article_display.cfm?Section=ARCHI&C=Feat&ARTICLE_ID=258264&KEYWORDS=UGV&p=32

[63] Clay WILSON, *Improvised Explosive Devices (IEDs)in Iraq: Effects and Countermeasures*, Congressional Research Service, Library of Congress, Washington, DC, February 10, 2006, p.5.

[64] James RICHARDSON, "Preparing Warfighters for the Urban Stage" in *DARPA. 50 Years of Bridging the Gap*, 2008, p. 167.

[65] Thomas CLOUQUEUR, Veradej PHIPATANASUPHORN, Parameswaran RAMANATHAN, Kewal K. SALUJA, "Sensor Deployment Strategy for Detection of Targets Traversing a Region" in *Mobile Networks and Applications*, Vol. 8, issue 4 (August 2003), p. 453.

[66] David CULLER and Hans MULDER, "Smart Sensors to Network the World," *Scientific American*, June 2004, p. 84; H. Van Dyke PARUNAK, Sven A. BRUEKNER, "Entropy and Self-Organization in Multi-Agent Systems" in *Proceedings of the International Conference on Autonomous Agents*, (August 2001), p. 124;H. Van Dyke PARUNAK, Sven A. BRUEKNER, "Engineering Swarming Systems," Altarum Institute, October 31, 2003, p.1.

an 8-bit, 7Mhz processor, a ChipCon CC1000 radio with a range of about 100 feet, 4KB of RAM, 128KB of program memory, and 512KB of off-chip non-volatile EEPROM. Motes accept a variety of sensor boards that provide the ability to sense magnetic field, vibration, temperature, light, heat, humidity, air-pressure, and other environmental attributes.[67] A mote has limited power and processing capability, but an assembly of hundreds of them can spontaneously organize into a perceptive network that is spread throughout the physical world, able to perform tasks no ordinary computer system could.[68]

In order to detect a target moving through the region, the sensors placed on these motes have to make local observations of the environment and collaborate to produce a global decision that reflects the status of the region covered. This collaboration requires local processing of the observations, communication between different nodes, and information fusion.[69] The networking software that runs on these devices allows them to self-assemble into ad-hoc networks, such that data can be relayed across multiple hops and from long distances. One type of operating system software, called TinyOS, has been designed from the ground up with power-efficient sensing in mind, meaning that intelligent applications can easily run for months at a time off batteries that provide half the capacity of a AA cell.[70] Since the local observations made by the sensors depend on their position, the performance of the detection algorithm is a function of the deployment. One possible measure of the goodness of deployment for target detection is called "path exposure." It is a measure of the likelihood of detecting a target traversing the region using a given path. The

---

[67] Joseph M. HELLERSTEIN, Wei HONG, Samuel R. MADDEN, "The Sensor Spectrum: Technology, Trends, and Requirements," ACM SIGMOD Record, Vol. 32 , no. 4 (December 2003), p. 24, available at: http://delivery.acm.org/10.1145/960000/959065/p22-hellerstein.pdf?key1=959065&key2=1771581011&coll=GUIDE&dl=GUIDE&CFID=32925645&CFTOKEN=31932276

[68] David CULLER and Hans MULDER, "Smart Sensors to Network the World," *Scientific American*, June 2004, p. 85.

[69] Thomas CLOUQUEUR, Veradej PHIPATANASUPHORN, Parameswaran RAMANATHAN, Kewal K. SALUJA, , *op.cit.*, în *loc. cit.* p. 453.

[70] Joseph M. HELLERSTEIN, Wei HONG, Samuel R. MADDEN, "The Sensor Spectrum: Technology, Trends, and Requirements," ACM SIGMOD Record, Vol. 32 , no. 4 (December 2003), p. 24, available at: http://delivery.acm.org/10.1145/960000/959065/p22-hellerstein.pdf?key1=959065&key2=1771581011&coll=GUIDE&dl=GUIDE&CFID=32925645&CFTOKEN=31932276

higher the path exposure, the better the deployment. The set of paths to be considered may be constrained by the environment. For example, if the target is expected to be following a road, only the paths consisting of the roads need to be considered.[71]

The Smart Dust project developed at Berkeley, under a DARPA contract, aimed to prove that a complete sensor/communication system can be integrated into a cubic millimeter package. The defense intelligence uses of Smart Dust include battlefield surveillance, transportation monitoring, and scud hunting.[72] Another DARPA project, developed at Vanderbilt University research center, designed a perceptive network that can be used for listening to gunshots so that it triangulates shooter position.[73] Another DARPA system is designed to be deployed on minefields: anti-tank mines communicate and reposition themselves to close gaps in a mine field.[74]

The result of ISR/TA efforts, disseminated through a new approach to Command, Control and Communications (C3), such as Command Post of the Future (CPOF), enable warfighters to see and understand what is happening throughout the urban battlespace in real time. CPOF provides an overarching system of planning and mapping tools that rapidly process and correlates combat information in real time.[75] Fixed command posts are replaced with mobile, distributed C3, creating an advanced collaborative decision-making system. The exchange of information and cross-checking among officers enabled by CPOF is integrated into existing systems through a DARPA-developed data bridge.[76]

---

[71] Thomas CLOUQUEUR, Veradej PHIPATANASUPHORN, Parameswaran RAMANATHAN, Kewal K. SALUJA, "Sensor Deployment Strategy for Detection of Targets Traversing a Region" in *Mobile Networks and Applications*, Vol. 8, issue 4 (August 2003), p. 453.
[72] Joseph M. KAHN, Randy Howard KATZ, and Kristofer S. J. PISTER, "Emerging Challenges: Mobile Networking for 'Smart Dust'", June 2000, p. 1, available at: www-ee.stanford.edu/~jmk/pubs/jcn.00.pdf
[73] David CULLER and Hans MULDER, "Smart Sensors to Network the World," *Scientific American*, June 2004, p. 91.
[74] *Ibidem*
[75] James RICHARDSON, "Preparing Warfighters for the Urban Stage" in *DARPA. 50 Years of Bridging the Gap*, 2008, p. 169.
[76] *Ibidem*

Shortcomings of TECHINT

In Iraq, as attacks with improvised explosive devices (IEDs) were spiraling in 2004, at an average of 15 per day, the U.S. launched *Blitz*, a complex system for technical surveillance, including not only high-echelon surveillance capabilities, such as satellites, but also medium range tactical UAVs (IGNAT) and low-cost long endurance tactical mini UAVs (XPV-2 *Mako*). *Blitz* was ineffective because the drones deployed by the U.S. were noisy and could be heard from afar. Insurgents deployed their own counter-surveillance missions, having watchmen monitor drone takeoffs to calculate when they could safely move about. Numerous images showed Iraqis in pickup trucks staring into the sky. The watchmen units were very mobile and could disappear before the U.S. sent law enforcement units to seize them. Insurgents managed to reduce the IED placement time to just two hours, which made their detection even harder.[77] *Blitz* organizers admitted that the operation was a failure, with none of the IEDs detonated or discovered by ground clearance teams being identified by the complex aerial surveillance system deployed. Moreover, *Blitz* was a failure particularly because the rigidity of the TECHINT capabilities deployed by the U.S. could not match the flexibility and versatility of the human assets used by insurgents. Technological means for obtaining intelligence could not persuade the local population to support the allied forces and, above all, they could not identify with much precision the intentions of the opponents. HUMINT was therefore an important part that was missing in *Blitz*, which can partially explain the failure of the counterterrorism efforts pursued at the moment.

The Synergy between TECHINT and HUMINT

The new strategy designed for urban operations proved effective in shifting the operational situation "right of boom"[78] to "left of boom"[79] strategy, from dealing

[77] Rick ATKINSON, *Left of Boom. The Struggle to Defend Roadside Bombs*, Part 2: Summer 2004-Summer 2005, The Washington Post Special Report, p.12.
[78] Rick ATKINSON, *Left of Boom. The Struggle to Defend Roadside Bombs*, Part 2: Summer 2004-Summer 2005, The Washington Post Special Report, p.32.

with the effects of attacks to identifying the origins of the attacks and preventing the attack from occurring. An essential share of this effort lies in backtracking and collecting forensic signatures of individual bombers, such as fingerprints, handcrafted circuits and soldering marks, in which analysts could identify patterns and better understand the IED networks spreading through Iraq.[80] Starting in 1970s, as terrorist organizations were multiplying in Africa, Europe, the Middle East and Asia, the Central Intelligence Agency started entering the details of explosives and bomb fragments into a database. The state-of-art technology found in some devices used by insurgents is the result of state-sponsored terrorism, mainly from Iran and Syria.[81] In 2004, as the infrared-triggered Explosively Formed Penetrators (EFPs) became the "weapon of choice," the Defense Intelligence Agency could track them back to Hezbollah, suggesting international ties to Iran.[82] U.S. technology specialists underline a specific vulnerability which can be exploited: the more advanced and technologically specialized the components of these devices, the easier the tracking to a specific manufacturer. Embedded in the components are technical and engineering details that reveal the genealogy of the device, including its sponsor and assembler and the supply chains used by terrorist groups.[83] The advantage the Iraqi al-Qaeda has in its operations is the result of having an important share of the top leadership with a solid background in intelligence: former employees of the Special Security Organization (M-21 Directorate of the Iraqi Intelligence Services, Mukhabarat).[84] They are familiar with CI techniques and they can hide the traces left by the weapons supply chains or by the teams executing the plots, leading to the command center.

Against the skillful combination of human and technical assets displayed by terrorist organizations and insurgents, the allied forces in Iraq – and now mainly in Afghanistan – face(d) the challenge of finding the most appropriate arrangement

---

[79] *Ibid*em

[80] *Ibid*em, p.17.

[81] Robert WALLACE, H. Keith MELTON, *Spycraft. The Secret History of the CIA's Spytechs from Communism to Al-Qaeda* (New York: Penguin Books, 2008), pp. 333-334.

[82] Rick ATKINSON, *Left of Boom. The Struggle to Defend Roadside Bombs*, Part 2: Summer 2004-Summer 2005, The Washington Post Special Report, p.17.

[83] Robert WALLACE, H. Keith MELTON, *Spycraft. The Secret History of the CIA's Spytechs from Communism to Al-Qaeda* (New York: Penguin Books, 2008), pp. 333-334.

[84] Rick ATKINSON, *Left of Boom. The Struggle to Defend Roadside Bombs*, Part 2: Summer 2004-Summer 2005, The Washington Post Special Report.

between their own TECHINT and HUMINT. One of the first criticisms was raised in relation to the inability of the U.S. to adapt its technical means of collection developed during the Cold War. Jennifer Sims argues that these cost-intensive space-based capabilities are not useless, since they can provide the U.S. with a comparative advantage towards its allies, which may be interested in strategic targets. Moreover, these partners may have their own comparative advantage in terms of human intelligence, having more experience at the operational and tactical level at which the current military engagements are fought. Intelligence liaison can be established on this basis, trading GEOINT or IMINT for access to human sources.[85] A useful example in this direction is the U.S.-Romanian intelligence liaison in Iraq. Romania's HUMINT capabilities received the appreciation of U.S. leadership and of other partners in the coalition, such as Poland. In December 2006, the Pentagon appointed a Romanian general to coordinate the Operations Directorate of the Multinational Force. In addition, the commander of the Ad-Dwanivah Polish Division praised the Romanian human intelligence capabilities, which, under pressing conditions, provided early warning to the allies. [86] [….]

Conclusion

During the Cold War, the U.S. took a particular approach to intelligence, establishing "an emphasis on technical collection, a strong pursuit of objectivity in analysis, and administrative limits in its operations."[87] The effects of this mindset are enduring, yet proactive balancing measures have been adopted. The recommendations made by Gen. Meigs in favor of increased attention to operational needs and the creation of hybrid intelligence teams are likely to have been previously expressed in the academic literature or in the debates stirred in the policy-making environment.

---

[85] Jennifer SIMS, "Foreign Intelligence Liaison: Devils, Deals and Details", in *International Journal of Intelligence and Counterintelligence*, Vol. 19, no. 2 (May 2006), p. 209.
[86] Florina Cristiana MATEI, "Romania's Intelligence Community: From an Instrument of Dictatorship to Serving Democracy" in *International Journal of Intelligence and Counterintelligence*, Vol. 20, no. 4 (December 2007), p. 652.
[87] Kevin O'CONNELL, "Thinking About Intelligence Comparatively", in *Brown Journal of World Affairs*, Vol. XL, Issue 1 (Summer/Fall 2004), pp. 190-191.

However, they are nonetheless relevant and useful for the purpose of the present article.

In conclusion, the operational environment in which the intelligence process takes place can cultivate risk aversion: the fate of human and technological assets depends on the ability of both collectors and analysts to predict the course of action. A palliative for risk aversion is the ability of technology to provide a more detailed, accurate and timely picture of the threat, increasing situational awareness. Sensor fusion and platform collaboration through a "system of systems" approach address the new requirements for persistent Intelligence, Surveillance, Reconnaissance and Target Acquisition in complex urban areas. Moreover, inter-agency cooperation is another benchmark that must be met in order to increase the counterterrorism ability of the intelligence community. Such level of coordination can be reached provided decision-makers on both sides, i.e. human versus technological, become aware of the indispensability of one another and of the potential that can be constructively exploited through synergy.

Post-communism – in Postcolonial Terms

Dana DOLGHIN

Abstract: *The aim of this paper is to relate some of the main postcolonial issues and key concepts to postcommunist studies and determine their reliability in this juncture. Is postcolonial discourse a suitable source and voice for the former communist area? Where can the two go together and where should they be separated? The author has focused on some brief issues in methodology and society related terms for both discourses, although numerous other directions should be explored.*

In the last 30 years, one very powerful voice in cultural studies and, to some extent, in historiography has been postcolonialism. Of British origin, this discourse meets a lot of loose threads in the history of the Empire's former colonies (an interesting and important topic within the larger area of International Relations). Yet, the novelty of the postcolonial discourse was its tackling the history, stories and the memory of those secondary actors (in comparison to the one of the metropolis) previously not taken into account. The marginal speaks through the postcolonial approach and although many have seen as rather more politically correct than academic, it has helped a great deal in 'promoting' subaltern cultures (India is probably the best example).

Establishing different or similar grounds in postcolonial and post-communist theory poses serious questions, not necessarily regarding the common methodology we use (which, in this case, has showed its functionality) bur rather because of the larger picture we come to. We could find ourselves in the situation of an overgeneralization, or a hasty conclusion. Using the same means of analysis can lead to valid, but, in the end, false conclusions, therefore it is a treacherous endeavour. The two stand in contradiction: while postcolonial discourse has a constant mainstream public reach, post-communist studies is a field that is attached to a certain ideology or area, and, in latest developments, is shedding the homogeneity paradigm. In this specific aspect,

post-communism makes a different stand to any postcolonial approach: each country of the former communist block had a different development of society, politics, ideology and identity. The way in which society understands itself, identities are defined, and relationships are constructed are still significantly affected by the communist experience, and probably will continue to be for generations to come.

The collapse of communism coincided with widespread interest among intellectuals in postmodernism, itself a confluence of apocalyptic themes found in the previous *fin de siècle* (Meštrović, 2) and the hedonist culture that defines the 20th century. The confluence of these two phenomena, post-communism with postmodernism (as a fun version of the apocalypse), produced the giddy, optimistic belief that democracy and tolerance would emerge from the ruins of communism, a widespread belief that only a fun-culture could produce.(Meštrović, 7). But things proved different and much more eclectic than anyone had suspected.

Post-communism is one of the late arrivals in cultural studies and is generating wide debates concerning the road to be taken in analysis. Could it be that the tendency in cultural studies to see things a little larger and more widely acknowledged than in history could prove inadequate? Keeping discussions to distinct location and according to strict sources, one of the main concerns in historical methods of dealing with post-communism, is transformed in cultural studies in a broad, post-national discourse that follows the lines of Western realities. Academics today seem to consider both the postcolonial discourse and the post-communist one as artificial construction that can be imported from one country to the other, from one society to the other. (Schopflin,4). While the two theoretical terms can be put together, we should be careful in considering the post-national construct of communism in comparison to the ideology of the globalizing economic colonization.

Academics go even further, by saying the Western postmodern sensitivity does not have the means to refer to the damp, grey, monotonous aspect of communism, and therefore the means of relating to communism continues to remain a great dilemma of the 20th century. (Mandelbaum, 40) If we take representations (like movies, books etc), one gets the distinct feeling that Westerners obviously do not like to see the outcome of the communist regime, simply because it is unpleasant. However, one must not forget

that they do not have their instruments to relate to the episode, since they belong to a different sensitivity, ideology, in short, a different aesthetics of life, a point Shopflin makes.(Schopflin,3) It may very well be that post-communism is considered through the postcolonial lens because it provides a familiar ground for academics today. And so is postmodernism, since it gives two opposite perspectives on later modernism: the first- open, communication bridged, prosperous and full of vitality (as the postcolonial outcome) and the second one selfsufficient and closed. In discursive terms, both postcolonialism and post-communism are the perfect offspring of modernity and living proof of its change.

The actual realities of the two systems, we know, were quite different. Not only in historical, political and cultural terms, but, more importantly, in what they left behind. The communist experience of Central and Eastern Europe constitutes something so thoroughgoing that it amounts to a new cleavage line. The *longue durée* historical frontier between Western and Central Europe was greatly reinforced by communism. (Schopflin,6) The effects of that cleavage line are proving to be very far-reaching for a number of reasons, with considerable consequences for political, economic, and social attitudes, values, and practices. Most significantly, communism imposed a modernizing experience on societies that were not prepared for it. In fact, it is now clear that for many people in Central and Eastern Europe "democracy" meant not the complex culture of procedures and values that has evolved slowly in the West, but total freedom and immediate access to Western levels of prosperity. (Mandelbaum, 104) And here we note one of the differences between the postcolonial discourse and the post-communist reality: whereas the first was heading to capitalism, a system palpable enough, post-communist societies were heading to an ideal democracy that had never existed. While colonized countries experienced democracy (even if it was imposed), communist countries never did all the way. The communist block started its transition to a political system that was alien to them.

This idea of transition, for example, which designates the natural road from communism to democracy, is seriously questioned today by academics. Judging from the new societies and realities that have emerged after the fall of the regimes, it is safe to say that post-communism should be understood as a sui generis condition (Groys, 2)

with certain resemblances to and influences from Western European political systems, but in most other respects showing its own internal dynamic. In short, what radical intellectuals stress today is that the finality of this "transition" period in the former communist block is in fact, practically unattainable, since democracy understood here is something that does not exist anymore in the West.

Many academics today consider that the field should leave behind the conceptual frame of "tranzitology", namely not to fix on specific geographical areas or to a certain span of time. Post-communism seems to match postcolonial studies, with their indefinable object, that has an objective end. (Buden) The transition in the case of postcolonialism is obviously different. The grounds for democracy and capitalism were already there, they just needed acknowledgement and a civil society that was ready to practice it, with the help of the elites (a part of society that, has an arguable similar evolution both in postcolonial and post-communist societies) .

Continuing this postcolonial parallel one other difference will arise and that is the perception of the past. Taking communism as a historical break, only as an interruption of the history of particular nations, academics ignore the fact that communism was one of the great post-national political projects of the 20th century. We come back to the pre-communist age, during the period of prenar nationalisms or event to the 19th century. This is why we are not merely speaking of taking something back, of reconnecting to a past, but rather we are dealing with an entirely new situation, a picture of post-communist countries that slowly make their way from a closed pre-modernism to an open postmodernism. (Groys)

Despite common grounds for postcolonialism and post-communism, as is the case of globalization, transition, nation-state, hegemonic power, biologic power there is always the looming danger of their overinterpretation. .

By saying this, we should take into account the crucial aspect of societies, after the end of the colonial and communist regime, which were, even from their ideological roots, different. While communism built society as a model, therefore entirely artificial, colonial rule worked with whatever was provided, trying to shape beliefs or mould according to a superior, Western ideal. Moreover, the social forces which led to the downfall of the communist power (and so to the success of the political stage of the

revolution) are not those that will eventually benefit from the construction of the new system.

In one manner of speaking, there was more to lose than in the postcolonial situation: the ideal of equality and solidarity, even if still an ideal was replaced by the ideal of democracy, market economy and endless consumerism, that, once again, is more an ideal than a real fact. As sociologist Zygmunt Bauman noticed, in an essay regarding the historical and political implications of the communist fall, "a world left without an alternative needs self criticism as a crucial condition for survival and decency."(in ***Conversations with Zygmunt Bauman***, by Keith Tester) And the symptoms of this world are nostalgia, melancholy, mourning, collective sadness, even denial. This is how losing collectivity and solidarity manifests itself, after they had invented socialism. By solidarity current scholarship understands collective industrial labour experience and its social and political direct context.

In terms of the societies they were implemented in, the two ideologies are somewhat different. The division of post-communist societies into three broad segments--traditional, communist, and democratic--proposed by the Hungarian social scientist Gyula Teller is highly original and very useful in this context. (Schopflin, 7) The traditional segment resents the forced modernization that has been imposed and, clinging to the traditional values of the village, dislikes the impact of Western culture. Traditionalists are generally vulnerable to any demagogic appeal, notably that of nationalism. The communist segment, called as such because it was brought into being by the communist revolution, accepts many of the aspects of modernity, but feels uneasy with openness and competition because it is fearful of ending up a loser. (Mandelbaum, 162) Both are unsettled and are found in the declining sectors of industry and at the lower levels of the bureaucracy. The democratic segment, prepared to live with the liberal values of tolerance, openness, markets, and competition, looks readily to the West for models of behaviour both in politics and economics. Self-evidently, this last segment is the one on which a democratic system must rely. Its size varies from country to country, as does its self-confidence. Continuing this argument in the postcolonial context is an interesting enough exercise, since the results could be surprisingly similar.

Another broad range of factors that characterizes post-communism concerns the relationship between the individual and the state, the nature of citizenship. In this field communism left a distinctly contradictory legacy. On the one hand, because the communist system was regarded as illegitimate and alien, many people show highly individualistic attitudes and are opposed to collectivism. On the other hand, because they are dependent on the state, they are fearful of the consequences of unbridled individualism, free markets, and competition.

Diversity is one other matter post-communist societies proved difficult to cope with. The proposition that "otherness" (one key and constitutive term in postcolonial studies) may have positive functions is completely alien to large sections of the elite and society. The reasons for this intolerance can be found in the absolute values propagated by communism, with its emphasis on the negative stereotype of the enemy ("class enemy"), together with the way in which the anticommunist elites have had to construct their strategies in accordance with the ground rules established by communism. The post-communist elites were themselves unable to deal with challenges and criticism; they tended to regard the normal workings of democracy as a hostile conspiracy rather than as a fairly routinized process of give-and-take. The inability to deal with diversity is particularly acute where there are ethnic cleavages, but applies equally to non-ethnic matters. (Schopflin, 8)

Things are different in the case of “the other” (as the colonized) , who existed as a primary means of defining the colonizer and of creating a sense of unity beneath such differences as class and wealth and between the increasingly polarized life of the industrialized cities that developed the wealth and that of the traditional countryside to which its beneficiaries retreated or retired. The colonial system permitted a notional idea of improvement for the colonized, through such metaphors as parent/child, educator/pupil, which in theory allowed that in the future inferior colonials might be raised to the status of the colonizer.

The opposites of this other, the centres of colonialism and communism, differ as well. The Russians themselves were the first to feel the effects of the post-national regime and the colonial regime of Russia. Some sociologist (Mandelbaum, 107) conclude that the inhabitants of the former communist countries have immigrated en

masse, even without moving, due to the flood of Western products, visitors, values, images, English, movies, advisors currently massively present in Eastern Europe. They have abruptly woken up to a different country, disposed of their former selves, even if freer politically and economically. She calls this a lost continuity among generations. To what extent this happened in the postcolonial context is to be debated. It was not an abrupt ending/start to a certain type of civilization and most of all, the centre did not perceive its cultural shock but rather its political implications.

In conclusion, we already know "post" states (post-communist and postcolonial) are in rather different times of their existence and development but juggling this two cultural and political discourses could prove beneficial for both. The postcolonial approach seems to have the necessary instruments to shed light on a still young discipline of post-communist studies, although tramps loom at every corner of arguments.

Today, 20 years after the fall of communism, the postcolonial aftermath seems to provide a reliable precedent for the actors involved. To what extent this particular construct is genuine, practical or, on the contrary, will prove to be a pure academic conclusion is still in debate today.

Bibliography:

- Michael MANDELBAUM, ***Postcommunism – Four Perspectives***, CFR, 1996
- George SCHOPFLIN, ***Postcommunism: The Problems of Democratic Construction,*** Daedalus, Vol. 123, 1994.
- George SCHOPFLIN**,** ***Nationhood, modernity, democracy***, Viverkaar, 4-5/2009
- Boris GROYS, ***Situația postcomunista ,*** IDEA- Artă şi societate, 21/2005
- Boris BUDEN, ***Ce este postcolonial în postcomunism***, (conference paper), 2007
- Stjepan G. MEŠTROVIĆ**,** ***The Balkanization of the West*****,** Routledge, 1994.

JACQUES PORTES, *Lyndon Johnson. Le paradoxe américain*, Payot et Rivages, Paris, 2007, 330 pp.

Mult timp posteritatea lui Lyndon Johnson a fost grevată de legenda neagră construită încă din timpul vieţii acestuia şi transferarea biografiei preşedintelui american pe lista subiectelor frecventabile nu a fost nici rapidă şi nici facilă. Totuşi, absorbţia conflictelor care au obturat partea cea mai rezistenţă a preşidenţiei sale a permis istoricilor americani să o descifreze cu mai multă seninătate academică şi cu o vastă contribuţie a surselor. În Franţa, rolul de recuperare sau reabilitare a personalităţii preşedintelui Johnson, a fost asumat recent de istoricul Jacques Portes. Profesor la Universitatea Paris VIII din 1995, Jacques Portes este unul dintre cei mai prolifici americanişti francezi, neezitând să exploreze teme dintre cele mai diverse de istorie şi civilizaţie americană. Începutul l-a făcut cu valoroasa sa teză de doctorat, publicată sub titlul „Une fascination réticente. Les Etats-Unis dans l'opinion française 1870-1940". Au urmat, evident operând o selecţie, „Les Américains et la guerre du Vietnam" (1993), „De la scène à l'écran. Naissance de la culture de masse aux Etats-Unis" (1997) şi mai recent o „Histoire des Etats-Unis de 1776 à nos jours" publicată la editura Armand Colin.

Paradigma reţinută de autor pentru elaborarea acestei biografii este una clasică perfect explicabilă în contextul în care publicul ţintă ar putea încă manifesta prejudecăţiile anilor 1960 şi 1970. Stilul este limpede, persuasiv, astfel încât uneori se lasă impresia unei lucrări de popularizare în cea mai exigentă accepţiune a termenului.

Primele 3 capitole ale cărţii sunt consacrate formaţiei sale formale, intelectuale şi politice care acoperă perioada de până la 1948. Născut în 1908 la Stonewall, Texas, Johnson are un traseu educativ mai curând modest care se soldează cu o diplomă de *bachelor of sciences* la relativ obscurul San Marcos College din statul natal, în 1930. Contactul cu lumea politică se produce în anul următor când devine secretarul particular al unui reprezentant al Texasului în Camera Reprezentanţilor fapt care a presupus mutarea sa la Washington. Ascensiunea sa politică este inextricabil legată de perioada New Deal care de altfel i-a modelat şi opţiunile sale politice de mai târziu, ipostaza sa de reformator neputând fi disociată de anii de frenetică intervenţie a statului federal într-o societate puternic destabilizată de criză. În 1935 devine responsabil al *National Youth Association* pentru statul Texas iar în 1937 candidează cu suuces din partea Partidului Democrat la un loc în Camera Reprezentanţilor, campania electorală consacrându-l ca un abil politician. Va reprezenta statul Texas mai bine de un deceniu când în 1948 câştigă fără emoţii în faţa candidatului republican un scaun senatorial. Începând cu 1948 Johnson va deveni realmente un tenor al Partidului Democrat şi un politician de anvergură naţională.

Autorul constată că începuturile activităţile sale senatoriale corespund unui viraj ideologic, deja vizibil în 1947 când votează legea sindicală Taft-Hartley, cedând ambianţei războiului rece şi anticomunismului intern virulent. Dar în mod evident nu este o abandonare a sensibilităţilor sale impregnate de cultura politică a *New Deal* ci de o simplă acomodare pentru a nu i se compromite proiectele pe termen lung. Atitudinea sa ostilă faţă de acţiunile senatorului de Wisconsin, Joseph McCarthy, faptul că a

insistat pentru crearea unei comisii a Congresului care să se pronunțe asupra lor – rezultatul a fost un vot de blam care a antrenat eliminarea de pe scena politică a excesivului senator – constituie o demonstrație elocventă în acest sens. La sfârşitul anilor 1950, Johnson este implicat în crearea NASA, de care se va ocupa cu predilecție în perioada cât a fost vicepreşedinte şi mai ales în votarea de către Senat în august 1957 a unei legi privind drepturile civile, lege care deschide epoca desegregării rasiale în plan legislativ. Deja un politician cu notorietate, lider al democraților în Senat, Johnson va anunța la 5 iulie 1960 intenția sa de a obține investitura partidului pentru cursa prezidențială din acel an. Nu o va obține dar va deveni vicepreşedintele lui J.F.Kennedy, perioadă pe care autorul a consideră penibilă pentru Johnson din cauza marginalizării sale.

Cel mai consistent, din perspectiva rațiunii pentru care acest volum a fost scris, este capitolul 5 pe care prudent Jacques Portes îl intitulează „Un grand président ? 1964-1966". Într-adevăr sunt anii cei mai fecunzi pentru proiectul pe care Johnson îl propune țării „The Great Society" care este deopotrivă sursă de apoteoză dar şi de deziluzie sfâşietoare pentru inițiatorul său. Legile cele mai importante sunt concentrate în anii 1964-1965 când între timp, Johnson alături de co-listierul său Hubert Humphrey, obține o confortabilă victorie contra oponentului republican Barry Goldwater, purtătorul unui mesaj ferm anticomunist dar defazat cu orizontul de aşteptare al americanilor. În 1964 este adoptată o lege asupra egalității şanselor şi o alta, celebră, despre drepturile civile. În anul următor, în august, preşedintele promulgă „National Voting Rights Act" care garanta accesul afro-americanilor la procesul electoral (între 1965-1990 numărul aleşilor de culoare din statele din Sud a crescut de 10 ori). Atenția sa pentru sistemul educativ trebuie pusă obligatoriu în relație cu scurta dar edifianta sa carieră didactică din statul Texas. În martie 1965 este adoptată o lege a educației care creează cu această ocazie şi un minister de resort iar în noiembrie acelaşi an este promulgată o lege consacrată învățământului superior care în timp a avut efecte remarcabile. O altă creație care figurează printre performanțele preşedintelui este „Medicare and Medicaid" care asigură accesul la asistență medicală unor categorii defavorizate, aceasta împotriva opoziției tenace a *American Medical Association*. În fine, în octombrie 1965, este adoptată o nouă lege a emigrației care introduce principiul reîntregirii familiei. Drama preşedintelui şi a proiectului său pentru „Marea Societate" a fost că simultan se produce escaladarea războiului din Vietnam care, în pofida faptului că opinia publică americană i-a fost favorabilă până în 1967, a diminuată alocațiile financiare pentru aplicarea reformelor mai sus evocate. Bun cunoscător al războiului din Vietnam, Jacques Portes apreciază că una din erorile lui Johnson a fost că nu a asigurat transparența conflictului din Asia de Sud-Est.

În acest moment al narațiunii, autorul face un viraj tematic spre un capitol dedicat politicii internaționale americane în anii 1963-1969, rezervând însă războiul din Vietnam. Din păcate, capitolul în cauză este în opinia noastră parțial eşuat, deşi evenimentele internaționale survenite în acest interval de timp erau cât se poate de ofertante. Scris confuz şi poate grăbit, autorul nu profită de nişa de oportunitate pe care o oferă relațiile turbulente ale SUA cu Franța şi în primul rând climaxul acestora din 1966 când de Gaulle decide retragerea trupelor franceze din comandamentele militare integrate şi expulzarea sediul şi bazelor NATO de pe teritoriul Hexagonului (desigur

literatura consacrată acestor relații este respectabilă dar reputatul istoric putea oferi aici propria sa lectură).

Titlul ultimului capitol – „Du rêve au cauchemar" - exprimă concentrat şi sugestiv tragedia personală a preşedintelui. Pe fundalul escaladării conflictului din Vietnam, Johnson va încerca să revitalizeze programul „Marii Societății" dar, în noua conjunctură, Congresul este tot mai reticent la votarea unor noi legi şi impozite care să permită aplicarea legislației. Paralel, contestarea preşedintelui american şi a politicii sale ia forme tot mai spectaculoase care invadează media. În iulie 1967 au loc grave revolte ale negrilor dintr-o serie de oraşe, ale căror motive nu sunt atât condițiile sociale şi dificultățile economice, cât mai mult exasperarea față de tratamentul brutal al poliției şi lentul, după opinia celor interesați, progresul al desegregării. Jacques Portes susține că preşedintele nu a înțeles adevăratele mecanisme ale crizei urbane şi a fost profund dezorientat de reacția comunității afro-americane (de menționat totuşi că Johnson numeşte pe primul judecător de culoare la Curtea Supremă de Justiție în persoana lui Thurgood Marshall).

Un impact devastator asupra politicii administrației Johnson a avut-o şi ofensiva Tet declanşată la 30 ianuarie 1968 care a fost pentru comuniştii vietnamezi un gigantic succes mediatic, opinia publică obnubilată nemaifiind dispusă să accepte că această operațiune a fost o catastrofă militară pentru inițiatorii ei. Persecutat de dilema dacă luase cele mai bune decizii în legătură cu războiul din Vietnam, Johnson este afectat grav de decizia lui Robert Kennedy de a candida pentru investitura Partidului Democrat şi care antrenează declarația preşedintelui din 31 martie 1968 prin care renunță la înscierea în cursa electorală. Pentru completarea tabloului, deja sumbru pentru preşedinte, ca urmare a asasinării lui Martin Luther King, America este din nou traversată de revolte ale negrilor, inclusiv în capitală (ar putea fi reproşată autorului discreția sa asupra mişcărilor contestatare în general, dar mai ales asupra mişcărilor studențeşti). În fața acestui amurg al zeilor, începerea negocierilor între delegațiile americană şi vietnameză la La Celle-Saint Cloud, lângă Paris, la 13 mai 1968 contează prea puțin. Ultima decizie importantă a lui Johnson este oprirea totală a bombardamentelor asupra R.D.Vietnam.

Retras după 1969 la ranch-ul său de la Pedernales, Lyndon Johnson nu se dezinteresează de viața politică, dar se ocupă entuziast de crearea bibliotecii care-i poartă numele la Austin şi potrivit un ritual consacrat, de elaborarea memoriilor sale. Cardiac, decedează la 22 ianuarie 1973.

Concluziile lui Jacques Portes sunt edificatoare pentru scopul central urmărit de autor când îşi îngăduie, după ce biografia nu este deloc o concesie, o exprimare apoape afectuoasă: „Johnson a fait accomplir aux Etats-Unis un pas de géant vers un meilleur équilibre social...il reste l'incontestable champion des réformes sociales en faveur des plus humbles, au coeur de cette Grande Société inachevée, mais porteuse de si beaux fruits" (pp. 298-299).

Volumul mai conține în anexe o succintă prezentare a instituțiilor americane, o cronologie, bibliografie şi un indice.

Biografia publicată de profesorul Jacques Portes nu poate aspira la o comparație cu omoloagele sale americane, lucrări de dimensiuni monumentale care demonstrează un acut interes al publicului american pentru figura lui Lyndon Johnson şi teribila sa epocă. Prezentul volum şi-a propus să mobilizeze un public francez în jurul unui

subiect care încă generează reacţii provenite din animozităţi bine sedimentate şi credem că, dincolo de unele chestiuni prea sumar tratate sau omisiuni nepremeditate, lucrarea reuşeşte să proiecteze spre zări mai limpezi o figura controversată a trecutului recent.
(**Ovidiu BOZGAN**)

„Dacă America şi Europa nu se consultă şi nu acţionează împreună într-un mod mai sistematic, în curând nu va mai exista Occident”

(Discuţie pe marginea lucrării Zbigniew BRZEZINSKI, Brent SCOWCROFT, moderator David IGNATIUS, *America şi lumea. Conversaţii despre viitorul politicii externe americane*, traducere de Andreea Năstase, Editura Antet, Bucureşti, 2009, 231 pagini)

Lucrarea *America şi lumea. Conversaţii despre viitorul politicii externe americane*, apărută în anul 2008 la Basic Books şi tradusă în limba română un an mai târziu reprezintă o încercare mai puţin convenţională (în raport cu stilul obişnuit al lucrărilor de ştiinţe politice şi relaţii internaţionale), dar foarte interesantă de a explora mai multe chestiuni legate de rolul actual şi viitor al SUA pe arena globală, într-o lume în care logica bipolarismului ce a caracterizat perioada Războiului Rece nu mai este un instrument eficient de analiză şi de predicţie. Moderatorul dialogului între cei doi protagonişti principali ai lucrării, David Ignatius (important editorialist în echipa unuia dintre cele mai influente ziare din SUA şi din lume, *Washington Post*), ne spune că lucrarea „reproduce o conversaţie cu doi dintre cei mai înţelepţi observatori ai politicii externe americane, Zbigniew Brzezinski şi Brent Scowcroft. De-a lungul multor dimineţi şi după-amiezi din primăvara anului 2008, cei doi au discutat despre problemele actuale” ale politicii externe a SUA „şi au încercat să identifice posibile soluţii. Rezultatul este o călătorie intelectuală în sfera de opţiuni cu care se va confrunta viitorul preşedinte” (adică actualul locatar de la Casa Albă), iar „ghizi mai buni de atât cu greu s-ar putea găsi” (p. 3). Dacă luăm în calcul impresionantele CV-uri ale lui Brzezinski şi Scowcroft, e clar din capul locului că expresia „ghizi mai buni de atât cu greu s-ar putea găsi” nu e o simplă figură de stil, politicoasă dar lipsită de conţinut real. Cei doi sunt oameni care „au gestionat politica externă a ţării în anii când au ocupat funcţia de consilier pentru securitatea naţională” (p. 3), precum şi „doi dintre cei mai clarvăzători practicieni ai politicii externe americane” (p. 3). Între Brzezinski (care a lucrat pentru preşedintele Jimmy Carter) şi Scowcroft (care a lucrat, câţiva ani mai târziu, pentru preşedintele republican George H. W. Bush, cel care a fost şeful administraţiei americane în vremea primului război din Golf şi a prăbuşirii URSS şi a sistemului comunist în Europa Centrală şi de Est) există, desigur, diferenţe mari. Unul dintre ei (Brzezinski) este un mare „profesor născut în Polonia şi educat la Harward, posedând darul de a-şi expune concepţiile în propoziţii şi alineate perfecte” (p. 5), iar celălalt (Scowcroft) este un mare „general de aviaţie din Utah ce are talentul să exprime idei complexe într-un limbaj cum nu se poate mai limpede” (p. 5). Dar, dincolo de parcursul profesional diferit – şi de opţiunile de politică internă care îi separă în mod clar”, cei doi interlocutori ai lui Ignatius întrupează ceea ce prefaţatorul numeşte „tradiţia gândirii strategice” (p. 5), precum şi o cultură a schimbului de idei în spaţiul politic care ar putea „încuraja continuarea dialogului bipartit despre problemele Americii şi soluţiile creatoare optime” (p. 5). Cei doi protagonişti principali ai dialogului moderat de David Ignatius – care se defineşte pe sine însuşi drept fiind plasat „pe o poziţie centristă” (p. 4) – au însă şi alte elemente în comun: ambii sunt

„figuri emblematice ale Războiului Rece" (p. 4); ambii „pornesc de la interesul național, din acest punct de vedere fiind ‚realiști' în materie de politică externă" (p. 4); ambii „consideră ca Statele Unite trebuie să închege relații cu această lume în plină schimbare în loc să reacționeze defensiv" (p. 4); mai mult, pentru amândoi, „țelul este ca America să se alinieze acestor forțe transformatoare ori de câte ori este posibil" (pp. 4-5) şi amândoi „vorbesc permanent despre nevoia de flexibilitate, deschidere, disponibilitate de a discuta atât cu prietenii, cât şi dușmanii" (p. 5). În plus, „amândoi susțin că globul este zguduit de o revoluție politică" şi „amândoi vor ca America să se alăture valului transformărilor". Ceea ce îi apropie şi mai mult pe Brzezinski şi pe Scowcroft (fără ca această apropiere să dizolve diferențele filosofice şi politice ce îi separă) este faptul că „amândoi sunt de părere că Statele Unite se confruntă cu dificultăți în străinătate deoarece încă nu s-au adaptat" la noile realități în raport cu care „modelele noastre tradiționale pentru a înțelege rolul Americii nu mai sunt valabile" (p. 3), precum şi faptul că „ambii au manifestat un scepticism viguros față de războiul din Irak", şi aceasta fiindcă „au înțeles mai devreme ca majoritatea analiştilor de politică externă că debarcarea lui Saddam Hussein ar fi antrenat pericole şi greutăți ieşite din comun şi, fără ezitare, au decis să-şi exprime public îngrijorarea" (p. 4). În sfârşit, pe amândoi îi apropie şi un alt dublu numitor comun, poate cel mai important dintre toate cele trecute în revistă până acum: pe de o parte, „Brzezinski şi Scowcroft au realizat lucruri extraordinare cât s-au aflat la Casa Albă; după ce şi-au încheiat mandatul au continuat să călătorească, să participe la dezbateri şi, mai cu seamă, să reflecteze şi să observe" (p. 5); şi, pe de altă parte, faptul că „amândoi sunt optimişti cu privire la viitorul Americii, însă o condiție obligatorie este aceea ca țara… să perceapă lumea aşa cum este acum, nu aşa cum vrem noi să fie" (p. 3).

Lucrarea este alcătuită din opt capitole mari, oarecum echilibrate ca volum de text, fiecare dintre acestea concentrând atenția cititorului înspre o anumită arie geografică tematică. Primul capitol, intitulat *Cum am ajuns aici* (pp. 7-35), cuprinde transcrierea unei conversații care a avut loc la 20 februarie 2008. Subiectul central al capitolului este un scurt bilanț al trecutului istoric apropiat, plin de fapte şi trend-uri care, direct sau prin consecințele lor, configurează prezentul nemijlocit şi exercită o serioasă presiune / influență asupra viitorului posibil / probabil. Cei doi protagonişti ai dialogului afirmă că, în lumea contemporană, unul dintre procesele istorice cele mai importante este ceea ce Brzezinski numeşte „trezirea politică globală". De asemenea, epoca contemporană este caracterizată de faptul că „avem mutarea centrului puterii globale din lumea atlantică spre Orientul Îndepărtat", ca şi „apariția unor probleme globale comune pe care trebuie să le rezolvăm, riscând, în caz contrar, suferințe enorme" (p. 8). Scowcroft precizează, în acest context că „viziunea mea asupra lumii seamănă mult cu acea a lui Zbig", precum şi că „încheierea Războiului Rece a marcat o discontinuitate fundamentală în evoluția lumii" (p. 8). El afirmă că sfârşitul Războiului Rece nu trebuie privit în termeni prea intens dominați de optimism sau triumfalism, întrucât suntem acum confruntați cu o „sumedenie de probleme minuscule, abordându-le cu procesele mentale şi instituțiile" (p. 9) ce au dovedit o anume eficiență într-o epocă anterioară şi diferită de cea de astăzi. Amândoi participanții principali la dialog recunosc faptul că lumea de astăzi este alcătuită din „sute de probleme mărunte", precum şi că „noua realitate este un fel de turbulență dispersată şi, prin urmare, necesită o mentalitate diferită, o concepție mai sofisticată asupra complexității transformărilor

globale" (p. 11). Părerea celor doi este că „încă suntem mahmuri după Războiul Rece, încercând să ne descurcăm într-o lume nouă cu ajutorul unor instituții din altă epocă" (p. 31).

Al doilea capitol, intitulat *Crize pe care le-am fabricat singuri* (pp. 37-69), pune în discuție câteva dintre deciziile şi acțiunile Americii ce s-au dovedit mai degrabă contraproductive pentru interesul național, aşa cum se vede acesta de la Washington, D.C. Capitolul reprezintă fixarea în scris a unei conversații ce a avut loc la 19 martie 2008 şi concentrează atenția cititorului în special asupra războiului din Irak, ca şi asupra conflictului în continuă escaladare dintre SUA şi regimul fundamentalist de la Teheran. Scowcroft e de părere că implicarea Americii în Irak „a inflamat resentimentele, ura şi diferendele" din întreg Orientul Mijlociu Extins, „mergând până în Pakistan", aducând conflictele mai vechi sau mai noi „până la punctul de fierbere" (p. 38). Cu referire la acelaşi subiect, Brzezinski crede că „prezența noastră în Irak… este nocivă", şi aceasta pentru că „cerințele unei situații de cvasi-combat ne impun să aplicăm politici care nu fac decât să fragmenteze Irakul şi mai mult, creând o stare de instabilitate ce se autoamplifică" (p. 40). Mai mult, spune Scowcroft, rezultatele prezenței americane în Irak sunt contraproductive pentru interesele geostrategice vitale şi pe termen lung ale SUA şi pentru că „nimeni din regiune n-a considerat că invadarea Irakului a fost o idee bună" (p. 43). Cei doi participanți principali la discuție au puncte de vedere diferite legate de modalitățile şi ritmul retragerii din Irak, ca şi despre eficiența măririi efectivelor militare în operațiuni cum ar fi aşa-numita „The Surge", dar ei au şi foarte importante puncte comune în abordarea situației din această țară. Aceste puncte comune – sau măcar foarte asemănătoare – îl şi fac pe David Ignatius să constate că ar fi posibil să sintetizeze opiniile şi recomandările celor doi „într-un memorandum comun, Scowcroft/Brzezinski, pentru noul preşedinte", document în care punctul central ar fi chiar „excluderea unei prezențe americane semnificative" (p. 45) în plan militar în această țară. Şi în legătură cu dosarul iranian, cei doi au, în momentul convorbirii lor (ce are loc, să ne reamintim, la începutul celei de-a doua jumătăți a lui martie 2008) opinii apropiate, afirmând – cazul lui Scowcroft – că „trebuie să avem disponibilitatea de a implica Iranul în discuții strategice ducând la un cadru regional care să-i permită să se simtă în siguranță fără a avea nevoie să dobândească arme nucleare" (p. 52) şi – cazul lui Brzezinski – că „nu avem nici un motiv să menținem o politică prin care urmărim izolarea Iranului ori cerem Teheranului să facă nişte concesii fundamentale pentru a-l primi la masa discuțiilor" (p. 52). În legătură cu perspectivele unui eventual atac menit să stopeze cu forța programul nuclear iranian, Scowcroft afirmă că „ar avea efecte geopolitice colosale în regiune şi ne-ar complica îngrozitor problemele de acolo" (p. 69), iar Brzezinski afirmă, la rându-i, că un astfel de atac ar duce la un război extins în întregul Orient Mijlociu, până în Pakistan, iar consecințele unui astfel de conflict regional major „pentru poziția noastră globală, capacitatea noastră de a ne folosi puterea, economia mondială, sentimentele populare, lumea islamică şi atitudinea restului lumii față de noi ar fi atât de dezastruoase, încât acest atac trebuie avut în vedere numai în împrejurări realmente extreme" (p. 69).

Un al treilea capitol poartă titlul *Două probleme nerezolvate* (pp. 71-98) şi canalizează atenția cititorului înspre conflictului de lungă durată şi de intensitate variabilă între Israel şi palestinieni, ca şi asupra situației Pakistanului. În cadrul acestui

capitol – care reproduce o discuție purtată la 27 martie 2008 – Brzezinski prezintă, între altele, cele patru condiții pe care le consideră a fi obligatorii (dar şi suficiente, dacă sunt îndeplinite) pentru o pace stabilă între israelieni şi palestinieni. Aceste condiții sunt: 1. „neacceptarea dreptului la revenire în Israel pentru palestinienii refugiați"; 2. „împărțirea Ierusalimului, o pilulă amară pentru israelieni"; 3. revenirea la „granițele din 1967, cu ajustări reciproce care să permită încorporarea în Israel a marilor aşezări urbane aflate de partea cealaltă a liniei şi, simultan, acordarea de către israelieni a unor concesii teritoriale echitabile în Galileea şi Negev, astfel ca palestinienii să nu piardă pământuri"; şi 4. „crearea unui stat palestinian demilitarizat" (pp. 72-73). El atrage atenția şi asupra riscurilor foarte serioase generate de schimbarea atitudinii locuitorilor din întreg Orientul Mijlociu față de SUA: „cei mai mulți… ne priveau, mai ales după al Doilea Război Mondial, ca pe o forță eliberatoare… Situația s-a schimbat treptat, astfel că am ajuns să fim văzuți drept noii colonialişti, principalele cauze fiind intervenția din Irak, sprijinul exclusiv acordat lui Sharon în timpul lui George W. Bush şi indiferența generalizată față de soarta palestinienilor. Toate acestea au fost urmate de un ataşament bizar față de imperialismul cultural prin democratizare" (p. 83). În legătură cu evaluarea situației din Pakistan, extrem de interesantă ni se pare intervenția lui Scowcroft, care afirmă că: 1. sancțiunile americane aplicate după al doilea război indo-pakistanez „i-au făcut să se simtă în nesiguranță şi să încerce obținerea de arme nucleare"; 2. avem de-a face cu un sistem politic cu mai multe partide care „se duşmănesc" şi care, în realitate, sunt altceva decât partidele din lumea occidentală, respectiv doar „organizații dinastice cu baze tribale foarte importante"; şi 3. armata este tăiată de o imensă falie care îi separă pe generalii în vârstă, şcoliți în Marea Britanie şi gruparea coloneilor mai tineri, „cei care i-au instruit pe talibani". În aceste condiții, „dacă armata se va scinda – avertizează Scowcroft – nu e cert că armele nucleare se vor afla în siguranță, iar un Pakistan azvârlit în haos ar reprezenta o atracție fatală pentru India" (p. 93).

Al patrulea capitol este intitulat *Virtuțile deschiderii: China şi Orientul Îndepărtat* (pp. 99-134). El fixează în scris o discuție purtată la 31 martie 2008 şi are în chip de coloană vertebrală ideea – exprimată de David Ignatius - că „marea provocare a secolului XXI va fi găsirea unei modalități de a introduce China, aflată în plină ascensiune, în comunitatea globală a națiunilor în aşa fel încât efectul să fie de stabilizare, de întărire şi nu de slăbire a integrității sistemului" (p. 100). Nu continui aici prezentarea şi comentarea ideilor din acest capitol, întrucât o voi face într-un studiu aflat deja în pregătire şi pe care intenționez să-l propun spre publicare tot *Revistei IDR*.

Capitolul numărul cinci al lucrării pe care o recenzăm aici poartă titlul *Statul cu frontiere bizare* (pp. 135-167) şi se referă la Rusia, caracterizată de David Ignatius ca fiind o „țară nouă, renăscută, dar mândră, arogantă, străduindu-se să înțeleagă cum va funcționa propria conducere şi care îi vor fi relațiile cu vecinii şi cu restul lumii" (p. 135). Capitolul redă o conversație ce a avut loc la 1 aprilie 2008 şi începe cu o evaluare a manierei în care s-a prăbuşit URSS şi s-a născut Federația Rusă. Urmează apoi o amplă discuție legată de agenda de politică externă a actualilor decidenți de la Moscova, subiect în legătură cu care Brzezinski face următoarea observație: „Ştim ce s-a întâmplat sub Putin, dar nu ştim precis ce anume l-a motivat", având doar „unele indicii indirecte" (p. 142-167). Putin este evaluat de Brzezinski în următorii termeni:

„nu cred că a înţeles că vechiul sistem imperial nu mai poate fi instaurat. E motivat, în mare parte, de nostalgie. Este, de asemenea, raţional şi nu va încerca să refacă Uniunea Sovietică. Dar va face două lucruri. În primul rând, va încerca să izoleze Asia Centrală, pentru a ţine Vestul în afară cât mai mult timp posibil… În al doilea rând, va încerca să subordoneze state precum Ucraina şi Georgia, datorită valorii geopolitice a acestora" (pp. 142-143). Scowcroft e de părere că Rusia se află acum în plin proces de auto-definire, precum şi că aceasta „ar putea dura o generaţie. Cred că vor urma mulţi Elţîni şi mulţi Putini, poate mulţi Gorbaciovi, până ce ruşii îşi vor clarifica cine sunt şi în ce structură doresc să trăiască" (p. 146). Sugestia făcută de Brzezinski şi susţinută de Scowcroft este următoarea: în relaţiile SUA-Rusia „aş sugera să se caute ariile de cooperare şi să se evite provocările, cum ar fi o alianţă americano-chineză explicit anti-rusă" (p. 149).

Al şaselea capitol al cărţii se numeşte *Parteneri indispensabili* (pp. 169-189) şi cuprinde o discuţie ce a avut loc la 2 aprilie 2008. Subiectul principal este acela constituit de relaţia SUA cu Europa (mai precis, cu ţările ce formează Uniunea Europeană). Brzezinski afirmă de la bun început, în termeni lipsiţi de orice echivoc, că „este în interesul nostru ca această Europă să se extindă, în primul rând, să se consolideze politic, în al doilea, să aibă o capacitate militară proprie, în al treilea rând şi, în sfârşit, să fie aliată cu Statele Unite" (p. 169). Dintre formulările lui Scowcroft, atrag atenţia aceea în care el recunoaşte că „în unele chestiuni, am trata mai bine separat cu Marea Britanie, Franţa, Germania şi celelalte state" (p. 170) decât cu UE ca întreg, precum şi aceea în care el afirmă, tranşant, că „europenii sunt epuizaţi strategic" în urma celor două războaie mondiale, drept care, din punct de vedere al intereselor SUA, „trebuie să lucrăm în strânsă legătură cu ei, dar şi să recunoaştem că a-i bate la cap pentru creşterea forţelor armate nu va fi de ajutor" (p. 173). Avertismentul cel mai serios şi mai îngrijorător lansat în acest capitol îi aparţine lui Brzezinski, care atrage atenţia asupra faptului că „dacă America şi Europa nu se consultă şi nu acţionează împreună într-un mod mai sistematic, în curând nu va mai exista Occident, pentru că nici America singură şi nici Europa singură nu pot susţine lumea aceasta nouă, turbulentă şi schimbătoare" (p. 177).

Capitolul al şaptelea al lucrării realizate de Brzezinski, Scowcroft şi Ignatius este intitulat *Politica demnităţii culturale* (pp. 191-211). Această parte a lucrării fixează în scris un dialog purtat la 3 aprilie 2008. Capitolul conţine o seamă de consideraţii extrem de interesante ale celor doi experimentaţi oameni de stat. Scowcroft, de exemplu, afirmă că una din principalele mutaţii din lumea de azi constă în aceea că „cu certitudine, rolul statului-naţiune, deşi încă predominant, se diminuează constant" (p. 191). Iar Brzezinski insistă în mod deosebit asupra faptului că, în afară de vectorii tradiţionali ce, însumaţi, compun dinamica politicii mondiale, se fac acum simţite, în mod major şi „cu efect spectaculos, două realităţi inedite" (p. 192). Prima este „trezirea politică globală", respectiv faptul că „pentru prima dată în istorie, întreaga lume este activă din punct de vedere politic" (p. 192). Iar a doua realitate importantă a zilelor noastre constă în faptul că ne confruntăm cu „apariţia primelor probleme de supravieţuire realmente globale" (p. 193). În astfel de condiţii, cei doi participanţi principali la discuţii propun ca SUA să-şi asume, din nou, dar cu mai multă putere ca în trecut, „exercitarea rolului conducător – spune Scowcroft – în diverse domenii. Nu dominaţie, nu ultimatumuri, ci rol conducător. Statele Unite au o tradiţie

în materie de *leadership*" (p. 195). Brzezinski adaugă că, „în acest scop, preşedintele trebuie nu doar să-şi asume rolul conducător la nivel global, ci şi să facă eforturi serioase pentru exercitarea leadership-ului pe plan intern, căci suntem fundamental o democraţie" (p. 196). În astfel de condiţii, opinează Ignatius, extrem de important este „felul cum un preşedinte ne poate întruchipa valorile aşa încât să relaţioneze pozitiv cu restul lumii, în loc s-o alieneze" (p. 198). Dintr-o asemenea perspectivă, înţelegem că termenul de cultură din titlul capitolului desemnează, de fapt, capacitatea SUA de a exercita cu eficienţă *leadership*-ul global, promovând nu numai interese strategice naţionale, ci şi valori universale şi perene (într-o formă care să fie acceptabilă pentru – şi acceptată de – restul lumii).

Ultimul capitol, al optulea, este intitulat *Primele o sută de zile* (pp. 213-230), redă un dialog purtat – ca şi cel din capitolul anterior – la 3 aprilie 2008 şi concentrează atenţia asupra setului minim de recomandări pe care ar fi util să le primească viitorul preşedinte al SUA, indiferent de culoarea sa politică. Prima observaţie interesantă este aceea că instituţiile şi structurile statului trebuie aduse la zi, fiindcă – spune Scowcroft – „lumea s-a schimbat, dar structurile noastre de securitate… au fost înfiinţate în timpul Războiului Rece" (p. 213). Brzezinski atrage atenţia, la rândul său, asupra faptului că „un element care lipseşte din guvernul american în general este un mecanism centralizat şi eficient de planificare strategică" (p. 215). Brzezinski mai atrage atenţia şi asupra faptului că „puterea poate să i se urce la cap până şi preşedintelui cu mintea cea mai independentă, cu un simţ autocritic desăvârşit". Şi aceasta pentru că „atmosfera de la Casa Albă este atât de încărcată de linguşeli şi manevre pentru intrarea în graţiile şefului, încât este extrem de uşor ca preşedintele să-şi piardă simţul realităţii" (p. 219). Amândoi oamenii de stat sunt de acord şi cu faptul că ar fi extrem de util – chiar „esenţial ca noul preşedinte, oricare ar fi el, să depună un efort deliberat, simbolic, de a obţine susţinerea ambelor partide" (p. 229). Aceasta este formularea lui Brzezinski, la care Scowcroft adaugă că, în chestiuni majore (inclusiv – sau mai ales – în cele de politică externă), „partizanatul este o afacere îngustă, tactică" (p. 230).

***

Dincolo de toate aceste elemente – care compun o imagine sintetică a ariilor tematice despre care au discutat în mai multe ocazii, acum un an, Brzezinski, Scowcroft şi Ignatius – merită pusă în evidenţă şi o altă chestiune pe care o considerăm extrem de importantă. Este vorba de mai multe pasaje ale textului care, împreună, descriu în mod amănunţit care este rolul specialistului (tehnicianului intens specializat şi extrem de eficient, dacă vreţi) în activitatea de politică externă. Trebuie acesta să fie un simplu executant – inteligent şi loial – al obiectivelor pe care şi le asumă decidentul politic? Sau, dimpotrivă, specialistul în probleme de politică externă trebuie să aibă şi un alt rol: acela de a atrage atenţia decidentului politic de nivel înalt, indiferent de riscurile profesionale şi de carieră care apar ca urmare a unei astfel de atitudini, atunci când decidentul în cauză comite erori de natură să aducă gravă atingere interesului naţional? Răspunsul pe care îl dau cei doi este unul simplu: specialistul în chestiuni de politică externă nu funcţionează într-o logică de tip militar, unde întotdeauna faci ce ceea îşi zice – sau îşi sugerează – şeful direct sau şeful şefului direct. Specialistul în

chestiuni de politică externă are, în anumite cazuri, şi responsabilitatea de a funcţiona ca semnal de alarmă, atrăgând atenţia decidenţilor politici atunci când aceştia sunt pe punctul să comită erori importante şi cu urmări grave şi pe termen lung. Este, de exemplu, cazul lui Brent Scowcroft, personalitate extrem de apropiată de familia Bush (fiind consilier al preşedintelui George H. W. Bush în vremea războiului din Golf din 1990-1991). David Iganatius îl întreabă la un moment dat: „Brent, când s-a pus problema invadării Irakului ai acţionat cu mare curaj, în sens personal, deoarece eşti foarte apropiat de familia Bush. Când ai luat atitudine în articolul publicat în *Wall Street Journal* ai stârnit mare agitaţie. La ce te gândeai în acele momente? Care erau temerile tale în raport cu posibilul curs al lucrurilor?" (p. 24). La această întrebare, fostul general de aviaţie răspunde în chip extrem de lămuritor: „Cel mai mult mă îngrijora pripeala crescândă cu care se luau deciziile". El continuă apoi: „aveam aceeaşi opinie ca în 1991, anume că pătrunderea în Irak era o aventură facilă, dar odată ce ajungeam acolo…". Şi explică în continuare: „Vorbim despre un teritoriu foarte agitat care nu era pregătit să se transforme într-o democraţie. Ştiam că dacă invadăm Irakul urma să ne confruntăm cu probleme enorme" (p. 24). Ca urmare, dacă putem să tragem o concluzie din acest episod, ea poate fi una singură: rolul real al expertului în politica externă nu este, în special în momente dificile, acela de a-şi proteja cariera şi interesele; şi nici acela de a rămâne loial, cu orice preţ, protectorului şi / sau şefului politic. Şi aceasta fiindcă cea mai puternică loialitate a specialistului în politică externă este – sau măcar ar trebui să fie – nu cea faţă de şefi, decidenţi, protectori politici sau faţă de propriile interese, ci faţă de interesul naţional şi faţă de destinele naţiunii pentru care lucrează. Este, în istoria relativ apropiată, nu numai cazul lui Scowcroft, ci şi acela al lui George Kennan. Acesta ar fi trebuit – şi aceasta ar fi fost atitudinea cea mai precaută pe care ne-o putem imagina – să-şi vadă, în condiţiile de la începutul Războiului Rece, doar de ale lui, în sensul îngust al fişei postului: să completeze hârtii, să construiască dosare şi să asculte fără crâcnire de dispoziţiile primite „de sus", pe filiera Departamentului de Stat, de la decidenţii politici. Din fericire pentru noi toţi, Kennan a ales soluţia contrară: aceea de a nu fi deloc „cuminte" şi obedient, ci de a-şi depăşi în mod evident (deşi cu toate precauţiile necesare pentru a nu leza ierarhia serviciului diplomatic) condiţia de funcţionar mărunt, redactând şi publicând, în iulie 1947, sub pseudonim, notoriul studiu intitulat „The Sources of Soviet Conduct", care a şi stat apoi la baza politicii de *containment* care, de-a lungul mai multor decenii, şi-a dovedit pe deplin eficienţa în confruntarea de mare amploare dintre SUA şi URSS. (**Florin DIACONU**)

Lista autorilor

● **Ovidiu BOZGAN:** Profesor la Facultatea de Istorie a Universității din Bucureşti. Cercetător Ştiințific II (CSII) în cadrul Institutul Diplomatic Român (IDR).

● **Alina BURLACU**: Absolventă a Facultății de Ştiințe Politice a Universității din Bucureşti. Implicată în Programul de internship al Institutului Diplomatic Român (IDR)

● **Florin DIACONU**: Doctor în Ştiințe Politice. Conferențiar la Facultatea de Ştiințe Politice a Universității din Bucureşti. Cercetător Ştiințific în cadrul Institutului Diplomatic Român (IDR).

● **Dana DOLGHIN**: Absolventă a Facultății de Istorie a Universității din Bucureşti. Master la Facultatea de Istorie a Universității din Bucureşti. La data predării textului – muzeograf.

● **Eliza Rodica GHEORGHE**: A absolvit Facultatea de Ştiințe Politice a Universității din Bucureşti, în 2008, ca şef de promoție al secției în limba engleză. Îşi continuă acum studiile în SUA, în vederea obținerii unui masterat în studii strategice.

● **Anca-Laura HOSSU**: Absolventă a studiilor universitare la Facultatea de Ştiințe Politice a Universității din Bucureşti.

● **Armando Marques GUEDES**: La vremea susținerii conferinței publicate de *Revista IDR,* director al Institutul Diplomatic din Portugalia.

● **Petre OPRIŞ**: Doctor în istorie, specialist în istoria Tratatului de la Varşovia; ofițer superior, aflat la post în străinătate (ambasada României în Polonia).